Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

t Verwaarloosde
FORMOSA
FORMOSA
t, EYLANDT
Stadt Zeelandia
Castel Zeelandia

BODLEIANA
BIBLIOTHECA

't VERWAERLOOSDE FORMOSA,

OF

WAERACHTIG VERHAEL,

Hoedanigh door verwaerloosinge der Nederlanders in *Ooſt-Indien*, het Eylant *Formoſa*, van den Chineſen *Mandorÿn*, ende Zeeroover *Coxinja*, overrompelt, vermeestert, ende ontweldight is geworden.

Begrepen in twee Deelen:

I. Verhandelende den Aert en Eygenschap deses Eylants / en Discipline des selfs Inwoonders. Der Chineſen toeleghh en Oorlogs-preparatien/ om het Eylant Formoſa t'overvallen; ende der Nederlanders onachtſame/ geringe en swacke voorsorge tot hun tegenweer.

II. Van der Chineſen tyrannighe overkomste op het Eylant Formoſa; Hare belegeringh des Caſteels Zeelandia, ende voordere Oorlogs-exploiten ende actien/ geduprende deselve belegeringh ten wederzijden voorgevallen.

Hier zijn by-gevoeght

EENIGE AENMERCKELYKE SAKEN,

Rakende d'oprechte gront der *Sineſe Wreetheyt* en *Tyranny*, gepleeght aen de Predicanten, Schoolmeesters ende Nederlanders aldaer.

Met by-gevoeghde Authentighe Bewijsen.

Alles getrouwelijck uyt deselve by een vergadert, door C. E. S.

En met schoone Figuren verciert.

t'Amsterdam, By Jan Claesz ten Hoorn, over 't Oude Heere Logement/ en Michiel Pieters, in de Lombaert-steegh/ Boeckverhoopers. 1675.

240. f. 27.

Digitized by Google

Digitized by Google

KORT INHOUDT Van het EERSTE DEEL.

TArtaren overmeesteren China. Den Chinees Equan doet hun noch lange tegenstant. Ende na hem sijn soon Coxinja. Die uyt vreese van quade uytslag by tijts omsiet na een plaetse van retraite. En heeft ten dien eynde 't ooge op het Eylandt Formosa. Beschrijvinge van het Eylant Formosa. Waerschouwingen ende inditien van Coxinjaes desseyn op Formosa. Uyt Japan in den Jare 1646. Uyt Nederlandt 1650. Door ondeckinge van seecker Pater Jesuit 1652. Door der Chinese revolte op Formosa 1652. Uyt verscheyde geruchten uyt China van 1654. en 1655. Uyt verbodt door Coxinja van geene Vaertuygen op Formosa te moghen handelen 1656. Van Battavia 1657. Door 't vluchten der Chinesen uyt China 1658. en 1659. Door de algemeene beroerte der Chinesen op Formosa in den Jare 1660. Die hare gereetste goederen van Formosa transporteeren; en hare aensienelijkste komen den Gouverneur waerschouwen, dat Coxinja teghens ultimo Maert 1660. soude overkomen; en de Chinesen maecken groote preparatien tot vluchten.

De Gouverneur en Raet van Formosa, uyt consideratien van Coxinjaes soberen toestant, geven alle dese waerschouwingen van Coxinjaes desseyn geloof; en om wat redenen. Maken veele ende groote preparatien tot tegenweer. Schrijven naer Battavia om secours.

Nadere inditien en ontdeckingen van Coxinjaes desseyn van ultimo Maert, door dien de Chinesen de Formosanen oprockenen, en sich beginnen rebbelligh te betoonen. En door een Chinees Schipper op groove leugens bevonden, en door geintercipieerde brieven. Door 't vluchten der Chinesen van Formosa, ende door 't samen-rotten der Chinesen.

Coxinja van de groote preparatien tot tegenstant onderrecht. Stelt sijn desseyn noch eenigen tijdt uyt. Waer door op Formosa alles weder in ruste en stilstant geraekt.

De voorſorgen en preparatien tot defentie by Coyett aengewent, worden op Battavia gelaudeert ende geapprobeert. Twee fondamenteele oorſaecken van Formoſaes verlies. De Eerſte. De Tweede. Reſolutie van ſecours naer Formoſa te ſenden, wil op Battavia traagh door den beugel. Neemt echter voortgangh op 't project van by die genegentheyt Maccao te incorporeeren. Beſtaet in 12 Schepen, en maer 600 Soldaten onder Jan van der Laen. Die met dees Vloot in de Maccauſe Eylanden aenloopt, en den Vyant onvoorſichtigh wacker maeckt. Ende met ſijne komſte op Formoſa Coxinja nootſaeckte ſijnen aenſlagh de novo uyt te ſtellen.

Nadere bewijſen ende inditien, dat Coxinja van meeninge ſy geweeſt ſijn deſſeyn op ultimo Maert, ofte in October 1660. uyt te voeren. Door 't eenparig rapport van veele Chineſen, en ſpecialijck door verhael van den Chinees Juko. Door gevangen Chineſe Soldaten, Door brieven der Nederlantſe Opperhoofden uyt Japan, ende uyt Siam. Door 't ſluyten des Vaerts uyt China naer Formoſa.

Alle welcke bewijſen van der Laen niet en wil gelooven, en hout ſtaende, dat de vreeſe wegens Coxinjaes deſſeyn ydel was, en urgeert de Maccauſe tocht behoorde voortgangh te nemen. Tegens 't eenparig ſentiment des gantſche Formoſaanſe Racts. Dies het beſluyt over de Maccauſe tocht noch wat uytgeſtelt wort. Ende eyndelingh gereſolveert deſelve noch uyt te ſtellen tegens February 1661. En ondertuſſen een beſendinge te doen aen Coxinja. Schrijven een brief aen Coxinja. Coxinja veynſt. Is Polityck. Synen antwoort. Stelt den handel weder open. Omina ende voorſpoockſelen van Formoſaes aenſtaende ongeluck.

De Maccauſe tocht wort geheel afgekeurt. Waer van der Laen ſich dapper tegen ſtelt. Te vergeefs. Dies ſchelt en querelleert hy Gouverneur en Raet. Dreygt daer van revengie te nemen. Oorſaeck van van der Laens colere. Hy conſpireert met eenige quaetwillige tot verderf des Gouverneurs en Racts. En vertreckt met ſijne Officieren malcontent na Battavia.

Miſdaden door Coyett ende ſijnen Raet begaen in 't prepareren van defentie, volgens 't ſeggen van die van Batavia, dewelke gene miſdaden, maer roem en belooning waerdige daden te achten zijn. Irreſoluytheyt des Generaels en de Raden van India, in de ſaecken van Formoſa.

KORT

KORT
INHOUDT
Van het
TWEEDE DEEL.

DE Tartaren verdrijven Coxinja uyt China. Dewelcke de kans ſchoon ſiende om Formoſa te invaderen. Komt met ſijne macht op de Formoſaenſe kuſt. Set het eens klaps door de Zeegaten binnen, en doet ſijn krijghsmacht landen op Saccam en op Baxemboy. Dat de Formoſaenſe Regenten niet en konden beletten uyt gebreck van Volck, kleen Vaertuygh en anders. Nemen nochtans klockmoedige reſolutie den Vyant na vermogen tegen te ſtaen, en taſten de ſelve aen te water met hare Schepen, maer ongeluckig; en te lande op Baxemboy met 240 man onder Capiteyn Pedel inſgelijcks ongeluckig; en op Saccam met 200 man onder Capiteyn Aeldorp, maer vruchteloos. Coxinja doet in weynige uren ongemeene grote progreſſen. Waer door gemoedigt, eyſcht het Caſteel Zeelandia en 't heele Eylant op Den Raet reſolveert 't Caſteel tot den laetſten man te defenderen, en wegens de reſt met den Vyandt in onderhandelinghe te treden. En ſenden dierweghen twee Gecommitteerden aen Coxinja. Haer laſt. Haer vertreck. Beſchryvinge van Coxinjaes Leger en Macht. Audientie der Gecommitteerdens. Haer aenſpraeck aen Coxinja. Sijn antwoort. Haer replijck en vordere onderhandelinge. Loopt vruchteloos af. Haer proteſtatie. Nemen affcheyt met permiſſie om in 't Fortje Provintia aen te gaen; 't welk vinden in een ſlechte toeſtant, en hierom den Droſt permitteren ſijn accoort met den Vyandt te maken, en doen rapport aen den Raet. Den Raet renoveert haer reſolutie van 't Caſteel te defendeeren, en vindt daer toe goet alle hare macht by een te trecken uyt de ſtadt Zeelandia. Om wat redenen. 't Fortje Provintia geeft ſich over. De Nederlanders uyt de Stadt trecken alle binnen 't Caſteel Zeelandia. De Vyant occupeert de verlaten Stad, en onderſtaet uyt deſelve op 't Caſteel een ſtorm te doen. Met quaet ſucces voor hem. De belegerden doen een uytval. Vernagelen des Vyandts Canon. Conſideratien ofte de belegherden hadden behooren een generale uytval te doen, en alles te hafarderen. De belegerden doen noch een uytval, en brengen een ſes ponder binnen. De Vyandt ſonder voorder gewelt tegen 't Caſteel te gebruycken, vergenoeght ſich met een bloccade. Van der Laen arriveert op Batravia en doet vals rapport. Waer door Generael en Raden van India tegens Coyett verbittert. Setten de ſelve, nevens ſijn tweeden derde perſoon onverhoort van hare Ampten af, met veel ſmadige beriſpingen. Maer twee dagen hier na komt op Batravia tijdinge van Tayouans belegeringe. Dat Generael en Raden dapper ontſtelt. Hun misſlag doet bemercken. Hare gegeven ordre revoceren. En een ſecours Vloot tot ontſet toeruſten. Om de welcke

welcke te commandeeren geen bequaem Opper-hooft konnende uytvinden. Verkieſen daer toe Jacob Caeuw. Tot dit werck t'eenemael onbequaem. Caeuw vertreckt met de ſecours Vloote na Tayouan. Met een brief van revocatie en retractatie der voorgaende beriſpingen en deportementen. Clenk arriveert ondertuſſen in Tayouan, daer 't ſlecht laet leggen. Caeuw arriveert met de ſecours Vloot op Tayouans Rhede. De welcke door quaet weder niet geloſt kan worden. Wort genootſaeckt weder Zee te kieſen. Tot groot hartſeer der belegerden. En vreugde des Vyants die ſich ondertuſſchen dapper in poſtuur ſtelt. En door 't ſtranden van't Fluytje Urk informatie bekomt van de geringheyt van 't ſecours. De ſecours Vloot komt weder op Tayouans Roede. Waer op beſlooten wort de ſtadt Zeelandia en den vyandt aen te taſten. Exploit te water ongeluckigh. Exploit te Lande neemt geen voortgangh. Schepen kruyſſen op de Joncken. Halen ververſſinge en branthout. Aenſlagh op Bockenburgh en Baxemboy, beyde miſluckt. Omtrent het Canael een houte Wambais opgeworpen. Den vyandt begint in 't belegeren te flauwen en af te nemen. De Tartaren bieden aen de belegerde hare hulpe en ſecours. Daer op de belegerden nieuwe moet ſcheppen. Ende om beter te konnen uytharden, ſenden de onnutte monden van vrouwen en kinderen na Batavia. Maer oordeelen niet raetſaem Compagnies effecten en middelen mede af te ſchepen. Caeuw verſoeckt laf hartigh met de vrouwen na Battaviate vertrecken. Dat geweygert wordt. De belegerde reſolveeren des Tartars aenbiedinghe te accepteren, en daer over aen de ſelve een aenſienelijcke ſendinghe te doen. Waer toe Caeuw met loosheyt ſijnen dienſt preſenteert. En in die beſendinge vertreckt. Maer in Zee komende vlucht met twee der kloeckſte Schepen, ſonder noot, ſchelmachtig naer Battavia, doende in paſſant Siam aen, alwaer 't mede ſlecht laet leggen. Waer over op Battavia naderhant ſeer ſlautjes geſtraft is gheworden. Welcke onheylen door de laſché vlucht van Caeuw den belegerde ſijn overghekomen. Soldaten loopen uyt de belegeringe naer den Vyant over. Die door deſelve van alles gheinformeert, verandert ſijne blocade in aſſauten. Komt met alle ſijne macht andermalen op Tayouans zantplaet over. En werpt drie batteryen op teghens de Ronduyt Uytrecht. De belegerde vinden haer te ſwack van Volck om des vyants wercken te beletten. Vinden andermalen ongeraetſaem eenige middelen af te ſcheepen. De vyant beſtormt en overmeeſtert de Ronduyt Uytrecht, en approcheert voorts met ſijne wercken dicht onder 't Caſteel. Waer door 't Caſteel in de uyterſte noot gebracht wiert, en in deliberatie genomen ofte noch te redden was door een generale uytval, wiert ſulcks ondoenelijck gheoordeelt. Den Gouverneur is gereſolveert den ſtorm afte wachten. Maer wort by den Raet eenparig tegen geſproocken. En mitsdien geconcludeert tot overgave des Caſteels by eenparigheyt van ſtemmen. Onder eerlijke Capitulatie. Wat goederen en Coopmanſchappen van de Compagnie Coxinja in 't Caſteel bekomen heeft.

't VER-

't Verwaarlooſde

FORMOSA.

EERSTE DEEL,

Van der Chineſen toeleg ende preparatien omme 't Eyland FORMOSA t'invaderen. Ende der Nederlanders onagtſaame, geringe, ende ſwacke voorſorge tot tegenweer.

Jen maar eenigſints de vreemde Oorlogs-geballen/ ſedert wepnig jaaren in 't magtige Rijck van China toegedragen/ ter ooren ende kennisſe gekomen zijn/ dien en kan niet onbewuſt weeſen hoe dat in korten tijd/ met een handje vol volcks de Tartaren dit koſtelijcke ende groote Land/ ſoo rijck van Volk ende Steeden/ dog door onderlinge tweedracht verdeelt/ overrompelt/ ende tot eenwige ſchande van die Natie/ onder 't juk van hun gebied gebragt hebben. Wel is waer dat des Rijks-Voorſten niet te gelijk ende eben gemakkelijck hun deſe vreemde heerſchappie onderwierpen/ doende aan de Tartaren d'eenige mindere/ ende d'andere meerdere tegenſtand. Onder welke laaſte was eenen Equan, Veldheer ende Admiraal des Chineſe Keyſers/ een man van geringe extractie/ maar te vol moeds om ſijn naam aan de werelt onbekent te laaten. Dies benevens eenige wepnige in een kleyn Vaartuygh/ begeeft ſich ter Zee ende op den roof/ 't welk hem ſoodanig gelukte/ dat in korten tijd meeſter van een grooter Schip ende meerder volk wierdt/ waar mede weder andere nieuwe aantaſtende/ in wepnige jaaren ſijn hoope van volk ende ſcheepen ſoodanig vermeerderde/ dat aan den Keiſer van China ſelfs formidabel begon te werden/ die om hem te dempen verſcheyde uytruſtingen ende togten ter Zee liet doen/ maer door couragie ende wijs beleyd van Equan, t'elkens afgeſlagen ende menigmalen vermeerdert; ſulcks dat de Chineſe Keyſer/ die anderwegen ſijne handen vol hadde/ geraatſaam vant Equan ſijne Zeeroverpen te pardonneren/ ende hem met den titul van ſijnen Admiraal te begiftigen; in welk ainpt Equan hem ſoodanig quam te draagen/ dat naderhand mede als Veldheer tegens de Tartaren gebruykt wierde/ voerende nog lange/ naar de doot van dien Voorſt/ op ſijn

Tartaren overmeeſteren China.

Den Chineſen Keyſer doet hun nog lange tegenſtant.

pzibee/ den Oozlog tegens de Tartaren; maar ſig in 't eynde te ſwak bebin-
dende/ maakt met deſelbe ſijnen bzede; edog booz de Tartaren misteouwt/
die hem omtzent den jaare 1630/ met looshept in hechtenisse hreegen/ ende
gebangen aan 't Hof van den grooten Cham in Pequin bzagten/ altwaar hp in
een eenbwige gebangenisse geboernt ende bewaart wierde; agterlatende een soone
Ende naar hem sijn Soon *Coxinja*, Coxinja genaamt/ niet min moedig als ſijnen dapperen Vader/ wiens aard
ende boetstappen naarbolgende/ neemt een onbersoenelijche haat op tegens de
Tartaren/ ſtelt ſig tot Hooft der berſtropde Chineſen/ bergaderende groote
troupen hp een/ waar mede/ ſoo te water als te lande/ hp ſijnen bpand onge-
meene afbzeuk deede: ginds ſpatte hp upt/ ende gaf ſijnen magtiger bpand een
dappere neep/ ende daar obezrompelde hp Steeden ende Dozpen: bedzibende
boozders ſoodanige ſepten ban wapenen/ dat de Tartaren geheel China obermee-
ſtert hebbende/ meerdez werks bonden in 't berdelgen ban deſen eenigen Coxin-
ja, als wel gedaan hadden in ſoo beele millioenen ban menſchen te ſubjugeren/
wesende Coxinja 't eenigſte obſtacul dat de Tzatzaren daar te lande hunne con-
queſten niet cerder en honden bebeſtigen. Wesshalben alle hare magt tegens den
ſelben inſpannende/ begon de fozrune hem den rugge te keeren/ wozdende 't land
ban tijd tot tijd booz hem allengskens enger/ waer-en-tegen ter Zee ſoo veel en
meerder in magt toenam/ als te Lande was afnemende/ ter ſaake dat de Tzz-
taren geene Zee-lupden en zijn/ ſig ook met de Zeebaart/ ofte Commercie ter
Zee wepnig bemoepen/ als nu een land beſittende dat in alle rijkdommen ende
beſpoeften der nature oberbloedig/ ban bupten wepnige toeboer ban doen heeft.
't Welk dan twee remarcable effecten beroozſaakte/ 't eene dat Coxinja met deſe
ſijne notable ende ongemeene groote Zeemagt/ de Tzatzaren ſoo lange jaaren
Die uyt vreeſe van quade uitſlag, by tijts omſiet naar een plaatſe van retraite. heeft kunnen tegenſtand bieden: 't andere/ dat de Nabupren op dit Oozlooogs-
bpre ſpeculeerende/ met een welgefondeerde bzeſe bebangen wierden dat de
honden daar ban te ſijner tijd op hun dalk wel eens mogten komen oder te wai-
jen/ bolgens 't ſeggen *tunc tua res agitur paries cum proximus ardet*, dugtende dat
Coxinja ten Rijke uptgejaagt/ booz noot geperſt ban eenig ander land/ tot woo-
ninge ende onderhoud booz hem ende de ſijnen te moeten opſoehen/ hen-lieden
ſoude kunnen oberballen/ ende alsdaar aan anderen doen 't geene den Tartar aan
hem gedaan hadde; gelijk men gemeenelijk ſiet dat de groote Diſſen de kleyne
opſoliken/ ende deſe weder kleenderen. Soo ook eenig Potentaat als maar ſijne
magt des anderen oberweegt/ als regts genoeg ommne den minderen 't ſijne
En heeft ten dien eynde 't ooge op 't Eyland Formoſa. ontweldigen. Die ban d'Oostindiſche Nederlandſche Compagnie en giften
niet t'onregte dat 't haarlieden wel gelden mogte op 't Epland Formoſa/ als
tot Coxinja's boonneemen t'eenemaal bequaam/ ſoo wegens ſijne nabpgelegen-
heyt bp de Chineſe Kuſt/ daar 't maar wepnige mijlen is afgelegen/ als we-
gens ſijne andere nuttigheden.

Beſchrij-vinge van 't Eyland Formoſa. Want dit Epland Formoſa/ gelegen recht onder den Tropicus Cancri, op de
lengte ban omtzent de 148 graden/ groot wesende omtrent de 130 mijlen/ is een
ban de ſchoonſte ende bequaamſte Eplanden die 'er te binden zijn; dies wegen
booz de Pozтugeſen/ eerſte ontdekkers ban dien/ genaamt Ilha Formoſa, dat
is 't Schoole Eplandt/ wesende gelegen in een getempert en een ſeer gesond
climaat/ besproept met diverſe ſoete kiebieren wel bergagtig/ maar met groo-
te bequame blaktens tuſſchen beyden ende leege Landsbouwen omtrent de Zee-
ſtraat booz ſien/ is ſeer bzugtbaar/ booztbzengende alberhande soozten ban aard-
en boom-bzugten/ die alsdaar ſeer ſmakelijk ballen/ in groote meenigheen;

bzengt.

Digitized by Google

brengt ook voort eenige Cameel-boomen / als mede Gingber; en is seer rijck van Vee / voornamentlijk van Harte-beesten / die aldaar in soo groote menigte voort-teelen / als op eenige plaatse van de weereld; wordende alle jaaren geheele Scheepladingen van derselven bloes gesonden en gedroogt naar China / ende de beilen naar Japan / omtrent de 245 mijlen daar van afgelegen / tot den handel dersonden. Heeft voorts wilde Verckens / Keetjen / Steenbokken / Haasen / Conijnen / Dassen / Wilde Katten / Veld-hoenders / Patrijsen / Pupben / Eelanden; wild / schadelijck ofte bezigtigt gedier / als Leeuwen / groote Slangen / uptgenomnen eenige Tygers / waar mede andere Indiaanse Gewesten anderszins oberlzoyt zijn / voord aldaar weynig ofte gants niet vernoomen. 't Land geeft mede hoop van silver ende goudmijnen / brengt ook veel swabel voort / waar door 'et veele aardbevingen onderworpen is / die aldaar somwijlen wel veertien daagen agter malkander dupren sonder eenig op houden / ende seer schrickelijck en bezaarlijk haar zijn / dat men somwijlen denkt dat 'et geheele Eyland door de Zee ingeslokt / en in de selve weg smiten sal. Het land is mede seer volk-rijck / de Mannen zijn doorgaans lang van stature / sterck van lijf en leeden / hebben een coleur tussen bruyn en geel / gelijck veele andere Indianen / loopen des somers gants naakt / sonder schaamte: de Vrouw-lieden daarentegen zijn meestendeels bleen en kort van stature / dog heel net en sterck / een weynigje blancher als de Mannen / sy gaan gekleet ende hebben natuerlijcke schaamte. De Mannen als Vrouwen gesamentlijck zijn doorgaans vriendelijck ende goedaardig / sullen onse natie na heur vermogen met hoft en dienst ontmoeten / soo sy maar niet te dikwils en komen / sy sullen niet lichtelijck yemand wat ontzeemden ofte steelen; zijn doorgaes seer getrouwe tegens de gegeven daar mede in vriendschap ofte verbond staan / niet verzadig / tegens den aard van meest alle andere Indianen / die verraders in haer hart zijn; jaa sonden selver liever willen sterven ofte alle ongemak lijden / eer sy yemand door verraat in verdriet sonden brengen: zijn mede seer leersaam in 't geene daer inne onderweesen worden / zijn gesond van oordeel / en van een goede memorie om eenig dinck te begrijpen ofte t'onthouden. Hare principaalste neeringe ende hantteeringe is 't veld te bouwen ende rijs te zaepen; en hoewelse veldt genoeg hebben / en sullense egter niet meerder zaepen als tot haare eygene noodzurft van doen hebben / ja somtijds nog wel waar te kort komen. De Mannen hebben een afkeer van den arbeyd; waaromme de Vrouwen 't land bouwen / en doen de meesten ende swaarsten arbeyd; ende wanneer de rijs nu rijp ende gesneden is / soo vergaderense die by malkanderen in haare huysen / sonder uyt te dorschen tot dat selve van doen hebben / als dan stampense voor yder dag soo veel als opneugen / 't welke al mede der wijsen werk is; des avonts hangense twee a drie bundelkens van de rijs in de airen ober 't vyer om te droogen / en des anderen daags 's morgens / omtrent twee uyren voor den dag / staan de wijven op te stampen den rijs / en maken hem voorts klaar voor dien selven dag / dat alsoo continueren jaar uyt jaar in. Sy hebben voorders nog drie schande soorten van wortelen diese planten / ende in de plaats van brood eeten / waar mede sy sig souden konnen onderhouden / alwaar 't ook datse geen brood / rijs / ofte andere soorten van bruyten en hadden; sy planten ook Gingber / Suyker-riet / Water-kannoenen / maar niet meerder als selver van doen en hebben. Aangaande wijn en andere starke dranck / die in andere quartieren van India uyt boomen getapt wort / en helsense niet / nogtans hebbense een dranck die in kracht alsoo sterck / ende in smaak

alſoo lieffelijck is als Spaanſe ofte Rijnſe Wijnen / ende pmant heel wel haer dzanken maken / dewelcke op volgende wijſe dooz de bzouwlieden toegemaakt wozt: Sy neemen rijs dieſe eventjes laaten opwallen / en gewalmt zijnde / ſtampenſe deſelve in een rijsbak ofte bloh tot dat tot een deeg wozt / dan nemenſe eenig meel van rijs / houwen 't ſelve in de mont / welk houwen geſchieden moet dan oude wijven die geene menſtrua meer en hebben / ende gekaut zijnde / ſpouwenſe het wedez upt in een potje / tot datſe omtzent een pont nats / van dit geſouſel / hebben / 't welke ſy alsdan mengen onder den geſtampten deeg / lineeden ende doozwerken den deeg daar mede / weſende dit ſouſel alsdan in plaats van ſuzdeeg in 't bzood / ofte gift in 't biez; dit gedaan zijnde / doenſe den deeg in een groote aarde pot / gieten water daer oder / en meteſelen 't boben toe / en latenſe dan ſoo ſtaan in ſig ſelben azbepden omtzent de twee maanden / dan iſſet een ſchoonen / ſtezken / lieffelijken / ende dzonken-makende dzank / en hoe langez dat die ſtaat hoe ſtezkez datſe wozd / komende 15 / 20 / a 30 jaaren goed blijben / weſende alsdan eezſt op ſijn aldezbeſt. Wanneerſe nu deſelbe mattigen / ſoo dzinkenſe 'et bobenſte / dat ſoo klaaz is als fonteynwatez / eezſt af / ende 't ondezſte van de pot / dat ſoo dik als bzp is / eetenſe met leepelen op / ofte ſoofe dit mede willen dzinken / gietenſe daaz watez op / en wanneez ſy naaz 't belt gaan / nemenſe dan 't dikke een ofte twee potten vol mede / ende een riet vol dan 't klaare / 't welk haar dien dag booz kloſt en dzank verſzelt; waar mede ſy 'et meeſtendeel dan hare rijs conſumeeren met deſe boozgnoemde dzank te maken. De bzouwen / wanneezſe met haare rijsbelden niet beſig en zijn / baarenſe ook met haare baartupgen upt biſſen / als mede Kzabben / Gazneelen ende Oeſters te haalen / 't welke ſy naaſt den rijs booz haare beſte koſt houden: de mannen gaan ondertuſſchen leeg / boozname lijck de jonge ſtazke herels van 17 tot 21 jaaren / maar d'oude mannen van 40 tot 60 jaaren hebben haare bzouwen in 't beld / in een kleyn hutjen / komen om de twee a dzie maanden eens in 't Dozp / ende dat meeſt als 'ez eenige feeſtdagen gehouden wozden / andezs helpenſe altemet haare bzouwen in 't beld azbeyden / maar ſeer ſelden. Sy hebben in haare dozpen ſchoone ende gzoote huyſen / dan gebouw en bezieſelen ſeez ſelfſaam / weſende gemaakt van riet / ſondez ſolez met biez deuren / ſtaande ooſt / weſt / zupde en noozde in 't kzuys tegens malkanderen obez / ſomwijlen ook wel met ſes deuren / te weeten twee in 't ooſten / twee in 't weſten / en twee in 't noozden / ſettende de huyſen op een hooge plaatſe omtzent biez boeten hoog dan d'aazde / weſende dan kleyn opgeſet: haare bertiezſelen binnen ende buytens huys zijn Hazte ende Bezkens hoofden / in de huyſen hebbenſe eenige geſchildezde catoene kleedjens / daaz meede ſy die behangen: haaz huysraad is houwelen daazſe 't land mede b'azbeyden / als mede aſſegayen / ofte kozte ſpieſſen / ſchilden / ſwaazden / pijlen en boogen om mede te jaagen / ende tegens haare vpanden te gebzuyken: dag den beſten ende koſtelijckſten kupsraat en cleraat dieſe hebben / ende meeſt agten / zijn de hoofden / haez / ofte beerderen die ſy dan hare vpanden berobert hebben. Haare ſchotels daazſe upt eeten / zijn upt gehouwen blokken / hare dzinkbekers zijn hout ofte dikt riet; haare kookpotten zijn dan ſteen / ofte gebakken aarde; haaze meeſte koſtelijkheyt in kleederen dieſe hebben / wozt dan hontshaiz gemaakt / want gelijk in Europa de ſchapen geſchooren wozden om de wol daaz dan te hebben / ſoo gebzuyken ſy lieden hiez de honden / dieſe jaazlijcks 't haiz uitplukken / ende alsdan te ſaamen ſpinnen om kleederen daaz dan te maaken / ook mede makenſe daaz hoozden dan dieſe in plaats van goude oft ſilbere gallon gebzuyken.

De

De mannen / als vooren geſegt / hebbende een af ſlieg van den azbeyt / beſtaat haar meeſte werck datſe doen in beeſten en jaagen / welk laatſte geſchiet met ſtrikken / Hafegapen en pijl en peng.

De ſtrikken daar mede ſy de beeſten vangen / zijn van rottang en riet gemaakt / dewelcke ſe ſtellen in de boſſchen daarſe weten dat de Hazten ende wilde Beeſtens met meenigten loomen / andere ſtellenſe op de paden ende in 't blakke veld / waar mede aldus leeven: ſy ſlaan een ſteyk riet / daar een touw boven aan vaſt is / digt in d'aarde; dit riet alſoo in d'aarde regt over eynd ſtaande / buygenſe 't bovenſte eynde daar van nederwaarts / inmiddels 't nedergeboogen eynde onder met een kleyn houtje vaſt / alsdan leggenſe de ſtrick daar over / deſelve met wat aarde toedekkende / ende als de Hazten daar op trappen / ſnapt 't riet op / houdende 't beeſt aan een been ſtaande / 't welk ſy dan doorſchieten / wordende op deſe maniere jaarlijks eenige duyſenden beeſten gevangen. De Hafegapen dieſe op de jagt gebruyken / zijn diſdanig gemaakt: de ſteel is omtrent ſes voeten lang / van riet gemaakt / in 't eynde met een belleken daar aan gebonden; het yſer heeft twee a drie weerhaken om te beetez in de beeſten te blijven ſteecken / en is niet aan riet vaſt gemaakt / maar los daar op geſtecken / met een lang touw aan 't eynde des yſers vaſt gemaakt / op dat / wanneer 't beeſt geraackt wort / de ſteel van af valten / die als dan met 't belleken / door middel dan 't touw dat mede aan de weerhaak / die 't beeſt in 't lijf heeft / vaſt gemaakt is / naſleept door de rugsten / ende daar mede 't beeſt in ſijn loop verhinderd / datſe ſoo lange voort laaten loopen / tot dat 't beeſt ganſs verbloed is / komende aan 't belleken altijt gehoort worden waar dat 't Wild heenen loopt / en komt te verblijven. Met deſe Aſſegapen gaanſe ſomtijds wel met twee a drie Dozpen te ſamen upt jaagen / ydere perſoon met twee a drie ſtucks Aſſegapen voorſien / benebens eenige honden die 't Wild opjaagen. In 't veld geklomen zijnde / verdeelen haar dan malkhanderen / begrijpen een circul dan wel anderhalf uur in 't ront / gaan dan op malhanderen gelijckhandt toe / haare circul kleender makende / ſulks dat 't Wild 't welk in den circul begrepen is / ſeer verwaarlijkt haare handen dan ontkomen / want een beeſt maar een Aſſegap in 't lijf krijgende / is 't ſoo goed als gevangen. Met pijl en booge klaaren ſy 't aldus: een man alleen / ofte twee a drie te ſamen gaan in 't veld / ende daarſe een troup Hazterbeeſten ſien loopen / volgenſe die naa / en ſchieten den eenen pijl voor ende den anderen naa daar op in / tot ſoo lange eenige geraackt hebben; ja ſommige van hun zijn ſoo ſnel in 't loopen / datſe in 't open veld den ſnelſten Bock ofte Hazterbeeſt inloopen / by de hoornen vatten / ende met een meſſe de ſtrot weten af te ſnyden. Het vleeſs datſe op voorverhaalde manieren vangen / eetense wepnig / maar verkoopen 't meeſten aan de Chineſen / weſende de jagt een van de principaalſte werken der mannen; ende 't andere haaren oorlog; waar van / als mede van haare Politie / Juſtitie ende Religie / niet veele te ſeggen is / zedert dat onder 't gebied van de Compagnie zijn geraakt / alſoo gedwongen worden ſig in allen naar der Nederlanderen goetduncken ende wetten hun te reguleren; doch alſoo in deſelve eenige aanmerckenswaardige dingen zijn / ſullen hiertelijk hier by voegen hoedanig deſe dingen voor de komſte der Nederlanderen onder hun in ſwang gingen.

Ende eerſt van haare Politie: dit land dat te verwonderen is / en heeft nopt geen Koning ofte Oppercheer / en Hooft gehad / onder wiens gebied 't geheele Eyland ſtonde / maar zijn alle in Dozpen verdeelt / waar van yder Dozp voor ſig ſelven is / ende haar eygen gebied heeft / geen andere ſuperioriteyt erkennende /

de / nogte yder en heeft geen particuliez Hooft die abſolupt oyez haar heerſt ofte gebied / maar ſy hebben een Raad / beſtaande upt 12 mannen / welken Raad by haar waqt genoemt Quaty, en waqt alle twee jaaren bezandezt en bezhooren upt pezſoonen die yder oirzeut veertig jaaren / en dan eenen oudezdom zijn / waar inne te bezwonderen is dat ſpieden geene kenniſſe dan jaaren te tellen hebbende / nogtans haare oudezdom onder malhanderen weeten t'onderſcheyden / want ſy weeten wel t'onthouden welke perſoonen op eenen dag / maant / ofte jaar / en wanneez gebooren zijn. Deſez Raadspezſoonen dan haare twee jaaren g'erpi-reezt zijnde / ſoo laat een yder dan hun de hairen dan't booz hooft / en aan beyde de zijden aan de ſlaap des hoofts uptpluchten / tot een eezteeken datſe Raadspez-ſoonen geweeſt zijn / ende daar dan wedezom ontſlagen; alsdan worden de nieu-we Raadspezſoonen dan een ende deſelben oudezdom wedezom verhoren in plaat-ſe dez afgaande. De magt / ofte authoritept dez Quatijs / ofte Raadspezſoo-nen / en is niet ſouverain / nogte ſoodanig / dat de gemeente gehouden is haar goetbinden ofte beſlupten naar te volgen; maar haar poudoir beſtaat meeſt daar in / dat petwes booziomende / 't gemeene-beſte concernerende / dat dient gedaan ofte gelaaten te wozden / ſoo bezgaderen deſe Quatijs eezſt by malhanderen / de-libereeren ende beſlupten wat hun booz 't gemeene beſte raadſaamſt dunkt te we-ſen / waaginne d'accoozd weſende / ſoo doenſe 't ganſe dozps-bolkje op ſeekere plaatſe / gemeenelijk ontzent de hezke / by een bezgaderen / en ſtellen de ſaakie die te bezhandelen ſtaat aan de bolle gemeente in't openbaar booz / diſcoureerende *pro & contra*, wel een halbe uure lang / met beele argumenten ende perſuaſien / de gemeente ſoeſiense deſelbe t'induceren tot haar genomen beſlupt. Gedupzende welke Oratie / goede oidze onderhouden / ende als den eene moede is ofte uptge-ſpzoken heeft / alsdan bezdange wedez eene dan ſyne conſzatezs / ende ſoo voozts / weſende haare eloquentie ende welſpzekentſhept met goede gratie en groote bzagt: ondezentuſſen houd de gemeente hun seez ſtil / luyſteren maazſtig toe / ſonder ee-nige de minſte commotie te maken. Ende d'oratie g'eyndigt weſende / berad-ſlagt 't volk oyez de voozgeſtelde ſaakie met malhanderen / binden ſy der Quatijs beſlupt goed / ſoo wert deſelbe in't wezk geſtelt / ſoo niet / waqt agterbolgt 't gee-ne de gehecle gemeente goed gebonden heeft. Dez Quatijs aimpt is mede tez executie te ſtellen / ende te letten dat agtezbolgt waqt 't geene haare Prieſterſſen / is tag dan den Godsdienſt zijn gebiedende; ende voozts te bezhinderen waar doo; ſy meenen dat haare Goden bezgzamt mogten wozden. Wanneez nu pe-mant dan't dozps-bolk ſig te bupten gaat in petwes dat haare Goden raakt / ofte in petwes dat de gemeene ſaak betzeft / ſoo bermogen deſe Quatijs / ofte 12 Raadspezſoonen ſoodanige quaadoendezs daag oyez te ſtzaffen / dog niet met ge-bangeniſſe / boepeng / ofte eenige andere lijffſtzaffen / veel min met de doot / weſende alle cozpozele ſtzaffen by hun onbelient / maar alleenlijk om een hatzelie kleedtje / hatzebel / een deel rijs / ofte een pot dan haaren ſteelen bzandt / ten bez-epſely dan ſaakie / en gzootte dan de miſdaat / welke miſdaden veelmes niet als eenige belaggelijkſte laggateller zijn: als by exempel / op ſeekere tijt deg jaars moeten alle d'inwoonderen omtzent dzie maanden lang wozdez naakt gaan / upt reeden ſoose seggen / dat anderſints de Goden geen regen op't gewas ſouden laa-ten ballen / en haare plantagie ende rijsvelden bedezven / gedurende wellken tijt dan ban naakt gaan / by aldien de Quatijs pemant aantzeffen met een kleedjen bedekt / ſoo hebbenſe de magt om hem't ſelve kleed af te nemen / ofte een hoete ban rijs / hatzebellen / bzandt / ofte dergelijke af te bozderen; waarommne de

Qua-

Quatijs des morgens ende des auonts / als 't bolh naar 't belt gaan / ofte daar dan daan komen / op de weegen gaan ſitten daar 't bolh moet paſſeren / om te ſien of 'er eenige zijn die kleedjens aen hebben. Ende in tegendeel zijnder ondet haar wedercomme ſeekere tijden in dewelke ſy dagelijks wel kleedjens mogen dragen / maar niet dan zijde ſtoffen gemaakt. Ende by alsdien deſe Raadspersoonen alsdan pemant met zijde kleedjens vinden / ofte die zijde ſchorten aan hebben / ſoo nemenſe deſelbe van ſoodanige perſoonen dadelijk af / ofte beſlaanſe in eenige andere boeten / als boben geſegt is. Inſgelijks wanneer op eenige Feeſtdagen de vrouwen / of vrouwlieden te ſamen komen om te praatten / ende dat een van alle naar dez Quatijs meeninge te veel kleedjens aan heeft / ofte aan de ſelbe eenige hoobaerdye te veel bedzijft / ſoo wordenſe van deſe Raadspersoonen in pdezs preſentie beſtaft / ofte 't geene haar lieden dunkt te veel ofte al te hoobaerdig te weeſen / afgenomen / ende dooz haare oogen in ſtukken geſcheurt. Buyten wellken magt deſe Raadspersoonen / en is by deſe natie geen minder nog meerdez / limegt nogte hez / maar altesamen zijnſe ebenbeel en van gelijcke qualiteyt / alhoewel darſe malhanderen groote eere ende civiliteyt bewijſen op haare manieve / niet dat deſe eere dieſe malhanderen bewijſen / geſchiet / om dat den eenen in meerdez aanſien / dignitept / ofte rijkdom ſoude weſen als d'andere / maar alleen ten aanſien van den oudezdom ; want malhanderen op ſtaat ofte op den wegh ontmoetende / ſal den geene die jongez is / een wepnig uyt de weeg gaan / ende den geenen die oudez is de rugge toekeeren / tot dat hy verby is ; ende al is 't ſaalie darſe niet malhanderen ſpreelen / ſoo ſoude ebenwel de jongſte uyt eezbiedigheyt ſig niet ombieeren / maar antwoozden / en ſoo blijven ſtaan tot dat den outſten boozby is ; en een oudez aan een jongez wat belaſtende / en ſal de jongſte 't hazt niet hebben 't ſelfde te wepgeren / al waar 't dat hy hem dzie mijlen weegh's om een bootſchap ſonde ; en in geſelſchap by malkanderen weſende / ſullen ſig de jonſten niet duzben dezſtouten te ſpreelen in preſentie dez ondſten : inſgelijks wanneerſe op gaſtmalen / ofte om te dzinken by malkanderen zijn / ſoo ſullenſe 't eeten en dzinken altijt eezſt aan d'outſten geben / ſondez eenige inſigten dan andere qualitepten.

Aangaande den Huwelijken ſtaat en mag niet elk na ſijn believen aangaan / want de mans perſoonen den ouderdom van 20 a 21 jaaren moeten bezuilt hebben eezſe tot 'et tzouwen g'admitteezt wozden / maar de vrouws-pezſoonen laatenſe tzouwen ſoo vroeg ſy meenen darſe vrijpotentes / ende tot een ſulk wezk bequaam zijn / ſonder ſeekeren oudezdom t'obſezveren : en ondezentuſſchen dat de mansperſoonen nog minderjaarig zijn / en den oudezdom van ſeſtien a ſebentien jaaren nog niet bereykt en hebben / ſoo en mogenſe geen lank hair dzagen / nogte 't ſelve niet langez laaten waſſen als dat eſſen d'ooren bedekt zijn / maar de vrouwlieden daarentegen laaten de hairen waſſen ſondez deſelve af te ſnijden. En wanneez de mansperſoonen nu den oudezdom van ſebentien jaaren bereykt hebben / ſoo laatenſe de hairen ſoo lank waſſen als by ons de vrouwen in Europa ; en nu lang hair hebbende / dan beginnenſe te vrpen ende te tzouwen op volgende maniere : Wanneez een jongman ſin in een dogtez heeft ofte krijgt / ſoo ſtuyzt hy ſijn moedez / ſuſtez / ofte pemant andezs van ſijne magen in 't huys daar de dogtez is die hy bezoekt. Deſe Ambaſſadeurs nemen de Duwarte (die men gewoon is aan een Vrydt te geben) met hen / en bezoeken de dogtez van haare oudezs ten huwelijk / toonende de goederen die de vrienden van den Jongman mede gegeven hebben: en ingevalle des Vrydts vrienden / benebens de

Vrydt

Bruyd ſelver in 't huwelijk conſenteren / ſoo blijft des Vaders gegeven ten huyſe van de Bruyd / ende daar mede is 't huwelijk klaar / ſonder eenige andere ceremonien te requireren / ofte bruyloft te houden / ende de Bruydegom mag haar aanſtonts / als ſijne wettige Huysvrouwe / beſlapen ; ſulcks dat hier dolkſmentlijk plaats heeft de regul *nuptias non concubitus ſed conſenſus facit*. Het goed dat een huwelijk gegeven wort is verſchepden / geerbende den eenen meerder als den anderen / naar dat rijk en welgeſtelt zijn. De alderrijkſte geben ordinaris 8 roljens / en ſoo veel kleedjens om 't lijf / nog 300 ofte 400 azmringen van riet geblogten / 10 a 12 ſtucks dinger-ringen van metaal / ofte witte hazts-hoorn gemaakt / weſende elke van deſe ringen ſoo groot als een ey in 't ronde / ende ſoo dreet datſe een geheel lit van een dinger-teffens bedekken / ſulks wanneerſe deſe ringen aan hebben / ſtaan de dingeren / door de grootte der ſelven / ſeer wijd van malkanderen / dat een leelijk aanſien baart / en nogtans door een ſzapigheyt by haarlieden gehouden wort : nog gebeurſe daarenboven vier a vijf gordels om 't lijf van groſſ ſpwaat : item nog 10 a 12 kleedjens van hontshair gemaakt : nog 30 a 40 cangangs / ofte Chineſe kleedjens / item een groot dos hondshair / dat een man genoeg daar aan te draagen heeft ; nog een cieraat op 't hooft / byliams gelijk een Biſſchops mutz van ſtroop en hondshair ſzaep gevlochten : nog 4 a 5 paar houſſen van hartebellen gemaakt / die nog rouw en onbereyd zijn / dieſe maar met een ſtoobaart om 't been binden ; en ſoo veel ſullen d'alleerijſten wel geeben / en ook niet meer / welke gorderen geracceert / ten alderhoogſten veertig rijksdaalders ſouden bedragen. Die nu ſoo rijk niet en zijn / geeben 300 a 400 azmringen van riet gemaakt / twee a drie roljens / ende ook ſoo veele kleedjens om 't lijf / 't welk in alles twee rijksdaalders ſoude bedragen. 't Huwelijk als vooren verhaalt / geconſumiert weſende / ſoo woonen daaromme man en vrouw niet te ſaamen / maar elke heeft ſijn eygen huys dat bewoont / en blijft het wijf in haar huys / alwaar eet / drinkt / en verlirt / gelijk ook de man in het ſijne verblijft ; en wanneer tot ſijn vrouw ingaan wil / komt hy daar bepmelijk inſluppen gelijk een dief / en druft by 't verſchrikt ofte 't volk niet komen / maar moet daarelijk ſtilſwijgende op de hoop gaan leggen ſonder een woord te ſpreeken / en ſoo pets begeert / 't zy toebak / ofte pets anders / mag hy 't ſelfde niet epſſen / maar hoeft een wepnig / als dan ſijn vrouw dat hoorende / komtſe by hem / verzengende 't geene hy begeert te hebben / en gaat dan wederom van hem af by 't andere volk / ſoo lange tot deſelve verzokken / ofte ſlaapen zijn gegaan / als wanneerſe wederom by hem komt te hoop leggen / blijvende de geheele nagt by malkanderen tot des ugtens vroeg : voor den dag moet de man weder weg ſluypsgewijs ten huyſe uytgaan / ſonder dat dien dag wederom in 't huys van ſijn vrouw komen mag. Spliedden komen ook des daags niet ligt by malkanderen / ten zy datſe malkanderen op een bepmelijke plaats beſcheiden ; nogte in preſentie van 't volk en ſullenſe niet ligt met malkanderen ſpreeken / dog 't gebeurt wel dat de man des daags by de vrouw in haar huys ſal komen / maar dan moet niemant anders als de vrouw alleenig thuys weeſen / en ſy peinant moet uyt ſenden / om te vragen aan de vrouw of ſy by haar komen magh / waar mede / indien de vrouw te vreede is / ſoo komtſe buytens huys haar man inhalen / ſoo niet / ſoo moet hy weder verzekken. De gemeenſchap van goederen en is by haar niet gehuyſelijk / nogte en draagt den man geene laſten des huwelijks / maar behoud elke ſijn eygen goed / de vrouw met haar volk ende parentagie heeft haare eygene plantagien ende rijs-velden daar ſy van leeben ; gelijk aan d'andere zijde de

man

man met ſijne parentagie / inſgelijcks ſijne plantagien ende rijsvelden heeft daer af leeft / ſulcks dat ydeᵉ van hun weᵉlt ende eet in ſijn eygen huys: de vrouw en ſorgt niet voor de man / nogte de man niet voor de vrouw / maar ydeᵉ huys ſorgt voor ſig ſelven. Wanneerſe nu hinderen by malkanderen hebben / die blijven meeſt by de moederᵉ woonen; Edog twee jaren oud zijnde / ſoo komenſe ook wel by de vaderᵉ / maar zijn niet met beede hinderen belaſt / tᵉz ſaake de wijven / voor dat 36 a 37 jaaren oud zijn / geene hinderen en baaren: niet datſe voor die tijt onvrugtbaar ſouden weeſen / maar voor dienſe voor dien ouderᵉdom de vrugt in 't lichaam booden ende afdrijven op volgende maniere: Een jonge vrouw onderᵉ de 37 jaaren ſig bevrugt gevoelende / ontbied eene van haare Prieſtereſſen by haarᵉ; dewelke gekomen zijnde / ſoo leptſe de bevrugte vrouw op de hoop / ofte pelweᵉs op den rugge nederᵉ / als dan duwt ende paᵉſtſe deſelve ſoo lange tot dat de vrugt afgaat / 't welk met groote ſmeᵉte geſchiet als of ſy 't kind lebendig haarde. Dit afdrijven en doenſe niet als ofte geene natuᵉrlijke liefde tot haare kinderᵉs hadden / maar uyt ſuperſtitie ofte afgoden-dienſt / geloobende een groote ſonde te weeſen voor den voorſz. ouderᵉdom de vrugt lebendig te laaten tᵉz weereld komen / ſoo datteᵉz beede vrugten op deſe maniere bezuielt ende omgebragt worden. Maar wanneerᵉſe nu tot den voorſz. ouderᵉdom van 37 jaaren gekomen zijn / dan latenſe eerſt de vrugt haares lichaams / ſonderᵉ die te dooden / des weereldts licht aanſchouwen. En als nu de mannen den ouderᵉdom van 50 jaaren bereyckt hebben / dan mogenſe eerſt by haare vrouwe komen inwoonen / ende dan zijnſe met malkanderen meeſt in 't beld / ende woonen altdaar in een ſtroop huyſe.

Om haare Huweliſtten te diſſolveren en behoebenſe niet te wagten na de doot ofte obeᵉſpel van een van beyden / maar bezmoogen deſelbe volkomentlijck te ſchepden naar hun welgeballen / als geen langeᵉ behagen daar in / ofte in malkanderen en zijn hebbende / alleen met dit ondeᵉſetkept / wanneer de man 't huweliſt begeert te breecken ſonder andere redenen daar toe te hebben als ſijn welgeballen / ſoo bezlieft hy alle de goederen die aan de vrouwe tot een Duwarie gegeben heeft: maar redenen daar toe hebbende / als van obeᵉſpel / ofte dat de vrouwe hem ſlaat / en dieᵉgeliſtten / dan ontfangt hy de Duwarie wedeᵉomme. Soo mede de vrouwe ſonder redenen 't Huweliſt ſolberende / moet d'ontfangen Duwarie wedeᵉ uptkeeren; maar redenen hebbende / bezmag deſelbe te behouden; op welke manieren de Huweliſtten by haar gediſſolbeert worden / niet alleen *quoad thorum*, maar ook *quoad vinculum*: ſulks dat ydeᵉ van hun wedeᵉomme een andeᵉ trouwen mag; dies ſomtijts wel gebeurt dat ſoo meenige maanden alſſer in een jaar komen / ook ſaeᵉlijks ſoo beele mannen de vrouwen *& contra reciprocum*, en vrouwen andere trouwen. Maar alſtot wel de Huweliſtten ſoo ligt diſſolberen ende aan anderen trouwen / ſoo trouwenſe nogtans maar eene vrouwe t'ſeffens / ſonder beele wijven te gelijk te hebben; zijn anderſints groote hoereᵉjageᵉs; en al bremenſe gerouwt / maken ebenwel daarom niet beel ſwarigheyt nog met andere vrouwen te boeleren / dog in 't heymelijk / ſonder dat haare vrouwen / ofte de mans van andere vrouwen daar af weeten. Omtrent 't trouwen obſeᵉberenſe mede eenige graden in haar parentagie / datſe in haare vriendſchap niet en trouwen binnen de vierde graad.

Van haare Juſtitie en valt niet beel te ſeggen: alle regts-vooᵉderingen zijn by haarᵉlieden onbekent / hebben ook geene politijke wetten die wegens begaane miſdaat eenige ſtraffe zijn opleggende: ydeᵉ leeft in beele naar ſijn ſin / en wien

ongelijk gedaan wort / sulks en wort niet door de Overheyt / ofte Regenten gestraft / maar wreeken ende revengeren 't selve yder voor sijn particulier soo best kan: als by exempel in cas van diefte / doodslag en overspel / wreckense sig selven op volgende maniere: Soo yemant eenig goet steelt / ende den daader bekent wort / soo gaat den geene dien 't goet ontstoolen is / ten huyse van den geene die hem sijn goet ontnomen heeft / haalt 'er soo veel goet als 't hem dunkt redelijck betaalt te wesen / 't welck by alsdien den anderen niet en wil gedoogen / ofte dat solieden met malkanderen niet en konnen bevatcoderen / soo vergaat de geene dien 't goet ontstolen is / alle sijne vrienden / een yder met sijn gewee / en haalt 't voorsz. goet met geweit uyt des anderen sijn huys / waar uyt dan meenigmalen een particuliere oorlog / en diverse doodslagen uyt ontstaan. Voorders in plaets van een doodslag levense alsus: Yemant doodgeslagen worde / ende uythomende wie den doodslager is / soo moet hy vlugten / anders soude hy van des doodgeslagene vrienden insgelijks om den hals gebragt worden: ende eenuytsoecken handelen de vrienden van wedersyden met malkanderen / presenteeren soo veele verheuys / hartevellen / &c. tot datse de vrienden van den doodslagenen daar mede te vreden gestelt ende versoent hebben / waar op den doodslager wedet in 't voyr komt / sonder van pinant daar over wijders gemoept te worden. Waer als yemant sijn vrouw by een ander in overspel bevint / gaat hy ten huyse van den overspeldre / en haalt twee a drie verheuys uyt des selfs hot / dat is dan voor de straffe van 't overspel / sonder nader hant sijn vrouw / ofte den overspeldre daar omme eens sup aan te sien / ofte eenige haat ofte nijt op de selve te dragen.

Hier voren hebben we verhaalt d'inwoonderen van dit Eyland in drieerse doyen verdeelt te wesen / waar van yder voyr doyr sijn selve bestaat / sonder dat 't eene t andere subject sy / en elk eben veel meesters is / waar door dan sy in geen vreede met malkanderen konnen leeven / maar verballen ligtelijk tot krakeel / en soo voorts tot oorloog tegens malkanderen te voeren / 't eene doyr tegens 't andere; en waarmeer van sins sijn eenig doyr den oorloog aan te doen / seggense den paps te vooren op / en waarschuwen malkanderen; alsdan gaanse met 10/ 20/ a 30 mannen na des vyants doyr toe / ook somtijts wel met haar vaartuygen / en verbergen sig aldaar tot in de nagt / datse met gesien ofte verraft en worden / want haare meeste oorlog en bestaen bestaat meestendeel in staategemaas en listigheden dan elkanderen te verrassen: als dan gaanse des nagts in des vyants belden / ofte veldhuysjens / sien offe daar eenig volk binden slapen; want als boven gesegt / d'oude luyden slaapen meest in haare veldhuysjen; mindense dan pemant thuys / out ofte jonk / man ofte vrijf / die slaanse alle te samen doot / haalen hen de hoofden / handen en voeten af / of nemen ook wel 't geheele lighaam mede / en snijden 't aan soo veele pazen als'er verschoonen dan haar zijn / want yder wildez wat dan hebben / op dat als hy thuys komt / daar mede mag gaan pronken: ook gaanse veeltijts te werk na gelegentheyt dan saake; want soose van des vyants volk vervolgt worden / neemense maar de hoofden der doodgeslagene mede; ofte by aldien deselve hen in 't vlugten verhinderen soude / nemense maar een weinig haar mede / en peuren op de loop. Ofte soose niemant in de veldhuysen binden / soo gaanse na t dorp toe / slaan alles doot wat se voor eerst in den donchez binden / en dan metter haast op de loop eer dattez alazm in 't dorp komt / ofte hzeken mede wel in de huysen; maar als die dan binnen daar over wahkez worden / soo makense datelijk een moordgeschreeuw / waar mede dan in een ommesien 't gantsche dorp in alazm geraakt / ende alle de manschap hen

op

Digitized by Google

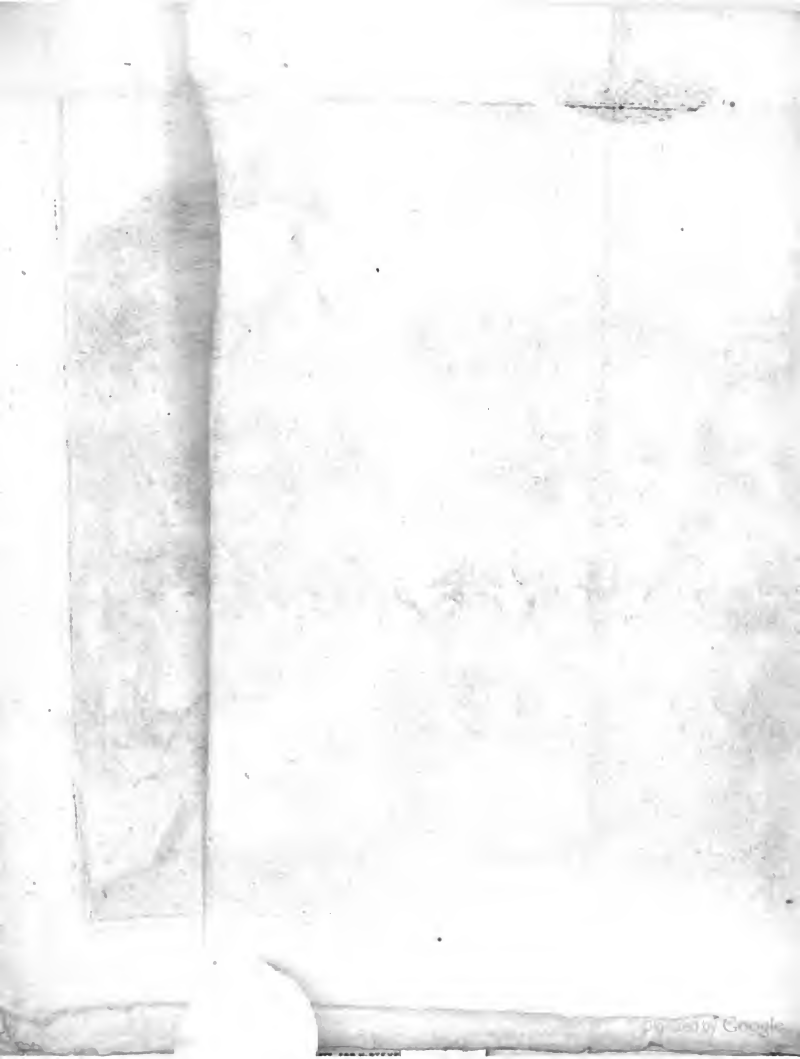
Digitized by Google

op d'alazm-plaatſe bezwoegt. Alternets regtenſe ooth wel niet veel upt/ dooz dien 't volk van de hupſen hen met belnip dez dupſteznisſen/ hiez ofte daaz plwezs in een gat bezſteeken: het gebeuzt ooh mede wel daſſe ſelbez bezraſt en doorgeſla-gen wozden. Sy makten ſomtyts wel een valſchen alazm/ en lokten haare vpanden upt tot de plaatſe alwaaz haare baaztupgen/ en meezdez getal van manſchap in embuſcade leggen/ dieſe dan obezrompelen en dootſlaen/ ofte ſelfs te hozt ſchietende/ ſig met de vlught ſalveren. Alternets combineren ſig wel twee a drie doxpen te ſamen/ en tzelfden gelyckeſchaut upt by daag tegens haa-re vpanden/ om deſelve in een volle bataille te bevechten. In haare Oozloogen hebbenſe geen ſekere Capiteyn/ ofte Bevelhebberen die haaz aanboezt en com-mandeezt; maaz ſodez onder haaz pemant is die ſig in eenige oozloogs exploi-ten wel heeft gequeten/ en eenige kloppen van den vpant bezobezt/ die heeft gzoot geſag onder haaz/ en luſt hebbende eenig exploit t'onderneemen/ han gemak-keliſh veel aanhang hzijgen die hem 't ſelbe helpen uytdoeren. Haare wapenen daazſe mede ten oozloog gaan/ zyn Aſſegayen/ maaz een ander ſlag als daaz mede op de jacht gaan/ want deſe zyn niet met weezhaken/ hebben ook geen touw ofte bellekens daaz aan/ ſteekende 't pſez in de ſteel vaſt/ ſoo dat de ſteel niet en kan uytvallen. Sy gebzuyken mede ſchilden en ſwaazden/ weſende de ſchilden niet ront/ maaz lang en breet als een deel/ ſoo dat met 't gehele lig-haam daaz agter kommen ſchuylen/ en dooz de pylen ſig bedekken: haare ſwaa-den zyn hozt en ſeez breet; Sy gebzuyken ook wel hozte Japanſe en Chineſe hou-wers; als mede pyl en boog. Wanneezſe nu van haazliedez exploit wedez te rugge keeren/ en eenige hoofden mede gebzagt hebben/ ofte perwes andezs/ ſoo iſſez in 't gehele dozp een groote feeſt/ juychen en vzolykheyt/ beginnen tez ee-ren van haare afgoden te zommelen en bzengde liedekens te ſingen/ deſelve be-dankende ovez de bezkzegen victorie. De geen die een hooft mede gebzagt heeft/ al heeft hy jupſt 't ſepe met ſelvez bedzeven/ maaz 't hooft op d'eene ofte d'andere wyſen bezkzegen/ dat is al genoegh/ als hy maaz de man is die 't hooft mede bzengt/ en is daezomme ovez al waaz by komt/ ſeez welkelom/ wozdende van pdez een ſeez heezlyk ontfangen/ en met den beſten en ſtezckſten dzank luſtig getzac-teezt: dan nemenſe 't hooft/ bzengen het in een van haare Kerken/ hoohen het ſelve in een pot tot dat 't vel geheel bezkooht/ ende daaz af valt; dan latenſe het dzoogen/ en begieten 't met haare beſte dzank/ ſlagten bezkeng tez eeren van haare afgoden/ en houden op haare maniez gzoote gaſterpen die wel 14 dagen agtez malkanderen duyren/ en houden 't geene op boozſz. manjere van haare vpanden bekomen hebben in gzootere eſtime als andere natien goud en ſilvez doen; ſullis dat by gebal een hups bzandende/ ſy alle dingen ſullen laten ſtaan/ en bezgen deſe dingen het eezſt.

Hoewel d inwoondezs van dit Eyland geene ſchzyften nogte boeken en heb-ben/ ſoo is 't nogtans datſe een kkligie hebben/ dewelke haazlieden van oudezs tot oudezs by mondelinge tzaditie ovezgelevezt is/ ende dieſe aan haare kinderen op de ſelfde wyſe mededeelen/ waaz van dit volgende wel de voornaamſte hoofd-ſtukken zyn: Van't beginſel des werelts/ ofte dat deſelde een eynde hebben ſal en weeteniſe niet/ maaz gelooben dat die van eeuwigheyt geweeſt zy/ en mits-dien in eeuwigheyt duren ſal: d'onſterffelykheyt dez zielen wozt by haazlieden mede gelooft/ en gevolgelyk dat de zielen dez bezſtozbene na deſen leben haare beloonnige ofte ſtzaffe ontfangen ſullen/ na dat goet ofte qualyk geleeft hebben/ waaz van ſeggen/ by alsdien een menſch in deſen leeben veel quaet doet/ ſyne

ziele na sijn obeylijden daarzomme in een groote gracht van ruyligheyt moet queelen; maar de geene die in deesen leeben haar wel dragen / die komen oder naar haare doot / oder dese gracht / alwaar alle wellusten ende plaisier genieten. Hierzomme obseruerense een gebruyk onder haar / dat wanneer pemant sterft / soo maksense hoog des afgestorbenen huys een kleyne stellagie / huysens-gewijs / deselve bestekende rontsomme met groene ende beeldersande cieraar / laaten vier stuks wimpeltjens ofte vlaggen daar af wapen / en binnen in 't selve huttelien stellense een groote halbas met water / met een riet daar by om mede te scheppen / op dat de ziele des afgestorbene sig alle daagen daarinne mag komen wassen / en haar van alle onreynigheyt suyberen. De sonden waarzomme sy meenen dat de ziele der afgestorbene straffe ontfangen / zijn meest soodanige dingen die by ons voor baggatellen g'estimeert worden. Als by exempel: Datse op seekere bezoede tijden zijde kleedjens gedragen / ofte huysen gebouwt / ofte hout tot timmeren bezadert / ofte oester gehaalt hebben / sonder agt geslaagen te hebben op haare droomen / ende der vogelen gesang: ook dat de vrouwen binnen den ouderdom van 37 a 38 jaaren de vrught han haare lichamen leevendigh hebben laaten te werelt komen; ende hondertderley andere beuselingen diese al voor sonden erkennen; waarentegen 't geene by de Christen natie voor sonden erkent wort / sulks agten wel gedaan / ofte niet straffwaardig te wesen; als by exempel steelen / liegen / doodslaan / dronckenschap / overspel en hoererye / en worden by haar voor geene sonden erkent / maar voor g'oorloofde dingen / en voornamentlijk de hoererie soo deselve maar in 't heymelijk geschiet / seggende haare Goden daarinne een welbehagen te scheppen; waarzomme d'ouderg / al wetense schoon dat hare kinderen hooreren / indien 't maar niet in 't openbaar geschiet / soo sullense daar mede lacchen / en hun sulcks niet verbieden.

De Godheyt erkennen sylieden oudez geen een weesen / maar verdeelen die in veele weesens ende afgoden / waar van seggen twee de principaalste ende voornaamste te zijn / den eenen geheeten Tamagisangach / hebbende een vrouwe / mede een godinne / geheeten Teratpehapada / ende den anderen genaamt Sariafay; waar van Tamagisangach in 't zuyde woont / zijnde sijn officie 't menschelijk geslagt te scheppen / die hy leelijk maakt alsse hem niet wel en offeren; maar schoon maakt soose hem naar sijn sin offeren. Desselfs huysvrouwe de Godinne woont in 't oosten / tot 't menschelijck geslagt seer genegen wesende; daarzomme wanneer 't in 't oosten dondert / soo seggense dat dese Godinne met haar man swoelt / en hem behijft / waarzomme hy geen regen op 't land laat vallen / wellie haare stemme van de man gehoort worden / soo send hy hagels daar aan regen: en deese Godinne wort meest door de vrouwen aangebeden en gedient. Sariafay woont in 't noorden / is geheel boosaardig ende quaat tegens 't menschelijk geslagt; en wanneer Tamagisangach de menschen schoon maakt / soo maakt hy deselve weder leelijk en vol poldalen / weshalven sylieden desen God geweldig aanroepen / dat hy haar dog geen quaat en wil doen / ende bidden den anderen God Tamagisangach dat hy den desen wil straffen ende beschijden om dat soo veel quaat doet. Behalven deese twee / soo hebbense nog andere Goden diese aanroepen / waar van twee de directie over den oorlogh hebben / den eenen Talafulo / en den anderen Tapaliæpe genaamt / dewelke van de mans veel aangeroepen ende gedient worden / behalven nog eenige Godens ende Godinnens gepast op yder voorval / te lang hier te verhaalen.

Haare Godsdienst bestaat in twee stukken / in offerzanden ende aanroepinge / dewel-

Digitized by Google

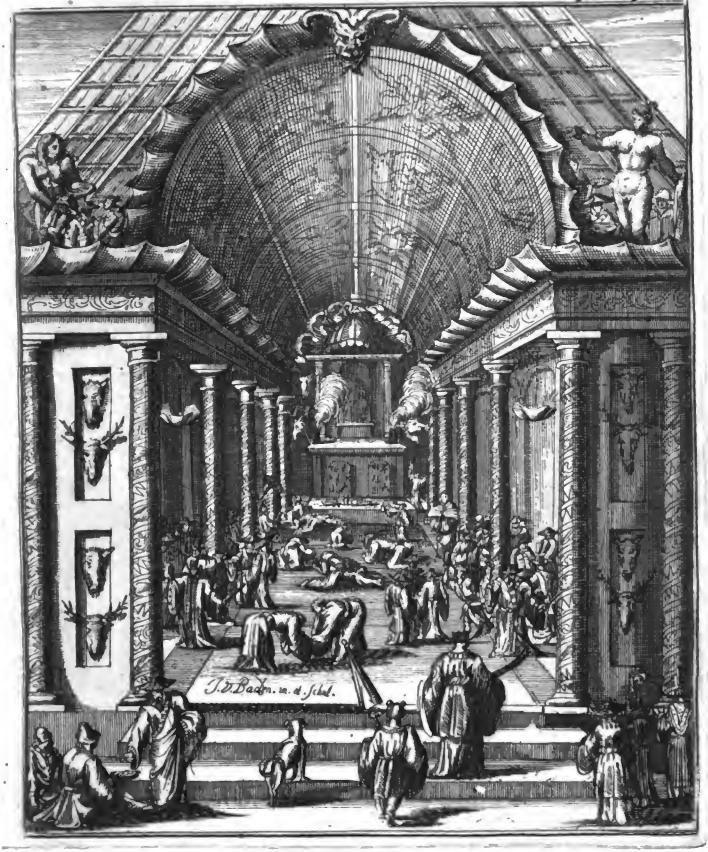

Digitized by Google

Digitized by Google

dewelke in haare publijke Hexken dooz vzouspezsoonen vezricht wozd; want alhoewel alle andere Indiaanse Natien tot haare Paapen/ Pzieſtezs/ ende Leeraezs/ mans-pezsoonen gebzuyken/ soo is dese natie/ dooz soo veel my bekent is/ d'eenigste die vzouws-pezsoonen gebzuyken omme den volke t'ondezregten/ ende den openlijken Gods-dienſt te bedienen/ als Pzieſteresſen/ welken dienſt op volgende maniere volbzagt wozt/ sijn aanbanks nemende met d'offezanden/ 't volk slagt vezkens/ ende bzengt een gedeelte daaz van ten offez/ als mede gewalnde vijs/ menigte van dzank/ aazd-bzugten &c. stellende deselve offezande in haare Hexken dooz hazte- en vezkens-hoofden die aldaaz opgeregt zijn; welke offezande van al den volke gedaan zijnde/ soo staat een ofte twee van haare Pzieſteresſen op/ en roepen de Gooden met een lang sezmoen aan/ vezbzaken in 't roepen d'oogen in 't hooft/ en vallen nedez op de aazde/ schzeeuwen seez pſelijck: alsdan (volgens hun seggen) vezschijnen de Goden aan deez Pzieſteresſen/ de welke ondezentuſſen op d'aazde uytgeſtzekt leggen als doode menſchen/ en konnen niet wedez opgeregt wozden/ soo lange dese vezschijninge duyzt/ al was men met sijn vijf of ſeſſen daaz obez doende: En eyndelinge wedez tot haaz selven gekomen wesende/ soo ſitteren ende bevense van benaut hept/ ende 't omſtaande volk schzept en weent. Daaz na soo klimmen deez Leeraresſen/ ofte Pzieſteresſen op het dak van de Hexki/ te weeten op elke hoek eene/ als dan houdense tot haare Gooden een lange oratie. Eyndelijk soo nemense haaz kledze van 't lighaam af/ ende alsoo moedemaakt ſtaande/ in pzeſentie van de gehele gemeente/ toonense haare vzouwlijkheden aan de Gooden/ en kloppen met de handen wel ſtzengelijck daaz op/ laaten watez bzengen/ en waſſen haaz gantse lichaam daaz mede. d'Omſtanderen ondezentuſſchen/ dewelke meeſt wyben zijn/ ſuppen haaz selven soo vol dat qualijk gaan of ſtaan konnen/ en daaz mede neemt den publijken Godsdienſt een eynde. Ende wat belangt haare pzivate Godsdienſt/ soo zijn in pdez hups eenige plaatsen bezondineezt/ alwaaz elk in 't pazticulier sijnen afgod aenroept/ ende bid om 't geene dan nooden heeft; maaz eenige ſwaare ofte ongemeene zaake voozkomende/ dan wozden haare Pzieſteresſen in hups geroepen omme den dienſt aldaaz te bezrigten/ dat dan met veele ceremonien geſchiet. Wesende voozdezs 't ampt dan dese Leeraresſen/ geluk en ongeluk/ regen/ wind ofte schoon wedez te voozſeggen/ ook omreyne plaatsen te bepligen/ als mede duyvelen upt te bannen/ dat ondez haaz seez dikwils geſchiet. Sy bannen den duyvel upt eenig hups met een ſchzickelijck getiez en geroep/ nemen bloote Japanſe houwers in de hand/ ende jaagen de duyvel soo lange naaz/ tot dat eyndelinge sijn gat nezgens wetende te bezgen/ genootſaakt wozt in 't watez te ſpzingen/ ende elbezs te vezzekken.

Met haare sicken/ ende 't begzaven van haare dooden/ levense mede op een seez bysondere maniere. Daaz zijn eenige voozen op dit Eyland/ hoewel maaz wepnige sulks obſezveren/ dewelke wanneez pemant hebben die sick is/ en dat desselfs sickte schijnt d'obezhand te neemen/ ofte de pijne soo groot/ dat se meenen den sieken daaz van niet te ſullen opkomen/ soo wozdense met bazmhezticheyt bevangen/ om den sieken mettez haaſt van sijne quale te bezlossen/ ende upt de pijne te helpen/ soo doense den sieken een ſtzik om den hals/ halende den selven alsdan soo hoog op als ofſe hem wippen wilden; en hoog genoeg zijnde/ soo laatense hem van booben nedez op d'aazde ballen/ dat hy hals en been ontwee baerkt/ wozdende 't selve bebonden een remedium dat pzobatum is om alle siektens te geneeſen/ maaz geloobe niet dat eenige sieke luſt ſal hebben 't selve

t'onderſoecken. Met 't begraven van haare dooden hebben meeſt alle de dorpen een gebruyk / beſtaande in veele zhande ceremonien; want des anderen daags naar dat yemant overleeden is / dan nemenſe 't doode lichaam / leggen het op een ſtellagie van geſpouwen riet daar toe gemaakt / weſende omtrent twee ellen hoog van der aarden / en binden 't ſelve de handen en voeten vaſt: als dan maſenſe een buyxtje eben neffens de ſtellagie / en laaten 't lichaam daar mede van langſamer hand uytdroogen. Onderzentuſſen houdenſe doorfeeſt / en ſlagten verſcheiden tot 8 a 9 ſtuks toe / na dezes vermoogen / vreeten en ſuppendez luſtigh op aan / waar toe veele vrienden ende bekenden genoot worden: ende tot een teeken datter een doode in eenig huys is / ſoo wort na desſelfs overlijden aanſtons voor de deure van ſijn huys een timmel geſlagen die van een uytgeholde boom gemaakt is / dese vrouw van de genoode gaſten met een pot van haaren ſtezkendzank mede nemende; en na datſe wel met malkanderen gedronken hebben / ſoo beginnen ſy te danſſen op haare maniere: Voor eerſt nemenſe een groote uytgeholde boom / deeſe heerenſe om / en danſſen daar op twee tyen met vrouwen / deez ry van vier a vijf ſtuks / dewelke malkanderen den rugge toekeeren / ſtaan ſoo en hippelen als d'erres ofte bontekazapen / gaande alles van d'aarde ofte deſen boom / behalven de voeten / makende ſoo ſlegts eenige beweginge met d'armen en 't lichaam / 't welck op deſen uytgeholden boom een ſeer naar en doof gelupt verooraakt. d'Eerſte danſſers nu mode gewoorden zijnde / worden van andere wederzomme verwangen / 't welk danſſen omtrent wel een paar uren lang duyrt. Eyndelinge de dooden / op vooraz. maniere / negen dagen lang te droogen gelegen hebbende / dat onderzentuſſen door 't geheele huys een onluſtelijke ſtanki veroorſaakt / hoewel 't lighaam alle eenmaal geſupt en gewaſſchen wort / ſoo nemenſe 't ſelve lighaam den 9. dag van de ſtellagie weder af / winden 't in een matje: als dan makenſe weder een andere ſtellagie een weynigje hooger als de voorgaande / behangen de ſelve rontſomme met ſilveretjens in forme van een Lederiant / leggen den dooden daer weder op / en houden op voorgaande wijſe nog eens doorfeeſt: ende op deeſe tweede ſtellagie blijft 't lighaam tot in 't derde jaar leggen / weſende een eynde van dien alle 't vlees door de lugt verteert / ſoo datter niet als been overig is / datſe dan daar af nemen en begraven 't in haar huys / en houden dan wederzomme doorfeeſt / maar ſonder te danſſen.

Ende dit is 't geene van der Formoſanen Religie / Juſtitie / Politie en Oorloog / wy waardig g'agt hebben in 't korte hier by te voegen; maar zeder dat de Nederlanders / ofte de Compagnie dit Eyland in beſit heeft genomen / zijn alle deſe dingen / na de wetten der nieuwe meeſters meeſtendeel verandert / wordende de Formoſanen door Predicanten ende Schoolmeeſters in de Chriſtelijcke Religie onderweſen / waar toe per dorp ſijne ſchoole hadde / daar alle dagen comparceren moſten om leſſen t'ontfangen ende op te ſeggen / op de verbeurte van een haſtrebel / ofte pets anders / daar de ſchoolmeeſteren niet qualijk by en voeren. 't Oorloogen / en malkanderen te bevechten / wierde hun mede verboden / als alle te ſamen nu onder eenen Heer ſtaande / naar wiens wetten de quaatdoenders geſtraft wierden / alleen bleef hun van d'oude formе van regeeringe noch overig / dat in per dorp door den Gouverneur van Formoſa / eene der oudſten en bequaamſte van hun verkoren ende geſtelt wierde tot Capitain over ſijn dorps-volk / die onder opſigt van een Nederlands politijk perſoon / ten dien fine in per dorp met omtrent 25. ſoldaten geſtelt; 't dorps-volk commandeerde / de geboden der Hooge Overigheyt aankundigde / ende d'overzeders van dien

met

met hulpe der ſoldaten / tot gehoorſaamheyt brachte: welke Capitainen dan alle de borgen geſamentlijk jaarlijks eenmaal / omtrent ultimo April / voor den Nederlandſen Gouverneur moſten verſchijnen / en rekenſchap van hare regeeringe en gedoente geven / voordende die wel gedaan / benevens een kleyn verceeringtje beveſtigt / ende die niet wel geregeert hadden / afgeſet / den rottang van commando ontnomen / en aan een ander gegeven die in haare plaatſe geſtelt quam te worden; welken dag van rekenſchap men noemde den Formoſaanſen Landsdag.

Beboorens de Compagnie dit Eyland in beſit kreeg / ſoo hadde deſelve tot bloeminge des Chineſe handels in Pekou / anders de Piſcadores genaamt / omtrent twaalf mylen van dit Eyland afgelegen / eene beſtinge gebouwt / dewelke / alſoo de Chineſen in China na hunne inkominge te ſeer was in de weeg leggende / ſoo handelden de Mandorijns ende Regenten van China / by formeel contract met de Compagnie / als dat deſelve de Piſcadores ſoude verlaaten / en hun naar 't Eyland Formoſa tranſporteren / met conditie ende belofte / dat in ſoodanigen geballe de Chineſen beloofden toe te ſtaan aan de Compagnie den onbekommerden handel op China te drijven / ende dat de Chineſen alderhande Chineſe commoditeyten ende manufacturen naar Formoſa ſouden overbringen; waar op / bermits de Compagnie aan den Chineſen handel ten hoogſten gelegen was / ſy de Piſcadores verlaaten / ende haar naar Formoſa getranſporteert heeft / ander contra beloften dat de Chineſe natie gepermitteert / ende onbehinderd ſoude blijven op Formoſa haar domicilium te mogen behouden / ofte dan nieuws uyt China overkomende / alhaar ſedem te neemen / ende ſig t'eeneren en handel te drijven; ſulks dat veele Chineſen / door den oorloog uyt China verdreven / alhaar in menigte overgekomen weeſende / een Colonie opregten / wel dan omtrent de drie en twintig duyſent weerbare manſchappen / behalven de vrouwen en kinderen / en ſig meeſt met koopmanſchap en den landbouw ernееrden; waar mede ſoodanige quantiteyt van rijſt en ſuykers teelden / dat niet alleen 't geheele Eyland met die ſoorte geſpyſt / maar dan 't overſchot jaarlijks nog geheele ſchepen-ladingen na andere Indiaanſe geweſten verkoert wierden / waar by de Compagnie geen kleyn voordeel en toh.

De Compagnie verkoos tot haare ſedem aan de weſtzijde van dit Eylandt een kleyne borre ſantplaat / dan omtrent een mijle groot / genaamt Capouan / dan 't vaſte land door de See afgeſcheyden ende omſpoelt / op ſijn ſtreefſte omtrent twee Canon ſchooten breet weſende. De diſtantie tuſſchen 't Eylant Formoſa / ende deſe ſantplaate / alwaar de Compagnie bouwde eene ſteene Fortreſſe ofte Kaſteel / datſe Zeelandia noemden / leggende 't ſelve op eene hooge zantduyne / weſende een kieſhoech / van gebakken ſteen netjens opgemetſelt / de muyren ten kreeſten ſes / ende de goedijnen diez voeten dik zijnde / met een dun boorſtweringtje dan omtrent drie voeten hoog / ende alderhalven ſteen dik / ende alle de punten hol ende met ſant opgebult; leggende 't Canon mede ſoo hooge dat 't ſelve een wepnig gedompelt woordende / by na perpendiculaar in de aarde ſchoot / ſulks dat daar mede wepnig weer te doen waare / weſende dan buyten / wegens ſijne onbequame ſituatie / met gants geene / nog dooge nog natte grachten / ſtrompalen / paliſſaden / nogte geenerhande buyten-werken booreſien / ende dan eenen ſoo gemakkelijken toegang als 't minſte boeren huys ten platten lande. Naderhand is nog meerdere plaatſe / dan een ſimpele muyr omringelt / daar aan gelegt / ende 't ſelve met een gekroont Hoornwerk beſteckt / ofte liever

Digitized by Google

verſwakt / als weſende dit aangehegte ſtuck onbequaam om van deſ Kaſteels Canon beſtreken te worden / ofte ſig ſelven te defenderen ; behalven dat de Compagnie beſwaart wierde tot grootere plaatſe grooter guarniſoen te moeten onderhouden. Van binnen in 't Kaſteel wiezden mede een a twee putten gemaakt / edog 't watez daaz van was ſeez brakagtig ende ongeſont te drinken / ſulks dat meeſten tijt 't drinkwatez van 't baſte lant moeſte gehaalt worden. Maaz alſo men ten tijde van dit Kaſteel te leggen / booz geene andere byanden / als een deel wapenlooſe en naakte Formoſanen / benebens eenige landbouwezs / ofte Chineſe boeren te dugten en hadde / ſoo blijkt in 't fonderen deſes Kaſteels meezdez gelet te weſen op de commoditeyt van het landen / mitſgadezs loſſen en laaden dez Schеepen / als wel op de ſituatie daa plaatſe / dewelcke om voorenbezhaalde redenen / tot foztificatie t'eenemaal onbequaam was / daazmen andezſins deſe incommoditeyten genoegſaam hadde konnen eviteren / booz dien Formoſa groot genoeg / ende dan andere bequaamere plaatſen rijkelijk booz ſien is ; ofte 't moet weſen dat deſe eerſte fundateuren wegnige kennisſe dan Stezkten te bouwen / moeten gehad hebben / 't welk mp ſeez waarſchijnelijk dunkt / ſoo wegens de quade ſituatie / als wegens het defectueus en indefenſijbel wezk in ſijn ſelven / want geene redenen te bedenken waazomme een onbequame plaatſe zp bezloren gewozden / allwaaz andere bequame in obezbloet te binden waaren ; als mede waazomme 't wezk niet naaz behooren en defenſijbez gemaakt / dat dog met eene koſte ſoude denzgegaan hebben. Maaz daaz te lande moet men menigmalen roeyen met de riemen die men heeft. Gebzek van goede Ingenieuzs iſſez beclijts : ſchoznde 't ook meeſtendeel aan de bequaamheit daan d'Oppezhoofden van ydere pazticuliere plaatſe / dewelke maaz ten koſte van de Compagnie daaz op inhalende / haare Meeſtezs op groote onnoodige koſten jaagen / en menigmalen ixeparabele ſchaade toebzengen / waaz van de Bewindhebberen in Nedezlant ook niet bupten ſchulden zijn / als die in 't bezkiesen van dienaaren niet ſoo eez op de bequaam- ofte onbequaamheyt derſelben letten / als wel op 't favoriſeren dan haare gunſtelingen ; waaz van onepndige exempelen / benebens de ſchaade en nadeelen die de generale Compagnie daaz booz is lijdende / ende obezgekomen / indien 't mp luſte / in 't pazticuliez ſoude konnen bpbzengen ; maaz booz ditmaal hiez een ſpeltje bp geſteeken.

't Hoozntwezk / als booren geſeght / dus mal aan 't Kaſteel gehegt weſende / bemezkte men aanſtonts / behalben 't boozgaande defect / nog een nieuwen misſlag ; te weeten / dat dit Hoozntwezk gedomineezt wiezde ban een Piſtool-ſchoot bezre daaz af gelegen hoogere ſandduyne ; dies moeſtez / om dit gebzek te helpen / nog een dezde foztificatie bp / namentlijk / een koſtelijken ſteenen Redout op dien heuvel gebout / dieſe de Kondupt Utzecht noemde / met canon boozſien / ende brele ſoldaten beſet ; daaz men veel nuttez dit Hoozntwezk ofte ongebouwt / ofte deſe ſanthеuvel hadde behooren weg te neemen ; want deſe Kondupt bezloren weſende / ſoo was 't Hoozntwezk / ende bp gevolge 't geheele Kaſteel mede bezlooren / gelijk d'uytkomſte niet als te laat aangewеeſen heeft. Omtzent deſe Kondupt waren nog diverſe andere van gelijke hoogte / ja wel hoogere ſandduynen leggende. Wy wondezt dat deſe Meſſieuzs die al mede niet niet eenige Kondupt jens beſozgt en hebben ; apparent en hebben ſy 'ez niet op gedagt ; de Compagnie was andezſins rijk genoeg / die honde dat gemakkelijk betaalen. Dus volgt den eenen misſlag den anderen. Dat de Bewindhebberen / in 't bezkiesen van Compagnie's dienaren / als nog tocktеeken / ende niet meez ſoo ligt pemant booz 't hooft

't hooft ſtieten / wanneer een eerlijk man / op capaciteyt ſteunende / ſijnen dienſt hun komt aan te bieden ; ſorge andersints / dat in toekomende wel meer diergelijke neepen ſullen ontfangen. Een eynde dan des Kaſteels plepn / aan d'ooſtzijde / ſetten ſig eenige Chineſen met een woon ter needet / welke plaaſe men de naam 't Quartier / ofte de Stad Zelandia gaf / weſende onbemuyrt / en aan de andere dzte zijde met de binnen Zee / die Formoſa van Tapouan affcheyd / beſpoelt / mede ſeer bequaam met kleyne baartuygh naar ſijn apperyt daar ober al aan te landen.

Waarſchuwinge ende inditien van *Coxinja's* deſſein op Formoſa. Uyt Iapan in den jaare 1646

Coxinja, by gevolge van eenen quaden uytſlag in ſijne ſaaken / 't ooge op Formoſa hebbende / en wiſte dit deſſeyn niet ſoo eerzeer te houden / of 't ſelve heeft al lange jaaren van te vooren beginnen uyt te leiden.

In den jaare 1646 / bzeeg de Compagnie daar van d'eerſte kondſchap uyt Japan / geſijt te blijſten komt by eedere reſolutie in Nobember desſelben jaars / in 't Comptoir Nangaſacky getzohlien / hier agter bygeboegt onder N°. 1.

Uyt Nederland A°. 1650.

De Heeren Bewindhebberen in Nederland / wegens den oberval der Chineſen op Formoſa / bekommerzt / ſoo is by de Vergaderinge dan ſeventienen / al in den jaare 1650 / beſlooten ende g'ordonneert / dat tot Formoſaas beſettinge / ſelfs in paſſible tijden / niet minder als 1200 koppen ſouden g'employeert worden.

Door ontdekkinge van ſeker Pater Ieſuyt 1652.

In den jaare 1652 / wierde door ſeker Pater Jeſuyt / uyt China op Batta via komende / omme met Compagnie s Ketorz-bloote naar 't Patzie te retorznecren / alsdaar in verzouwelijkheyt aan de Compagnie ontdelt / dat Coxinja, by quade uytſlag van ſijne ſaaken / 't ooge op Formoſa was hebbende / ende tot dien eynde de Chineſe Colonie des gemelte Eylands / onder de hand / tegens de Compagnie aenmeerde / bzeedez te ſien onder N°. 2.

Door der Chineſen revolte op Formoſa / A°. 1652.

Dan welke waarſchuwinge / d'effecten in den boorſz. jaare 1652 / mede ebident zijn komen te blijſten / bezmits de Chineſe Colonie alsdaar naar hunne meninge van de Compagnie te ſwaar gedruckt / haakende naar haare byheyt / ende een eygezgebied van haare natie / ende by goet ſucces / op hoope van ſecourz / onder de hand / wegens Coxinja mede aangemoedigt / eene bezwaerlijke revolte tegens de Compagnie ondernamen ; beſtaande den meeſten hoop deſez rebellen uyt Chineſe landbouwerz ende boeren / ſommige met eenige wapenen / maar 't grootſte gedeelte alleen met ſtokken ende bamboeſen / ofte niet gewapent ; doch door de Nederlanderz / met hulpe der getzouwe Formoſaanſe inboorlingen / aanſtons gedempt / met eenige dan hun onder de voet te ſchieten / begebende de reſte / 't oorloogen ongewoon / ſig op de vlugt ; worzdende deſe blamme / dus ſchielijk opgeſtomen / door 't bloed dan eenige Chineſen / doenmalen gelukkig op 't ſpoedigſt gebluſt / ſonder voorzez gevolge / alſoo Coxinjaas ſaaken in China noch niet t'eenemaal deſperaat / mitſgadez ſijne deſſeynen als noch ontijdig / ende niet in ſtaat van uyt te boeren waaren / hebbende de Chineſen / van Coxinjaas gelegentſheyt qualijk onderregt / in deſen deele hun wat te voorbarig getoont / ende daar mede den toeleg dan Coxinja op Formoſa / al te bzoeg ontdelt / ende de Compagnie aldaar by tijdts waarſchez gemaakt ; die wegens voorzez gevolg beſtommerzt / den Gouverneur aldaar ſeſhezp inzente ende gelaſte in deſen een waakend ooge op Coxinja te houden / den ſelven ſuſpecterende dat de Chineſen in haare rebellie ſtijf de / ende het op Formoſa toeleyde / bzeedez te ſien by miſſive van Generaal ende Raaden van Indien / ober dat ſubject aan den Gouverneur Klaas Verburgh geſchzeben onder N°. 3. welke Gouverneur deſe revolte van ſoodanigen nadruk te weeſen appzehendeerde / dat hy in ſijn bezroog van dien ſtaat / in

dato 10. Maytp 1654/ aan den Generaal ende Raaden van Indïa gedaan/ verhaalt: Dat 'et over ende herdenken van dien, sijne hairen deede te bergen rijsen, ende sig in gedurige bekommeringe bevont wegens *Coxinja's* desseyn op Formosa: hyeedez te sien onder N°. 4. Soodanig hadde de hyeese op dat pas deegs mans hezte bevangen/ wegens den hzagteloosen opstant van een paytp wapenloose boeren; wesende d'appzehensie veel gzootez dan het gebaaz in sig selven/ alhoewel eenige jaaren naaz dato/ tusschen hem ende sijnen nabolgez in 't Gouvernement Frederik Coyett, paztyschap ontstaan zijnde/ ende hp Verburg op Batabia in Raade van Indïa sitplaats hebbende/ alle de getzouwe waazschuwingen wegens Coxinjaas maght ende oberhal/ dooz Coyett, aan den Generaal ende Raaden van Indïa dan tijt tot tijt gedaan/ upt pure dzift dan Coyetts sustenue te contzarieren/ heeft doen passeren booz onwaazschynelijkheden/ ende mettez tijt den goeden Heez Generaal/ ende Raaden van Indïa/ een quade impzessie van Coyett gebeude/ weten te misleyden ende t'inducceren tot te gelooben dat deese oozloogs-hzeese van Coyett, geen andez fondament als desselfs laf hazrtighept en was hebbende: ja in scheren hzief dan dato 21. Junp 1661/ waaz dan hp Verburgh den aanradez was/ aan Coyett ende sijnen Raad geschzeben/ wijste hp Verburgh sijnen heldenmoed wel andezs op te doen pzonlichen met naazvolgende woozden in spetie: U E. Voorsaten hebben in dit stuk van dreygen noyt vervaart, maar met goeden moed ende couragie, sonder sulke verschriktheden te toonen, in stilligheyt wel op haar hoede geweest, welck exempel U E. ook hadder hooren naar te volgen, sonder sig soo schandelijk door vreese van 't stuk te laaten afleyden, &c. Naaz resen desen man de hairen te bezgen wegens 't dzepgen dan een paztp weezloose boeren dan 1652/ wat soude het met hem geweest hebben/ hadde hp in den jaare 1661/ op Formosa als Goubezneur geweest/ wanneez Coxinja met alle dese/ ende meezdez getal dan diezgelijke boeren bezsteght/ benewens vijf en twintig duysent welgewapende/ ende in den oozloog welgeoeffende/ dappere/ onbezschrokkene soldaten/ Formosa quam bestoolen; het staat wel te gelooben dat deese hzeese hp sijne hairen niet en soude bezbleeben zijn/ maaz hem 't hezte wel in de schoenen hebben doen sinken; 't welk hiez maaz aanzeklie tot aanmezkinge hoedanig de menschen hunne eygene/ ende met wat oogen sp de saalten dan haare bpanden aansien. Ende de Heeren Bewindhebberen honnen hiez upt mede/ soose willen/ bedenken/ hoe schadelijk de tweespalt/ jalousie ende afgunst tussen haare dienaren in Indïa/ booz de Compagnie zp. Bzaagde men hp om raad/ ik soude raaden/ dat soo ras eenige stzijdigheyt tussen dienaren/ boznamentlijk in hooge bedieninge wesende/ quame te ontstaan/ dat den Generaal/ ofte Goubezneurs dan andere plaatsen/ de hzahkeelende paztyen booz sig souden ontbieden/ haaz bezschil hooren/ ende desselve/ waare 't doenlijk/ op staande voet bezeenigen/ ofte wel andezsints aan haaz gelasten/ dat binnen twee a dzie maal biez en twintig uuren splieden onder malkanderen sig souden hebben te bezdzagen/ op poene dat daaz dan in gebzeeke blijbende/ ofte niet konnende bezaccozderen/ dat men hun beyden/ soo wel den eenen als den anderen/ dan Compagnie's dienst (die geen hzahkeelen lijden mag) ontslaan/ ende met d'eezste bezterkkende Schzeepen naaz Nedezland senden soude/ omme aldaaz op haare eygen kosten/ soo lange als selbez sullen willen/ te twisten/ sonder 't pericul te willen afwagten dat de Compagnie dies wegen eenige schade ofte nadeel quame te lijden. 't Welke dan soo een reys bijf a ses in 't werk gestelt woznde/ ik wil bezsekeren dat eygen intzest den twistlust wel haast upt Indïa bannen soude: maaz

dit

dit is eene faalie die my niet aan en gaat / ben in geen Compagnie's dienst / noyte en tzelfde daag geen loon van / laate haaglieden daag mede gewoyden soo als best te raade sullen bunnen / het is my genoeg mijn bzeyn van dit concept ontlast te hebben / hadde andersints daaztinne mogen bezsmooren.

Den Chinesen oproez ende onlust dan op Fozmosa gestilt / de Chinesen aan't bedaaren / ende alles wedez in sijn voorige stant gebzacht wesende / soo en was daaz mede de Compagnie nog niet bezseekert dat in't toekomende diezgelijke tumulten / ende met meezdez succes / by de Chinesen niet sonden ondernomen wozden / weshalben / omme de Chinese Colonie daaz te lande / ende eenige quaatwillige inwooneren / bequamez in den bant te konnen houden / ozdonneezden ende stigtemen in den jaare 1653 / op't vaste land / aan d'andere zijde des waterz / 't welke Tapouan / ofte't Kasteel Zeelandia van't vaste land afgeschept / genaamt Saccam / al wedez een nieuwe Fozteysse / insgelijchs van gebakken steen met ende ligtjens opgehaalt / met diez punten / deselbe doopende met den naame van't Fozt Providentia ; wesende dit Fozt je wel bequaam / omme dooz sijn guaznisoen eenige schielijke tumulte van boeren ende Fozmosanen te dempen / maaz om eene belegeringe upt te staan / ende tegens manon te konnen uptbalden / daaz toe was't al te swak ende ligt aangelepd / weshalben ooch op't eezste gesigte des vyants sig datelijk aan den selben obezgaf / als hiez ondez te sien / wesende mijnes ezagtens dit al mede booz geen kleyne misslag te rekenen / datmen dit Fozt je van den beginne niet wat massijdez maakte / waaz toe d'onkosten niet veel hoogez souden hebben konnen beloopen.

Agtez dit / alsoo in den jaare 1654 en 1655 / wepnige / ofte geene jonken / om te handelen / upt China op Fozmosa obezquamen / soo baazde sulks / benebens beele andere gerugten van Coxinja's dessepn / geen kleyne suspitcie van desselfs quaat voornemen tegens dien Staat / ende deede den Goubezneuz Cæsar resolutie neemen / wegens Coxinja's dessepn / seez sozgbuldig op boorde te weesen / afbaazdigende een kleyn baaztupg na de Piscadores / omme t'ondezstaan / of albaaz / wegens Coxinja, ooli eenigen ontaad bynomen mogte wozden / bzeedez te sien ondez N°. 5. Ende de gerugten van des vyants dessepn nog geburig bezwaklikende / soo liet den Goubezneuz / upt bzeese van belegeringe / 't Kasteel Zeelandia met bzandhout booz tien maanden boorsien / ende de punten ende bozstwerringen rontsommne met stozmbalken ende steenen beleggen / sustinerende gemelte Goubezneuz daaz benebens / datmen Coxinja op sijne aankomste het landen niet en soude konnen beletten / bezmits Tapouans besettinge te kleen waare om eenige uptbalden te doen / bezsoekende daazomme dan Batiabia meezdez getal soldaten / tot bezgzootinge van't guaznisoen / als ondez N°. 6.

Nadezhant den bzomen ende groot han meriten / maaz ongelukkigen Heez Frederik Coyett, omtzent den jaare 1644 / in qualitept van Oppezhoopman / in dienst dez Compagnie in India gekomen / op Batiabia eenige maanden in Raade van Justitie als ledemaat / ende daaz na omtzent diezhalf jaaren tot Oppezhoopman des Kasteels op Batiabia gebzupkt / mitsgadez's omtzent 10 jaaren't eezste Raadspezsoon ampt in Fozmosaas Goubezneement waargenomen ; dog ondezstusschen als hooft tweemalen den handel in Japan bezrigt hebbende / wegens sijne bezsozfde tzouwe ende ongemeene bewondene bequaamheden / gelijk Bewindhebberen daaz van getupgen in haaz Missive van dato 13. Octobez 1656 / met dese woozden : 't Is aangenaam dat den E. *Frederik Coyett*, sig wedersomme de novo onder een dryjarig Verbant, met een tractement van 150 guldens ter maant,

Uyt verscheyde gerugten uyt China van A°. 1654. en 1655.

verbonden heeft. Deſelfs perſoon, om de groote ervarentheyt, die hy door ſijne lange reſidentie daar heeft bekomen, en de verdere qualiteyten die in hem reſideren, ſoude daar niet wel konnen werden gemiſt, &c. Dese Heer aan 't roer van Formoſaas Goubernement / in 't laatſte van den jaare 1656 / tot Gouberneur geſtelt zijnde / ſoo heeft hy al in den beginne ſijnes beſtiers met yver g'arbeit / de waggelende yzendſchap tuſſchen de Compagnie ende den verjenden Coxinja, op eenen beteren voet te brengen / met 't ontſluyten des Chineſen handels / dewelke in dit jaar onder 't beſtier des Goubernеurs Cæſar, van Coxinja geſloten ware / door bezoek aan de handel-jonken / ofte Chineſe vaartuygen / upt Chijna op Formoſa niet te mogen baaren / tot groot nadeel van Compagnie's handel om de Moord. Men dencket hierhalven in den jaare 1657 / met toeſtemminge van vollen Raade / gelijck blijkt by N°. 7. eene beſendinge / benebens eenige brieven ende geſchenkſtien aan den Mandorijn Coxinja ende ſijne Grooſſen: tot overbrenginge van dien employerende den dienſt dan eene der bequaamſte Outſtens der Chineſen genaamt Pincqua, weſende Chineeſ tolk in dienſt van gemelte Compagnie / dewelcke in Auguſto desſelven jaars upt China op Formoſa wederkeerende / de gewenſte herſtellinge des gedeſideerde Koophandels mede bragte / benebens beleeft ſchrijben van Coxinja aan den Goubernеur / met proteſtatie dan geene andere intentie te weeſen als opregte vriendſchap ende goede nabuyſchap met de Compagnie te willen onderhouden / recuſerende 't bezoek dan de baazt upt China op Formoſa alleenig geſchiet dat ſijnes onderſaaten baazrupgen door een tijt ſelves benodigt waare geweeſt; maar die nu niet meer dan nooden hebbende / hadde deſelve dan 't voorſz. bezoek ontſlagen / ende gelicentieert den baazt ende handel upt China op Formoſa te bzijben als voorheenen. Door welke gelukkige wederopeninge des Chineſe handels / den ſtaat dan Formoſa / die ſedert den jaare 1652 / tot den jaare 1657 / daar aan volgende / ſeer ſlegt ende bekommerlijk geſtaan hadde / wederomme begon t'ontluyken / ende eenen nieuwen luyſter te krijgen / gebende ſoo groote winſten op verſcheyde Koopmanſchappen op China / ende voordeelen op groote quantiteyt bellen upt d'ordinarp jachten / ende zuplieren / als noch opt ten tijde dan eenige der voorgaande Goubernеurs geballen waren / gelijk ſulks gedoceert kan worden met de boeken in den volgenden jaare 1658. op Formoſa geſlooten / met ſoo beele winſte als nog nopt te vooren aldaar en was geſchied. Den landbouw nam mede merkelijken aanwas / groote quantiteyt Graanen wierden uptgevoert / de Formoſanen ende Chineſen leefden wederomme in volle geruſtheyt / onder goede geſchikte order ende diſcipline; alles begon een goet aanſien te krijgen; den perſoon van den Goubernеur Coyett, was by den minderen in hoogachtinge ende reſpect / by ſijn's gelijken lief ende aangenaam / ende van ſijne Overheyt begunſtigt ende in waarde gehouden; gelijk ſulks van den Generaal Maatſuyker in ſeekeren brief / onder dato 20. Juny 1658 / aan genoemden Coyett geſchreben / geluyt wierde als volgt: Buyten welke (aangaande eenige Zee-paſſen) wy verklaaren moeten, dat wy in U E. beſtier en regeering, een ſeer goet contentement ende welgevallen hebben geſchept. Ende van dato 2. Juny 1659: Wy hebben dit jaar wederom niet dan geheel goed genoegen in de ſaaken van U E. gouverne ende directie konnen neemen, hoewel juyſt alles na wenſch niet en ſuccedeert. Ende van dato 23. April 1660: De Heeren Seventienen hebben in U E. goede dienſten ſoodanig genoegen genomen, dat aan U E. gedefereert hebben den titul ende qualiteyt van Raad extraordinaris van India, met welke ik dan niet kan naa-

laaten

Uyt 't verbot, door *Coxinja*, van geene vaartuigen op Formoſa te mogen handelen, *Ao.* 1656.

Digitized by Google

Digitized by Google

laaten U E. mitsdesen veel gelucks, ende den zeegen des Alderhoogſten toe te wenſchen.

Alvooreens voozdez te gaan/ moet hez hp voegen ſeekez voozval/ geſchiet in deſe beſendinge van den tolk Pincqua, welke ſaakte nadezhant op Fozmoſa veel gerugts vezoozſaakt heeft/ ende is ook Coyett op Battabia beſchuldigt gewozden/ als ofte daaz toe perwes van 't ſijne ſoude gecontzibueezt hebben; ja mogelijk den geheelen oozlog daaz dooz vezoozſaakt/ alhoewel daaz aan nog pazt nogte deel van hebben/ gelijk hp onpazt zdigen ligt t'oozdeelen/ ende upt't volgende blijken ſan: Het is dan ſulks dat de Chineſe natie ſeez baatſoekende weeſende/ ende alle occaſie waaznemende/ waaz hp maaz eenige winſte te hoopen is/ dat ten tijde van Pincquaas aanweeſen bp Coxinja, aldaaz bp den ſelven Coxinja in gzoot aanſien ende czedijt was/ ſeekez gzoot Mandarijn/ genaamt Sauja: deſe/ volgens ſijne landsaazt/ op winſt ſpeculerende/ deede aan Coxinja eenen voozſlag/ dat men van de goederen ende hoopmanſchappen/ delwelke in Chineſe baaztuygen op Fozmoſa ingeſcheept/ ende naaz Coxinjaas gebied vezoezt ſoulden komen te wozden/ den tol beel begunnez ende voozdeeligez op Fozmoſa/ tez plaaſe van haazdez afſcheepinge/ als in Apmuip/ tez plaaſe van haaz azrſiment/ konde geſeft ende ontfangen wozden/ omme daaz mede dibezſe ſtuplikerpen voozz te komen/ ſoudende gemelten tol daaz dooz mezkelijk vezgroot wozden/ gelijk hp Sauja, tot bewaazhedinge van ſijn ſeggen pzeſentezde/ ende van Coxinja obtinezde dat hp Pagtez van den voozſz. tol/ dooz ſekere gzoote ſomma geld/ dooz eenige jaaren ſoude weeſen: ende alſoo hem den pezſoon van Pincqua ſeez beguaam dagte omme gemelten tol op Fozmoſa te heffen/ ſoo heeft hp den ſelven Pincqua daaz toe weeten t'inducereen/ ende op hoope van winſte in de voozſz. Pacht/ dooz ſekere pozcie mede g'ingagеezt/ dewelke ſedezt ſijne wedezkomſte op Fozmoſa dien tol aanſtonts begon te pzactiſeeren; ende met vezvooninge van Coxinjaas ozdere/ dat deſelve in Tapouan betaalt wozdende/ in Apmuip niet en ſoude g'epſeft wozden/ met belaſtinge deſelve in Tapouan te moeten betalen/ de vezzeikende Chineſe Schippezs afgevoozdezt/ ende daaz van quitantie vezleent. Edoch dit alles geſchiede onder de Chineſen in t hepmelijſt/ ſondez dat den Goudezneuz/ Ontfangez/ ofte Licentmeeſter/ nogte Fiſcaal/ in lange tijt daaz van eenige kennisſe kzeegen/ tot dat eyndelinge in Febzuaxp 1659/ deſen bommel upthzekende/ ende den Goudezneuz daaz van kennisſe bekomende/ gelaſte hp den Fiſcaal ſig daaz op t inſozmeren/ ende Pincqua daaz ofez ſijn pzoces te maken/ dewelke dieswegen hp den Raade van Juſtitie des Kaſteels Zeelandia/ van alle ſijne eezampten/ ende andeze voozdeelen die van de Compagnie was tzekkende/ is afgeſet ende berooft/ benevens gecondemneezt gewozden in eene boete pecunieel/ nadez te ſien onder N°. 8. en 9. waaz dooz deſe Man dus plotſelings van ſijn welvaren berooft/ en bupten czedit gebzagt weſende/ dan ſijne czediteuren ſoodanig obezhallen wiezde/ dat hp klozts daaz aan bankzoeroet ſpelende/ van Tapouan ſig mettez blugt begaf naaz voozſz. Sauja, die hem bp Coxinja aanbzagte/ ende desſelfs gunſte decde bekomen; ſoo dat deſen Pincqua nadezhant met Coxinjaas Oozlogsmagt op Fozmoſa mede obezquam/ ende bp den ſelven in eenig czedit ſcheen te weeſen/ apparent dat ſig gebanteezt hadde gzoote ſezzetteſſen van Compagnies gelegenthept ende toeſtant aan ſijnen nieuwen meeſtez te komen openbaren/ ende daaz van infozmatien te geeben; waaz van/ 't zp wat 't wil/ gedupzende den geheelen oozlog/ en is nopt komen te blijken dat de Chineſen/ dooz aanzadinge ende inſtjuctie van deſen Pincqua, eenig mezkelijk exploit onderno-

men / ofte groot voordeel op de belegerden hebben bekomen / alhoewel het gemeene Jan hagel / in den beginne van Coxinjaas overkomſte / volmondig upt ſepde / dat Coxinja, door aanradinge ende inductie dan deſen Pincqua, den oorlog ondernomen hadde / ende ſoo Pincqua niet gedwugt ware geweeſt / agterlaaten ſoude hebben gehadt / *quaſi vere*, als oftez in de geheele Chineeſſe Colonie / die op Formoſa wel vijf en twintig duyſent weerbaare mannen ſterk was; ende daar onder een groote meenigte Chineſe Ouſtens / van ſoo goet verſtant ende alſoo groote ervarenthept van Compagnie's toeſtand aldaar / als 'ez in Pincqua hondt weeſen / het Coxinja macqueren honde aan bequame verſpiederz ende verklickerz van 't geene op Formoſa paſſeerde; ende ſoo 'ez niet anderz aan ontrocken hadde als d'inſtructie van deſen Pincqua, ſh houde my verſekert dat Coxinja ſoo lange niet gewagt ſoude hebben gehad met 'et incorporeren van den Formoſaanſen ſtaat; maar dit petit canaille en ſiet in materie van Staat ordinaris niet verder als haar neus lang is / ende oordeelt alles naar dat de paſſien / daar van gedreven worden / hun dicteren. Nu wederz tot ons voorgenomen werk.

Alhoewel de herſtellinge des Chineeſſe handels / den ſtaat van Formoſa nu wederz in geruſthept gebragt / ende door gedurpgden overdval wat meerder verſekert ſcheen te weſen / ſoo was egter daar mede noch niet weggenomen d'agterdogt en vreeſe / van dat Coxinja, door noot gedrajft / d'een ofte d'andere tijt noch niet wel een quade ſprong ſoude mogen doen / ende de Compagnie aldaar op 't onvoorſienſt tragten t'overvallen. De Generaal ende Raaden van Indïa / ſchreeven dierhalven dit jaar 1657. aan den Gouverneur op ſijne hoede te weeſen met volgende woorden: Werdende U E. iterativelijk gerecommandeert geduyrig wel op hoede te weeſen, ende ſoodanig op *Coxinjaas* deſſeynen te letten, datſe ons niet ſchadelijk mogen worden, nog in d'een ofte andere ongelegentheyt brengen; in welke wy op U E. goede voorſorge ſullen ruſten, &c. Dit waren wel woorden ſoo eenige ſorgvuldigheyt upthoeldende / maar gingen niet diep tez hezten; nogte de vreeſe van Formoſa te verlieſen / was niet seer groot; want den Gouverneur Coyett remonſtrerende tot Formoſaas behoudeniſſe t'eenemaal nootſaakelijk te weeſen dat verſchepde verhallen Fortificatien dienden herbout / ende nog eenige andere nieuwe daar hp geboegt te worden / ſoo wierz de nootſaakelijkheyt van 't eene ende 't andere / op Batavia wel goet geheurt; maar dies niet tegenſtaande door te groote meſnagie / gelaſt ſoodanige noodige werken te laaten / onder voorgeeben / den ſtaat van Formoſa ſulke groote koſten niet langer dragen honde / al reets met al te grooten ommeſlag belemmert weſende; 't welk wel waar was dat de Compagnie aldaar meerder t'onderhouden hadde / als de voordeelen die van ditto plaarſe was tetrekkende / wel lyden honden. Maar waar toe al dit groote heſlag ende deſe wijde extendue gemaakt / als men de ſelve nog honde nogte en wilde mainteneren / *non minor eſt virtus quam quærere parte tueri*. Men hadde dit werk in den beginne / ofte niet ſoo groot behooren aan te leggen / ofte nadehand de volle hand daar aan te houden / met alles te contribueren wat maar eenigſins tot conſervatie ende defentie van dien ſterkken honde / al ſoudez ſoo al wat hp ingeſchooten hebben gewordn / waar door dan de Compagnie hp hare reputatie gebleben / ende alle andere Indiaanſe natien afgeſchrikt ſouden hebben geworden / ſoo ligt niet meer tegens de Compagnie ſig te ſtanten / wanneer geſien hadden dat ſoo redoutablen vpand / als Coxinja was / bigoureuſelijk afgeweſen ware / daar in tegendeel als nu te dugten ſtaat / ende reets hp ervaringe ook al ondervonden worzt / dat andere Indiaanſe natien / niet min ſtrijdbaar als Coxinja, door

Van Batavia Ao. 1657.

door desselfs gelukkig wapensuccess aangemoedigt/de Compagnie veel spuls gemaakt/ende groote oorlogs onkosten hebben verzoorsaekt/ende misschien in't toekommende als noch verzoorsaken sullen/die wel ligtelijk souden hebben konnen voorgekomen worden/ met 't contribueren van eenige noodige kosten tot Formosaas behoudenisse: maar daar te lande gaat alles soo eben netjens niet toe; het is aan veele genoeg/ als maar den conquerant ende grooten meester mogen speelen met Compagnie's gebied wijd ende syeet upt te spreyden/ sonder te considereren of soodanige Conquesten haare meesters tot voordeel dan tot een laste zijn strekkende. Het en is niet allerzijt raatsaam alles t'inbaderen ende t'incorporeren waar toe de gelegentheyt sig schoon presenteert: maar in desen allen moet eygen Interest de balance houden/ met ondersoek wat voor oste nadeel men daar by is bekomende.

In den jaare 1658 en 1659/ komt een seer groot getal Chinesen upt China naar Formosa gevlugt/ benebens seekere tijdinge van dat Coxinja, in't Nantsinse gebied/ een seer groote Neerlage voor de Tartaren hadde geleden/ ende gedrongen waare sijn retzait naar de Teekant/ op't Eyland Aymuy te neemen/ op Formosa overzvliegen; daar upt onder de volle Colonie der Chinesen/ aldaar groote trompelinge ende stekke gerugten reesen/ dat Coxinja, binnen korten tijt/ gewisselijk Formosa soude komen bespringen. Door 't vluchten der Chinesen uyt China, in den jaare 1658, en 1659.

Gelijk dan in den volgenden jaare 1660/ wegens Coxinjaas overkomste naar Formosa/ aldaar alles in rep ende roere geraakte/ ende de consideratien van desselfs soberen toestand in China/ sijne overkomste ontwijffelbaar maakten. Ende in de boelen mede geobserveerd worrende/ dat de Chinese Kooplupden van Formosa merkelijk veel meerder in waarde lieten upt woeren/ als'er van dupten ingebragt wierd; ende dat de Chinese schuldenaers in Tapouan/ veel waargez in't betaalen wierden als opt voor desen/ gaf sulks aan de Regenten aldaar geene geringe agterdogt/ van dat de Chinese natie tegen den Staat aldaar niet veel goeds in den sin moeste hebben/ nader te sien onder N°. 10. Door d'algemeene beroerte der Chinesen op Formosa 1660. Die haare gereetste goederen van Formosa transporteren.

* Behalven dit/ soo quamen op den 6. Maart des selven jaars/ de voornaamste der Oudsten/ benebens eenige aanzienelijke ende rijkste der Chinesen/ den Gouverneur/ soo in't particulier als in Raade/ upt eygene beweginge/ met groote ontseltenisse (apparent upt vreese dat dese saake dus lange verzoolen gehouden/ andersvegen niet en quame upt te kreehen tot haar verdeyl) beleent maken/ dat onder de Chinese Gemeente op Formosa/ eene seer groote ontseltenisse waare wegens de tijdinge van Coxinjaas haast te geschiedene overkomste. * En hare aanzienelijkste komen den Gouverneur waarschuwen dat Coxinja tegens ultimo Maart 1660. overkomen soude.

† Ende dat daar over sommige groote preparation tot blugten gemaakt wierden/ alsoo 'er by haare natie voor seeker gehouden wierde/ dat gemelte Coxinja, den bestemden tijt van den Formosaansen te houdene Landagh/ met de volle Maane/ 't welk wesen soude omtrent ultimo Maart/ met sijne Krijgsmagt/ ende groot getal van Oorlogs vaartuygen/ Formosa soude komen bestooten. † Ende de Chinesen maken groote preparatien tot vluchten.

‡ Voor welke waarschuwinge den Gouverneur/ ende Formosaanse Raad/ in hun gevoelen dat Coxinjaas gewisse overkomste verstrekt/ ende deselve met de voorgaande voorteekenen/ en de tegenwoordige inditien confronterende/ hebben deselve dan soodanigen gewigte geoordeelt/ dat sprieden alzhans nyt meerder dan opt te voren/ tot beschermninge dan Compagnie's gebaarlijken staat op Formosa/ gehouden waren haare gedagten te laaten gaan/ ende alles tot tegenwerz

‡ De Gouverneur en Raad van Formosa, uyt consideratien van *Coxinja's* soberen toestant, geven aan alle dese waarschuwingen, van *Coxinia's* desseyn, geloof.

weer ende conſeʒvatie van dien by dez hand te neemen; ſunderende ſplieden de gewisheyt van Coxinjaas deſſeyn/ booʒnamentlijk op ſeven volgende poincten: Ende eerſtelijk:

En om wat reden.

1. Op alle de booʒgaande waaʒſchuwingen/ inditien ende gerugten van Coxinja's toeleg op Formoſa/ tot dato deſes hier boven ſpecifice aangewesen.

2. Op 't aanbʒengen dez Chineſen Oudſten hier boven bezhaalt/ ende d'unvezſele beroezte ende algemeene ontſteltenisſe ende vezſlagenheyt van de geheele Chineeſſe Colonie op Formoſa.

3. Op Coxinjaas nedezlaage/ die onlangs in 't Danckinſe gebied geleden hadde/ ende daaʒ booʒ tot d'uytezſte benauwheyt waare van ſig booʒ den victorieuſen ende hazt bezvolgenden Taʒtaʒ te moeten bezbezgen/ ende eene bequame retzaite-plaatſe op te ſoecken.

4. Waaʒ toe Formoſa/ wegens ſijne nabygelegenheyt ende bequame ſituatie/ benebens ſijne vzugtbaaʒheyt/ ende andere commoditeyten/ booʒ hem veel bequamez waare als eenig andez dez omleggende plaatſen ofte Eylanden.

5. Ende genomen Coxinja ſaage al geene Hanſe Formoſa t'incozporeren ende in poſſeſſie te hionnen behouden/ ſoo waare nogtans ganʒs bedenckelijk dat hy 't ſelve Eyland met ſijne menigvuldige baaʒtuygen ſoude aandoen uyt roofluſt/ en noodſaak van een groote quantiteyt pzovisande/ gzaanen/ beeſtiaal ende anderen vooʒ daaʒ af te haalen/ tot onderhoud booʒ hem ende ſijne ſoldaten/ die booʒ de Taʒtaren benout/ in China hun boedſel en noodzuft/ niet als met gzoot gewaaʒ haalen moeſten/ hebbende op Formoſa niets te bzeeſen/ alſoo ovez al bequaame plaatſen omme te landen open ſtonden/ ende Compagnie/ wegens de geringheyt van haare guaʒniſoenen/ genoeg te doen ſouden hebben met hare Fozzificatien in bewaringe te houden/ ſonder den vyand te hionnen in 't openc veld attaqueren.

6. Bleek evident Coxinja tot Formoſaas ſtaat qualijk g'intentioneezt te weſen/ bezmits hy nu een gerupme tijd hezwaaʒts/ tegens belofte/ den handel ende baaʒt uyt China op Formoſa/ ongemeen bekommezde/ ende in lange tijd niet een eenigh hoophaezdy-jonk gepezmitteezt hadde naaʒ Formoſa ovez te hiamen/ deſelve baaʒtuygen ſeez waaʒſchijnelijk opſoudende tot tzanſpozt van ſijne Militie/ ende Oozlogs-behoeften/ naaʒ Formoſa.

7. Hiez by gevoegt/ dat de Chineſen albaaʒ/ uyt bzeeſe van dit aanſtaande onwedez/ niezlelijk meezdez uytbzeeden als inbzagten/ ende wijdez haare middelen/ ſoo in 't openbaaʒ/ als booʒ bedekte wegen/ van Formoſa naaʒ China tzanſpozteezden/ ſoo beſloot den Goubezneuz ende Raad/ uyt deſe ende andere redenen/ bzeedez te ſien onder N°. 11. A. dat Formoſaas onhepl digte booʒ de deure/ ende Coxinjaas hiomſte ſeez hazt naliende ware.

En maken veele en groote preparatien tot tegenweer.

Daaʒ op wozden alle de Fozteſſen met noodige bezſtezkinge van volk/ bivzes/ ammonitie: ende andere Oozloogs-behoeften behoozlijk/ naaʒ tijts gelegenheyt/ ende ſoo veele doenlijk/ booʒſien: alle buyten-plaatſen van Coxinjaas gedugte obezhiomſte/ bezwittigt; ende bevolen hun/ benebens de Formoſanen/ tot tegenweez baaʒdig te houden: den landdag wozt opgeſchozt tot 't aanſtaande jaaʒ: ooh wiezde bezhod gedaan van geene Chineſen in 't Fozt Pzovintia/ met conige eerwaaren te hoop hiomende/ in te laaten. De Chineſe Ouvſtens ende andere dez aanſienelijchſte van die natie wozden in 't kaſteel gegpſelt/ omme d'obezhiomende bzanden van hunnen landaaʒt booʒ geen bezlepdezs te hionnen dienen/ als mede op dat ſplieden booʒ haaren gzooten aanhang van Landaʒbepdezs ende

gemee-

gemeene handwerks gasten / benevens haar gesag / onder de geheele natie onder hen geene commotie en mogten bezoorsaaken / nogte deselve tot rebellie opwekken / sig daar van als hoofden latende gebruyken. d'Opperhaan naar China wort geschort / omme den bpand met geene schepen nog anders te stezken / ende soo veele de gelegentheyt te beneemen van Formosaas toestant sig t'infotmeren. Voorts wierde gelast alle de graauen van den platten lande / de beerste afgelegenste / eerst onder de Kasteelen te brengen ; en aan alle Chinesen / hun stil ende binnen haare gewoonelijke hantecringe sig te houden ; mitsgaders de Chineesse Visschers / die op Wanchian haar waren ontboudende / wierd geboden dan bezwaarts op te komen.

Den 10. Maart daar aan / heeft den Goubenneur ende Raad / met een snel baartuyg / een Chinees jonkje / aan den Generaal ende Raaden van Jndia op Battabia / alle de voorenbezhaalde quade gerugten van Coxinjaas oberkomste / ende wat stlieden daar tegens tot defentie noodig g'agt ende gedaan hadden / door bzieven belient gemaakt. Schrijven naar Batavia om secours.

Ende als op den 11. daar aan volgende hondschap bzeegen dat de Chinesen hunne hoorens begonden op te steken / ende in de Formosaansse bozpen d'inwoonderen van de Compagnie afbeerrig ende klepmoedig te maken / met seer hoog en bzeet van Coxinjaas oberz te komene Kryges-magt op te geeben / dat sijne soldaaten van den hoofden tot de boeten toe / met pfere rokken gewapent waaren / daar de Hollanders met haare musquetten niet door en konden schieten / ende soo voorts : als mede *dat de Visschers van Wanchian / in plaatse van geboorsaam op te komen / als geboden waren / haar op een afgelegene sandplaat wederspannig hadden begeeben / gelijk te sien bp 't geproduceerde onder N°. 11. B. soo wierde in Raade goetgevonden ende g'ordonneert / dat de Chinesen met haare gerecrste ende roerende goederen / upt bosschen ende belden / binnen seekren hoezen tijt / sonden hebben te bezhupsen / ende sig nedet te setten omtzent de Kasteelen / omme daar mede soo veele doenlijk / alle te samenrottinge dan dese natie / bp schielijken oberval te beletten / ende een waakend oogc op deselve te houden ; waar van mede tijdinge naar Battabia obergesonden wierde door diergelijk Chinees baartuyg ; maar 't selbe en heeft / door 't bezloop des mousssons / de repse niet konnen gewinnen. Nadere inditien ende ondeckingen van Coxinja's desseyn van ultimo Maart, Door dien de Chinesen de Formosanen opsockenen, * Ende sig beginnen rebellig te betoonen.

Hoezs daar aan volgende eene Chineesse hoya / ofte klepn baartuyg / van Pehoe in Tapouan arriverende / soo is den Schippez daar af / die op Formosa was woonagtig / door den Goubenneur en Raad / van Coxinjaas oberkomste ende oorloogspreparatien onderrzaagt / op berschepde groobe leugens bevonden / onbeschaamdelijk ontkennende dat eenige Chineesse bzieden was medebzengende ; daar nogtans wat schepper onderfogt wordende / agtien stuks brieven te voorschijn bzagte / door Chinesen upt China / aan hunne bzienden op Formosa geschreben vide N°. 11. C. meest alle meldende van de groote prparatien die van Coxinja toegestelt wierden tot inbaderinge van 't Eyland Formosa ; raadende hiezomme haare familien / altwaar 't selfs met leedige handen / ten eersten te tranfporteren / waar van eenige hier agter geproduceert onder N°. 12. en 13. Waar door den Goubenneur en Raad / in haar gebeelen van Coxinjaas oberkomste nog nader bebestigt / gebieden alle resterende Chinesen / die nog met onder de Kasteelen gelosseert waren / met alle haare roerende goederen / sonder voorder upstel / onder deselve sig ter nedet te setten. Eenige gaanen die als nog op eenige berafge- Ende door een Chinees Schipper op groove leugens bevonden. En door g'intercipieerde brieven.

legene velden bevonden onbezoozt te weſen / gelijk had moeten geſchieden / volgens afgekondigde Placcaten / beloopende omtzent de tien ſaaken padie / dat is tijdt in de bolſtez / wiezden gelaſt te bezhzanden / alſoo de tijdt / tegens wanneez men meende dat Coxinja komen ſoude / wegens hoztheyt / niet toe en liet deſelve te bezboeren / ende den obezkomende ypand andezſints tot onderhout ſouden hebben komnen dienen. Ten platten lande wiezden deuren ende benſtez̃ van de huyſen afgenomen / ende gelaſt aan Pzovintia in bewaringe te bzengen ; meenigte Chineeſſe hilepne baaztuygen / waaz mede ſommige Chineſen al weg bluigtende waaren / wiezden agtezhaalt / ende bezſchepde anderen die langs de ſtzanden ſwozden ommedlugtelingen ende haare goederen daazinne t'ontfangen / wiezden bezſtzopt en binnen gebzagt ; als mede de te ſamengerotte Chineeſſe Landluyden op Tanchopa ende op 't Eyland Lamey wiezden bezſtoozt / nogtans ſondez bloedſtozten. Ende ommeboven bezhaalde redenen / wiezden ook dezkien Chineſen / aan wien pzivatbelijh / met uytſluytinge van allen anderen / uyt hzagte van bezpagtinge / g'oozlooft hadde geweeſt 't Lilappus eylandeken van Lamey te bewoonen / dan daaz ingetzolikken.

Door 't vlugten der Chineſen van Formoſa. En door 't ſamenrotten der Chineſen

Ende den 3. Apzil dzy jonkjens uyt China azriverende / ſoo hielden de twee Schippez̃ daaz van haaz t'eenemaal onwetende van Coxinjaas gzoote oozloogspzeparatien petwes gehoozt te hebben / maaz den dezde ſeyde daaz van wel eenige gerugten gehoozt te hebben / ſondez dat petwes andez̃ daaz van wiſte / als dat Coxinja, wegens 't hazt bezvolgen dez Tzatzaren / in een ſeez ſlegten ende benauden ſtaat was / ontkenden wijdez̃ geſamentlijh eenige bzieven te hebben medegebzagt ; waaz dooz ſig ſelfez bezdagtez maliende / wiezden ſplieden omtzent de twintig daagen vooz den tol op ſtzoom leggende / in bewaringe gehouden ; maaz niets tot haare beſwaringe te boozſchijn komende / wedez̃ gerelaxeezt ende op bzpe boeten geſtelt.

Eenige dez Chineeſſe Oudſten begonnen om dees tijt mede bezdagt te wozden van met den ypand eenige cozreſpondentie te houden / ende dit tez octaſie dat ſeelie Chineez den Goubezneuz quam ontdekken / dat een Mandorijn onder Coxinjaas gebied / dzie ſtuks bzieven aan eenige dez gegijſelde Oudſtenz obezgeſonden hadde ; waaz op den Schippez die boozſz. bzieven mede gebzagt ſoude hebben / als mede de boozmoemde gegijſelde onderhzaagt / ſoo bariezden d'eene ende d'andere dienaangaande ſeez dikwils in haare antwoozden : en wat moeyten en blijk dattez aangewend wiezde boozſz. bzieven t'agtezhaalen / ſoo en honde dog niet andez̃s als eenige geſupponeezde bzieven bekomen wozden. Behalben dat / ſoo hadde eene dez boozgemelten Oudſten / genaamt Zako, de Hazdtieſſe dan als nu den Goubezneuz in facie t'ontkennen ſekere omſtandigheden / dan Coxinjaas oozloogs pzeparatien ende toeleg op Formoſa / delwelke hy Zako booz deſen upt egene beweging / dan hem ſelben den Goubezneuz / in pzeſentie dan desſelfs tweede pezſoon Jan Oetgens van Waveren, was komen ontdekken. Dus wiezde naaz eenig boozdez ondezſoek / nadezhand goedtgevonden den gemelten Zako, item den Schippez dan de Hopa dan 19. Maazt / op ſoo ſwaare leugens bebonden / mitſgadez̃s nog twee a dzie mede op leugens bebonden / ende ſeez bezdagte Chineſen / tez ſchezpez examen nadez t'onderhzaagen / als te ſien onder N°. 14. Dzinde deſe bijf ſtuks Chineſen d'eenigſte dan die natie / die in dees ſaake dan ſodanigen gewigte en ſwaaz gebolge / dooz toxture onderhzaagt zijn gewozden / dieſe / wegens hare gzobe leugenen / ende andere omſtandigheden / genoegſaam bezdient hadden : waaz dan men nadezhant op Battabia ſoo hazt ſchzeende als of 'ez

eenige

eenige duysenden der Chineſen gemartiliſeert waren gewozden. In de voozſz. ſcherpe onderdraginge bleef Zako hermetkkig tot ſijn loochenen dan 't eenmaal bekende: de Schipper van de Kopa beleet voozdagtelijk van Coxinjaas oozlogs prepparatien ende gerugten van obezkomſte bezſwegen te hebben: ende eene van d'andere Chineſen confeſſeerde dat hy wel eenige ſwarigheyt wiſte / maar duyfde het niet openbaaren. Nadez te ſien by 't voren gepzoduceezde onder N°. 15.

Coxinja van de groote prepparatien tot tegenweer onderregt, ſtelt ſijn deſſeyn nog eenige tijt uyt.

Den 19. en 25. Apzil quamen eene Kopa / ende seden Jonckheen dan Apmuy in Capouan obez: dese naukeurig ondezſocht / offizmeezden eenparig dat Coxinja ongemeene groote toerustingen gemaakt hadde omme Formoſa daaz mede t'obezvallen / maaz dat den ſelden de handen van de Tzatzaren wat ruymez gehzegen hebbende / als mede op de bekomene kondſchappen van de groote pzeparatien tot tegenweez die men op Formoſa was in 't werk ſtellende / ende dan 't gewiſſe ſezouzs dat men van Battabia / op 't bezwittigen des Goubezneurs / aldaaz te gemoed ſag / ende bezwagtende was / hy Coxinja, omme deſe ende andere redenen / naaz allen ſchijn / ſijn eezſte boozneemen dan Formoſa t'obezrompelen / geſtaakt / ende tot andere bequamere gelegentheyt uptgeſtelt hadde: komende met boozmaande daarzupgen mede obez een bzief dan ſeekere Mandorijn ondez Coxinjaas gebied ſtaande / Gampea genaamt / aan den Goubezneur geſchzeben / dan inhoud / dat hy Gampea met bezwonderinge bezſtaan hadde / dat op 't Eyland Formoſa ſoo groote beroezte ende onrſteltenisſe ondez de Gemeente / ende commotie by de Regenten waren ontſtaan / op de balſche gerugten ende uptſtzopſelen dan dat ſijn Heer en Meeſtez Coxinja pets bpandlijtis tegen de Compagnie aldaaz in den ſin ſou hebben; ſoo hadde hp Gampea, tot boozſtant dan ſijn meeſtezs reputatie / ſig bezpligt g'agt den Goubezneur daaz dan te diſabuſeren / met bezſcheringe ende opregte bezklaringe / dat voozſz. gerugten een deel grobe uptſtropſelen ende leugenen waren / alſoo Coxinja opt perwes op Capouan t'attenteren nopt in ſijne gedagten gehad en hadde / als agtende Capouan te gering omme dieswegen beele moepten ende koſten aan te wenden / &c. Waaz mede dees Mandorijn de gedagten dan Coxinjaas deſſepn / den Goubezneur ſogte upt 'et hooft te pzaaten / als ofte men aldaaz ſoo geh ſoude geweeſt hebben dan aan diezgelijke ſchzijdens veel geloof te deſzeren.

Waar door op Formoſa alles weder in ruſte en ſtilſtant geraakte.

Ondezentuſſen dat men in Capouan op ſijne hoede / ende tot tegenweez nog beſig was / ſoo waz den bestemden tijt dan Coxinjaas obezkomſte nu al lange bezſteeken; dies d'opgebatte bzeſe dan de Chineeſſe natie aldaaz wat begon te bedaaren / ende ſplieden wedez in ſtilte te geraken / ende de Formoſaanſe gezontſte onderſaten in hunne tzouwe nadez bebeſtigt / dooz baſte hoope dat dan Battabia haaſt met een aanſtenelijk ende magtig ſecouzs ſouden g'aſſiſteezt wozden / weſende Compagnie's ſtaat nu mede in poſtuur dan defenſie gebzagt / ſoo men beſt ende geboegelijkſt gekoſt hadde: ſoo raakten alles wedez op ſijn voozgaande plop en oude poſtuur; wozdende den 29. Apzil gepzmitteezt aan de Chineeſſe Pachtezs / dat wedez naaz de dozpen mogten keeren / ende aan de boeren haaz wedezomme te mogen begeeven tot den landbouw obez de bezſe rediere; edog in wat engere bepalinge als booz deſen. De baaze op China wiezde meede wedez open geſtelt: waaz mede de ſchaade die men in 't pzepareren dan tegenſtand noodſakelijk hadde moeten lijden / haaſt wedez geboet ende bezgoet is gewozden; want op pzimo July de gewoonelijkſte pachten / behalven eenige wepnige dan de Zupd / hoogez in pzijſe dan des jaazs te booren gepachte wiezden / weſende deſelben nopt met meezdez genoegen / als doenmaalen gemijnt / ende baazdigez d'eezſte

ende tweede pape voldaan: de landtbouwers volvoerden hun landwerck met ſoodanigen yver ende ajbeyt / dat in alles maar 768 mezgens minder dan in 't voorgaande jaar; waar van 't getal doenmalen was beloopende op 12252 mezgens beſaept zijn gewoorden. In Octobr. wierde de Tuſſenteelt / op den eerſten oogſtrijd bevonden ſoodanig bezmeerdezt / dat diezgelijken nopt te vooren op Formoſa en is geſien geweeſt. Alle 't welke hier dus ſpecificeere / ende met Tapouang boeken staan waargemaakt worden / omme daar mee / als met den dinger aan te wijſen / ende naalat voor voor oogen te ſtellen d'ongefondeertzeyt dan 't voorgeeven / waar mede den Gouverneur ende Raad nadehand beſchuldigt zijn geworden / als ofte ſylieden met deſe haare getrouwe voorſorge / ende preparatien tot tegenweer / den ſtaat van Formoſa / ende desſelfs ingeſetenen t'eenemaal geruineert hadden.

De voorſorgen en preparatien tot defentie by *Coyett* aangewent, worden op Batavia geloudeert en g'approbeert.

De Brief van den 10. Maart / waar by den Gouverneur en Raad / als hier voren bezhaalt is / van d'apparentheyt van des vyants oberkomſte / geſchreven / ende tot reſiſtentie van dien een ſpoedig ende magtig ſecours van Battavia bezocht hadden / alwaar obergeliomen weſende / ſoo konden den Generaal ende Raaden van India wel beſeffen / dat ingevalle Coxinja, als geſegt wierde / Formoſa vyandlijk quame aan te taſten / dat alsdan Compagnie's ſtaat daar te lande in 't uyterſte gevaar ſoude bezvallen / als niet beſtendig / ende te ſwak ſoodanigen magtigen vyand / met die geringe magte die men alsdaar was hebbende / 't hoofd te bieden: ende hierzuyden ſylieden gebolgelijck voor goed ende wel gedaan alle de middelen hier voren bezhaalt / die Coyett ende ſynen Raad / tot reſiſtentie des vyands / ende conſezvatie van Compagnie's ſtaat aldaar / ſoo voorſigtigh ende wakkter in 't werck geſtelt hadden; gelijk ſulks ſpecifiké blijkt by haaren Brief van dato 22. April 1660. tot reſpitie op die van 10. Maart desſelven jaars geſchreven / met volgende woorden aldus: 't Welck ons den grootſten indruck geeft, is de dreygende ſwarigheyt van *Coxinjaas* Oorlogsmacht, &c. Wy moeten bekennen, ſoo by aldien het voornoemde oorlogs-exploict (te weten van ultimo Maart 1660) 't welk egter hoopen God verhoed ſal hebben, ter gepreſigeerden tijd ſijn voortgang mocht genomen hebben, dat daar in een evident periculum veel verlies voor ons is ſteekende, vermits met onſe kleene macht, ſoo groote invaſien niet en zijn te wederſtaan nogte af te keeren, veel min 't platte land, mette inwoonders van dien geheel te beſchermen. Konde U E. door 't Fort Provintia, den Saccamſen bodem maar bevrijden ende die in weeſen houden, mitſgaders de digtſt aan 't Kaſteel gelegene Dorpen, met hulpe van de inwoonderen des ſelfs protegeren, dat ware onſes oordeels nog al veel gedaan, ende ſoude tot behoudenis van 't Kaſteel ende de Stad Zelandia ſtrekken; anders ſal 't met ons aldaar ſeer ellendig geſtelt weeſen, vermits de dorre ſandplaat niet tot lijfs nootdruft, ja ſelver geen goet drinckwater uyt en geeft, maar alles van 't vaſte land gehaalt werden moet. Wy en twijffelen geenſints ofte U E. ſult hun tegens den overval van dit vyandlijk attentaat, met de middelen die ginder aan de hand zijn, met genoegſaame couragie ende manhaftigheyt in poſtuur van defentie ſtellen, &c. Ende wat laager. Ons bedunkens een groote misſlag zijnde, dat men ſoo meenighte Chineſen tot den landbouw aan geene zijde de verſte Reviere, ſeer verre van de hand ende buyten 't oogh gelegen zijnde, toegelaaten heeft, ſeer beſwaarlijk van daar weder te trekken zijn; 't welck egter om den Saccamſen bodem niet te laaten verwoeſten, nog ook die trouwloſe natie ſoo ruymen toom van wijde uytbreydinge door het land te geeven, d'een ofte d'ander tijd ſal moeten geſchieden, hunne verre afweſentheyt niet dan al te ſorge-

lijk

lijk ende van te grooten bedenken zy, binnen de limiten van den Saccamſen bodem gehouden werdende, men voor haare te ſamenrottinge ſoo ſeer niet te vreeſen heeft, zijnde daarom oock ten principale de koſtelijke Veſting Provintia op Saccam gebouwt, ten eynde op haar gedoente te beter gelet, ende by voorval van revolte, terſtont het vereyſchte tegenweer ſoude werden konnen gedaan, &c. Ende in haaren Brief dan 16. Julp 1660. daar aan volgende, ende anderen aldus: Ende dewijle voor d'overkomſte van *Coxinjaas* Krijgsmagt ſoo ſeer wierd gevreeſt, vertrouwen U E. die voorſieninge ſullen hebben gedaan om de meeſte padye, die in de Chineeſſe boeren huyſen aan Saccam, ende elders mogten hebben gelegen, naar Tayouan te tranſporteren, ende den vyanden, op darſe daar mede niet en mogten werden geſpijſt, t ontſetten. De Formoſaanſe Landsdagen, die tegens 23. en 26. Maart beſchreeven waaren, hebben wy gelien, dat door quade en bedenckelijke tijdingen uyt China gekomen, opgehouden, ende tot nader gelegentheyt uytgeſtelt zijn. Men kan in tijden van diergelijcke ſwarigheden niet al te ſorgvuldigh weeſen, NB. ende daarom moeten wy U E. gedoente in deſen prijſen ende wel laten gevallen, &c. Hier mede pzees en appzoberzde men wel op Battabia de voorſzogen des Goudzeuzs en Raad van Fozmoſa/ tot reſiſtentie des vyands aangewend; maar men was ſwaarlijk tot 't geloof te brengen/ van dat Coxinja de couragie ſoude hebben ſig tegens de Compagnie te kauten. Soo grooten bezzouwen was men albaar op Compagnie's magt ſtellende/ dat men dagte met de blooten naam van Compagnie's mogentſchept/ by na elk een in den toom te houden; gelijk blijken kan in 't bezwolg van voorbezſchaalden Brief dan dato 22. Aprill 1660/ waar inne onder anderen aldus ſeggen: Wy geerne beſcheyd van *Coxinja*, op onſe aan hem geſchreven Brief ſouden ſien, hoewel als nu daar toe weynige apparentie ſchijnt te weeſen, ofte ten waare de gerugten van d'overkomſte ſijn's oorloogsmagt naar Formoſa, gelijk dat meermalen gebeurt is, in rook verdweenen was, wanneer hy miſſchien ſig bedenckende, nog wel tot een billik contract van handel met ons ſoude konnen komen, NB. Wy nog niet ten vollen konnende gelooven, genoemde *Coxinja* den oorlog tegens d'E. Compagnie (ten zy door extreme noot) ſal aanneemen, alſoo wel weet hoe hem dan in ſijne negotie ſouden tragten te bekommeren, weſende deſelve de kragt ende het voornaamſte middel waar door hy tegens den Tartar dus lange ſtaande gebleven is, &c.

Twee fondamentele oorſaaken van Formoſaas verlies.

Althier han niet voorby gaan twee dingen aan te mezcken/ dewelke den Goudzeuzs ende Raad van Fozmoſa/ klaagden geweeſt te zijn de twee fundamenteelſte ende pzincipaalſte oozſaaken van Fozmoſaas bezwaarlooſinge ende bezlies.

d'Eerſte. d'Eerſte; Van dat niet tegenſtaande alle de voorenbezhaalde gerugchten van Coxinja's obezkomſte/ ſoo van Tayouan als van andere diverſe plaatſen/ ende in verſcheyde tijden/ op Battabia ten vollen bekent waaren; ende dat alle deſe dingen te ſamen geboegt/ den politijken geene pdele giſſingen/ maar gewiſſe pzeſumptien/ ende onfeylbare inditien konden weeſen van Coxinja's toeleg op Fozmoſa/ dat men deſen allen niet tegenſtaande nog alle tijt in hoope geweeſt zy/ ende ſig ſelven geſtatteert hadde/ dat dit gedzepgde ontwedez ſoo haaſt nog niet en ſoude komen uyt te baarſten/ ofte ook nog wel ſpeel obez te bzijben; ſulcks dat men niet/ als met den ſlag en wilde gelooven Coxinjaas obezkomſte naaz Fozmoſa gewis te weeſen/ gelijk ſullis betuygt hadden in haare voorgaangetoogene Miſſive.

De tweede.

d'Andere oozſaalie van Fozmoſaas bezlies/ klaagdenſe te weeſen d'al te groote meſna-

meſnagie / van dat men op Battabia niet en wilde toeſtaan nogte reſolveren de noodige koſten t'imploveren tot hetzboutwinge van de bezallene Fortificatien / ende tot edificatie en makinge van eenige nieuwe Werken / daar de noot ſulks was bezeyſchende / ende dat mitsdien Formoſa in geen behoorlijk poſtuur van defentie hadde konnen nogte mogen gebragt worden / niet tegenſtaande men op Battabia ſelfs beſeede dat den ſtaat van Formoſa in haare gebaante / tegens Coxinja's magt niet ſuffiſant en waare / ende dat ſelve ommo beſtendig te weeſen / meſkelijk diende bezſtezkt te worden. Tot bewaarjedinge van dien / ſeggen den Goubezneur Generaal ende Raaden van Indta / in haare brooſz. Brief van 22. April 1660 / ſulks ſelfs te beſtennen niet volgende woorden : Op U E. gedaane voorſlag om aan Tankoya een vaſtigheyt t'extrueren ; 't vervallen Rondeel Victoria, ende de weggeſpoelde Ronduyt Wanckan te vernieuwen, en is by ons nog niet finalijk gediſponeert, ſullende U E. dienaangaande ons beſluyt ten naaſten bekent maken, ſeggende eenelijk op die materie voor af, dat wy beſwaarlijk tot het maken van meerder Fortificatien op Formoſa ſullen konnen verſtaan, ende liever ſagen dat aldaar wat konde werden vermindert; als by experientie nu wel ondervindende, hoe dangereuſe ſiaken het zijn veele Kaſteelen ende Sterkten, mitſgaders groote ommeſlagen, gelijk op Formoſa, te beſitten, ſonder dat wy het vermogen hebben deſelve met requis it guarniſoen beſet te houden; ſullende dierwegen aldaar in toekomende, ſoo het God maar belieft de jegenwoordige dreygende ſwarigheyt ten beſten van ons af te wenden, op middelen moeten gedacht worden, om ons beſit in een beknopter circul te trecken, anders ſal't d'E. Compagnie in't eynde gants onmoogelijck weeſen dat groote werk op Tayouan ende Formoſa langer te beheerſchen; want het ſelve te laaten in die forme als het nu is, en kan ons aan alle kanten niet als geduyrige bekommeringe, ende een wanckelbaaren ſtaat daar te lande veroorſaaken, willende juyſt niet alle tijd wel gelukken met kleyne macht groote dingen uyt te voeren, &c. Ende in den Brief van 16. July 1660 brooſz. / aldus : Op U E. gedane voorſlag, om aan Tanckoya een vaſtigheyt te begrijpen, als een plaatſe weſende die gelegentheyt heeft om van buyten met Chineeſſe Joncken te konnen werden aangedaan, ende daar men gemackelijck met een Armade landen kan, NB. zoo en hebben des niet tegenſtaande geenſints konnen goetvinden hier toe te conſenteren; want ſouden wy alle plaatſen op Formoſa, daar de vyand aankomen kan, fortificeren, daar ware noyt een eynde aan te vinden; oock en ſoude de beſettingen van ſoldaaten daar toe noodig, niet aan te haalen weeſen, U E. niet onbekent zijnde hoe ſwaar het ons alreede valt, om Formoſaas guarniſoen jaarlijks te konnen compleet houden; en ſouden't daaromme geerne eer vermindert dan vermeerdert ſien, &c. Ende gaande de brooſz. meſnagie al boozdez / ſoo hadde men op Batcavia ſig niet onuſien den Goubezneur ende Raad van Formoſa / obez't maken van eenige nootſaakelijke wezken / daazenboben nog ſez ſcherp ende binnig te beſtaffen : als ondez anderen waare by den Goubezneur Coyett en Raad g'obſezbeezt gewozden / dat aan de watezkant des Kaſteels Zeelandia / het Hoozndwezk aan't brooſz. Kaſteel geſecht / was gants ſzeguliez met een uytſtreckende winckelhoek ende dun muyztje / welke uytſtreckende plaatſe nogte dan het bobenwezk / nogte van het benedenwezk en konde beſchezmt nogte beſtzeeken wozden / ende nogtans aan ſoodanige importantie waare / dat deſelbe plaatſe bezlooren / alles bezlooren ſoude ſzebben geweeſt. Soo maackten den Goubezneur en Raad aldaaz een ſez bequame ſteene punt / waaz behooren met Canon brooſzien / waaz mede aan dien kant de ſwakte des boben Kaſteels bedekt

delst wiezde/ ende 't Hooznwezk de geheele watezhant langs bequamelijk konde beftzecken/ ende obez een gzoot gebeelte van de Stad gedominee zt wozden/ gelijk sulks geburende de belegeringe genoegsaam gebleecken heeft dese punt van geen geringe importantie geweest te zijn/ soodanig dat de wpand in de Stadt booz alle d andere wezken te samen soo veele afbzeuk niet en heeft geleden/ als booz deese punt alleenig/ die 't Kasteel ook aan dien kant tegens synne inbasten alleenig was pzotegerende. Obez't maken van welcken punt schzeben van Batta via in dato 22. April 1660 aldus: Van gelijken is't vry wat ongerijmt, dat U E. op eygen goetdunken, sonder ons alvorens de minste kennisse daar af te doen, veel min daar toe eenige ordre te versoeken, soo een suffisante punt aan de poorte des oosthoeks van 't beneden Kasteel hebben doen leggen, ende volkomentlijk op laaten maken; ende hoewel deselve in dese sorgelijke tijd niet onnodig agten gebouwt te wesen, soo hebben hier over met reeden ons misnoegen willen toonen, op dat U E. naar desen daar inne voorsigtiger mogen gaan, en sulke importante werken niet te bouwen, sonder alvooren daar toe te hebben onse bewilliging ende speciaal consent, &c. Welke censure ende berispinge den Goubezneur ende Raad van Fozmosa seez bzeemt ende hazt te bezduwen boozquam/ als't tontzarie van dien bezwagt hebbende. Den wpand stonde alle uren ende oogenblikken te bezwagten/ 't beneden Kasteel wiezde aan d'oosthoek t'eenemaal desect en indefensijf bebonden/ sp-lieden hadden dit gebzek in dez haast geremedieezt/ met aldaaz een wezdbaare ende noodwendige steene punt te maken. Op Batta via heuzde men dit wezk wel nootsaheliik/ maaz men klaagde obez desselfs kosten/ willende dat den Goubezneur alvooreng daaz toe consent hadde behooren te bezsoecken/ waaz toe ten aldezminsten seben volle maanden moesten afgewacht wozden alee z op dit bezsoek eenig beschzpd konde te rugge komen/ ende soo ondezentussen den wpand obezgekomen waaz/ ende 't Kasteel aldaaz op sijn swaksste aangetast hadde/ dan soude het immezs/ sepdense/ te laat geweest hebben soodanig consent eezst te gaan bezsoeken. Splieden hadden met 'et leggen van dese punt/ ende alle haare woozdere petitien ende aanwijsingen van de defecteuse plaatsen in postuur van de sentie te mogen bzengen: immezs genoegsaam betoont/ dat in alles wat tot conseztatie van Compagnie's staat aldaaz strekken konde/ splieden seez vigilant waren geweest; waazomme klaagden een hazde saake te weesen/ van dat men/ in plaatse van haazlieden in dese sozgbuldigheden ende pbez tot Compagnie's welstant t'aanmeren/ men daazentegen op hun/ hun boozgaang booz moedtdempende woozden/ in haaren pbez stutte/ ende haare hepsaame boozslagen bezwaazloosde; mitsgadezs booz te groote mestagie hun de handen soodanig gebonden hielden/ dat niet alles tot tegenweez en mogten in 't wezk stellen/ wat de wetten van den Oozlog/ ende de gzootsept van de noot wel was bezpzschende; ende dat deele nootsaheliike dingen/ daaz mede den wpandt hadden konnen afweeren/ hebben moeten agtezlaaten wozden. Indien 't op Batta via regten ezust ware geweest den Fozmosaansen staat tegens soo magtigen wpand te pzotegeren/ soo en hadde Compagnie's beuse soo beknompen niet hooren te weesen. Wilde men haazlieden afepsschen datse Fozmosa met geweld souden pzotegeren/ 't waare billik dat men haaz de bezepste middelen/ daaz toe noodig/ bezschafte. Splieden en konden niet gebeteren dat haare Boozsaaten aldaaz soo ampelen en wijden extendue en ommeslag hadden gemaakt: sulks/ dat hp aldien tot Fozmosaas behoudenisse 't upezste moeste opgeset wozden/ dat als dan d'onkosten d'obezwinsten daaz te lande bezze souden

den komen t'obezwegen; ja dat Coxinja met ſimpel bzeggen van obezkomen de Compagnie aldaar geduzig in allazm houdende/ ende op kloſten jagende/ hp de ſelven aldaar in haare onkoſten ſoude komnen doen ſmooren. 't Welk in dez daat ſoo waar was/ dat Coxinja maar met de minnen te maken dan te willen obezkomen/ hp Formoſa in een geſtadige allazm houden houden; waar toe dan geen andere remedie en was/ als met Coxinja ſelfs eerſt den oozlog aan te doen/ ende hem benebens den Tartar boorts te helpen ruineren ende onmagtig te maken/ dan booz hem met meez behoeben bedugt te weeſen; ofte ten alderminſten hem ſuffiſante bezſeekerunge af te pazſſen wegen ſijn bedugten obezbal. Waar of ſulks wel raadſaam/ en de Compagnie boozdeeligez geweeſt ſoude zijn/ als de defenſibe maniez/ en is niet buyten bedenchen. Maar wat was 't; daar ſcheen geen moed te weeſen op 't geheele wezk/ nogte geen deughnomen aan. Dan toen af aan agte men Formoſa alſoo goed als bezloozen/ ſoo maar dan Coxinja quame aangetaſt te wozden/ gelijk de woozden dan ſeliere reſolutie/ op Battavia in Raade van Indïa gezolkten/ medebezengen/ op dato 10. Mep 1660/ aldus: *Coxinja* te komen ons beſtooken op Formoſa, ſulks niet en ſoude nalaaten uyt vreeſe van de wederſtand, die hy van wegen d'E. Compagnie aldaar ſoude vinden, &c. Bp welke woozden Coxinjaas magt/ ende Compagnie's onbezmogenthepet tegen denſelven op Formoſa/ duydelijk ſelfjnen uytgedzukt. Ende dit ſuſtineren ſommige mede wel eene van de principaalſte oozſaalen en redenen geweeſt te zijn/ waazomme op Battavia de reſolutie dan Tayouan t'aſſiſteren/ ſoo tzaag dooz den beugel wilde; als mede d'ongeloovigheyet ende 't bawzoozdeel aldaag opgebat/ dan dat Coxinjaas oozlogh's-gerugten nog wel in rooli bezdwijnen ſouden/ en hp 't haat niet hebben de Compagnie tyandelijk aan te komen taſten/ ende dat mitſdien alle de kloſten daazomme aan te wenden/ omut/ ende te bezgeefs ſouden weeſen. Waar bp nog ſommige boegen/ die meenen goede kennuſſe daag dan te hebben/ dat 'et ſecouzs ook agterwegen gebleven ſoude zijn/ ende niet gefonden gewozden/ een waare den boozſlag gedaan hadde gewozden/ dan dat men hp occaſie dan 't uptrufſten dan een ſecouzs bloote maar Formoſa/ ende omme d'onkoſten daag dan wedez goed te maken/ ingevalle Formoſa bevonden wozde dan Coxinja niet aangetaſt te weeſen/ waar toe men oozdeelde gants geene apparentie en waare/ dat men als dan met deſe ſecouzs-bloote/ bezſtezkt met de bezloſte ſoldaten dan Tayouan/ in't wedezomme keeren naar Battabia/ den Poztugeſen op Maccao/ haare Weſtinge aldaar konde ontwelgen ende afhandig maken.

Reſolutie van ſecours naar Formoſa te ſenden, wil op Battavia traag door den beugel. Neemt egter voort-gang op 't project van by die gelegenheyt Maccao t'inco-poreren. Beſtaat in 12. Scheepen, en maar 600 ſoldaten, onder *Jan vander Laen.*

Op welch project/ ende op deſen boet was het dat men op Battabia reſolveerde Formoſa met een ſecouzs-bloote t'aſſiſteren/ ende ingevolge dan dien op den 16. July 1660/ dan aldaar naar Formoſa afſcheepte 600 ſoldaten in twaalf Scheepen/ onder 't commando dan eenen Jan vander Laan, met naazvolgende oozdres aangaande 't Maccaanſe exploict/ aan den Gouverneur ende Formoſaanſe Raad/ in dato doozſz. geſchreven met volgende woozden: Wy ſouden dit oorloogs exploict, wel ligt door onvermogentheyt, dit ſayſoen nog niet gereſolveert hebben by der hand te neemen, ingevalle wy deſen jaare niet genootſaakt waren geweeſt, tot reſiſtentie van de gerugte vyandlijke attentaten des Mandorijns *Coxinja*, ſoo een aanſienelijke Krijgs- ende Scheeps-magt naar Tayouan te ſenden; in cas van een tranquillen ende onberoerden ſtaat daar te lande, de voorſz. Magt daar toe, (te weeten 't incozporeren van Maccao) ſult hebben te gebruyken; maar de ſwarigheyt van d'overkomſte van *Coxinjaas* Oorlogsmagt op Formoſa ſoo groot zijnde, dat onſe voorſz. Magt van daar niet konde werden gemiſt, ſoo ſal het deſſeyn op

Maccao

Maccao agterweegs moeten blijven. Dit ſal U E. met advijs van Raade ten dienſte van d'E. Compagnie wel rijpelijck overwegen, mitſdien aan 't een ſoo wel als 't ander ten hoogſten gelegen is, ſoudende niet geerne ſien, dat ons de jegenwoordige gelegentheyt van Maccao quame t'ontſnappen; dog het ſwaarſte ſal in deſe jegenwoordige gelegentheyt meeſt moeten weegen. D'Inſtructie aan vander Laan medegegeven / was bynа van gelijcken inhoude/ ondez anderen aldus: Tot dien eynde een notable magt van ſcheepen en volck, om d'onſen des noots zijnde, te ſecoureren, na Formoſa af te ſenden. Het groot opgeeven van den Mandorijn *Coxinja*, gelijk voor deſen meermalen gebeurt is, in ydele wind ende rook verdweenen waare, dat in ſulcken gevalle deſe koſtelijke Vloot na ginder te vergeefs ſoude zijn geſonden: om welke ſchadelijkheyt dan te prevenieren, is in Raade van India g'arreſteert het meerendeel van de na Tayouan gedeſtineerde magt (welverſtaande ſoo aldaar geen onraat vernomen, ende alles buiten pericul ende in een tranquillen ſtaat is) in 't herwaart keeren na Maccao te gebruyken. Soo lange U E. voor Tayouan, ofte in de Piſcadores ſult verhouden, haar gedraagen ende reguleeren naar het bevel van den E. Gouveneur *Coyett* ende den Raad, voor ſoo veel met deſe onſe inſtructie niet ſtrijdigh en zy: blijvende 't verder bedrijf aldaar, 't zy in concurrentie van oorlog ofte vrede met *Coxinja*, aan den Gouverneur *Coyett* ende den Raad gedeſereert. &c.

Met welcke Vloote / uptgenoomen een ſchip Wezum genaamt / dat nopt in Tapouan bezeſſeen is / den voorſz. vander Laan, na dat ondezwegens in de Maccauſe Eylanden om waterz aangeweeſt / ende de Portugeſen vpanden aldaaz ſoo haeptjens waahez gemaakt hadde / gelijck die van Tapouan hem daaz ohez beſchuldigen / jaa dat ſelfs in de Piſcadores ſeez hoog opgegeven hadde / van dat haaſt beele woondezlijke dingen in Maccao ſoude gaan uptreeſten / op Tapouans Rhede ſeez laat in Septembez 1660. azziveezde / dooz ſieckte deз volcks ſoo mageloos / dat beel nut ez wel gchoeſteez dienden / dan bequaam waaren petwes van gewichte hy dez haud te neemen: maaz dies niettemin / ſoo lieft d'ohezkomſte van deſe Vloot / op Formoſa / vooz de Compagnie nog al veel goets te wege gebzacht / alſoo Coxinja daaz dooz te rugge wiezd geſtouden ſijnen aanſlag van op Formoſa ohez te komen / te dolvoeren / ende genootſaakt de ſelve tot bequamere ende betere occaſie upt te ſtellen.

Die met deez Vloot in de Maccauſe Eylanden landen aanloopt, en den vyand onvoorſichtig wacker maakt. En met ſijne komſte op Formoſa *Coxinja* neotſaakte ſijnen aanſlag de novo uyt te ſtellen.

* Want alſoo gemelte Vloote wat lange getazdeezt hadde te komen / ſoo waare al een gerugte hy de Chineeſſe uatie / ende ooh by Coxinja eene baſte hoope ontſtaan / dat Formoſa dit jaaz van Battabia niet en ſoude geſecondeezt wozden / weshalven geſegt wiezde / dat hy ſijnen meezmaals gemelden aanſlag hezbat / ende boozgenomen hadde upt te boeren op den deztienden dag Junnez agtſte Maane / zijnde na onſe rekeninge in Septembez 1660 / t gelijk van beele Chineſen getuyght is gewozden / dat ſijne Jonken ten dien eynde reets van Apmuy boozby d'Eylanden van Cotoa waaren afgedzeben geweeſt.

* Maer alſoo gemelte Vloote wat lange getazdeezt hadde te komen / ſoo waare al een gerugte by de Chineeſſe uatie / ende ooh by Coxinja eene baſte hoope ontſtaan / dat Formoſa dit jaaz van Battabia niet en ſoude geſecondeezt wozden / weshalven geſegt wiezde / dat hy ſijnen meezmaals gemelden aanſlag hezbat / ende boozgenomen hadde upt te boeren op den deztienden dag Junnez agtſte Maane / zijnde na onſe rekeninge in Septembez 1660 / t gelijk van beele Chineſen getuyght is gewozden / dat ſijne Jonken ten dien eynde reets van Apmuy boozby d'Eylanden van Cotoa waaren afgedzeben geweeſt.

* Nadere bewiſen ende indicien dat *Coxinja* van meeninge zy geweeſt ſijn deſe ſeyn op ultimo Maart. ofte in September 1660. uyt te voeren.

‡ Dit beveſtigde ook eenen Chineeſ Juko genaamt / Leezberepdez / op Formoſa woonende / ende met Compagnie's Lootsboot upt Pehoe den 25. Octobez 1660. t'huys komende: als dat hem Juko den gebluyten tolli Pincqua in Apmuy / wegens onde hemiſſe / in haare bijſde maane hadde aangeroepen / ende onde z andere diſcouſen geſepd hadde / dooz Tapouan geene uptkomſte te weeſen / hem medetoonende in hour 't model van 't Fozte Pzobintia. Seggende Pincqua wijdezs

† Door 't eenpartig rapport van veele Chineſen.

‡ En ſpecialijck door 't verhaal van den Chineeſ Juko

waazagtig te weesen / dat Coxinja van voozneemen waare geweest / in haare hier voren gemelde aelste Maane / op Formosa ober te komen: edog dat sulks heer van Sauja, ende andere Officieren waare-afgeraaden gewozden / om dattez als toen geene goede gelegentheit / nogte voozraad genoeg / benebens eenige andere bezhinderinge was / ende dat sy lieden aangeraaden hadden voozs. togt alleen upt te stellen tot een Maand booz 't swijden van de padze: stellende hy Pincqua voozs seecker ende bast datse Formosa souden komen b'oozlogen. Seggende mede dat 300 Stuzlupden op Formosaas baazwaterz bedzeben / reets by Coxinja waaren aangenomen. Ende hy Juko nog eenige weeken in Pehoe bezroest hebbende / hadde hy wijdezs van eenige andere Chinesen / laatez upt China obezgekomen / bezstaan / dat aan d'obezkomste van Coxinja naaz Formosa toen wedezomme grootelijks getwijffelt wiezde / bezmits ginder een grooten roep was / obezgeblogen dan 't stezke en groote ferouzs van Batthavia in Tapouan aangekomen.

En door gevange Chineesse soldaten.

Dit alles wiezde nadezhant geconfirmeezt booz twee van Coxinjaas soldaaten / gebuprende den oozlog gehangen bekomen / delwelke op den 7. Septembez ende 20. Octobez 1661. ondezbzaagt / bzpwilligh bekenden / dat Coxinja waazlijcks 't voozgaande jaaz in Meezt / ende in September / voozneemens / en gereet zp geweest om Formosa te komen obezballen.

Door Brieven der Nederlandse Oppethoofden uyt Japan.

Tzinde dit al mede booz de Nedezlandse Oppezhoofden van Japan in haare Bzief dan 15. Octobez 1660 / soodanig getuygt gewozden / als dat splieden alsdaaz seekezlijk van de Chinesen / ende van de Tollien bezstaan hadden / dat Coxinja sijn dessepn seekezlijk tegens voozs. tijd voozgenomen hadde gehadt upt te woeren / maaz dat hy nadezhant gerefolbeezt ende bast gestelt hadde hem liebez in sijn land als een soldaat te willen booz begten: als te sien onder N°. 16.

Ende uyt Siam.

't Selbe wiezde mede bebestigt booz 't Oppezhooft van Siam / in sijnen Bzief van dato 30. Juny 1660 / bzeedez te sien onder N°. 17.

Door 't sluyten des vaarts uyt China op Formosa.

Ende waaz toe al veel bewijs van noode: Coxinja hadde nog onlangs te booren booz d'aankomste van de Bloot / den baazt upt China naaz Formosa / wedezomme veel nauwez beslooten / ende meezdez bekommezt als opt booz desen / baaz upt immezs ligt te gissen waare dat Coxinja met de Compagnie niet veel goeds in den sin hadde.

Alle welcke bewijsen *vander Laan* niet wil gelooven.

Maaz desen allen niet tegenstaande / Jan vander Laan, diense in Tapouan noemden Jan tegen de reeden aan / ende sepden te weesen een man in Staats saaken / ende in materie van Politie / soo ezbaren als een Daztien in de fabulen van Esopus / een bzusque en bzutale mensch / in summo gradu, opgeblasen / laatdunckent / bot-hoodeezdig / ondezstandig / hoppig / ende dan een seez nozsse ende incivile ommegang; gelijk dese qualiteppen in hem te weesen / sy sepden / te getuygen alle de geenen die maaz een upz ofte twee in sijne condezsatie zijn geweest / ende nitsdien geen voozdez bewijs behoeven; naaz dat aan hem alle de voorenbezhaalde swarigheden / gerugten / ende onfeylbare voozteeckenen van Coxinjaas obezkomste op Formosa seez omstandig waaren bezhaalt / ende booz den Gouvezneur ende Raad alles wat dien eenigsints aangaan konde / seez ampel gecommuniceezt / en hy mede / op sijne wijse / van alles sig g'infozmeezt / ende obezal

En houd staande dat de vrese wegens *Coxinja's* desseyn, ydel ware.

ban inspectie genomen hadde / so belde hy sijn oozdeel daaz obez / *tanquam cæcus de coloribus*, ende bezklaazde volmondig upt / dat alle dese gerughten / waazschuwingen / præsumtien / inditien / infozmatien / g'intezcipieede bzieven / commotien / blugten / ende te samencottingen ban de Chineesse Colonie op Formo-

sa /

ſa / ende wat meer van dien nature ware / waar mede den Gouverneur en Raad poogden te doceren van Coxinja's gewiſſe overkomſte / dat deſe dingen in 't byſonder / ende alle te ſamen geboegt / waren ongefondeert / onwaarſchijnelijk / ende niet hoogeer t'achten dan het gekkap van een oud wijf / voortgekomen uyt 't ſpinrokjraarne / ende dat 't ſelve niet anders en waare als uytſtroyſelen van een party bulc Chineſen / geen geloof meriterende / dattet nog waare blijk nochte ſchijn / ja gantſ geene apparentie voor handen en waare dat Coxinja yets quaats in den ſin gehad / ofte in toekomende op Formoſa yetwes ſoude willen / ofte derven ondernemen: ende in gevolge van deſen voorbeelde ſy dat alle 't geene men tot tegenweer met ſoo veele moeyten ende koſten gemaakt / ende by der hand genomen hadde / waare omuit / ende de Compagnie te verderven op ſoo groote koſten gebragt / die men in toekomende wel verpligt ende ſeer te honde ſpaaren / door dien Coxinja nopt en ſoude overkomen. Ende ten eyghten genoomen dat / tegens allen ſchijn / Coxinja de courage ende ſtoutheyt hadde van over te komen / dat in ſoodanigen haag Formoſa reeds dubbelt over ſterk genoeg; ja dat de helfte der werken en volks ſufſiſante genoeg waren om een party Chineeſſe honden (ſoo noemde hyſe) te reſiſteren en af te weeren / die geene ſoldaten / maar niet anders als een party verwijfde mannen waren. Ende beele diergelijcke allegatien ende redenomentabes meer bragte hy voort tot middernachtinge des ypants; weſende dit ſijn gebeelen / op ſijne eerſte aankomſte op Formoſa / over den ſtaat daar te lande / wegens den gedregenden overval van Coxinja. Soo gaauw was vander Laan, ſepden die van Tayouan / dat hy in twee a drie weeken aanweſen / in eene voor hem vreemde ſtaat / by alles ſoo met een knap hadde weeten te penetreeren / mitſgadegs in ſoo korten tijd / der deprimende Chineſen ſeereteſſen t'ondecken / waar over den Gouverneur met ſijnen Raad / ende alle deg ſelfs Voorſaaten / die der Chineſen humeur / naturel / ende andere hoedanigheden ſoo wel gekent en geſonderet hadde / ſoo lange jaaren waaren beſig geweeſt deſe der Chineſen gedenkenisſen t'ondecken ende naar te vorſſen / altoeswel te vergeefs.

Jan tegen de reeden aan / hielde dit ſijn gebeelen heymelijk / op den 6. Octob. a 1660 / in vollen Raade van Formoſa / ſtaande: ongerende wijders te wijlen / na ſijne meeninge / groot opgeeben des Maandorijns Coxinja, gelijk voor deſen meermalen gebeurt was / als nu wederomme / door 't niet verſchijnen van deſelfs Oorlogsbloote / nog yets dat naar wand gelecek / in yder hand ende rook verdweenen waren / ende dat op Formoſa geen omraad te nomen / ende alleg buyten pericul in een tranquillen ſtaat weſende / dat omme d'onkoſten van de Secours-bloote / die te vergeefs alhaar overgekomen waare / weder goed te maken / men metten eerſten beſoorde te reeden tot een ſpoedige reſolutie van den togt naar Macao / volgens d'order van den Heer Generaal ende Raaden van India / ſijnen voortgang te doen neemen. Waar tegens den Gouverneur ende Raad van Formoſa / d'ongefondeertheyt van vander Laans gebeelen ſtern waaren aanwijſende / dat alle de gerugten ende teekenen van Coxinjaas overkomſte / zedert het verzeh der Bloote van Batavia / niet en waaren verdweenen mogte quamen op te houden / maar als nog bleven duyren / ende met verle pregnantez bezwezen / dat Coxinja's achterblijven niet en geſchiede ter ſaake hy van ſijn deſſein deſiſteerde / nogte geen teekenen waare dat niets quaats in den ſin gehad heeft; maar dat hy Coxin wat was agter uytdeprimende omme ſijnen ſtyzing ſoo veel te gewiſſer te neemen / wanneer de Secours-bloote verkoſten / ofte andersins van malhanderen geſepareert / ende men 't minſte op hem verdagt ſoude weſen /

En urgeert dat de Macauſſe tocht beboorde voortgang te nemen.

Tegens 't eenparig ſentiment des gantſe Formoſaanſe Raads.

wesende dit (te weeten de groote gemaakte preparatien van tegenstand / ende 't achtervolgh van dese Vloote) d'eenigste oorsaake waarom Coxin sijn oorlogsdesseyn in Maart / en in September der desen jaare niet uytgevoert / maar tot bequamere gelegenthept opgeschort hadde ; dat hy Coxin wijders soo grooten beswaernisse ende nederlaage in Mankin gehadt hebbende / ende door de Tartaren soo hart vervolgt worde / dat tegens deselve / na alle apparentie / niet lang meer soude konnen uythouden / ende dan de noot hem gewisselijck dwingen soude een saftige retraite / tegens dit geweld op te soecken ; waar toe door hem geene plaatse bequamer gelegen en waare als 't Eyland Formosa : ende dat van synen toeleg op 't selve Eyland / benebens veele bewijsen / nu meenigmaalen aangehaalt / 't eene swaarwichtige presumtie ende indicie en moesten weesen / dat sijne overkomste haast aanstaande waare / van dat nu onlangs wedert alle de Chineesse daartoe gen naar Tapouan over te komen / belette / deselve by een bezadet / en in beslag hielde / daar uyt onspelbaar te gissen / hy de selve geduryg slagvaardig was houdende / ommo hy de bequaamste gelegenthept Formosa schielijck over den hals te komen. Dat voorders / in kas de voorsz. Maccause togt voorgang moeste neemen / ende volgens order van Batthdia daar mede afgescheept wierden 600 van de vileshste soldaten uyt Formosaas guarnisoen / men als dan in alle desettingen / ende in plaatsen dan 't geheele Eyland / niet meerder en soude overig behouden als omtrent de 900 hoppen / waar van 250 althans in 't ziekenhuys waren leggende / ende langsaame betrekschap betoonden / waarinne / wegens aanstaande houde / taage genesinge te verwagten stonde / ende dat / mitsdien 't bequaamste ende geoeffenste volk verzekerende / men in dese dangereuse tijd / overig soude hebben / benebens de sieken / een seer groot getal jonge en ongeoeffende soldaten / waar mede 't onmogelijck soude zijn de minste assauten des tyrandts tegen te staan / ende daar door Compagnie's staat daar te lande / in 't uterste gevaar gebragt weesen. Hebbende de Heeren Bewindhebbers in Nederland / al in den jaare 1650 / wanneer de Chineesse Colonie op Formosa op verzena soo groot niet en waare als tegenwoordig / ende dat Coxinja in soodanigen ommagt tegens den Tartar nog niet verbalten en waare als in desen tijd / ende mitsdien door sijne overkomste doenmalen nog soo seer niet te vreesen en waare / geliefden t'ordonneren dat Formosaas guarnisoen / selfs in tijde van vreede / in geen minder getal als in 1200 hoppen en soude bestaan ; welk guarnisoen als nu te willen verminderen / zedert dat de Fortificatien daar te lande g'augmenteert / ende 't peryeul van tyrandlijke invasie grooter geworden waare / sulcks en quame met de gesonde redenen / Compagnie's interesse / nogte met de goede meeninge van den Heer Generaal ende Raaden van India / gants niet over een / als de welken uytdrukkelijk g'ordonneert hadden den Maccaussen togt niet anders voortganck te doen nemen / als in gevalle Formosaas staat in rene soodanige en tranquille onderoerde staat waare / dat aldaar geene swarigheyt van eenige twantijdige attentaten op deselven te bedugten en stonde. Ende dewijle dan den Staat van Formosa sig in soodanigen periculeusen staat bevonde / als oyt voor desen geweest waare / ende dat Coxinja's overkomste soo gewis op Formosa aanstaande zijnde / soo behoorde in dese gelegenthept 't swaarste / dat is de sorge van Formosaas behoudenisse / 't meeste te wegen / ende den togt naar Maccao noch voor eene wijle gestaakt te worden / ende agterwegen te blijven / conform de goede intentie ende meeninge van den Heer Generaal ende Raaden van India / wien meerder gelegen ware aan de behoudenisse van Formosa / als aan d'onge-

wisse-

Digitized by Google

wisse incorporeringe van Maccao / met eenige andere redenen ende motiven op dat subject passende / te sien onder N°. 18. Waar op den Raad / omme de gewichtigheyt van dese saake met een rijp ende volkomen oordeel t'overleggen / haar besluyt over gemelten togt uytstelde tot den 20. van deselve Maand. Dies 't besluyt des Raads over de Maccausse togt nog uytgestelt word.

Op welken dag den Raad / over 't voorsz. subject / wederomme by den anderen gekomen zijnde / ende by de voorgaande swarigheden nog gekomen wesende / dat de sieken in 't hospitaal leggende / seer langsaam tot genesinge geraakten: dat mede de tydinge van 't aanhouden ende beslag der Chinesen baaztuygen / door Coxinja in Aymuy gedaan / nader bevestigt wierden: insgelijks dat Coxinjaas Oorlogs-jonken twee van onse baaztuygen in de Piscadores by andelijk hadden aangetast ende qualijk getracteert hadden: soo wierden de stemmen over den voorsz. togt gecolligeert / stemmende vander Laan, benevens sijn tweede persoon met hem gekomen / tot voortgang van de Maccausse togt; maar den Gouverneur / ende alle d'andere leden van den Formosaansen Raad / waren eenparigh van advijs daarmen / omme alle de voorenbeschaalde swarigheden / met deselve togt dit jaar nog sonde supersederen tot February aanstaande / ten eynde omme te sien en af te wagten / ofte inmiddels voor Compagnie's staat eenige meerdere securiteyt / ofte goede verandertinge hen mochten opdoen: 't welk by meerdere hept van stemmen in desen overwegende / dan soodanig g'arresteert wierde / breedere te sien onder N°. 18. alleenig was Capiteyn Pedel, medelit desselven Raads / van advijs / alee tot de finale resolutie te tzeden / wegens voortgangh ofte stuyten van den Maccausen togt / dat men behoorde t'ondersaam ofte men d'inclinatie van Coxinja tot de Compagnie niet wat dieper soorgronden en sonde / ende dat men ooch moeste tzagten van sijne toerustingen en oorlogspreparatien / die op Aymuy was makende / soo veele doenelijk soude weesen / oculaire inspectie te neemen / waar toe men een bequaam persoon naar Aymuy afvaardigen moeste / stonnende 't pretert van dese besendinge genomen worden ofte ane antwoord te hebben op seseren Brief van Battavia aan Coxinja geschreven: welken voorslag by vander Laan gretig toegestemt wordende / soo is dese besendinge aan Coxinja op dien voet beslooten ende voortgegaan op den 31. Octobre 1660 / benevens eenen etlijken brief aan Coxinja, van inhoude / omme besschept te hebben op de voorgaande antwoorde brief van den Generaal ende Raaden van India aan hem gesonden / ende eenige voordere klagten over Coxinjaas conduite omtrent de Compagnie: wordende de reste van de voorsz. resolutie de dexteritept ende bequaamheyt des brengers van den brief toebeschrouwt ende aanbevolen; de welcke met dien brief in Aymuy arriveerende / ontfangt beleeft onthaal van Coxinja, die sig in alles geliet dat Compagnie's vriendschap niet was bezagtende / ende ook wel met deselve begeerde te handelen / excuseerende 't verbod van den uytvaart der Handeljonken naar Formosa geschied te zijn / als voor desen / tez saake hy deselve tot transporteringe van sijn volk selfs benoodigt waare geweest. Ende wijders discourzen voorvallende / by hem selfs opgelheben / van sijnen toestant tegens den Taxar / ende van sijne groote oorlogspreparatien die op Aymuy was makende: Ende den brenger van den brief deselve wat breedez sochende t'extenderen / soo blijkt Coxinja, niet min goed politijk als braaf soldaat / deselve met dese reden kort af: Dat hy niet gewent was sijne desseynen t'openbaren, maar dickwils een gerucht om de west maakte, als hy oost aan te gaan in 't herte beslooten hadde. Ende sond voorts den brenger des briefs met eene antwoordt wedez te rugge; welke sijne antwoord wy waerdig oordeelen alhier in't geheel t'inserereren / tot betoninge

En eynde-linge gelosoleert deselve togt nog uyt te stellen tot Feb. 1661. En onderentuffen eene besendinge te doen aan Coxinja. Schrijven een brief aan Coxinja. Coxinja veynst.

wisse incorporeringe van Maccao / met eenige andere redenen ende motiven op dat subject passende / te sien onder N°. 18. Waar op den Raad / omme de gewigtigheyt van dese saake met een rijp ende volkomen oordeel t'overleggen / haare resluyt over gemelten togt uytstelde tot den 20. dan deselve Maand.

Dies 't besluyt des Raads over de Maccausse togt nog wat uytgestelt word.

Op welken dag den Raad / over 't voorss. subject / wederomme by den anderen gekomen zijnde / ende by de voorgaande swarigheden nog gekomen wesende / dat de zieken in 't hospitaal leggende / seer langsaam tot geneesinge geraakten: dat mede de tijdinge van 't aanhouden ende beslag der Chinesen baaztuygen / door Coxinja in Aymuy gedaan / nader bevestigt wierden: insgelijks dat Coxinjaas Oorlogs-jonken twee van onse baaztuygen in de Piscadores vyandlijk aangetast ende qualijk getracteert hadden: soo wierden de stemmen over den voorss. togt gecolligeert / stemmende vander Laan, benebens sijn tweede persoon met hem gekomen / tot voortgang van de Maccausse togt; maar den Gouverneur / ende alle d'andere leden van den Formosaansen Raad / waren eenparigh van advijs dattuen / omme alle de voorende zijnde swarigheden / met deselve tocht dit jaar nog soude superzederen tot February aanstaande / ten ende omme te sien en af te wagten / ofte inmiddels voor Compagnie's staat eenige meerdere securiteyt / ofte goede bezanderinge hen mochten opdoen: 't welk by meerderheyt van stemmen in desen overwegende / dan soodanig g'arresteert wierde / tweede te sien onder N°. 18. alleenig was Capiteyn Pedel, medelit desselven Raads / van advijs / alleez tot de finale resolutie te tzeden / wegens voortgangh ofte stupten van den Maccausen togt / dat men behoorde t'onderstaan ofte men d'inclinatie dan Coxinja tot de Compagnie niet wat diepe voorzonden en sionde / ende dat men ooch moeste tragten van sijne toerustingen eenig oorlogspreparatien / die op Aymuy was makende / soo veele doenelijk soude wesen / oculaire inspectie te nemen / waar toe men een bequaam persoon naar Aymuy afvaardigen moeste / niettemin de't pretert van dese besendinge genomen worden ofte eene antwoord te hebben op seekeren Brief van Batavia aan Coxinja geschreven: welken voorslag by vander Laan gretig toegestemt wordende / soo is dese besendinge aan Coxinja op dien voet besloten ende voortgegaan op den 31. Octobez 1660 / benebens eenen civilen brief aan Coxinja, van inhoude / omme beschept te hebben op de voorz. onderantwoorde brief van den Generaal ende Raaden van Indien aan hem gesonden / ende eenige voordere klagten over Coxinjaas conduite omtrent de Compagnie: wordende de reste van de voorss. resolutie de derterittept ende bequaamheyt des brengers van den brief toebetzouwt ende aanbevolen; de welcke met dien brief in Aymuy arriverende / ontfangt beleeft ontvaat van Coxinja, die sig in alles geliet dat Compagnie's vriendschap niet was bezagtende / ende ooh wel met deselve begeerde te handelen / excuserende 't bezoek van den opvaart der handeljonken naar Formosa geschied te zijn / als voor desen / tez saake by deselve tot transpozteringe van sijn volk selfs benoodigt waare geweest. Ende wijders discourzen voorvallende / by hem selfs opgeseheven / van sijnen toestant tegens den Tartar / ende van sijne groote oorlogspreparatien die op Aymuy was makende. Ende den brengez van den brief deselve wat bezedez soekende t'extenderen / soo vaak Coxinja, niet min goed politijk als braaf soldaat / deselve met dese redenen afgebroken. Dat hy niet gewent was sijne desseynen t'openbaren, maar dickwils by sijn deselfs hoofde west maakte, als hy oost aan te gaan in 't herte beslooten hadde. Ende politijk als altijts den brengez des briefs met eene antwoordt wedez te rugge; dat was sijne [illegible] op waerdig oordeelen alhier in't geheel t'insereren / tot be-

Schrijven een brief aan Coxinja.

Coxinja veynst.

Is politijk.

Digitized by Google

toninge dat deſe natie ſoo barbariſch / woeſt / nochte wild niet en zijn / als aan ſommige wel wijs gemaakt wordt; luydende gemelte brief upt de Chineeſſe taale getranſlateert albus:

Den Veldheer van de Krijgsmagt op de Kuſt van China Coxin, *ſend deſen Brief in antwoort, aan den Heer Gouverneur van Formoſa.*

Sijne antwoord.

VErre van U E. zijnde, hebbe U E. brief met ſonderlinge vreugde ende toegenegentheyt tot de Hollandſe natie wel ontfangen, ende den inhoud deſelven meer dan eens herleſen hebbende, de meening daar uyt duydelijck begrepen, mitſgaders tot een inleyding geſien, hoe dat U E. veelerley valſche uytſtroyſelen gehoort, ende vervolgens voor de waarheyt ſchijnt opgenomen te hebben.

Geruyme jaaren geleeden, ten tyde mijnes Vaders *Equans* regeeringe, als wanneer de Hollanders op ſeekere plaatſe ontrent Tayouan hunne reſidentie quamen te neemen, heeft den ſelven den algemeenen koophandel, tuſſen die plaatſe en China t'exerceren, g'opent, aangeweſen, ende ſuccellive vervolgt.

Welke ik, ſtaande mijne regeeringe niet en hebbe vermindert, maar veel eer getracht te doen toeneemen, gelijk te blijken komt aan de wederzydſe vaart der Jonken, waarinne byna geene tyt vruchteloos en is verbygegaan, 't welck U E. voor geen kleene weldaat van my en behoort t'achten, des niettegenſtaande blijft U E. van mijne goede genegentheyt die ik den Nederlandſen Staat oprechtelijk ben toedragende, nog twijffelen, in geduyrige meeninge van dat ik met mijne macht yets vyandlijks tegens U E. land ſoude hebben getracht t'ondernemen; zijnde 't ſelve een geruchte geweeſt, na allen ſchijn, door een deel uytſchot van quaatgunſtige menſchen uytgeſtroyt, hebbende nu geruyme jaaren in deſe mijne Landſchappen, tot wederwinninge derſelven, met mijne Krijgsmagt den oorlog ſoo ſterk gevoert, en daar mede alom ſteeds ſoo veel te doen gehad, en noch hebbe, dat mijne gedachten niet en konnen geweeſt zijn, om yets nieuws tegens een kleen gras voortbrengend landt te gaan ondernemen: Hier toe heb ick een gebruyk, dat wanneer ik belig ben om alle ſaaken tot den oorlog behoorlijk toe te ruſten, ende deſelve vaardig zijnde, laat ik dog abuſivelijk uytroepen en verbreyden, dat ik voor heb een exploict oostwaart te doen, in welken gevalle, volgens mijn voorgaande heymelijk beſluyt, ſulks gelijk als weſtwaarts uytgevoert wert. Hoe kan dan nu den gemeene man mijne verborgen gedachten weeten, en vertellen wat eygentlijk mijne meeninge is, welke aan niemand g'openbaart word? Middelerwijl geeft U E. veel gehoors, en gelooft alles, ja ſelfs ook (dat immers niet goet en is) dat ik den weg des handels ſoude hebben geſlooten. Nu de reden waaromme datter ſoo weynige Jonken over en weer varen, ſpruyt uyt de heffinge der ſware tollen en ongemeene vexatie, welke den Kooplyden onder U E. gebied, in het in en uytvoeren der goederen, werden opgeleyd en aangedaan, waar door hun (vermits geen voordeelen, maar eer ſchaaden te bevaren komen) de beenen gelijk als gebonden blijven.

Deſen jaare was den Tarter met een ſeer groote macht na deſe benede landen afgekomen, om in eene ſlag een eynde des oorlogs te maken, waar op gevolgt is, dat wy op den tiende dag onſer vijfde Maane elkanderen vyandelijk hebben aangetaſt, ja ſoodanig getroffen, datter ovende hondert haarer Officieren, en een ontelbaar getal Tarterſſe ſoldaten ſoo in de kaars gevlogen als gevangen bekomen zijn: d'overgeble-

Digitized by Google

gebleven te hebben, hun door groote ſchrik ter vlugt begeven, en alſoo geſalveert, ſonder hun in diervoegen wederom te derven vertoonen. Korts hier op heb ik my met mijne gantſche magt en onderſaaten van 't Eyland Aymuy af naar Kemuy begeeven, latende 't ſelve als verlaaten voor den Tartar ledig open leggen, gedenckende hem niet alleen door dat middel af te lokken, maar ook gelijk als in een fuyk te vangen, en ſijne magt geheelijk te vernietigen, ſulks dat de koopluyden haare Joncken t'hunnen eygen nutte, als voornamentlijk tot berging van haare Vrouwen, Kinderen, en eygene goederen in dit geval hebben moeten gebruyken, om henſelven alſoo van alle toeſchijnende onheylen (welke haar in 't afweſen ſouden hebben konnen overkomen) te verhoeden, hier behouden: en wat ſal men hier meerder toe ſeggen ofte befluyten.

Nog ſegt U E. dat d'onderdanen van U E. gebied, in de Piſcadores handelende, vyandelijk ſouden zijn aangeranſt: Indien ſulks is geſchied, 't ſelve is buyten mijne kenniſſe en gebod, en apparent door d'Autingpoiſe roovers, ofte wel door eenige Vagabonden, in de Piſcadores hen onthoudende, op mijnen naam verricht, 't welk evenwel mede niet voor ſeeker weten kan.

Dat ik, volgens U E. ſchrijvens, op ſekere brief, van Battavia bekomen, geen antwoord en ſoude hebben gegeven, is my ingevallen, dat nu vier jaaren verleeden, eene Brief; nevens een Geſchenk van den Generaal ontfangen hebbende, mijne antwoord niet alleen ten behoorlijke tijde daar op gevolgt, maar ook deſelve ſchenkagie wederom te rug geſonden is; en oock ten ſelven tijde geſchreven noopende het aanhaalen mijner Joncken, ende het neemen van derſelver ingelaade goederen. Hier op door den Generaal weder g'antwoort zijnde, is my deſelve Brief voor Nanckijn wel overhandigt, in dewelcke ick onder anderen geſchreven vont, hoe dat aan mijne waarderinge van ſekere twee mijner Jonken, met haar ingeladen geld en goederen, door de Nederlanders aangehaalt, ſoodanigh wierdt getwijffelt, dat ſelfs het meerderdeel daar van eene onwaerheyt is opgenomen geworden; waar mede men alſoo getracht heeft mijn de mond te ſtoppen; ſulcks dat ik daar uyt niet anders befluyten konde, ofte ſijn Edelheyt wiſte my voor deſe pretentie niets te wille: weshalven ik, als de verſtandige, by mijn ſelven beſloot met deſe geringe ſaake gedult te neemen, ten eynde door meerder vermaan, hier uyt geen tweeſpalt, tuſſchen onſe wederzijdſe oude vriendſchappen, mocht komen te ſpruyten. Het affchrift mijnes Briefs, voor vier jaaren aan den Generaal afgeſonden, ſende ik als nu U E. mitsdeſen toe, op dat U E. daar uyt ſoude mogen ſien, wat doenmalen hebbe geſchreven, ende wyders ſoo naar U E. beſt beſcheyden oordeel ſoodanig daar mede te handelen, daar door alle verdere onluſten en wederzijdſe quade gedachten mogen vermijdet, ende in plaatſe van dien d'oude vriendſchap eendrachtelijk gecontinueert worden. Soo haaſt den Tartar ſig nu wederom in 't ſtuk des oorlogs begint ſtil te houden, ſal ik van mijne zijde verſorgen, dat de handeljonken weder na derwaarts waaren, met verſoek dat U E. van ſijner zijde, tot accommodatie der koopliedien, ook alles goeds daar toe dienſtig na billikheyt gelieve te contribueren, op dat de ſelve eenig voordeel bevarende, hun daar over mogen verheugen, ende van alle kanten alſoo menigvuldig toevloeyen.

Geſchreven in 't veertiende jaar, den 19. dag der 10. Maane, na de regeeringe des Koninks *Indick*.

Hoyt

Stelt den handel weder open.

Hoogs hiez op / omme die van Fozmosa alle agtezdoogt te beneemen / ende in slaap te wiegen / stelde Coxinja, als belooft hadde / den handel wedez open / ende stonde de Jonken den waazt na Fozmosa wedez toe.

Omtrent ende voor spookselen van Formosa's aanslaande ongeluk.

Maaz 't was hiez quaat bossen met bossen te bangen; men wiste dat *fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps.* 't Alderzeerste ende principaalste fundament / daaz op men de bzeese van Coxinjaas oozlogsdesseyn / tegens Fozmosa / gebout hadde / waare geweest de speculatie van desselfs beloommeznden ende benaden staat / daaz inne hy daaz den Tartez stont gebzagt te worden. Nu was desen sijnen staat eenige jaaren hezwaazts niet bezbetezt / maaz dan tijt tot tijt soodanig bezezgezt / ende in sullien slegten posture gebzagt / dat upt den Rijche van China ten lande uytgedzeben / op de naast aangelegene Eylanden / sig booz 't groote geweld dez hazt bezvolgende Tartaren maeste bezschuplen ende onthouden / gelijk daaz van de gerugten upt China op Fozmosa dagelijks quamen obezbliegen / ende hy selfs in sijnen boozgaande bzief niet en konde ontkennen. Hadde men opteden omme booz Coxinja bedugt te wesen / soo oozdeelde men dat 'et als nu de regte tijt waare op sijne hoede te zijn. Coxinja die agonisseezde / ende stond alle oogenblicken den laatsten snik van staat te geeben / nezgens was hy langez booz den Tartaz sceltez; Fozmosa was d'eenigste ende bequaamste plaatse die hem redden konde / ende daaz op hy 'et ook aanleyde; alles wat men hoozde ofte sag / gerugdden daaz van; hemel ende aazde boozspeden dat den Fozmosaansen staat haaren ondergang was baben 't hooft hangende. Soo het anders waaz is datez omma ofte boozspooliselen zijn die wat quaats boozspellen / soo heeft men soodanige hiez al mede gehad: d'Ongemeene groote ende schrikkelijke aazdbevinge van 't boozgaande jaaz / die wel veertien dagen lang agtez den anderen duyzde / scheen een gewisse boozboode van des hemels toozne ende bzeygende staffe. Onder den gemeenen man ging mede een seggen datter eene Meezminne in 't Canaal haaz hadde bezoont: de soldaten bezhaalden malkanderen / datter op schere nagt in Compagnie's wapenkamez soodanig een tumult ende geklank van alderhande wapentuyg onder malkanderen gehoozt waare / als ofter eenige duysend mannen een bataille lebezden. Dit was wel een gemeen gerugte / maaz sonder scheren authem. Van hoedanige nature mede was 't seggen / dat men op schieren nagt eene van de punten des Hoozuwezks in ligze blam gesien hadde: item dat men op 't galgebelt / tusschen 't Kasteel en de Stad / een Mannelijk geheym / als van stezbende menschen / gehoozt hadde / waaz van men de stemmen tussen Hollanders ende Chinesen wiste t'onderscheyden: ende op een andere tijdt sagh men 't waez omzent 't canaal in buyz en blam bezandezt / ende beele diezgelijke dingen meez / waaz van ydez kan gelooben 't geene hem goet dunkt: dattez alsdaaz soodanige pzaatjens booz den oozlog ommegingen / is waazagtig; ende gedurende den oozlog zijn diverse dingen boozgeballen / die men op deese boozspooliselen gemaklijk applicteren / ende als bezwullinge van 't boozspde konde neemen / *sic ludit in humanis divina potentia rebus.*

De Maccauffe togt word geheel afgekeurt.

Den bzengez van Coxinjaas bzief wedez te rugge geheezt wesende / ende de tijd bast begunnende te naaken om obez den Maccause togt d'epndelinge resolutie te moeten neemen / soo wiezde / omme redenen van Coxinjaas gedwisse aanstaande obezstomste / hiez boren oodenelijk bezhaalt / by den Goubezneur en Raade van Fozmosa / met mezdezheyt van stemmen geresolbeezt ende besloten / dat men 't expioict op Maccao gants geenen boozgang en sonde laaten neemen / ende dat d'obezgesonde militie tot bewaringe van Fozmosa souden behouden ende g'im-

ploycezt

plopeert worden / te sien onder N°. 19. waar op men bevolgens meerdere weze-
ren / tot verstrekkinge des Kasteels by de hant nam. Den soldaten / wiens tijdt
g'expireert was / ende onmine na Battabia te verrekken aanhielden / wierdt dit
jaar hunne verlossinge ontsept / ende geboden mog een jaar oder te dienen. De
landdag van desen jaare 1661 / wierde wederomme door een jaar opgeschort: den
opvoer van padpe mede om redenen wat nauwer bepaalt: van beede gebaarlijke
swaakste plaatsen / die door verbod van Battabia niet en mogten gefortificeert
worden / zijn de Chinesen gebooden te verhupsen / en dit te verlaaren: ende men
stelde sig voorts in alles in soodanige postuur van defentie / als de geene die den
pyandt metten eersten waaren verwagtende.

Waar vander Laan sig over-gaf / en verge-geefs) dapper re-gier stelt.

Maar tegens 't neemen van de voorsz. resolute / hante vander Laan sig dappер
tegen / alles verhinderende wat immer honde tot verfantie / dat de sustenue / ende
'et voorgeven van Coxinjaas overkomste / niet anders en waare dan eene pdele op-
gebatte vreese van den Goubenneur ende synen Raade. Hy dronq seer haar aan op
den voortgang van de Maccausse togt / ende sierde dat alles niet helpen wilde /
ende meerk alle de stemmen des Raads tegen hadde / nam synne colere in Hem d'o-
verhand; hy hreekt 't respect dat aan den Goubenneur schuldig was / den selven
in alles querellerende / ende met veele baggatellen aan hoort komende; dan klaagt
hy dat men synn persoon billijkendeert / dan heeft men hem op sijn axridement niet
behoorlijk ingehaalt: den Goubenneur hadde hem behooren buyten aan de watez-
kant / ende niet in synne wooninge aan de trappen staande / t'ontfangen: men hab-
de hem g'affronteert dat men de vlagge van een kleyn scheepje / dat men in Cap-
quan / ende anders geene was hebbende / hadde laten wapen / ende afgenomen
van 't schip daar mede synn Edelheyt overgekomen waare. Als hy te voorschijn
quam / wilde hy / dat de soldaten behoorden soo wel voor Hem / als de persoon des
Goubenneurs / in 't volle gewer haar te presenteeren / ende veele andere diergely-
cke beuselingen meer / waar van dit soo eenige staaltjens zijn / niet waardig te
verhaalen / duzde hy al voor den dag brengen / ende selfs den persoon van den
Goubenneur dregen dat hy Hem dit wel betalen / en wederr te passe brengen soude /
gelijk hy op synne komste op Battabia ook rijkelijk gedaan / ende verscheit heeft /
dat Generaal ende Raaden van India / over dit wesk van Capouan / geene klee-
ne misslag begingen / en haazlieden niet wepnig ten toon hebben gestelt; maar
ofte hy vander Laan door haar Edelheyts met eene goude keeting daar over is be-
loont gewordeu / hortelijk [illegible] in eene andere gelegentheyt ontfangen
hadde / sullig en hebbe nopt bevroomen / maar wel dat hy op synne wederkomste
upt Nederland in India / by haar Edelheyts synn danck hier over al was wegh
hebbende / wanneer apprehenderden dat op vander Laans rapport een wepnigje
te voorbarig waren geweest. Maar wy souden hier wel geseel van den weg afge-
raaken / daaromme laat ons vander Laan maar expedieren ende voorhelpen naar
Battabia; want de Maccausse togt afgestemt zijnde / soo staat hem alles in
Capouan tegen de borst; Goubenneur ende Raadspersoonen zijn maar een partp
politzonnen / niet waardig hy synne courage te vergelijken. Ebog sal pmant hier
mogen vragen / was desen vander Laan dan soo dom ende dot / dat hy alleenigh
niet en konde begrijpen / 't geene dan alle d'andere soo klaar gesien / ende naakt
voorgestelt wierde / ofte was hem soo veele aan den Maccausen togt gelegen / dat
hy daaromme sulken haznas aantrekken moeste? Wy antwoorden daar op / de-
selbe draage mede aan dierpse persoonen in Capouans belegeringe geweest zijn-
de gedaan / ende daar op tot antwoord bekomen te hebben / het alle beyde waar

Dreygt daar van revengie te nemen.

Oorsake van vander Laans co-lere.

te weeſen / namentlijk nopt gebleecken te zijn / dartez veel bezſtand in hem ſteckt: ende aan de Maccauſſe togt / ſeydenſe / booz hem meezdez als booz de Compagnie aan gelegen waare. Ik bzaagde / waazom? ende kzeeg tot antwoozd / *Auri ſacra fames quid non mortalia pectora cogis.* dat is: Wat bezoozſaakt de geldſugt niet al in des menſchen hezt. Jan vander Laan, ſeydenſe / hadde reets op andere plaatſen in Indïa / de Pozтugeeſen / tegens gegeben woozd en parole / luſtig gepionderzt / ende geene kleene ſchatten daaz bp bezkzegen / waaz dan de ſmaak hem nog in de mont / ende 't gevoelen in den boedel ſtak. De Pozтugeſen op Maccao waren berugt dat aldaaz gzoote rijkdommen bp een bezgadezt hadden / ende beele ſchatten beſaaten. Kiez mede hielde ik op dan bzaagen / houdende mijne nieuſgierighept voldaan / bezmits dan toen aan wel raaden konde / waazomme vander Laan dees Maccauſſe togt ſoodanig hazt bepzeede: en ſeekez de Man en hadde geen ongelijk / bp was 't alleenig met die in kzotz jaaren goote ſchatten in Indïa hadden obezgekomen / ſondez dat men weten kan hoedanig ſp 'ez aangekomen zijn; dan welke togt bp dan bezſeekten weſende / was den haat die daaz obez tegens den Goubezneuz opnam / onbezſoenelijk / tzagtende den ſelben obez al op 't leelijkſte te denigzeeren / ende tot bezdez des Goubezneuzs / ſoo booz waazheyt bezhaalt wozd / ſpande aan met een paztp gemiſcouteezde ſuppoozten (ſhoedanige onbez alle tegeninge gebonden wozden) waaz onbez ook eenige die booz den Goubezneuz upt den bzeli geholpen waren gewozden; maaz dat aan te mezken ſtaat / niemant dan de tegeninge en was in dit ſtuck met vander Laan eens. Deſe luyden na een nieuwen Goubezneuz haakende / op hoope dan haaz intzeſt daaz beter bp te binden / bezklaaren benebens vander Laan, dat ſplieden niet en geloofden dat Coxinja opt in den ſin ſoude hebben gehadt / noch oit nimmez booznemens en ſoude wozden dan bpandelijk op Fozmoſa obez te komen. Ende op ſeekez Gaſtmaal / ten huyſe dan een Onder-koopman Thomas Baly, benebens vander Laan, met boozdacht bp een bezgadezt / wannez den wijn in 't lijf hun bezſittende / den beſten man maakte die dan de tegeninge aldaaz 't meeſte quaat wiſte te ſpzeelen. Soo concipieren ſplieden geſamentlijk ſeekez geſchzift / ofte bezzoog dan den Fozmoſaanſen Staat / onbez anderen dan inſoude / dat den Goubezneuz / tegens alle apparentien ende waazſchijnelijkheden dan eenes aanſtaande oozlogs / alleen met een pdele bzeeſe bedangen / booz ſijne maniere dan doente ende genauwe inquiſitie tegens de Chineeſſe natie / dezſelbez Colonie dan Fozmoſa bezjaagde / den inwoondez bedozf / den handel ruineezde; ende dat gebolgelijk bp continuatie dan ſijn Goubezнement / 't geſchapen ſtonde dat Compagnie's ſtaat daaz te lande geheel in dupgen ſoude bezvallen &c. Weik geſchzifte dez anderen daags / wannez wat upigeſlapen hadden / en de hitte dez wijns wat bezkoelt waare / ſplieden gebezgt wozdende met hunne naamen t'onderzeekenen / ſoo en waſſez niemant thups / d'eene dit / ende den anderen wat anderz daazinne willende geczorigeerz / af- en bygedaan hebben / waaz booz 't ongeteekent is bezbleben: ebog aan vander Laan tot inſzuctie waz dienende / dan 't geene tegens den Goubezneuz op Batavia inbzagte / benebens dibezſe bzieven dan deſe quanten aan haare bzienden op Batavia geſchzeben / bezbult met klagten tegens den Goubezneuz ende de tegeninge dan Fozmoſa / dezſelben pdele bzeeſe / na hunne meenige / op 't bzeeſtje uptmeetende; met welke bzieven vander Laan, in Febzuary 1661 / met twee ſcheepen Dolphijn ende Bezgoes / muſnoegt na Batavia bezzoft / benebens ſijne medegebzachte Bzijgs-Officieren / die wedez mede nam / ende men wel geezne op Fozmoſa wilde gehouden hebben / maaz mogte

Hy conſpireert met eenige quaatwilligen tot verdeel des Gouverneurs en Raats.

En vertrekt met ſijne Officieren malcontent na Batavia.

mogte om redenen niet geſchieden / blijvende de ſoldaten alle te ſamen aldaar / wozdende de reſterende ſcheepen van deſe Secours-bloote / in dibezſe tijden / naaz dibezſe plaatſen van India bezdeelt en bezſonden / uytgeſoudezt de ſcheepen den Hertog en 's Gravelande / benevens 't Pluytje de Dinis / die men tot beheplinge van Capouans Rijcede / mitſgaders 't Jagtje Maria / omme tot een Addijs-jagtje te gebzuyken / alsaaz was obezbehoudende.

Tot dus bezre hebbenwe geſien deſ vpands toeleg tot inbaderinge van Fozmoſa / ende daazentegen dez Nedezlanderen preparatien ende toeruſtingen tot afliczringe van denſelven / waazinne wat wyßloopig geweeſt hebben / boznamentlijk om twee vyſondere reden : En eezſtelijk / om dat dit een materie is die aan ydez een ſoo wel niet bekent en kan weſen / als wel zijn de ſinguliere actien ende daaden / gedurende deſen oozlog boozgevallen : Ten anderen / omme dat deſe de boznaamſte daaden zijn / dewelke men den Goudezneuz ende Raade van Fozmoſa / in kas kan haare bedieninge / toerekent booz miſdaden / onnodige bzeeſe / pazticuliere dziften / tyranniſe bejegeninge / wedezſpannige moedwilligheyt / obſtinatie / hazmekkigheyt / bezfoepelyke ſtoffigheyt / ſchandelijke bezſaagtheyt / ende onbankbaazheyt en wanpbez / ongehoozde moedwilligheden / die 't bezdezf van Landen ende Steeden bezoozſaakt hebben / ende obezzedinge dan dez Hooge Oberigheyts bebelen. Maaz waaagtmen ſpecifice wellie deſe misdaden zijn / ik ſal deſelve alhiez in 't kozte repetezen ende aanwijſen.

Misdaden door Coyets en ſijnen Raad begaan in 't prepareren van defentie, volgens 't ſiegen van die van Battavia.

In den beginne van Coyetts goudeznement / bonde hy den handel en baazt op China booz Coxinja geſlooten te weſen ; dies met goedbinden van ſijnen Raad / ſend den Chineeſſen tolk Pincqua naaz Coxinja, omme wedez openinge dan den boozſz. baazt ende handel te bezſoeken / gelijk ook obtinezde ; ende dit was d'eezſte miſdaat / waaz booz d'ingeſetenen geruineezt / ende de Compagnie's hezlijke ende diezgeklochte domeynen (op Fozmoſa) aan haaren dood vpand / den hzpdenſen ſchelm Coxinja obezgelebezt zijn gebzoden. Gelijk den Fiſcaal in ſijnen epſch azt. 11 / tot azt 26 incluſive / hiez agtez gepzoduceezt onder N°. 20. deſelbe middelen gelieft te gebzuyken / om deſe lupden van lijf en leeben te berooben.

Doozdezs ſoo hadden Goudezneuz en Raad van alle kanten / in dibezſe tijden / meenigboudige waazſchuwinge ontfangen / ende daaz benebens beele gewiſſe indicien ende teechenen bekomen / dat Coxinja toelepde Fozmoſa t'obezrompelen. Welcke dingen den Goudezneuz ende Raad niet in de wind geſlagen / mogte bezwaazlooſt / maaz daaz aan geloof gegeben hebben / ende d'aldezminſte gerugten van Coxinjaas deſſeyn ſeez naukeurig ondezſogt. Ende dit was haare ſwaazſte ende hooft-misdaat / dewelke den Fiſcaal azt. 29. 30. 31. en 32. noemt een bedinge *ad ſtrepitum pulicis*, een *timor panicus*, een ontſteltenisſe op een oud wijfs pdel geklap.

Upt de boozſz. geloobigheyt / ban dat den vpand op Fozmoſa toelepde / zijn alle d'andere misdaden ontſtaan ; te weten / de ſozgbuldige pzepazatien des Goudezneuzs ende Raads / tot afweeringe des vpands / bp dez hand genomen / ende eezſt de geweldadigheyt, dan dat men de ſoldaten / wiens tijd g'expireezt was / tegens haaz danks heeft opgehouden azt. 33. omme Fozmoſa dan bolk niet t'ontblooten.

Hiez upt bolgde mede de misdaat / van den Fozmoſaanſe lantsdag opgeſchort te hebben, azt. 34. geſchied / op dat in kas dan ſchelijken obezdal des vpands / d'inwoonderen dan hunne hoofden niet ontbloot ſoude weſen / ende dat gedurende dezſelben abſentie / de Fozmoſanen niet en mogten opgeroklient wozden / maaz gereed konden zijn / in een gecombineezde magt / de bebelen dez regeringe te gehoozſaamen.

Item de misdaat van tyrannike proceduren, art. 35. 36. en 37. van dat men de Chineeſſe natie op Formoſa / wegens Coxinja's oberkomſte verdagt / van hunne Gunſtens en Oppezhoofden beroofde / met in tijts ſig dan deſelve te verſekeren / ende haar in gyſelinge te bewaaren / op dat de rebellige Chineſen tot geene hoofden / ende den wpand tot aanlepdezs en konden verſtekken. Als mede dat men vijf ſtucks Chineſen / op gode leugens bevonden / dazz ſchzep examen van deſs wpands gelegentheyt onderwaagde.

Item dat men de te ſamenrottinge dez Chineeſſe landbouwezs verſtzopde; ende somme op deſelve een waakend ooge / ende haar onder ſubjectie te komen houden / gelaſte met haare roerende goederen onder de Kaſteelen hun wooz een tijd lanſs nedez te ſetten; ende wooz dez gelaſt de landhupſen de deuren ende venſteren af te neemen / en ſommige te raſeeren / op dat aan den wpand wdz geen verzekt ende ſchupplaatſen ſouden mogen dienen. Ende dat men wooz dez de Chineeſſe pachtezs / die de Formoſanen klepnhaztig waren maakende / ende tegens de Compagnie opſtzenende / upt de dozpen deede delogeeren; ende eenige dupſenden ſaktien padye / die niet weg gedaezt en konden wozden / liet bezwanden / op dat ſe den wpand tot wodſel niet en ſouden konnen dienen; als mede dat men de rebellige Chineſen van 't Eplandt Lamey met gewelt dede delogeren: ſulcks noemt den Fiſcaal art. 39. 40. 41. 42. en 43. eene misdaat van de lupden / ſondez de minſte bazmhezticheyt met bzouw en kinderen op den dijk te ſetten.

Item dat men de Chineeſſe baaztuygen op Formoſa wooz een tijd lang ophielt / omme de wpand niet te bezſtekken / ende tijdinge van Formoſa's toeſtant te konnen obezhzengen: als mede dat men op agtezdogt van aanſtaande oozlogh / aan Coxinja's baaztuygen bezbod dede in grooten getalle op de Formoſaanſe kuſten / met haare baaztuygen / onder ſchijn van Wiſſchezs / niet te mogen ſwezben: item datmen dibezſe Chineeſſe bzieven van Coxinja's deſſepn meldende / intezcipieezde / ende d'aankomende Chineſen daaz op ſeez genauw onderhzaagde: ſulcks noemt den Fiſcaal azt. 44. 45. en 46. eene misdaat van Visneering ter Zee geſtut, ende den koophandel van dupten gebannen dooz ſwaare azreſten / onwylelijke inquiſitien &c.

Voozdezs dat men 't aanſtaande periculi / daaz mede den Formoſaanſen Staat gedzeygt wierde / aan de Hoge Oberigheyt den Generaal van India tijdigh bekent maakte / ende haazlieden om een ſuffiſant en ſpoedig ſecouzs beeft duyvendezſoeken: dit noemt den Fiſcaal art. 50. 51. en 52. een misdaat van brandbrieven te ſchrijven ſonder fondament van vreeſe.

Eyndelinge dat men de Hzijgsmagt van Battabia geſonden omme daaz mede Maccao t inhabteren (edoch met ſpeciale laſt / ingebalte Formoſa in geen tzanquille / maaz in een pertculeuſe ſtaat waare gedzeygt van den wpand g'attacqueezte wooden / dat men als dan deſe macht ſoude hebben t'imployeren tot conſervatie van Formoſa, ſonder den Maccauſen tocht ſijnen voortgang te laaten neemen:) ende dat den Formoſaanſen ſtaat in't inpezſte gebaaz weſende van obezkompelt te wozden / men de gemelte togt met een paripeyt van ſtemmen, conform de gegeven ordre, heeft afgeſtemt, ende 't volk aldaar behouden, tegen 't ſentiment van *Jan van der Laan*: ſulcks noemt den Fiſcaal azt. 55. tot azt. 84. incluſive / obſtinatie, hertneckigheit, particuliere driften, wederſpannige moedwilligheyt ende overtredinge vander Hooge Overheyts bevelen, benebens nog eenige andere ſwaare misdaatjens niet waazdig als baggattelles alhier alle te ſamen te ſpecificeren.

Dewelke ſeene misdaden

Welcke misdaden / dooz den Fiſcaal in ſijnen boozſz. epſch tot middelen gebzuykt weſende / waaz op ſijne concluſie van den hals ſinderende is / wanneez by

onpaz-

onpaetjdigen g'examineert staen te worden / soo is't onmogelijk ofte men sal in de hoogste bewonderinge moeten vervallen / en niet konnen begrijpen *qua fronte*, den Fiscaal alle de vooren gespecificeerde saelen tot misdaden heeft willen toerekenen / daar nogtans op den 21. Septembre 1662. (wanneer sijnen eysch in inditio g'exhibeert is) de selven meest alle te samen (excepto d'agtenhoudinge van de Maccause togt) reets by de Hooge Overigheyt in haare Edisseven van dato 22. April/ende 16. July 1660 waaren g'appruberet ende goedgeheuzt gewoorden/ gelijk hier voorens specifice pag. 28. en 29. aangewesen is gewoorden/ ende eenmaal goed geheuzt / hoe konnen die *ex post facto* wederzomme tot misdaden komen te bezanderen? 't welke nogtans in desen / dat soe remarcabel is / is komen te gebeuren / alsoo de Generaal ende Raaden van Indias / des jaars daar aan / te weten op 21. Juny 1661/ alle 't geene in haare handen hebben van 22. April / en 16. July 1660/ desen aangaande reets g'appruberet hadden/ alhaar in die van 21. Juny wederzomme disapproberen (waar van in 't tweede deel breeder) ende voor misdaden exiennen waar over den Gouverneur en Raad ten hoogsten straf haar sijn / dewelcke daar over ook van haare bedieninge ongehoort depoteren / en tot haare straffe t'ontfangen/ naar Battavia op ontbieden: ende op desen voet sal misschien de Fiscaal de voorss. middelen als misdaden g'implopeert hebben. Waar daar op staat aan te mercken / dat elf dagen naar den voorss. 21. Juny / te weten op den 4. July 1661 / de Generaal ende Raaden van India haare voorss. gevoelen van 21. Juny / aangaande de toegerechende misdaden / wederzomme gestuyert / ende de daaden op 22. April en 16. July goet geheuzt / de novo g'approbeert hebben, alsoo in gemelt schryven van 4. July 1661 / spreiden den Gouverneur ende Raaden van Formosa / in alle haare exempten ende bedieningen wederzomme hergestelden ende verordineerden als voor desen waar te neemen / ende mitsdien 't opperbewind van Formosa wederzomme in haare handen toebetrouden: sulks dat de Fiscaal blijft quaat te sieuren / 't geene by de Hoge Overigheyt geappruberet is gewoorden. Waar by wel te sien is hoedanig in Formosa's zaake gewaggelt wierde / zijnde men besig geweest met d'eene dag af te stemmen / 't geene men in wepnige dagen te voren al vast gestelt hadde / ende van wederzomme / als 't te laat was / tot 't eerste voornemen hierrende / niet wetende over wat boug men 't het beste sonde wenden. Formosa was verlooren. Dat gaf by alle indiaanse natien/ en by de Heeren Bewindhebberen in Nederland een grooten roep. Den Gouverneur ende Raad van Formosa waaren de naasten / die wegens dit verlies honden aangesproken worden. Dese van sijn gemoed en eere niet konnende imperteren van sig selven aan dit verlies schuldig te maken / seyden ront uyt / dat hun de handen te hoogt gebonden/ de secourssen niet suffisant genoeg / en met een woord: Formosa by die van Battavia bezwaarlooft ware gewoorden. Hier mede was 't alles bezworen: hadde men dese los gelaten / men en sonde met de Heeren Majores geene vrienden gebleven hebben; die souden wel eens gesepd hebben: Vrienden geeft eens reekenschap van uwe huyshoudinge; daar dan wel ligtelijk eenige in d'aprezte duysternisse / alwaar huyslinge eene smaessinge der tanden is / souden geraakt hebben. Waar hier van genoeg / ende nu tot den Oorlog.

maar roem ende belooninge waardige daaden t'achten zijn.

Irreseuriteyt des Generaals ende Raden van India, in de saake van Formosa.

Digitized by Google

't VERWAARLOOSDE

FORMOSA.

OF

Waerachtigh Verhael,

Hoedanigh door verwaerlooſing der Nederlanders, in Ooſt-Indien, het Eyland

FORMOSA,

Van den Chineeſſen Mandorijn ende Zee-roover

COXINJA

Overrompelt, vermeeſtert, ende ontweldigt is geworden;

TWEEDE DEEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

't VERWAERLOOSDE FORMOSA;

TWEEDE DEEL.

Van der Chineſen vyandelijcke overkomſte op het Eylandt *Formoſa*, hare belegeringe des Caſteels *Zeelandia*, en de vordere Oorloghs-exploicten ende actien, geduyrende deſelve belegeringe ten wederſijden voorgevallen.

ALs in de voorgaende eenwe den Staet van ons liebe Vaderlandt ware verfallen in ſodanige extremiteyt / dat-ter geene uytkomſte meer overigh en ſcheen te weſen des Spanjaerts gewelt langer te konnen tegenſtaen / ende dat men den Neck onder der ſelver ſlavernye ſoude moeten buygen / ſoo heeft d'overweginge van dien deſolaten Staat / den grootſten Politycq van dien tijdt / dien hoogh beroemden Pyns / wiens gedachteniſſe de Nederlantſche Natie ſoo aengenaem is / en op wiens bloet d'eerſte fondamenten van onſe dierbare Vryheyt gelept zijn / afgeperſt dien deſperaten Raadt / van dat men voor 't inſteecken van Dijcken en Dammen 't Landt aen 't gewelt des waters ſouden overgeven / en gelijck als in den afgrondt doen verſinken / ende voorders met het overblijfſel der Vluchtelingen / met Vrouw en Kinderen / en alles wat los was in de Schuyten gheberght / men ſich op Godts ghenade op Zee ſoude begeven / andere Landen te ſoecken / omme aldaer een nieuwe Republijck op te rechten: volghens het voorbeeldt der Troyanen / die na 't verbranden van hun Stadt ende destrueren van haer Vaderlandt / onder beſcherminge ende gheleyde des vroomen Æneas, met Vrouw en Kinderen / langhe jaaren op Zee heen en weer ſwurven / tot dat eyndelinge in het vruchtbare Italien aengelandt / en aldaer de fondamenten gelept hebben van die Republijcke / wiens gelijcke in macht en heerlickheyt in de werelt nopt geweeſt is / ende daer uyt de vierde Monarchie voortgekomen is.

Tot hoedanige extremiteyt / naer langhjarigen Oorlogh tegens den Tartar / ende 't haer verbolgen van dien ſelven / den Staet van Coxinja nu mede gebracht weſende / ſulcks dat met Vrouw en Kinderen / benevens al wat los was op ſijne Jonchen gheberght / van 't eene Eylandt naer 't andere / voor de ſtrenge vervolgende Tartaren gejaeght woydende / hy ſich voor de noot gedronghen vont ſijn uyterſte heyl te verſoecken / met invaderinge van eenigh ander Landt / alwaer voor 't gewelt der Tartaren / dewelke uyt gebrech van Vaertuygen / en onbedreventheyt in de Zeevaert hem niet volgen konden / mochte ſecuyr ende bevrijt blijven / waer toe 't Eylant Formoſa voor hem bequaemſt wee-

De Tartaren verdrijven Coxinga uyt China.

Dewelke de kans ſchoon

ſiende om Formoſa t'invadeeren.

weſende / ende dat nu de gelegentheydt ſchoon was / alſoo vander Laen met ſijne Krijghs-Officieren / wederomme naer Batavia vertrocken / mitsgaders de Schepen der ſecours Vloot van den anderen geſepareert / en naer diverſe gheweſten verſonden waren. Hy wiſte mede dat de Krijghs-macht tot ſecours geſonden / niet meer dan in ſes hondert Koppen beſtaende / benevens 't andere Garniſoen van getal veel te geringe ware / omme den grooten omſlag die men op Formoſa was beſittende / daer mede naer behooren te beſetten; waer by noch 't ghewichtighſte quam / dat de Noordoer Mouſon (hier dient ghe weeten / dat omtrent het Eylandt Formoſa en voorders / dien gheheelen ſtreeck langhs / de wint een half Jaer langh continueelijck is wapende upt den Noorden / en wederomme 't andere half Jaer daer aen volgende ghedurighlijck is wapende upt den Zuyden / dat men noemt de Noordoer Mouſſon / beginnende omtrent de Maendt van November / en de Suyder Mouſſon beginnende omtrent May) nodigh om naer Batavia te konnen zeylen / meeſt verloopen waren / ſulcks dat 'et onmoghelijck ſcheen naer Batavia eenigh Daertuyg af te konnen daerdigen / om ſecours voor de geattacqueerde te verſoecken; hy konde ſijne reeckening mede wel maken / dat dan Batavia voor hem niets te verſeen en ſoude weſen / ingevalle maer beletten konde / dat dan ſijne oberhallinge aldaer ghecne tydinge en quame / waer dan 't verloopen dan de Noordoer windt hem ſcheen te verſeecheren / de ſtribbelingen en tumulten door van der Laen aengerecht / tegen den geheelen Formoſaenſen Raet / wegens het ſtaken deſ Maccauſe exploits / waren by kleen en groot / Duytſen en Chineſen ruchtbaer ghewoorden / yder hadder de mont van vol / van der Laen tot beveſtingh van ſijn ſuſtentie / hadde over al geſept / dat den Generael en Raden van India met hem dan een ſelfde geboelen altijt geweeſt waren / dan dat de gerechten / wegens Coxinjaes overkomſte altijt in rooch ter dwoonen ſouden / datmen op Battavia wegens Coxinja wepnigh zwaerghepr maeckte / ende ooch dit ſecours niet ghefonden en ware een principale upt Vreeſe dan Coxinja / maer voornamentlijck omme Maccao daar mede t'incorporeeren / ende maar in paſſant Capouan eerſt eens aen te doen / om de bevreesde ghemoederen deſ Gouverneurs en Formoſaenſe Raets wat aen 't bedaren te helpen / daar by voegende dat hy op Battavia dan dit geheele werchſe ſoodanigen rapport doen ſoude / dat den Gouverneur met ſijnen Raet daer dan het effect wel haeſt verneemen ſouden: upt welcke ende diergelijcke diſcourſijens / Coxinja / door de Formoſaenſe Chineſen aen hem overghebzieft / lichtelijck afmeeten konde / dat Formoſa van Battavia ghenoeghſaem geabandonneert ſoude blijven / met te verhinderen / dat kennijſſe van ſijne overkomſte ghegeven wierde / weſende dit wel de principaelſte oorſake / waerom de uptvoeringe van ſijn ſoo langhe gemedteert deſſeyn / tot naer 't verloop van de Noordoer Mouſſon upt geſtelt hadde.

Komt met ſijne macht op de Formoſaenſe kuſt.

Welke Mouſſon als nu verlopen weſende / ſoo waegt hy de kans / en op den 31. Aprii 1661. in 't lumieren van den dagh vertoont hy ſich op de Formoſaenſe Kuſt / in 't geſichte van 't Caſteel Zeelandia / met eenige honderden Oorlogs-baertuygen / vol gepzopt met omtrent de vijf en twintig dupſent dappere / ende in den Tartariſe Oorlog geoeffende Soldaten / hebbende den Krijgs-Oberſte Bepontok / een verloopen Tartar in den Oorlogh wel erbaren / met ſijne Mankinſe Jonken de voorſtoght / houdende het ſoo eenstlaps

klaps naer binnen/ tuſſen de Noordet Eylandekens doo?'t Lahjemupſe Canaal / omtrent een groote mijl van 't Caſteel Zelandia afgelegen/ weſende ſoo tzeet dat wel twintig Jonken teſſens nevens malkanderen daar doo? honden binnen komen / ende doo?tz over den ruymen inhoefem / die Tajoan van Fozmoſa affchept / ſig wijt en tzeer verſpzeydende/ doet ſijn volk op Fozmoſa landen/ alwaar eenige dupſenden ſijner Lants-luyden Chineſen hem te ghemoet quamen / en met karren ende andere gereetſchappen in 't landen behulpſaam waren / ſulks dat in de tijt dan twee uren al een groot gedeelte van ſijne magt onſe Tegaten binnen/ en eenige dupſende Soldaten den doet al op 't vaſte Lant hadden / mitsgaders een groote menigte Oozlogs-baartuygen al geſet lagen tuſſen onſe twee Fozteſſen/ het Caſteel Zelandia en het Foztje Pzodintia.

Set het eensklaps door de Zeegaten binnen.

En doet ſijne Krijgsmagt landen op Saccam en Baxemboy.

Moetende den Gouverneur en Raat dit alles met goede oogen aenſien / ſonder tegens dit gemachelijk binnen komen en landen der Vpanden in 't minſte eenig belet te konnen bpbzengen ; goeden raet was hier duur / men was om alles berlegen dan 't geene dat dienen ſtonde om 't voozen berhaelde mede te beletten : dooz oberſtemming van vander Laen en eenige andere/ hadde men de Vloot moeten ſepareeren ende naer diverſe andere Comptoiren verſenden/ ende niet meer mogen over behouden/ als de twee Oozlogs-ſchеepen den Hectoz en 'ſ Gzavenlande/ benebens 't Fluytje de Dink en 't Jagtje Maria/ kleen platbodemt ondiep gaende baertuyg bequaem om de Binnevaert/ stranden / en boognamentlijk den inboeſem en baazwater tuſſen de twee Caſteelen Zelandia en Pzodintia mede te bewaren / hadden dooz groote menagie niet mogen gemaakt wozden ; niet tegenſtaende diverſe maelen daeromme ernſtig aen gehouden en de noodſaekelijckheyt van dien geremonſtreert ware geweſt : bp 't Caſteel en was geen ander baertuyg als een enkele Loots-boot/ maar te diep gaende omme daer mede digt onder de Wal te lopen/ benebens eenig wepnig Chineeſ Daartuygen Oozlog onbequaem : 't getal van volck in 't Caſteel beliep omtrent de elf hondert en in de deertigh weerbare mannen ; buyſkrupt was aen landt omtrent de dertigh dupſent ponden / behalven 't gene de Scheepen in hadden ; maar dan ervaren Krijgs-Officiers / bequame Conſtapels / Gzanadiers / Ingenieurs was men ſeer voder / en van alderhande Ammuntie ende Oozlogs-gereetſchappen niet te ruym berſien.

Dat de Formoſaanſe Regenten niet en konden beletten uyt gebreck van Volck, kleen Vaartuyg en anders.

Maer deſen allen niet tegenſtaende / hoe wel dupdelijk bleech / dat men dooz gebzek van volk / baertuygen ende andere gereetſchappen/ den vpant het binnen komen en landen onmogelijk ſtonde beletten / namen nogtans eene kloeckmoedige reſolutie/ te roepen met de riemen die men hadde / ende den vpandt daar inne ſoo veel beletſel en afbzeuk te doen als immer mogelijck ſoude weſen ; men gelaſte dierhalven aen de twee Oozlogs-Scheepen / benebens 't Fluytje Dink en 't Jagt Maria aen de Chineſe Jonken het binnen komen naer hun vermogen te beletten en aen de ſelve ſlag te leveren : Capitepn Thomas Pedel pzeſenteerde/ en nam aen de vpanden die bp 't Lahjemupſſe Gat landen / met twee hondert en deertigh mannen te gaen recognoſceeren/ ſchermut ſeeren ende doen belogeren : Aen den Capitepn Aeldorp wierde geozdonneert dat mede met twee hondert mannen in de Loots-boot geſcheept naer Pzodintia ſouden oberſteeken / ſoo omme de vpanden aldaer in 't landen t'incommoderen/ als mede omme die baert tuſſen de twee Fozteſſen open te houden.

Nemen nogtans kloeckmoedige reſolutie den vyant naer vermogen tegen te ſtaen.

En taſten deh ſelven aen te water met hare Schee-pen, maer ongeluck-kig.

Hier op ſetten het de gemelde Schepen naer 't Lachje Mupſſe Canael toe / hoztende ſoo dicht onder de wal als hiemen konden; 't Volk op de Schepen was wel gemoet en gertooſt deg vpants Jonchen t'attacqueren / dewelke aen hunne kant in geen ghebzeecke bijdende / ſtaecken af van haer groſ omtrent de feſtigh van de grootſte ende capiteelſte Jonchen / die pder met twee ſtucken geſchut booz vpt booꝛſten waren / waer mede onſe Schepen kloeckmoedigh te gemoet komende / nam deſe Zee-bataille booz 't Donderen dan 't groſ geſchut ſijnen aenbangh van onſe Schepen / den Hectoz als 't grootſte en ſwaerſte booz vpt / de Jonchen de eerſte berwellekomende / gaf geen kleene hoope van een goet ſucces / met ſijn ſwaer Canon ter eerſter aenkomſte menichte van Jonchen / die hem te na quamen / ſoo geluckigh doꝛnagelende / dat men een a twee van hun ſag te gronde gaen / en eenige andere ontramponeert van hem afhouden; maer de Vpant / als vzade Soldaten / gaf daeromme geen hoop / en hier booz berhit / dalt met vijf a ſes van de alderkloeckſte Jonchen den Hectoz aen alle kanten aenboozt / die ſich hier booz ſoechende te redden / booz 't buyz ſpuwen van ſijn Canon dan onderen en boben / dan booꝛen en achteren / ſulcken dicken damp verdoꝛſaechte / dat men dan 't Caſteel (van waar men deſe bataille gemackelijck konde aenſien) nochte Hector / nochte Jonchen meer beliennen en konde / gedupreude welcken damp / een ſoo uptmuntende geweldige harde ſlagh gehoozt wierde / dat de glaſen deg Caſteels daer van daberden / en hier mede dien damp en rooch opklarende / ſoo wierde noch Hectoz noch de Jonchen / die 't dighſt bp hem geweeſt waren / niet meer geſien / booz dien deſelve booz ſijn epgen krupt ongeluckig met Volck en alles in de lucht gevlogen ware / gelijck ſulcks naderhandt verhaelt is / booz ſeecker perſoon met gemelte Schip mede opgevlogen en van de Chineſen opgevift / dewelcke hier booz aengemoedigt vallen op de vzie oberige Schepen ſo digt als de mieren / in gelaet deſelve booz hare groote moenigheten t'onderdzuchten ende oberweldigen / deſe booz 't ongeluckig en onrijdig berilles van hun macher wat geremperder en boozſichtiger gewozden / houden het van de wal af na de volle Zee / omme bp verandering van wint en weer op geen lager Wal te verballen / ende ock omme de handen wat ruymer te hebben en ſoo ligt omringelt te konnen wozden / het welcke bp den vpant booz een klugt genomen wozdende / ſet alleg bp wat kon / elck d'pverigſte weſende in 't navolgen / maer d'onſe de diepte na haer ſin hebbende / paſſeerden booz deg vpants Vloot twee a vzie keeren heen en weder / geduprig ſchutgebaer houdende / met ſeer hantſaem weder en moope labber-kocite / doende onder deg vpants Vloote ongemeene groote ſchade aen volck en ſcheepen / en in de ſelve de ſchzick wat vzengende / doꝛzte niemant hun meer op ſijde komen / alhoewol daar omme niet af en ſteten / maer met twee groote Jonchen klampen 's Gravenlande en 't Vinckje (weſende Maria als ten Oozlog onbequaem / en niet anders als een Abdijs-Jagtje / ſonder boozt / ſonder lijf berginge / wat dieper in Zee geweecken upt vzeeſe han booz enteren obermant te wozden) agter aen de Spiegel vaſt / en agter deſe twee wederomme twee anderen vaſt makende / en ſoo voozts noch twee anderen tot vijf a ſes paeren toe / ſo joegen de Bebelhebberen met de ſabel in de vupſt de Soldaten upt de agterſte Jonken na de boozſten toe / omme de plaetſe der geener die om bergeſchooten waren pzomt te vullen / en booz 't geweldigh en ghedupright enteren die van binnen t'oberweldigen / en quamen ſp lieden hier op

's Gra-

's Gravenlande soo verre / onaengesien wat tegenstant gedaen wierde / dat eenige van hun over op 't Schip geraakte en besig waren met 't toudwerk aen stucken te hakken / als wanneer die van binnen courageuselijck uytballende / deselve wederomme van boort joegen en hun Schip klaar kregen / doende voordets met hun geschut dan agteren uyt de Constapels Kamer en uyt de Cajuyt / daer inne mede geschut aenwesende uyt gebracht hadden / ende met het gosen van Hant-Granaten soo grooten noodt onder de enterende ende hertneckigh aenhoudende Chinesen / dat desen dag wel omtrent de dupsent zijn doot gebleven behalven de gequetsten / volgens der Chinesen eygene confessie daar van / dese 4 vier malen kregen mede Chinese Jonken tot hunderts toegemaeckt aen boort / welcke met geschut en stocken afweesen / behalven een die met een pfere kreeting voor op de Boug van 's Gravenlande bast gekloncken wierde / ende 't Schip met sijn vuyr begon te batten / maer door geswindigheyt des volcks weder gebluft en den hunder los geracckte / waerom de Chinesen / over wat boug het waren / wendende geen hants tot obermeesteringe van dese twee Schepen stende / deselve verleten / en met hare Joncken hun dicht onder de Wal begaven.

Ondertussen dat men ter Zee soo besich was / soo en wierter te lande niet stille gestaen / en op dat de vpanden over al de handen te gelyk mochten vol hebben / soo rag als men van 't Casteel sach de Schepen na de wal oplochten / so begaf hem Capiteyn Pedel met de twee hondert en veertig van de kloeckste uytgelesene Soldaten in de Loots-boot en in het Chinees vaertuygh / soo beele by 't Casteel noch overig was / ingescheept na Saxemboop toe / wesende een Tantplaat van omtrent een mijle groot / met sijn eene hoeck recht over 't Casteel Zeelandia / en met den anderen hoeck aen 't Lantsemupsse gat eyndigende / ende al daer met noch eene andere plaat 't voorts. Canael makende / allwaar aengekomen wesende / verdeelt Pedel sijn volck in twee troupen / en deselve in ordre gestelt hebbende vermaent haer tot kloeckmoedigheyt / met verzagtinge des Chinese vpants / en dat hy haer gelepde veel eerder tot een gewisse victorie als tot een periculeus gheveght / hebbende hy Capitain Pedel sich selven vast ende als ontwijfelbaer gelmagineert en mede van langer hant aen sijn volck daer van de inpzessie gegeven / van dat de Chinesen den reuck van de Lont / nochte het geklap der Musquetten niet en konden verdzagen / en dat op de eerste Chergie so vrae maer eenige van hun ter neder geschooten wierden / hen aenstonts op de vlucht souden begeven en in disordre geraecken / gelijck in den Jare 1652. geschiede / wanneer met twee a drie hondert van onse Soldaten / wel seven a acht duysent gewapende Chinesen verstropt en op de vlucht gedreven wierden / sedert welcken tijt de Chinesen op Formosa by de Nederlanders in een geduprige kleenachtinge geweest / en in 't stuck van Oorlog niet hooger als voor flauhertige verwijfde mannen gereputeert sijn gewoden / waer van de vijf en twintig te samen naulijcx eenen Nederlantsen Soldaet bestant souden wesen / en men schoor de geheele Chinese Natie als oder desen eene ham / geen onderscheyt makende tussen Chinese Boeren en Soldaten / 't was genoeg als 't maer een Chinees ware / ergo flauhertig en sonder couragie; dit was vp den Soldaten een vaste conclusie / ende alhoewel dit simalen genoeg gehoort hadden / het verhael van Coxinjaes dappere Oorlogs-daden tegens den Tartar / ende dat mits dien sijne Chinese Soldaeten geene flauhertige maer dappere Oorlogs-

En te lande op Saxemboy met 240 man onder Capiteyn Pedel. insghelijcks ongeluckig.

mannen waren / het mochte niet helpen / 't waren maer Tartaren daer mede hy te doen hadt / maer hy ware met de Nederlanders nopt aen den dans geweest / die souden 't hem beter klaren / en de Chinesen wel anders doen singen; met hoedanige impressie gepreoccupeert Capiteyn Pedel, na dat een hoyt gebedt hadde laten doen / marcheerde met sijn volck in goede ordre reght op den vpant aen / die aen de andere hant van Bayrembop met omtrent de vier dupsent mannen gelant wesende / in volle bataille hem te gemoet quamen / ende het kleen getal van desselfs troupen bemerckende / detacheerden van hun Coppe seven a acht hondert Soldaten / deselven doende agter seker hooghen heuvel heen marcheeren / omme daer mede dit Nederlants Croupje in 't midden van hun te beslupten / dewelcke even moedig marcheeren waelf dyeet in 't front regt tegens den vpant in / en malkanderen na genoeg wesende / beginnen te chargeren / gedurende met dyze gelederen teffens heyr op den vpant / die haer niets schuldig blijvende / doen soo een dicken Hagelbup van pijlen op haer nederdaelen dat de lucht daer mede bedeckt scheen / van weer kanten vallen soo eenige ter neder / maer de Chinesen en wilden noch niet gaen loopen gelijck men sich inghebeeldt hadde / de agterste Nederlantse troup verneemt het gedetacheerde Chinese esquadre dat quam om hun te beslupten / en stende met eenen dat den vpant van boozen soo stijf stant hielden en de boozste troupen hart indzongh / doen was 't sero sapiunt Phryges, sy sagen sich bedzogen in hunne meeninge / hebbende de reeninge sonder de weert gemaeckt / soo hooch even te boozen in courage gheercedeert hadden / als hebbende de werckers dan Gideon willen navolgen / soo laeg verbielense in een moment tot de upterste dzeese / die merste hoop van hun smeet 't geweer ter neder sonder 't selve eenig op den vpant gelost te hebben / en stelbent op een loopen wat upt hare macht konden / laetende hare moedighe mackers en dalllanten Capiteyn seer schandeleus in de peerkel sitten / dewelcke bemerckende dat hem 't onboozsichtig en te diep met de se groote meenigte der vpanden geengageert hadde / geerne in goede ordze dicht in een gesloten al cherceerende gereitreert souden hebben / maer kreegh geen ghehoor / de dreese hadde d'oberhant / het leben hiet baick / eick sochte 't sijne te bergen / de Chinesen dese disordze waer nemende hackender louter op in / alles ter neder mahende wat hun maer te boozen quam / berstonden geen roepen om quartier / maer gingen haren gang / sulcks dat de Capiteyn met hondert en achtien mannen / tot boete van de kleenachtinge des vpants / aldaer door / benevens het grootste ghedeelte van 't geweer dat dese troupen by sich hadden / op de plaets bleven leggen / en dese slachtinge ghesschiede op een Sant-plaet daer geen han komen en was / soo souder het ghheele sootje ghebleven hebben ten ware de Loots-boot daer omtrent dicht aen de wal gehouden en de vluchtelingen / die tot aen den hals toe booz 't water mosten / gebergt ende naer Tapouan weder overgebracht hadde.

En op Saccam met 200 mannen onder Capiteyn Aeldorp, maer vruchteloos.

De tocht van Capiteyn Aeldorp liep mede sonder eenigh boozdeel booz de belegerden af / maer hier in gelucktiger als die van Pedel dat sonder verlies geschiede / wesende deselve al eens ghestaeckt ende daer naer wederomme herbat / waer van de redenen te sien onder No. 1. Want als op de eerste aenkomste den vpant geremarqueert wierde dat hy maer eenige wepnige van sijn volck op den Saccamse boodem aen landt settede / soo wiert daer op goet gevonden dat men Aeldorp met twee hondert mannen hun af te weeren na ober soude senden / maer

maer ſtende hoʒts hier op/dat de grootſte magt des vpants naer gemelte plaetſe quam aſſacken / ſach men het onmogelijck te weſen den vpant met ſoo kleene maght te konnen af keeren / weſ halven die tocht als niet raetſaem ghestaeckt wierde tot dat des namiddaghs een hʒief quam van den Landʒoſt / weſende Commandeur dan 't Fortje Pʒovintia / waer inne de aſſiſtentie dan een honʒert mannen verſochte / omme daer mede den vpant / die wijt en ʒeer was toeſemoeſende / in ſijne loop wat te ſtutten / met eenen ſuſtinerende dat de reers gelande vpanden met vier honʒert mannen wel op te ſlaen ſoude weſen: op welck ſchʒijven den Raat aenſtonts vergaderende / wierde bevonden den Vʒoſt ſijn ſuſtenue t'eenemael ongerijmt te weſen / en mede gefondeert op dit valſ pʒeſuppoſt dan dat de Chineſe Soldateſque regens de Nederlanders geen ſtant en ſouden derven houden / wozdende deſe vooʒſlach mede niet wel doenlijk geacht / dooʒ dien 't aen vaertuygh om 't ſelve volck over te voeren ſoude ontbeeken / ende bupten dit alles niet raetſaem geoozdeelt / dat men met uptſendinge van dit volck ende bp quaden uptſlag / 't gheheele Caſteel en gants Fozmoſa in de waegſchael ſetten ſoude / want Capiteyn Pedel, teʒwijlen deſen hʒief quam hoʒts te vozen met 140. man uptgetrocken ſʒnde / waar van doenmaelen noch niemant wederomme gekomen ware / ende als men dan boven dien noch vier honʒert naer Pʒovintia geſonden hadde / ſo en ſouden in 't geheel niet meer als 500. mannen van 't ſlechſte volck / daer onder vele ſieken / in 't Caſteel verbleeven hebben / een getal al te geringh 't ſelve tegens den vpant lange te beſchermen / waeromme des Vʒoſten ſuſtenue gerejecteerr weſende / vid. No. 2. wierter gereſolveert in plaetſe van de geepſte honʒert mannen hem twee honʒert onder Aeldorp toe te ſenden / die daer mede in de Toots-boot / naer de weder komſte van Barembop / weſende 't andere kleene Chineſe baertuyg aldaer mede in dē loop gebleven / geſcheept naer Pʒovintia over boer / maer alſoo de Toots-boot te diep gaende was en omtrent het Fortje Pʒovintia een ſeer vlakke ſtrant is / ſoo en honder niet meer der dan ſeſtig mannen van ſijn volck aen lant krijgen / die tot over den middel toe dooʒ het water marcheerende / van het Chinees ondiep gaende baertuyg en dicht onder de Wal ſwerdende / ſeer geincommodeert wierden. Edoch met beſuylp van 't Fortje Pʒovintia met veele moepten daer noch binnen geraecken / konnende dit kleene baertuyg dooʒ Aeldorp mede niet aengehdaen wozden / alſoo op meer dan een muſquet ſchoot na hp haer niet en ſtonde komen / en mitsdien ſijn volck / dat dooʒ het water marcheeren moſte tegens deſelben niet defenderen; weſ halven ſtende aldaer geen voozdeel upt te reehten / keert met ſijn reſterent volck weder naer Tapouan / de onmogheliickheydt dan het landen en de incovenienten van dien rapporterende.

Coxinja doet in weynige uyren ongemeene groote progreſſen.

Deſe dʒie tochten dan d'eene ter Zee / en de andere twee te lande dus ongheluckigh en vruchteloos afgeloopen weſende / ende geene middelen meer overigh ſʒnde den vpant het binnen komen en landen te beletten / ſoo was men genoodſaeckt te gedoogen dat hp over al ſijn voozdeel deede / ende dat op ſijn gemackelijckſte met ſijn Joncken 't Lachje mupſſe gat inquam. Ende ſonder tegenweer te vinden / naer ſijn believte rontſom met ſijn volck lande / ende naer ſijn wel gevallen dominеerde. Dat hp alle advenues ſoo te water als te lande afſneet. 't Fortje Pʒovintia ronromme belegerde. 't Selfde van 't Kaſteel Zelandia afſneet / met beletninge van d'onderlinge communi-

catie.

tacie. Een plaetsen lande de meeste spoedie. De Formosaren dan de blinge den afschrijver / en hen daerbeer selver toeige overkomen. Men te gissinie Cr rede Colonie dan omtrent de 25000 waerbeer mannen gestelt worde ghelschouwde alle dese langen merst stonnen den eijde dan dye a die spe waer door de Formosanen verdacht en redenlos sich genoechsaem hebben hun aen den Vyant te submitteren / ende nederigh de peijnelie Cijnes Colonie ofte afbreuck hen te laten gelijcken.

Waer door gemoedigt / verh het Casteel Zelandia eijnde het selve by 't laet op.

Door alle welcke groote ongelaetigheden en groote nagie van den Barbarischen staet veel meer als door des vyants macht hept hy voorsaetlijck / den Vyant opgeblasen ende van Compagnies sijden gemeynt daer te landen / waer door te vreesen soo goede insetenten als hadden als nu in effect een deelen verloren / opsicht hy met seer smalige en phemere ende tederen / beyde de Casteelen op ; met dyengevolgen / dat hy gerustigt van dyen / alles soude doen passeren door de scherpte des swaerts.

Den staet wort hier op beroepen / verscheede met de voornaemste Officieren / in dewelcke overwogen wesende des vyants hept / soo te water als te lande / en sijne groote progressien in soo korten berhoegen / en voornamentijck dat het Fortje Providentia / met eijnde guarnisoen in de hoogste nood waeren / dan in dese sijns handen in 't langste ballen ; en daer teegen des Compagnies onderwogen hept daer weijnige te swach van volck en daertoe sijgh was / den vyandt in sijne gesloten / van 't eplant Formosa te doen verhuijsen / ofte 't gemelde Fort sijne handen te eedden : dat mede 't Casteel Zeelandia / dan gelooven tie niet seer defensijf en ware / ende dat de stadt Zelandia gants niet te verwa men en ware / door dien rondsomme door den vyant open lagh. En hier op stig gedelibereert worde / met wat middel Compagnies saeken aldaer op 't beste soude konnen gecondsuceert werden / soo met in 't gelt / mmers het voornaemste gebeurde van dien / soo wierde voor 't raetsaem gehouden / datmen ex duobus malis minorum uyt twee quaden 't beste behandelen met aen den vyandt / wie men in 't lange niet bestendig soude konnen houden / de eerste soo beede doorderen op hen verhegen hadde / eenigh gebeurlijck te verteeren ommo daer mede 't voornaemste van den staet te conserveren / hier sende een vinger als 't geheele ligdaeren te verliesen; en hondsomen verhoffen hp albien dan Formosa weder verrechten wilde ende sijne conquesten die dunneren / aen hem presenteren een vyantschat te geven / ofte d'onderdaen de Teebaert toe te staen / ofte sulkis niet aengenomen worde / ende jp hp sijnen epsch bijbende / dat men als dan so daer mede te vergenoegen staet hem soude afstaen 't gene reeds al verloren was / 't welke land dan Formosa houdens relaratie en hyphept dan ons volk op Tajouan te magen verhouden benebens nog eenige voorslagen / waer dan seer apparent dat hp ons soude annemen en met de Compagnie lieber in vyentschap leven als verdragen een onverschijckte vyant op den hals te halen / die hem so boele inpoten waer hon. zendoen Voyders 't Casteel Zelandia aengande waerde in de besloten datmen't selve nace upterste vermogen tot den laetsten toe soude defenderen 't sp wat unsiag de te doene presentatie ooch mogte bild. No. 3. en om de presentatie door te dyagen / men twee Gesanten uyt den selven Rade aen den Vyant soude afvaerdighen; en dergelijcke

Bode / die de Casteelen upt Coxinjaes name opgheeyscht hadde / wierde voetgevonden den selven dien abondt noch weder te rugge te senden / met mondelinge antwoort / datse den naestvolgende dagh Coxinja Lupden van haren Raet souden toeschicken / omme upt Coxinjaes mondt selfs te vernemen / wat sijn begeerte ware / in den brief aen haer ghesonden / vermits deselbe niet ter deghen verstaen konden / by ghebrech dan bequame en ghetrouwe Tolcken.

Des anderen daeghs / wesende den tweeden Meydagh / quam weder een Bode van Coxinja binnen / mede brenghende beloften van vrij ghelep voor de Becommitteerdens / diemen senden wilde / en dat ghedurende haer heen en wederreeren / stilstandt van wapenen soude wesen. Ook liet de Landtdrost / voor de Adsistenten Jan van Valckensteyn en Adriaen Pieck weten / dat gezech van water was hebbende / alsoo de aderen van de put in 't Fortje toegevallen ofte verstopt waren / ende dat dit ghebrech noch grooter was geworden / voor dien alle de Mannen met Vrouwen / kinderen en Slaven / upt het quartier Vrydinia / op de aenkomste des vpandts / in 't ghemelde Fortje waren comen vluchten ; dat wijders de Vpandt hun seer engh tot binnen de Pallissaden ofte Pagger besloot / en 't Guarnisoen door gedurig waecken seer afgemat viert / en by aldien niet gesecondeert en quamen te worden / dat het niet seer lange soude konnen uytharden / en ten alderhooghsten niet boven eenen stozm mocht staen.

Op welcke twee tijdingen andermalen den tweeden Raet by een geroepen / en overwogen worden / datter noch macht / noch vre middelen waren 't Fortje Provintia upt des vpants handen te konnen redden / wierde weder voor raet-saem ghenomen / alsoo gemelde Fortje reets soo goet als verlooren was / dat men noch soude trachten 't Volck daer van te salveren / en Zeelandia daer mede te versterchen / door middel van een spoedigh accoort / op den reets ghedefecteerden voet / met den Vpandt aen te gaen / soo wierden / om de genoemde presentatie voor te dragen / en accoort upt te werken / geauthoriseert en gecommitteert den Coopman Thomas van Iperen, en den Fiscael Mr. Leonardus, twee Leden des selven Raets / met mondelinge last en instructie 't pretert van dese besondinge voornamentlijck te nemen / om de meninge en sin van Coxinjaes brief upt hem selven te verstaen / ende voorders in discours komende / redenen ofte dragen van sijne vpandtelijcke overkomste en pretensten / en by die ghelegenthept hem de voorsz presentatie / naer verepsch van saecken te doen / doch met speciale last / dat het voren verhaelde aen Coxinja wel op een calle doch ooch gantsch vrymoedige wijse bid. No. 4. soude voorstellen / maer deg niet te min hun in alle voorvallen soodanigh te ghedragen / dat noch upt woorden / noch te upt gelaet geen kleenmoedighept en konde bemerckt / noch te bespeurt worden / en by aldien Coxinja hem nergens in engageeren wilde / maer by sijnen epsch quame te persisteren / dan beyde de Casteelen en alles te willen hebben / dat alsdan de Becommitteerdens / sor der wetwes voorders voor te stellen / souden weder te rugge komen / naer dat eerst in alle vrymoedighept Coxinja aengeseght souden hebben / datter in Tayouan noch Volck en middelen ghenoegh present waren / om sich tegens hem te beschermen / ende dat de Compagnie niet nalaten soude / waske te nemen over dese sijnen onbewachten overval. Edoch waren dese Gecommitteerdens mede geauthoriseert /

En senden dierwegen twee Gecommitteerden aen Coxinja.

cacie. Ten platten lande de meester speelde. De Formosanen van de belegerden afschepde/ en hen vander selver hulpe ontbloote. Met de gheheele Chinese Colonie/ van omtrent de 25000 weerbare mannen/ gesterckt wierden/ ghesch[illegible]iedende alle dese dingen meest binnen den tijdt van drie a vier uren/ waar door de Formosanen verbaest en radeloos/ sich genoodsaeckt bevonden hun aen den vyant te submitteren/ ende nevens de gheheele Chinese Colonie tot onse afbzeuck heer te laten gebzuycken.

Waer door gemoedigt, eyst het Casteel Zelandia ende het beele Eylant op.

Door alle welcke groote pzogressen / door ongeloovigheyt en te groote menagie van den Battalischen Raet veel meer als door des vyants manhaftigheyt verooz saeckt/ den vyant opgeblasen ende van Compagnies ondermogenthept daer te landen / waer van te vooren soo goede informatie ontfangen hadden/ als nu in effect ten vollen verscheert/ epsesht hy met seer smadige en blasphemerende redenen / beyde de Casticlen op ; met dzepgementen / dat hy wepgeringe van dien / alles soude doen passeren door de scherpte des swaerts.

Den Raet resolveert het Casteel tot den laesten man te defendeeren, en wegens de reste met den vyant in onderhandelinge te tred en.

Den Raet wozt hier op beroepen / verstercht met de voornaemste Officieren / in dewelcke overwogen wesende des vyants mogenthept/ soo te water als te lande/ en sijne groote pzogressen in soo wepnige uyren verkregen / en voornamentijck dat het Fortje Pzovincia / met inhebbende guarnisoen in de hoogste noot waren/ van in desselfs handen in 't kozte te verballen ; en daerentegen des Compagnies ondermogenthept daer te landen/ die te swach ban volck en baertupgh was / den vyandt in sijne pzogressen te stutten / van 't eplant Formosa te doen verhupsen/ ofte 't gemelde Fortje uyt sijne handen te redden : dat mede 't Casteel Zeelandia / van gebouw en situatie niet seer defensijf en ware/ ende dat de stad Zelandia gants niet te beschermen en ware/ door dien rontomme door den vyant open lagh. En hier op ernstig gedelibereert wozdende/ met wat middel Compagnies staet daer te lande op 't beste soude konnen geconserveert werden / soo niet in 't geheel / immers het voornaemste gedeelte van dien / soo wierde voor 't raetsaamst gecozdeelt/ datmen ex duobus malis minimum uyt twee quaden 't beste behoozde te kiesen/ met aen den vyant/ wie men in 't lange niet bestendig soude konnen wesen/ ende reets soo beele voozdeelen op hen verkregen hadde / eenigh gedeelte te presenteeren omme daer mede 't voornaemste van den staet te conserveren / beter wesende een vinger als 't geheele lighaem te verliesen; en hondemen dierhalben/ hy alsdien van Formosa weder verrecken wilde ende sijne conquesten abandonneren/ aen hem presenteren een vyandschat te geben/ ofte d'onbehoomende Zeevaert toe te staen/ ofte sulks niet aengenomen wozdende/ ende hy stip by sijnen epsch blyvende/ dat men als dan so daer mede te vergenoegen ware/ aen hem soude afstaen 't gene reets al verlozen was/ 't vaste lant van Formosa/ behoudens relaratie en byphept van ons volk op Tajouan te mogen oberhomen/ benebens nog eenige voorslagen / waer van seer apparent dat ligteliick eenige soude annemen en met de Compagnie lieber in vyentschap leben als deselbe tot een onbeschoeyelijcke vyandt op den hals te halen/ die hem soo beele afbzeuck te water hon. sendoen. Vozders 't Casteel Zelandia aengaende wierde in Rade besloten datmen't selbe naer uptersten vermogen tot den laesten dzuppel bloets soude defenderen/ 't zy wat uptslag de te doene presentatie ooch mogte nemen/ bid. N°. 3. en om de presentatie voor te dzagen/ men twee Gecommitteerde upt den selben Rade aen den Vyandt soude afvaerdighen ; en aengaende den

Bode/

Digitized by Google

Bode / die de Caſteelen upt Corinjaes name opgheeyſcht hadde / wierde goetgehonden den ſelven dien avondt noch weder te rugge te ſenden / met mondelinge antwoort / datſe den naeſtvolgenden dagh Coxinja Lupden van haren Raet ſouden toeſchicken / omme upt Coxinjaes mondt ſelfs te vernemen / wat ſijn begeerte ware / in den bzief aen haer ghеſonden / vermits deſelve niet ter deghen verſtaen honden / bp ghebzeck dan bequame en ghetrouwe Coicken.

Des anderen daeghs / weſende den tweeden Meydagh / quam weder een Bode van Coxinja binnen / mede bzenghende beloften van bzp ghelep booz de Gecommitteerdens / diemen ſenden wilde / en dat ghedurpende haer beeu en wederheeren / ſtilſtandt van wapenen ſoude weſen. Ooch liet de Landtdoſſt / booz de Adſiſtenten Jan van Valckenſteyn en Adriaen Pieck weten / dat gebzeck van water was hebbende / alſoo de aderen van de put in 't Fortje toegeballen ofte verſtopt waren / ende dat dit ghebzeck noch grooter was gewozden / booz dien alle de Mannen met Bzouwen / Kinderen en Slaven / upt het quartier Bzovincia / op de aenkomſte des bpandts / in 't ghemelde Fortje waren komen bluchten ; dat wijders de Bpandt hun ſeer engh tot binnen de Palliſſaden ofte Dagger beſloot / en 't Guarniſoen booz gedurig waecken ſeer afgemat wiert / en bp aldien niet geſecondeert en quamen te wozden / dat het niet ſeer lange ſoude konnen uptharden / en ten alderhooghſten niet boven eenen ſtozm uptſtaen.

Op welcke twee tſdingen andermalen den bzeeden Raet bp een geroepen / en oberwogen wozdende / datter noch macht / noch/e middelen waren 't Fortje Bzovintia upt des bpants handen te konnen redden / wierde weder booz raetſaemſt geoozdeelt / alſoo gemelte Fortje reets ſoo goet als verlooren was / dat men noch ſoude trachten 't Volck daer van te ſalderen / en Zeelandia daer mede te verſtercken / booz middel dan een ſpoedigh accoozt / op den reets ghebzoſecteerden doet / met den Bpandt aen te gaen / ſoo wierden / om de genoemde bzeſentatie booz te dzagen / en acoozt upt te werken / geauthoriſeert en gecommitteert den Coopman Thomas van Iperen, en den Fiſcael Mr. Leonardus, twee Leden des ſelven Raets / met mondelinge laſt en inſtructie t bzeterr dan deſe beſendinge voornamentlijck te nemen / om de meninge en ſin dan Coxinjaes bzief upt hem ſelven te verſtaen / ende vozders in diſcours komende / redenen ofte dzagen dan ſijne bpandtlijchie oberkomſte en bzetenſien / en bp die ghelegentheyt hem de boozſz bzeſentatie / naer berepſch dan ſaechen te doen / ebdoch met ſpeciale laſt / dat het boren berhaelde aen Coxinja wel op een cluſie doch ooch gantſch bzpmoedige wijſe bid. N°. 4. ſoude boozſtellen / maer deſ niet te min hun in alle boozhallen ſoodanigh te ghedzagen / dat noch upt woozden / nochte upt gelaet geen kleenmoedighеyt en ſtonde bemerckt / nochte beſpeurt wozden / en bp aldien Coxinja hem nergens in engageeren wilde / maer bp ſijnen epſch quame te perſiſteren / dan bepde de Caſteelen en alles te willen hebben / dat alsdan de Gecommitteerdens / ſonder petwes vozders booz te ſtellen / ſouden weder te rugge komen / naer dat eerſt in alle bzpmoedigheyt Coxinja aengeſeght ſouden hebben / datter in Tayouan noch Volck en middelen ghenoegh bzeſent waren / om ſich tegens hem te beſchermen / ende dat de Compagnie niet nalaten ſoude / wzake te nemen ober deſe ſijnen onderwachten overval. Edoch waren deſe Gecommitteerdens mede geauthoriſeert / En ſenden dierwegen twee Gecommitteerden aen Coxinja. hare laſt.

dat wanneer upt alle omſtandigheden en gemaeckte toeberepſelen deſ Vpants/ niet anders en ſonde beſeffen / als dat den vpandt een ſtorm op 't Fortje Provintia tenteeren wilde / en dat den Landtdroſt perſiſteerde dan 't uperſte niet te konnen wagen / en ſp lieden oock quamen te bevinden / de ſaecken aldaer ſoodanigh / als verhaelt / geſchapen te weſen / dat ſplieden alsdan en eerder niet gemachtigt ſouden ſijn 't gemelte Fortje / en 't platte Cant op redelijcke conditie / tot reddinghe van 't Guarniſoen / aen den vpandt afſtant te doen / ende den Vroſt te permitteren ſijne capitulatie te maecken / waer in ſp Gecommitteerdens hen gedragen ſouden / naer de betuppinge dan hun gewiſſe / ghelijck ſplieden ſulcks vooz haer vertreck / met eede beloofden.

Haer vertreck.

De Gecommitteerdens met voozgaende inſtructie / en behoozlijcken treyn vooz ſlen / begaven hun den 3 Mey des mozgens naer de oberzijde op Saccam bp Coxinja, die gecampeert lagh met ſijn geheel Leger rontsomme 't Fortje Provintia, in 't open Velt / ſonder eenige begravinge ofte Batterpen tegens 't ſelve opgheworpen te hebben / alhoewel in ſoodanige maniere dan Oozlogen niet t'eenemael onkundigh / en dan ſwaer geſchut ſeer wel vooz ſien was / geliſch 't verbolgh des Oozloghs wel aenweeg / maer hp en achte 't vooz ſ Fortje niet dan ſoodanigen conſideratie / om dies wegen veel ſpuls te maecken; ſijne Soldaten gebzupckten bzieder hande ſooz ten dan Wapenen / ſommige waren gewapent met een Booge en Pijlkoocher achter t'p den rugge nederhangende/ de andere hadden niet als een Schild ofte Rondaſſe aen den Lincker arm / met een goede Sabel in de bupſt / de derde ſoozte boerde een groot Slagh-ſwaert/ op een ſtock van een halve mans hooghte vaſt gemaeckt/ met beyde de handen/ en alle te ſamen waren gewapent 't geheele lighaem oder / uptgenomen de armen en beenen / die bloot bleven / met een rock met pfere ſchulpſes onder malkanderen inſchietende / geliſch de ſchallen van de Walen doen/ ſo dat met geen zijdgeweer aen 't lichaem konden gequetſt wozden / en echter ſeer behendigh en habil bleven / bermits deſe Rocken niet lager als tot aen de lenden nederhingen/ en in alle leden en delen ſeer bupghſaem waren. De Pijl-ſchutters was ſijn beſte Volck / waer in ſijne meeſte kracht beſtont / die van verre daer mede ſoo vaerdigh en bequaem omgingen / dat ſeer na bp het gebzupch des muſquetten quamen. De Rondaſſiers wierden ghebzupckt in de plaetſe van Kuptertpe / die booz hare Bebelhebbers / die pder tien mannen eenen ober haer hebben/ die op hun paſt / aengedzeben / ſich met hare Schilden bedeckende / met nedergebuckten hoof de tot den vpandt indzingende / trachten booz te bzeecken / en in diſozdze te bzengen / welcke actie ſplieden met ſodanigen furie en onbeſchoomtheyt uptvoeren / als ofte pder van hun noch een lijf t'hups in de kiſt in bewaringh gelaten hadde / gedupight tot den vpant indzingende / niet tegenſtaende hoe veele van hen onder de voet geſchooten wozden / waer op gantſch greene achtinge ſijn nemende / booz dien als dolle honden gheſtadigh voozt-plen / ſonder eens om te ſien of van achteren gebolght wozden of niet. Die met de Slagh-ſwaerden op ſtocken / van de Nederlanders Teepmeſſen ghenoemt / ſijn in plaetſe van onſe Piecheniers / om alle boozbzeechtingen te beletten / en 't Volck in oozde geſlooten te bewaren ; maer den Vpandt in diſozdze gebzacht weſende/ dan reechtenſe onder de Bluchtelingen een verbaerlijche maſſacre aen. Van grof metael geſchut was Coxinja, als geſegt / ſeer wel vooz ſien/ als mede van Buſcrupt / dat in abondantie hadde / maer niet ſoo kracht ighy als het Nederlants/

Beſchrijvinge van Coxinjas Leger en macht.

lants / alhoewel het maken van Buſcrupt / en gleren van Canon / al eenige eeuwen eerder in China / als in Europa bekent gheweeſt is; hy hadde mede twee Compagnien Swarte Jonghens / waer van veele by de Nederlanders Slaven geweeſt / en met het roer om te gaen geleert hadden / met Snaphanen en Dupr-roeren gewapent / die in den Oorlogh op Formoſa al mede veel quaet deeden. Syn Leger rontom 't Fortſe Provintia, beſtont naer giſſinge omtrent upt twaelf dupſent combattanten / weſende de reſte naer diverſe andere plaetſen van Formoſa verſonden / tot ſubjugeringe van de Formoſaenſe in boozlingen / dewelcke in wepnighe dagen / ſiende dat van de Compagnie gheabandonneert wierden / hun meeſtendeel alle te ſamen onder des vpandts ghebiet begaven.

De Gecommitteerdens / op hare aenkomſte in 't Leger / wierden van een Oberſte ingehaelt / en in een rupme tente gebzacht / met aenſeggninge dat al- Audientie der Gecommitteerdens.
daer ſoo lange verblijven moſten / tot dat Coxinja het ghelegen ſoude komen haerlieden audientie te verleenen: onderentuſſen dat de Gecommitteerdens moſten wachten / marcheerden diverſe Regimenten bzaef upgeleſen volck met hare volle wapenen booz by dees tente henen / ſeggende gemelte Oberſte dat dit volck was die gingen de wacht afloſſen / ende naer noch een wyle wachtens / quam weder een ander Bevelhebber / ſeggende laſt te hebben de Gecommitteerdens ter audientie te bzengen / ſoo ras Coxinja ſijn hapz ſoude gheſchemt weſen / ende dat hum ſoo lange in ſijne tente ghelepden ſoude / die een redelijch eynde weeghs van d'eerſte aflagh / met eenige beuheltjens ruſſen beyden / die het ghefichte daer van bedeckten / altwaer ghekomen weſende / paſſeerden als booren een groote meenighte ghewapende booz by dees tente heenen / dewelcke den Oberſten ſepde ghecommandeert volck te weſen / die ſoo aenſtoms upt het Leger na de naeſtgelegene Dozpen trocken. Maer de Gecommitteerdens by geval geremarqueert / onder deſe troupen diverſe perſonen ſcheenen te weſen / die ſy lieden dochten ſoo eben te booren gheſien te hebben / onder den genen die men geſept hadde / de wacht gingen afloſſen / ſoo tregen ſy lieden achterdocht en ſuſpitie / dat dit marcheeren van 't volck booz by hare tente maer een ſemblant en ſtratagema was / om daer mede 't Leger beel ſtercker dan volck te doen ſchijnen als het in der daet ware / waerom hun geboelen aen die van haer gevolgh openbarende / gelaſten dat yder daer op mede wat achtinge ſoude neemen / om in gevalle noch eenmael verplae ſt mochten worden / ende ſodanige booz by marcheeringe weder om geſchiedende / men als dan niet en ſoude konnen aen treffen / eenige daer op men als men nu ſpeciale opmerckinge genomen hadde / gelijch hoztz daer aen ook geſchiede; want booz een derde Bevelhebber / wederom verplaerſt / en veele ghewapenden als boozen booz by de tente marcheerende / die geſeght wierden Coxinjaes lijf-wacht te weſen / ſoo wierden onder die troupen diverſe onderelt die men met opmerckinge in de boorgaende troupen mede geſien hadde; na welcke ommewegen de Gecommitteerden eyndelinge ter audientie gelept zijn gewoorden / ſittende Coxinja in een arm-ſtoel aen een vierkant taeffeltje / onder een blauwe tente aen alle kanten open met de grootſte van ſijn volck by hem in lange rocken als Papen gekleedt / ſonder dat hy ſelve noch ie pmant van hun eenigh Zijd-geweer aen hadden / ſtonden aen wederzijden van hem ſeer ſtille / in een eerbiedigh en modeſt gelaet / ſijne lijf-guardens wederzijdts gerangeert weſende booz 't mid-

den dan de welcken de Gecommitteerden dooꝛ paſſeerden / quamen tot onder ſijne tente / dichte bp ſijn taeffelꝛe / altwaer naer ghedane ſalutatie / met onderchten hooſde ſtaen bleben / en hare Credentialen obergelebert hebbende / boerde een dan hun volgende tale in 't Nederlants / dewelche in 't Chineeſ getranſlateert wierde / dooꝛ den ſoon dan Capitain Pedel, die goet Chineeſ konnende / dooꝛ Tolck mede gingh / luydende als volgt:

Doorluchtige wijtberoemde Vorſt.

Hare aenſpraecke aen Coxinja.

DE Heer Gouverneur Frederick Coyett, van de Heer Generael en Raden van India op Battavia, uytten name van de Heeren Bewintnebberen der Nederlantſe Ooſt-Indiſche Compagnie, gheſtelt tot Gouverneur over 't Eylandt Formoſa, metten aenkleve van dien, heeft ons gelaſt uwe Hoogheyt ſijnen vriendelijcken groet bekent te maken, en naer deſſelfs geſontheydt en toeſtandt te vernemen, deſſelfs perſoon alle welvaren, ende ſijne deſſeynen allen voorſpoet toewenſchende, voor ſo veel deſelve niet en ſijn tenderende tot nadeel en af breuk van de Heeren meeſteren die ſijn Edelheyt is dienende.

De Heer Gouverneur hadde van herten ghewenſt uwe Hoogheyt op eene andere plaetſe, by een andere gelegentheyt, in een ander poſtuur, ende uyt eene andere oorſake, als tegenwoordigh geſchiet, te mogen doen begroeten; maer aengeſien het uwe Hoogheyt belieft heeft, met ſijne Krijgs-macht op ſoo eene onverwachte wijſe, op onſe kuſten te verſchijnen, ſijne troupen te doen Landen, de E. Compagnie alhier Vyandtlijck aen te taſten, deſelve te gelaſten Formoſa te verlaten, en hare Caſteelen aen uwe Hoogheyt in te ruymen: ſoo heeft de Heer Gouverneur met ſijne byhebbende Raden goetghevonden onſe perſoonen, als Ledematen van den ſelven Rade, aen uwe Hoogheyt te deputeeren, en te doen voordragen, dat de Heer Gouverneur en Raden ten hooghſten verwondert ſijn, dat uwe Hoogheyt, ſonder eenige voorgaende denuntiatie, ofte Oorloghs aenkundinge, nochte wettighe redenen van miſnoeghen te hebben, immers voor ſoo veel den Heer Gouverneur en Raden tot noch toe bekent is, de E. Compagnie alhier dus vyandelyck heeft gelieven te komen beſtoocken, en de Caſteelen met het geheele Landt op te eyſſchen; welcke maniere van doen den Heer Gouverneur te onverwachter is voorgekomen, ter ſake ſijn Edelheyt van uwe Hoogheyt, niet anders dan alle nabuyrlijcke ghenegentheyt was te ghemoet ſiende, ſoo ten reſpecte, dat uwe Hoogheyts Vader, hooghloffelijcker memorie, voor deſen ſelfs menigmalen heeft ghelieven te betuygen, dat van de E. Compagnie diverſe vruntſchappen en weldaden genooten hadde, waer voor aen deſelve ſich verplicht achte, als ten inſichte, dat welgemelte Compagnie, en voornamentlijck de Heer Gouverneur, in perſoon uyt haren naem, met uwe Hoogheyt ſelver altijdt in gedurige vruntſchap geleeft, ende goede nabuyrſchap onderhouden heeft gehadt. Ende heeft ſijn Edelheyt den Heer Gouverneur, op de toeſeggınghe van uwe Hoogheydts vruntſchap, met de Compagnie onderhouden, een ſoo goet vertrouwen ghehad, dat altijdt in de vaſte opinie leefde, dat uwe Hoogheydt, in cas van verwijderinghe met de Ed. Compagnie niet eerder tot eenighe feytelijckheydt ſoude treden, als naer dat door beſendinghe,

ghe, de redenen van misnoegen bekent ghemaeckt, en daer over satisfactie gheeyst ware.

't Welcke alsoo uwe Hoogheydt in desen niet belieft en heeft, maer in teghendeel plotselijck met de E. Compagnie te breecken; soo heeft de Heer Gouverneur, naer een nau keurigh ondersoeck, by sijn selven niet konnende uytvinden, van sijne zijde uwe Hoogheyt oyt eenigh miscontentement ghegeven te hebben, geacht het sijne plicht te wesen, uwe Hoogheyt door ons te doen versoecken, dat het uwe Hoogheyts goede gelieffe zy, aen den Heer Gouverneur te verleenen een duydelijcke verklaringhe van sijnen brief, op gisteren aan den Heer Gouverneur gesonden, waer van de ware sin ende meninge, by gebreck van bequame en getrouwe Tolcken, de Heer Gouverneur niet te regt en kan vatten, en mitsdien nodigh geoordeelt heeft ons af te vaerdigen, om uyt uwe Hoogheyt selfs de rechte meeninge van dien te vernemen, en wijders te versoecken, dat uwe Hoogheyt mede gelieve bekent te maken, de redenen en motiven van misnoegen, die vermeent te hebben teghens de E. Compagnie, benevens de satisfactie die daer over gelieft te pretendeeren, op dat op d'equiteyt van dien ghelet, uwe Hoogheydt alle behoorlijcke satisfactie gegeven, ende de oude vruntschap tuffen de E. Compagnie en u Hoogheyt wederom moge metten eerstен gerestabileert worden.

Waer op wy versoecken een prompte antwoordt, om daer van aen den Heer Gouverneur te konnen rapport doen.

Op welcke voorstellinge Coxinja, sonder veel spuls van der Gecommitteerdens credentialen te maken / persoonelijck aenstonts antwoordende segde / dat de vruntschap / die de Compagnie met hem onderhouden hadde / ware van de selfde natuere / als de vruntschap die de Compagnie met andere Indiaense Potentaten en Princen onderhielde / te weten / dat deselve van hare zijde / soo langh duyrde / als de Compagnie daer voordeel by sagh / maer als sy hare hant schoon sagen / en dat ergens eenige bequame ghelegentheyt af gespeculeert ware / dat als dan op soodanige vruntschap wepnigh acht waren nemende / en niet naer en kleren / waer maer konden / pmant het net over 't hooft te halen; dat hy van sijn doen ongehouden ware eenighe redenen te geben / maer wilde haer des niet te min niet verswijgen / dat om sijn oorlogh tegens den Tartar met meerder gemack en bequamer te konnen voort setten / hy geraden hadde gebonden 't Eylant Formosa in besit te nemen / 't welcke voor desen altijt onder Chijna gehoort hadde / waer van aen de Nederlanders de behoorninge wel gepermitteert ware gewoorden / soo lang als de Chijnesen het selve niet van noden en hadden / maer als nu daerom verlegen / billijck te wesen / dat dezemdelingen gelijck de Nederlanders die upt verre gewesten quamen voor de Meesters van dien plaetse markten / dat hy niet en ware obergekomen upt insichte tegens de Comp. eenigen Oorlog aan te vangen (alhoewel de sijnen in diverse gelegentheden menigmalen niet al te goet onthael door de Compag. ware aengedaen) maer alleenlijck om besit van het sijne te nemen / ende tot betuginge dat sijne meeninge niet en ware met de Com. pagnies middelen hem selven te bevrijden / soo wilde hy haerlieden wel permitteeren / dat alle hare middelen en effecten afscheepten / waer toe selfs sijne Jonckes presenteerde / de Casteelen van sijnen bodem afhaelden / 't Canon / en wat voorders daer van

Syne antwoord.

bergen konden naer Battabia verboeren / mits dat ſulcks pyompt in het werck ſtelden / waer mede als dan de vyuntſchap tuſſen hem en de Compagnie onderbrooken ſoude blijven / alhoewel deſelve reets een groot beginſel tot rupture hadde gegeven / met ſijne Jonckheren en Soldaten dooz hare ſchepen en volck te water en te lande aen te taſten / waer tegens het immers geoozloft ware geweeſt hem ſelven te defendeeren / alle welcke acten upt inclinatie tot vyuntſchap met de Compagnie t'onderhouden / hp nochmalen wilde ober 't hooft ſien / mits de inrupmynge van 't geheele Eylandt Fozmoſa / in maniere boozſz. pyompt volgende / waer van den egendom aen hem en niet aen de Compagnie was toebehoozende; maer ſoo men ſijne goedthept berſmade ende in tegendeel wegegrigh bleef / het ſijne te veſticueeren ende hem ſulcks noch langer onthouden wilde / ſoo ſoude hp ghenoorſaacht weſen ſijn recht ten uptterſten te berbolgen / met ſoodanige middelen als hp der handt hadde / waer van de Compagnie als dan de onkoſten ſoude moeten rembourſeeren. Hp voeghde hier bozders bp / ghy Hollanders zijt verwaende en onſinnige menſchen / ghy ſult de genade / die ick u heden aenbiede / u ſelfs ontwaerdigh maken / en daerentegen aen de hooghſte ſtraffe verſchulden / van dat ghy met een hantſe vol Volcks / gelijck ick wel onderrecht ben / dat in uwe Caſteelen hebt / ghy u lieden derft ſoo hooghmoedigh tegens mijne groote macht / die ick mede gebzacht hebbe / opponeeren / en daer in hartnechtigh blijven opinia-treren; wilt gy niet wijs wozden / leert ten minſten met uwe ſchade / dat uwe macht alhier tegens de mijne in 't dupſenſte deel niet beſtendigh en is; ghy lieden hebt immers met uwe epgene oogen geſien / wat uwe pfere Schepen / waer mede ghy ſoo veel wonders meent upt te rechten / en waer op altijt ſo moedigh zijt / tegheng mijne Jonckheren konnen upt boeren / hoe een der ſelben dooz mijne Jonckheren berhaut / en in cooke berdweenen is / welcken gangh de andere mede ſouden hebben moeten gaen / ten ware tijdigh dooz 't ghewelt mijner Jonckheren gevlucht / en Zeewaert ingeloopen waren. De Lande ſaeghk gp hoe de hooghmoet van Capiteyn Pedel dooz mijn Volck ſoo ſeer vernedert wierde / dat hp met de ſijnen / eben ſoo ſot als hp / 't geſichte der mijner niet eens verdzagen en konde / en op de ſimpele aenſchouwinghe van mijn Volck / haer gewert dooz bertſaeghept ter nederſmeten / en met uptgherechten halſe ghewilligh hare wel verdiende ſtraffe ontfingen. Dyn dit noch niet genoeghſame pzeuven dan uwe onbermogenthept tegens mijne macht / ick ſal u meerdere en kracht-tiger geven / en ſoo ghy hartnechtigh blijft de reden plaets te gheven / mijne begeerte te boldoen / en moet willigh in u verderf wilt loopen / ick ſal aenſtonts hier in uwe tegenwoozdigheyt / u Caſteel / wijſende met eenen met ſijne hant naer 't Fozte Provintia, doen beſtozmen / mijne rappe gaſten teghens 't ſelve aentrucken / doen bermeeſteren / en ſoodanigh verbeyſelen / dat niet eenen ſteen op den anderen ſal blijven leggen / als ick mijne macht will in 't werck ſtellen / ſoo kan ick met deſelve Hemel en Aerde doen omkeeren, alwaer ik koom moet ick winnen; Waromme bedenckt u hozt wat ghy lieden ſult te doen / ofte te laten hebben.

Hare republijck en vordere onderhandelinge.

Waer op hp Gecommitteerdens geremonſtreert wierde / dat het Eylandt Fozmoſa in eyghendom niet onder 't Rijck van China / maer aen de Compagnie was toebehoorende / ſedert dat de Compagnie hp fozmeel contract met de grootſten van China gemaeckt / de Piſcadores verlaten / en Fozmoſa in beſit

ſit genomen hadde / en dat mitsdien hy Coxinja noch reeſte nocht pretenſie daer op meer honde hebben; ende extenderende ſich voorders seer ampel op de onbehoorlijcke wijſe van invaderinge / seer hart daer op aendringhende / dat Coxinja ſyne pretenſien / ſoo eenige tegens de Compagnie vermeende te hebben / ſoude ſpecificeren / en datmen in onderhandelinge dan wederſijts ſatisfactie ſoude treden / waer toe Coxinja, naer veel de bats over en weder / ſepde niet te verſtaen / maer ſijne uyterſte meeninge te weſen't geheele Eylandt ontruymt te hebben / en dat daer over geene voordere onderhandelinghe en honde gedoogen / ghevende tot deſ anderendaeghs 's morgens de klocke acht uuren tijdt dan ſich te bedenthen / of men't geheele Eylandt pzomt wilde ontruymen ende ſijne aengeboden ghenade danckbaerlijck accepteeren / dat / of men Oozlogh begeerde / en tot tegenſtant gereſolveert was / en in cas gereſolveert wierde tot pzomte ontruymninge / ſoo ſoude men van't Caſteel Zeelandia laten afwapen de Prince Vlagge / maer reſolverende tot tegenſtant / ſoo behoefde men maer de bloet-vlagge te laten afwapen / ſonder dieswegen eenige voordere beſendinge aen hem te doen / die hy in ſulcken gevalle weygerde toe te ſtaen. loopt vruchteloos af.

Waer mede deſe ſamen-ſpraeck afgebrooken / ende de Gecommitteerden te vertrecken ghelicentieert wierden / naer dat alvoorens volghens hunne laſt / ſiende Coxinja nergens mede als met het gheheele te vergenoegen was / met dierbare woorden aen hem gepzoteſteert hadden / dat de Compagnie niet naerlaten en ſoude over dit gewelt hun aengedaen / haer gehoeligh te toonen / en dat voor de reſte ſy Gecommitteerdens ſich van nu af verſeeckert hielden / wanneer met ſoodanigen rapport moſten wederom keeren / dat mogghen gheene Prince- maer een Bloet-vlagge van't Caſteel Zeelandia ſoude afwapen / en overſulcks de tijdt van bedenckien niet nodighen ſoude weſen / dat ſpijeden wel wiſten / dat de Heer Gouverneur ghetrooſt was alle gewelt / als een Soldaet ten uyterſten af te wachten / dat daer toe ghen gebzeck van Volck / nochte andere noodſaeckelijckheden by der handt en waren / ghelijck de daet wel betuygen ſoude / wanneer goet ghevonden mochte werden daer van eene pzoube te onderneemen. hare proteſtatie.

Ende hier mede de Gecommitteerden haer afſchept nemende / wierdenſe gelept op een hoogen heuvel / van waer't geheele Leger in ſlagh-ozde gheſtelt honden overſien / maer naulijcks de oogen daer op ghedeſt hebbende / wierde met een Canon ſchoot ſepn ghedaen / op welck teecken 't Leger ſich wijt en zijt van een ſpzepde / en achter diverſe heuvelkens / buyten 't geſichte leggende / hun verboeghden / ſulchs dat onmogheliick was / in ſoo korten tijdt een overſlagh te maken van't ghetal der Soldaten / en echter doo dit woeden en verſpzepen / een groote hoop was uptbreeldende; en wierden de Commiſſariſſen / ſoo als gehomen waren / dooz een Chineeſ Bevelhebber wederom te rugghe gelept / ebocht aen hun geperaitteert / bedoenen overboeren / den Landtdzoſt in't Foztje Provincia eerſt te mogen begroeten. Nemen afſcheyt met permiſſie om in't Fortje Provintia aen te gaen.

Allwaer dan binnen komende / vonden de Gecommitteerden gemelte Foztje in een ſeer ſobeeren ſtant / water ons te dzincken waſſer dooz geen achte dagen ghenoegh / pzodiande en leefvochten weynigh / oock niet veel meerder Buſcruyt als tot eenen ſtozm af te wachten / welcke behoeften de Gecommitteerden ſoo onderhindende / als deſ daeghs te vooren aen den Raet van Fozmoſa gherapporteert waren dooz de Aſſiſtenten Jan van Valckenſteyn en Adriaen Pieck, 't Welck vinden in een ſlechten ſtaet,

ſoo

soo quam hun sulcks seer vreemt te vooren / vooz dien al eenige maenden vooz des vpants overkomste in den Kaet van Formosa beslooten ware geweest / dat gemelte Fortresse / gedurigh vooz den tijt van ses maenden / met nodige vitvres en ammunitie voozsien motte wesen / gelijck ook ter ordre van den Gouverneur / ingevolge van dit beslupt / vooz den Equipagie-meester Cornelis Rosewinckel voozsien was gewozden / maer waer deselve vitvres ende ammunitie verbaren sijn / sulcks moeten gemelten Equipagie-meester en Landtvost weten / waer van de eerste in de belegerthge vootgeschooten is / en den Landtvost als noch vp de Chinesen gevangen sit; 't gemeenste gevoelen is / dat het Krupt meestendeel daer upt gelight / ende in 't Schip Nieu-Enchuysen gheschreept is gewozden / 't welck derde halve maent te vooren / eer de vpandt overquam / naer Siam vertrochen was / en ghelast wiert met 8000 ponden Bushrupt te besorgen / soo wozt ghesustineert / dat den Vost vp die occasie sijn Krupt willende verbarssen / 't selve vooz den Equipagie-meester in 't voorsz Schip soude hebben doen embarqueren / om ter eersiér gelegentheyt weder nieuw Krupt in desselfs plaetse te bekomen / ende dat het overbzengen van dien / vooz den Equipagie-meester verfuchelt / en vooz des vpants haestigh Landen belet zp ghewozden; ooch consumeerden de Wilt-schutten / die den Landtvost en voornaemste Officieren van Provintia waren houdende / om vooz hun pzibee Harte-beesten te schieten / maendelijcks gheen kleene quantiteyt Bushrupt / ende met de Witzees en Pzovlande / honde alternets onder de Chinese Natie ooch wel een particulier handeltje gedzeven wozden / dat wp daer vp laten / ons meeninge niet sijnde een overleeden / ofte gebangen man te beschuldigen sonder hare veramwoozdinge te weeten.

En genomen 't Fortje Provintia ware al met Bushrupt / Water / Vivres / Pzovlande / Ammunitie / ende soo voozts van alles naer behooren voozsien geweest / soo soude daer mede niet meerder upt ghewonnen hebben konnen wozden (alhoewel daerom die schuldig waren / aen 't niet pzovianderen van d'een / niet ontstaf daer sijn) als dat het noch enige wepnige dagen langer beschermt hadde konnen wozden / en al ebenwel in 's vpants handen hebben moeten verfallen / vooz dien van Tayouan niet en konde gesecondeert wozden / soo vp gebzeck van Volck / als upt manquement van kleen platbodem / Vaertuygh ten Oozlogh bequaem / om 't Volck mede over te vooren / ende de Vaert tussen beyde Fortressen open te houden / het welcke vooz te groote mesnagie manqueerende / was daer mede dit Fortje alle hoope van secours benomen / en aen des vpants gewelt geabandonneert / waer tegens upt sijn selven t'eenemael onbestant was / alsoo in den beginne maer ghebout wierde tot dempinge van een party naechte Formosanen / en wapenloose Chinesen Landtbouwers / sonder tegens 't gewelt des Canons versozgt te wesen.

En hierom den Vrost permitteert sijn secoort met deuvyant te maken.

Welcke consideratien dan / beneven den soberen bevonden toestandt aldaer / ende verklaringhe des Vosten / dat sonder secours niet langher soude konnen defendeeren. De Gecommitteerdens bewoogh den Vrost te permitteeren / dat sijn secoozt met den Vpandt maecken mochte / soo als best sich selben soude konnen redden / mits daerinne sijn eer en ghemoet betrachtende / wat hp aen sijnen Heeren Meesteren schuldigh ware / ende vooz al daer op behoozde staen te blijven / het Guarnisoen te salveren / ende in Tayouan over te bzengen.

Dien

Dien selven dagh des namiddaghs quamen de Gecommitteerden weder binnen 't Casteel Zeelandia, ende deeden van haer wederbaren rappoꝛt aen de volle Vergaderinge: op hare wederkomste bp een gheroepen / waerinne weederom goet raet dupr was / booznamentlijck bp den geenen die te booren hertdens van der Laen staende gehouden hadden / datter nopt vpandt verschijnen soude / en datter te veele en onnodige verstercktingen gemaeckt wierden / waer toe in allen gevalle tijts genoegh soude wesen / waanneer den Vpandt op onse bodem stelh quame te bertonen; maer den vpandt nu gekomen wesende, wistense nergens geen raet nochte middelen toe te verschaffen / en saten onnosel en kleetsen / met de handen in 't hapz. De cozrespondentie tussen beyde de Fozressen hielden op; 't Fozte Provintia was verlooren / dan 't vaste Land was men afgesneeden / dan waer nochte middelen / leeftocht / nochte verdersinge meer te verwachten waren; men moste ghedogen / dat den vpandt aldaer naer sijn welgeballen domineerde / waer teghens satmen en heeck op een dozre Santplaet / alwaer geen loof ofte gras op en groepde / aen alle zijden met de Zee omspoelt / van waer niet een voet lionde afgeset wozden; den vpant eenige af hzeuk te doen / daer toe en hadde men noch Volck / nochte bequame middelen bp der handt / de eenighste hoope was 't Casteel Zeelandia soo lange te defendeeren / tot datter sulck een machtigh secours van Battabia overquame / waer mede men den vpandt lionde 't hooft bieden / ende met hulp der Fozmosaense Inboozlingen van baer verdzyben / wesende dit de eenighste middel om de Compagnie te salveeren; maer wat hoope om 't Casteel soo lange tijt te konnen bewaren / 't Supder Mousson begon eerst te wapen / dat noot saechelijck uptgewacht moste wozden / al eer na Battabia tzhoinghe dau haren toestandt lionden geben / waer toe noch ses Maenden berepscht wierden / en dan noch ses Maenden baer en boben ghewacht al eer 't Noozder Mousson berlep / en weder met het Supder Mousson van Battabia petwes lionde oberkomen / soo datmen vaste veecheninge moste maechen / ten minsten twaelf a dartien Maenden te konnen uptharben al eer eenigh secours quame / dat dan metter tijt een bzoch swaer om te verduwen soude wozden; den vpandt stonde alle upren op den Capouaense santplaet ober te komen / waer booz 't Volck in ghedurige allarm en afgemat soude wozden; ende ghenomen alles op sijn beste uptballende / dat den vpandt 't Casteel niet hart en quame aen te tasten / eene simpele bloccade van soo lange Maenden ware genoeg 't Volck te doen consumeeren die sonder verdersinge soo engh beslooten / noot saheliick booz scheurbuych en waterzucht souden weghgheruckt / ofte onbequaem wozden; waer toe mede niet wpnigh helpen soude haer dzinckwater / dat upt Putten geschept / bzackigh en veer ongesont ware. Alle welcke swaerigheden in Rade geconsidereert / deselbe wegens de Compagnie staet geen kleene bekommeringe aenbzachten / echter niet deden beswijcken / maer malkanderen onderlinghe tot standtastighepdt en kloeckmoedighepdt bermanende / op hoope dat van Battabia te synertijdt met een machtigh secours souden geassisteert wozden / dernienwenste de boozgaende resolutie / dan 't Casteel Zeelandia ten upterssen / als lupden met eeren / te defendeeren / en bonden daer toe raetsaem met eenstemmighe besluptinge / datmen alle 't Volck upt het Quartier ofte stadt Zeelandia des anderen daeghs souden binnen trecken / bid. No. 5. ter saecke gemelte Stadt rontsom open lag / aen dzp zijden met het binnen Zeewater bespoelt / ende aen alle kanten van eenen

En doen rapport aen den Raet.

dewelke hare resolutie van 't Casteel te defenderen, te nover eert en daer toe goetvindt alle hare magt by een te trecken uyt de stadt Zeelandia. om wat redenen.

nen gemackelijcke aenkomste door des vyants kleen Waertuygh / die ten allen tyden / inſonderheyt by nacht / ſonder groot ghevaer daer inne komen koude / ende om 't ſelve te beſchermen / haeſt ſoo veele Bolcks als tot de beſettinge des Caſteels gerequireert wordende / als geene Muuren / Wallen / Bolſtweeringen / Flanchen / nochte eenige defentie hebbende / ſulcks dat niet alſ met ghevaer dan 't Caſteel in 't korte met eenen te doen verliesen en konde gedefendeert worden. 't Welcke lichtelijck hadde konnen voorgekomen geweert ſijn / by alsdien op Batsavia ingewilligt ware geworden eenen voor ſeecker projeet dan twee a drie Steenen Sonduytjens aen de uyterſte hoechen des Quartiers / dat niet groot maer ſeer kleen was / te ſetten / en deſelven met een lichte ſteene Bolſtweeringe aen malkanderen / en aen 't Caſteel te hechten / waer mede de Stadt bequamelijck aen alle kanten door Canon beſtreecken / door dien dit werck ſeer bequaem in ſijne Flanchen gheleegen ſoude hebben / ende met gheringe macht beſcherm hadde konnen worden; maer ta deſen voorſlagh bonnnen op Batsavia al mede geen smaeck / Compagnies meſnagie en konde deſe onkoſten niet dragen / wordende dus menighmalen 't Hoender-ep geſocht / daermen het Ganſen ep leggen laet / als het ſpreeckwoort ſeyt.

't Fortie Provintie geeft ſich over.

Des anderen daeghs den 4. liet men de groote kloet-blagge van 't Caſteel Zeelandia afwaepen / tot teecken aen Coxinja, dat men gereſolveert ware hem kloeckmoedigh in te wachten / met ſich ten uyterſten te defenderen / welcke mede aen ſijne zijde niet ſtil ſittende / hadde den Vyandt doen ſommeren 't Fortje in ſijne handen over te geben / op goet quartier / maer ſoo wilde opinia treeren en hem ſoo veeren Canon daer voor te planten / dat alsdan ghen quartier ſoude hebben / hy moſte mede in 't korte reſolveeren / hy ware nu immers verſeechert geene hoope van eenigh ſecours overigh te ſijn / waer op den Vyandt / na eenige vergeeſſe ſtribbelingen / 't Fortje aen den Chineeſ inruymde / met geſchut en alles dat er in was / blijvende hy ſelfs in perſoon met al ſijn Volck in handen der Chineſen / Priſonniers de Guerre.

Den vyandt door dit ſuccess gemoedight / ſet het omtrent den abent naer de Capouaenſe ſant plaet over / aen de Suyder hoeck / verre van 't Caſteel gheleegen / met eenige duyſenden oberkomende / waer onder eenige te Paerde het Caſteel ſeer dicht waren naderende / om 't ſelve te recognoſceren / waer tegens rien a twaelf van onſe paerden (ſoo veele Paerden als in Capouan waren) met eenigh Voetvolck geſterckt uytgecommandeert wierden / die met deſelve ſcharmuſeerden / maer en konden ſe niet lochen in de Embuſcade van 't Voetvolck / die achter ſekere ſant duynen / een dien eynde / haer verborgen hielden.

De Nederlanders uyt de ſtadt trecken alle binnen 't Caſteel Zeelandia.

Aen de Oeſtſijde quam veel Chineys daer uyt / even buyten een Canon ſchoot omtrent de Stadt het ten anther neder ſetten / waer door den Burger en Inwoonders der ſtadt Zeelandia ſeer qualijck ghemoet wierden / om langher aldaer te huys beſten / rondt uyt ſeggende / ſoo men haer dien nacht in de Stadt wilde laten overblijven / dat ſulcks ware haer nadeloos op den Vleeschbanck te leveren / weshalven haer ooch al op den weegh van 't Caſteel op 't piepn begaven / ommo ſonder nadere oorze te willen binnen komen / hare Capiteyn David Harthouwer, mede lit van Fozmoſus Raet / begaf ſich by den Gouverneur om oorze te vragen wat daer in te doen ſoude hebben / ſeggende uyt hem ſelven ſonder voorweeten ofte kenniſſe der Burgeren / ſoo ſy lieden noch langher in de Stadt moſten blijven / dat alsdan boven 't gheene reets daer inne hadden / noch

noch wel twee hondert mannen/tot verſterckinge van dien/de aenſtaende nacht bereyſt wierden; upt welcken voorſlagh van Harthouwer naderhandt op Battavia het ſeggen is voorgekomen/ dat de inwoonders en burgerye der ſtadt Zeelandia ſouden gepreſenteert hebben ghehadt / ſoo maer met twee hondert mannen upt het Caſteel verſterckt wierden/ hare Stadt tegens den vpandt te bewaren. Hier op beede den Gouverneur den tweeden Raet weder op een roepen / waerſinne met eenparige ſtemmen wierde geperſiſteert op de reſolutie des voorigen daeghs / oder't intrecken des Volcks genomen; vid. N°. 6. en in gevolge van dien/ſeyde den Gouverneur Harthouwer aen/ dat de burgerye ſoude laten binnen trecken / weſende hare Vrouwen en Kinderen / des voorighen daeghs al binnen gekomen / en ghedurende den tijdt van vijf dagen / dat den vpandt ſich eerſt vertoont hadde / waren hare meubilen / roerende goederen en 't geene van eenigh belangh was/ door Soldaten / Matroſen / Chineſe Arbeyders / Slaven en Slavinnen / ooch al mede binnen geſleept; in welck binnen ſleepen / alſoo oock de haeſtige was en geerne ſijn goet 't eerſte ghebergh ſage / veele hare goederen aen ſoodanige Dragers in handen gaven / die 't goet wel bergh den / maer ſoodanigh dat nopt door de oogen der rechte Eygenaers wederomme te voorſchijn en quam. 't Gingh hier toe als in een groote vant/ daerinne onder de bluſſchers en helpers menigmalen de grootſte dieben ſchuplen / en als 't gebrogte goet niet wederom te voorſchijn en komt / dan moet het al in den vpant ghebleven ſijn / ſoo hier mede veele perſoones van hare goederen miſſende / kreegh den name dat in de Stad verbleven ware / in de wilde nochtans niet anders van belangh en bleef / dan een redelijcke quantiteyt Padie/ diemen wegens hoghheyt des tijts / nevens alle de andere ingeſleepte goederen/ niet en ſtoſte oberdzeen / en alſoo men die het minſte van noden hadde / gereſolveert ware te doen verbranden / maer is door eenige tuſſen-komende belet verhindert gebleven.

Op de eerſte aenkomſte des vpants van den 30 Apzil / wanneer men noch niet en wiſte waer deſelve ſouden willen landen / ware raetſaem geoordeelt ghewordeen / tot bevrydinge des Weergs / tuſſen de twee Caſteelen een Batterije van vier Stuckijens in de Stadt op te werpen / maer deſelve naderhandt door 't overgaen van 't Poſtje Provintia niet meer nodigh weſende / wierde deſelve door gebreck van arbeyts volck / ooch noch niet t'eenemael volmaeckt ghewreeſt ſijnde / als nu wederomme afgebroocken / en met het intrechen der burgerye 't Canon daer uyt mede binnen gebracht.

Alleş datter in de Stadt noch overigh was wilde men geerne mede / beneevens de Burgerye / naer binnen gebracht hebben / maer wierde geſtut door de ſterckte aenkomſte des vpants / die den 5 May met groote meenigte van ſilleen Vaertuygh het recht op de Stadt / van alle kanten quam aenſetten / op de welcke wel luſtigh met Canon van 't Caſteel ghedondert wiert / maer ſonder groot effect / door dien 't Canon ſeer hoog leggende niet laegh genoegh en ſtonde gedempt wordeen / omme de aenkomende Vaertuygen / ſoo ras maer dicht genaedert waren / te treffen / dies hadde men eenighe Muſquettiers in de Stadt gepoſteert onder Capiteyn Aeldorp, omme op den vpandt in't landen te chargeren / maer deſelve in ſeer grooten getale/ ende van alle kanten gelijckelijck naderende / moſte ons Volck haer retirade naer't Caſteel nemen / doch waren gelaſt beworens aftrocken / de Stadt aen alle hoecken in vpant te ſtellen/

Den vyand occupeert de verlate Stadt.

gelijck ſplieden op haer retrait de voornaemſte plaetſen / als de Timmerwerf / 't Delle Packhuys / en diverſe andere hupſen in den hant ſetten / op hope dat dit duyrt voortvloopende / de Stadt geheel tot ſolen ſoude maken / maer wierde voor den aenkomende Vpandt noch ghebluſt / en de Stadt voor den hant bewaert / hzengende de Vpant omtrent tuſſen de dzie a vier duyſent Soldaten in de ſtad / deſelve poſterende in de dwers ſtraten en hupſen bupten 't berepch des Canons gelegen; den toegangh van de Stadt naer 't Caſteel bleef als te vooren open leggen / niet afgepalliſadeert / nochte met eenige Grachten ofte Vorſtwerkingen bewaert / ſulcks dat ſedert den 5 Mey dat in de Stadt quamen / tot den 25. Mey daer aen volghende / dit volck in de Stadt geplaetſt / aen die van 't Caſteel nochte goet noch quaet en deeden / anders als dat ſomwijlen / geburende deſe twintig dagen / eenighe lichte ſchermuſerijngen voorvielen / ende den Vpant met het werpen van bommen en ſteenen upt de Mortieren / mitsgaders met het Canon / waer maer te raken waren / vp daegh en vp nacht voor ons Volck ſeer gheincommoderrt wierden / die daer tegijens van deeg ſijde niets ter wereit tot offentie ondernam / als deſe enchele bloccade / onder 't berepch dan ons Canon en Muſquetten / ſich voorders meeſt ſtil houdende / alles pzepareerde en baerdigh maechte tot ſijn groot deſſepn / daer mede met eenen ſlagh een epnde des Oorloghs gedachte te maken / 't welck was / dat ſich imagineerde / dat met een halve dagh canonneerens op onſe lichte ſteene muuren / ſp daerinne een groote bzeſſe naer ſijn wel-gheballen ſonde maechen / ende daer voor met kracht van Volck indzingende / 't Caſteel obermeeſteren / weghalven alles tot deſe ſtorm nodigh verbaerdigende / bzachten 28 ſtucken Canon in de Stadt / en planten deſelve den 24 Mey des nachts op de vlacke aerde / ſonder Batterpen te maken / voor de Stadt langhs 't plepn van 't Caſteel / met eenige Schans-korven met aerde gevult tuſſen beyden / welck werch groot gerucht makende dan het Caſteel met canon en muſquetten den gheheelen nacht door gepooght wierd te verhinderen / maer vermits deſe nacht ongheraen donckter was / konde gheen voop geſchooten / en ſulcks dit werck niet belet worden.

Ende onderſtaet uyt deſelven op 't Caſteel een ſtorm te doen.

Den 25 Mey hadde 't licht des hemels ſich nauwelijcks beginnen te vertoonen in 't Ooſten / ofte dan dien hant quam een ſeer grouſame donder ende blixem / vermenght met een dichte hagelbuy van Cogelen upt des vpants Canon / dat in de Stadt geplant ſtonde / op de muyren des Caſteels Zeelandia nederdalen / waer door de beleghers den met alle man in de wapenen / en op de wallen gheraechten / in voornemen deſen Chineſe mozgengroet op ſijn Nederlants niet onbeantwoozt te laten; den Gouverneur die meeſt de geheele macht / met op diverſe voorwallen ozdre te ſtellen / ſlapeloos doorgebracht / en ſijn hooſt een wepnigh tot rujten nedergelegt hadde / hier door ontwaeckt / bliegt nebens anderen naer de wal toe / en den toeſtandt van ſaecken in der haeſt oberſiende / remat queerde den ſoberen ſtaet daerinne des vpants Canon gheplant ſtonde / ganſch onbedeckt en lichte te ruynneren / als mede dat de vpanden op haer heftig canonneren glorieus / en in hoope dan haeſt een bzeſſe te hebben / met groote troupens gewapende Soldaten bupten hare Schans-korven hen begonden te rangeeren / en haer ſelven bloot gaben; waerommne den Gouverneur der boſſchieteren en ſoldaten hitte noch een wepnigh inhoudende / gheliaſte niet eenen ſchoot te doen ſonder ſijne oppzeſſe ozdre / maer datmen de ſtucken van alle zijden ſoude ſtellen krupſelinghs te konnen ſpoelen met ſchroot / muſquet-hoghels en groo-

groote ſwaare pfeere ſpijthers geladen / en de muſquettiers langhs de Gordijnen en Wallen rangeeren / ende wanneer hy de Chineſen nu op ſijn ſchoonſte hadde / gelaſte hy ban onderen en ban boben / en ban alle ſianten te gelijk / op den bloot ſtaende bpant bupr te geben / het welck met ſoo goet ſucces geexecuteert wierdt / dat met deſe eerſte ebergte bp na het geheele belt in een oogenblick met ghequetſte en booden ligbamen quame bedeckt te wozden / ende ofte wel dit ſpectakel den bpandt hadde behooren te leeren ban hem niet meer ſoo lichtwaerdigh bloot te ſtellen / ſoo bleef niet te min hare Oberſte die deſe troupen in de Stadt commandeerde eben obſtinaet / alſoo hy bp Coxinja aengenomen hadde (ſoo geſegt is gewozden) tot hoſten ban ſijn hooft / met deſe attacque 't Caſteel te oberweldigen / 't welck waer weſende ofte niet / dat ſoodanigbe conditie aenbaert / dat late ik in ſijn geheel / alleen bleeck dat deſe man hemſelben teenemael deſperaet aenſtelde / met ſijn volck geduprigh in de plaetſe der gheballene aen te dzijben / en met Canon eben heftigh te doen ſchieten / 't welck haer bequam als den bont het gras; want die ban 't Caſteel haer niets ſchuldigh blijbende / berooſaechten met hare dicke bagelbupen ban Muſquet- en Canon-kogelen / een groote mooſt onder deſe onbeſonne menſchen / daer ban 't getal / dooz de gebanghens en oberlooperg / wel op dupſent booden / behalben de groote menighte der gequetſten / arm- en been-looſen begroot is ghebwozden / ſoo dat deſe ſtozmbaerdigen epndelingh genoot ſaeckt wierden ſeer confuſelijck te retireren naer de dwers-ſtraten der Stad / allwaer dooz de ſpijen dooz de kracht des Canons en der Muſquetten ban 't Caſteel bedeckt konden blijben / afſtreckende met ſoo groote onozdentelijckheyt / dat ban haer Canon aſſlepen / latende de wijſſers daer inne blijben ſteecken / ban welck Canon ook eenige ſtucken dooz die ban het Caſteel onbzuychbaer gemaeckt waren. met quetſuces voor hem.

Terwijlen de ſtozmers in de Stadt noch beſig waren met haer heftig canonneren / ſoo naderde den Bpant aen de Zuptſijde naer 't Caſteel ban de Bochefstal ban daen / Pijn-appels / ende ſoo langhs de Sandupnen heenen / met omtrent tuſſen de ſes a ſeben dupſent mannen / maer onder 't Canon geklommen weſende / wierden ſoodanigh berwellekomt / dat gedzongen wierden ter ſijde af te wijchen achter de ſandupnen en heubelen allwaer booz 't canon en muſquetten des Caſteels bedeckt waren / en poſt bleben houden / afwachtende tot die ban de Stadt eene bzeſſe ghemaeckt ſouden hebben / waer in ban mede nebens de andere konden indzingen / ende ſich boozders reguleeren ende paraet weſen op alle boozballende gelegentheden.

De belegerde ſiende / dat de bpanden hen booz 't Canon en Muſquetten bedeckt hadden / ſoo aen de Zuptſijde na de Pijn-appels / als aen de Ooſtſijde in de Stadt / en dat mitgaben met canonneren gheen boozdeel meer te doen en ware / en die ban de Stadt in confuſie haer Canon berlaten hadden / oozdeelden dat men ſich ban des bpants confuſie in de Stad / al eer weder bequame / ſoude konnen dienen / ende dooz eenige Matroſen met Muſquettiers gheaſſiſteert / tenteeren / haer berlaten Canon te bernagelen; waer ban een pzoef te nemen / wierden ſommige Matroſen booz ſten met eenige achthantige ſtale pennen / hamers / en hant-granaten / gefecondeert ban ſeſtigh Muſquettiers / gezdonneert een ſchielijcke uptval naer de Stadt te doen / met laſt / als haer werckije bericht hadden / ofte dat anderſints aen haer een teecken met des Caſteels klockije gegeben wierde / dat alsdan aenſtonts wederomme binnen ſouden heb- De belegerden doen een uytval.

ben te heeren / want dooz dien des vpants retraite upt geene andere oozsaecke en geſchiede / als omme achter de dwars-ſtraten en ſamtheuvelen ſich dooz ons Canon niet meer dzuchteloos bloot te ſtellen / ſonder eenige andere redenen te hebben / dan dooz ons Dolch bedueht te moeten weſen / ſo was onſeecker / hoedanigh die van de Stad hun ſouden aenſtellen tegens deſen uptval; en offe ons Dolch dooz hare menichten ſouden trachten te envolupeeren ofte anderſints affangen / mitsgaders ofte die van achter de ſamt-heuvelen ſich niet mede en ſouden roeren / tot ſecours van hunne machers / in de Stadt / weſende gheen meerder ſpatie als een halve Muſquet-ſchoot tuſſen den vpant / die achter de Samtheuvelen ſtont en tuſſen die van de Stadt / hoinnende onepnbige incidenten van dier gelycke nature in deſen haſardeuſen uptval komen dooz te vallen / diemen van de hooghte des Caſteels / van waer alle des vpants reppen en roeren ontdeckt worden / veel eerder als beneden ſtonde gewaer wozden / en daeromme gheoordonneert ware de uptvallers met het klockſje tydigh te komen waerſchouwen en binnen trechen / dewelcke volgens haren laſt dallen couragieuſelyck en ſchielyck upt / met ſoodanige daerdigheyt oder des Caſteels plein naer de Stadt toelopende / dat de Matroſen met hare gereetſchappen eerder over dwars op des vpandts Canon faten / 't ſelve met hare mede gebzachte ſtale pennen vernagelende; als dat de vpandt gewaer wierdt / dat ons Dolch uptgeballen ware / ebocb ſy ons Dolch vernemende / begon een liebte ſcherminuſeringhe tuſſen onſe Muſquettiers / ende de Pulſchutteren / die upt de dwarsſtraten ende oder de huyſen heenen een menighte van Pylen op ons dolch inſchooten / dewelche haer met chargeeren beſich houdende / tot dat de Matroſen alle de meeſte ſtucken vernagelt hebbende / hen bendeng eenighe ſoldaten begonden te amuſeren / met pder een Paendel te ruchen van de Schans-hoyden dooz den vpandt in groote meenighte daer op geplant / en met de Paendels op de ſchouderen als in triomphe over des Caſteels plepn heen en weer ſwozden / beginnende daer dooz in diſozdre te geraechen / 't welche dan 't Caſteel gheſien wozdende / dat de uptvallers haer werckje daer toe uptgheſonden waren / verricht hadden / ende als nu dooz haer lieden aldaer niet meer te bezichten overig en ware / ſoo woerde gheſaſt 't klockſje te impden / tot teerlien dat wederomme binnen moſten komen / geſchiedt geſchiede / met berlies van twee ofte drie menſchen / benebens wepnſge gequetſten / mede bzengende 32 Paendels / die op de Schans-hoyden geplant hadden geſtaen.

Vernagelen des vpants Canon.

Conſideratien ofte de belegerden hadden behooren een generalen uytval te doen, en alles te haſardeeren.

Ter occaſie van deſen uptval / ſyn ſommighe van opinie en ſuſtenue gheweeſt / terwylen op 't plepn / tuſſchen de Stadt en Caſteel ſulck een meenighte menſchen gedoot ter aerden lagen / en dat de vpanden hun geſchut ſoo confuſelyck verlaten hadden / ſonder dat pmandt van de haren ſich meerder betroonen dozſte / hebbenſe de onſe in haren uptval / met ſo geringe tegenſtant des vpants geſchut vernagelt / dat de vpanden daer dooz in diſozdre en op de vlucht gebzagt waren / dannen dierhalven deſe occaſie niet en behoozde te verſupmen / maer ſyne victorie te verbolgen / en dooz een algemeenen uptval den vpandt op 't lyf te dallen; met ſyn eygen geſchut omgekeert / op hem kupt te geben / en hem upt de Stadt te doen delogereren en hem verdelgen. Waer tegens den Goubernenr en meeſten van ſynen Raet hebben dit gheſuſtineerde geacht dooz onmogelyck / en t'eenemael onraetſaem / want of ſchoon dit bzeſch-ſchieten den vpant miſluckt ware / ſoo dat daer over een groot ghetal dooden en gequetſten bekomen

men hadden/ ende ooch genoot saecke ware gewozden sijn Canon onozdentelijck te verlaten / en sijn volck achter de dwars-straten in de Stadt te trecken / soo ware sulck intrecken nochtans geen disozde/ dooz dzeese ban ons volck berooz-saeckt / veel min eenige blucht ofte ppeparatie dan dien / maer niet anders als een enkele retraite te achten / omme dooz ons Canon bedeckt te konnen wesen. Wpders dat ons Volck uptgesonden synde/ haer Canon te vernagelen / en het selve geluckigh geeffectueert hebbende / als nu dit vernagelt en onbramponeert Canon niet en konde omgekeert / noch den vpandt daer mede beledigt wozden: dat dese generale uptval soude moeten geschieden / met so veel Volck als bp een konde gesch apt wozden / en daer en teghen seben Bolwercken / benebens dzie halve Manen des Casteels beset moetende blijben / omme 't Canon te regeeren / daer toe ten aldermin sten berepst wierden tussen de twee en dzie hondert man / soudende alsdan de Gozdijnen en andere plaetsen met niet eenen menschboozsien / maer t'eenemael ontbloot moeten blijben/ sulcks dat dese uptbal niet sterckier / als tusschen de seben en acht hondert mannen konde wesen / waer tegens geconsidereert / dat de vpandt als noch wel oder de vier dupsent mannen in de Stadt / achter de dwars-strate hadde staen / en dat geen Musquet schoot van daer / aen de andere sijde des Casteels noch wel omtrent de seben dupsent achter de heubels en sandduynen in batalle gherangeert stonden / soo konde dese uptbal niet anders wesen als extrema dementia geheel desperaet / bupten alle hoope van een goet succes / en daer van niet anders te verwachten als dat de vpanden / gelijck dappere soldaten als sp waren / soo dza met soodanige sozce geattacqueert quamen te wozden / trachten soude haer onder dese uptballende troupen te vermenghen / en dooz hare groote meenichte aen alle kanten te omsingelen / dooz dien in soodanigen boozval dooz ons Canon niet meer en souden behoeven te vzeesen / soudende mede secuur ban de gepostteerden achter de sandduynen hebben konnen gesecondeert wozden / ofte dese gepostteerden souden gedupprende dese uptbal met gherinse moepten en teghenstant aen alle kanten het Casteel hebben konnen beklemmen en overrompelen ; ofte ooch bepde te gelijck doen / te weten / met een gedeelte ons Volck dan achteren in te vallen/ ende met de rest 't Casteel aentasten / sulcks dat dan dese generale uptbal gansch geen goets te hoopen en stonde / ende ter contrarie alles in de weegh schael gestelt soude moeten wozden / dan binnen een upr a twee dan onse sijde alles te verliesen / waer en tegen soo de Stadt al obermeestert hadde ghewozden / en die achter de sandduynen hen stil gehouden hadden / soo soude de vpant daer bp niet meer hebben verlooren als eenige weynige stucken Canon / benebens een redelijck gheral dan sijne soldaten / 't welck hem niet geheel rupneren en konde/ ten aensien noch ander Gesetbut en Volck ghenoegh overigh hadde / omme sijne belegeringe in den staet dan een naeuwe bioccade te konnen continueren / soo datter gantsch geene egalitept en konde wesen tusschen sijn en ons verlies / bp maer een ghedeelte / ende wp alles hier mede konnende verliesen / behalben dat het aen onse sijde bpna eben eens te achten was / een man ghequetst en t'n bedde / ofte een doode te hebben/ vermits als boben gesegt / noch soo veele maenden dooz handen waren / al eer een eenigh man tot versterckinge konde wedet bekomen / om welcke redenen dan dese uptbal bp den Gouberneur ende die dan sijnen stade hier ondernomen / nochte goetgevonden en is geweest : maer gheljck de beste Stuptluyden gemeenlijck aen landt sijn / soo heeft men op Bartadia naer dato wil-

willen ſtaende houden / niet tegenſtaende alle redenen ter contrarie / dat deſe uptval hadde moeten geſchieden / alſoo men albaer dáſt en als onwyffelbaer ſtelde / dat het niet en ſoude hebben konnen misluckten den upant daer door te verſlaen; waeromme op gebzeck van andere beſchuldingen / wegens deſe ſchoone gelegentheyt verſuymt hebben / men den Gouverneur en ſynen Raet ten hoogſten ſtraf baer heeft verklaert / alhoewel in deſen ſeer remarcabel is / dat niet en konde geproduceert worden een eenigh addyſ van de hooghſte regeeringhe op Formoſa / nochte van pmandt der Krijghs-officieren / die op de booꝛſz attaque pzeſent waren geweeſt / en geſuſtineert ſouden hebben gehadt de noodſaeckelijkheyt van de booꝛſz uptval. Maer pder ſweegh doenmalen ſtille / en die bercepen wierden oder 't inroepen der uptvallers waren alle dan ghehoelen / dat de uptgeſondene haer werck verrichte hebbende / en niet meer booꝛzeeilighs op den Vyandt te konnen uptwerchen / dienden weder binnen gheroepen te worden / ghelijck door 't lupden van 't klockje ghelchiede / ſoo dat deſen uptval alleen wierde ſtaende gehouden door eenige weynige bupten de regeeringe / die geen kennijſſe van ſaecken hebbende / nochte op des Vyands macht / nochte op de ondermogenthepdt van die van binnen hebben konnen / ofte niet willen letten / maer mede ſoo perwes booꝛ den dagh bzengen / om daer mede een plasdanck op Battabia te verdienen ende haer daentje klaer te maken; 't was maer krupſt hem / krupſt hem / pder die maer perwes wiſte booꝛ te bzenghen tot laſten des Gouverneurs en der andere gefalſeerde Raets-perſoonen / hoe ongherijmt en absurd 't booꝛgebzachte ooch mochte weſen / wierde dadelijck gehooꝛ verleent / begunſticht / en met de eene ofte de andere beneficie begifticht; ghelijck ſulcks onder anderen evident ende booꝛ pders oogen gebleechen heeft / in 't verheffen van eenen Paulus Davidſz de Vick, tot Boeckhouder Generael in de plaetſe van Speelman, met upſluptinghe van andere oude Cooplupden / die ooch al veele goede Vzunden by 't ſpul hadden / maer moſten achter ſtaen booꝛ deſen man / die eerſt nieu en bzeemt van Tayouan oberquam / en niet eenen vyant op Battavia en hadde die hem wilde patrocineeren. Twee jaren geleden doen by van Onder-Koopman / ghelijck was / booꝛ den Gouverneur Coyett op Formoſa tot Koopman geadvanceert wierde; maer op Battavia wederomme afgeſchzeven ware / tot twee diſtincte repſen toe / dat teghens dit affechzyven de Gouverneur telcheng verſochte / dat den Generael en Raden van Indıa de gedefereerden qualiteyt van Koopman aen den booꝛſz de Vick gelieſden te laten behouden / ghelijck dan eyndelinge op dit ernſtigh en gedurigh aenſouden des Gouverneurs ghedaen hebben / ende de Vick ſyn Koopmanſchap lieren behouden; dewelcke de Vick tot danckbaerheydt van dien / ghedurende deſe belegeringe / ſchere ſchandeluſe en fameuſe bzief vol leugenen / verbzopingen ende verkeerde uptleggingen / tot nadeel ende diſreputatie dan ſyne weldoenders / des Gouverneurs en Formoſaenſe Raets practiſeerde / en naer Battavia overſont / en op ſyne komſte albaer ſtaende heeft ghehouden / dat albaer ſoo ſmaeckelijck viel / dat ſoo ras als hy maer ſpzach / hy die te voren niemant en hadde / als nu pder genegen dont hem te begunſtigen / ende tot recompenſe de aenſienelijcke qualiteyt van Boeckhouder Generael beqvam: ſoo greitig was men perwes tot laſten des Gouverneurs en Raets te konnen uptvinden / dat deſe ongerijmde / tegens alle redenen ſtrijdende uptval te hebben moeten ghe-ſchieden / wierde ſtaende gehouden / booꝛ lupden die 'er niet by ofte omtrent en

wa-

waren gheweest / en noch kennisse van plaetse / wederstase macht des vyants en der casen noch van andere omstandigheden en waren hebbende; en lieve! wat stonde den Gouverneur al dese wondere Oorloghs exploiten uytrechten / want behalven 't geringh getal der Soldaten / en andere soberen toestant boven verhaelt / soo en hadde hy tot syne assistentie gheene andere Militaire Hooft-Officieren / als den eenighen Capiteyn Aeldorp, die van sijn Ambacht een Backers Knecht was / benevens een sieckens impotente / en tot dienst onbequame Luytenant; dit waren al de Hooft-Officieren die in 't Casteel waren / daer van men wel te verwachten hadde Veldslagen / bestormen en inneemen van Steden / en andere heerlijcke Oorloghs-exploiten / die sy haer leven niet gesien nochte daer by ofte omtrent geweest en waren / en eenelijck geabanceert waren gewozden van geringe Soldaten tot de chergieg te bekleeden door tydts explicatie / wesende de andere Officieren / die wat meerder kennisse en erbarentheyt in Oorloghs-saecken mochten hebben / door van der Laen met hem na Battavia gesleept; de Raets-personen des Formosaense Raets / mits gaders Kooplupden en Onder-Kooplupden van den tweeden Raet / waren alle te samen lupden van de penne / die oock geen Oorlogh meer ghesien en hadden / en mitsdien van Oorloghs-exploiten gheene kennisse konden hebben / ofte den Gouverneur daer inne adsisteren / ende soo dan met dese Officieren en Opper-Hoofden soodanigen desperaten uytval ware by der handt genomen gewozden / die soude buyten allen twijffel noch al veel sieghter afgheloopen hebben als de malle Batallie van Capiteyn Pedel, met 240 teghens 4000 mannen op Bazembop / dese weerchen te vooren gheschiet / alwaer immers ghenoegh bezoeft ware dese Chinesen / grene Landbouwers maer geoefende Soldaten te wesen. En genomen dese uytval hadde sich al vertoont van goede apparentie / soo soude des niet teghenstaende den Gouverneur die hebben moeten achterlaten / en sich over dan resenteren / op 't ghebeyech van bequame Officieren / om dit dangereus werck te konnen uytvoeren; want by alle krijghs-erbarene in conflicte is / dat soodanige exploicten / als dit eene soude wesen / t'eenemael sijn dependeerende van de bequaemheyt / dexterittept en erbarentheyt der krijghs-Officieren / die 't commando over de troupens / die 't werck verrichten / sijn hebbende / ende dat met onerbarene Officieren sulcks aen te banghen / niet raetsaem is.

Des namiddaghs deden de belegerden noch twee uytvallen naer de Stadt / waer inne ten wederzijden hebiger als in de uytval van des voormiddaghs ghedocht ten / en een Stuck / schietende ses ponden pers / nevens dzie Kampaerden binnen gesleept werden; en dien naest aen volghende middernacht / sleepte de vyant 't ontstelde Geschut achter de huysen / poogende de belegerden te vergeefs 't selve te beletten door haer Canon en Musquerten.

De belegerden doen noch twee uytvallen en brengen een ses ponder binnen.

Den vyant sonder voorder geweertegens het Casteel te gebruycken, vercenoeght sich met een bloccade.

Den vyandt door dit quaet succes van bzesse te schieten afgheschrickt / laet alle voorzdere ghedachten van stormen varen / hem verseeckert houdende / dat door eene simpele bloccade en enge beslupteughe / men hem noodsaeckelijck van selfs wel in de handen soude moeten vallen: wesshalven op primo Junp hy de straten na 't Casteels plepn lopende / over dwars met Pallisaden en Schans-hozden liet afsnijden / met een redelijcke wijde en droogo Gracht door sijne wercken / stellende tuffen de Schans-hozden eenige Basseys / en daer na noch elf liche stuchsens / waer van 't aldergrootste niet boven ses ponden pers schoot / heb-

hebbende de reſt van ſijn verdorben en ontramponeert geſchut/ op den 25 Mey uyt de Stadt naer overen doen voeren; ſedert welcken tijt tot de komſte der ſecours-Vloote aen wederſijden niet veel remarcabels en is voorgevallen/ want die van binnen ſoo engh beſloten wierden gehouden/ ende hier teghens ſoo wepnigh macht waren hebbende/ dat niet een ſtroppien een ſtucken hijten en honden/ ende den upandt met een naeuwe beſluytinge ſich te weeren houdende/ hadde geen groote haeſt/ hy beſat een ſchoone en vette Lantsdouwe/ tot ſijne voldoeninge/ daer inne ſijne Soldaten/ die ſoo lange op See geſworven hadden/ op ſijn gemach ſraeytjens hoeſterde/ dat de belegerden op een dozre ſantplate opgeſlooten ſaten/ konde hem wepnigh hinderen; te Lande ende te waster dommeerde hy naer ſijn weighevallen/ al evenwel ſtende dat de Leeuwenhupt niet en hadde gheholpen/ ſoo trecht hy het Dorſſen-bel eens aen/ en met drepende woorden dort ons een eerlijche capitulatie aenbieden/ benebens remonſtratie in ſijne hzieven/ onder dato den 27, 28 en 30 Junp/ datmen dogh op 't laetſte teghens hem niet en ſoude konnen uytharden, nochte afwachten tot het aenſtaende Jaer op eenigh ſecours, ende dat de Scheepen die dit Jaer van Battavia naer Formoſa te komen ſtonden, maer Coophandelaers ſouden weſen, ende in allen ghevalle ſoo die van Battavia al dorſten, ende dit Jaer noch konden ſecours ſenden, dat het ſelve niet en ſoude konnen bedragen boven de tien Schepen met 2000 mannen, welcke macht de ſijnen niet opwegen en konde, en ſoo men met t'elckens wat nieuw ſecours te ſenden 't Caſteel al tien Jaren konde inhouden, dat hy dien tijdt op ſijn ghemack ſoude blijven afwachten en verdueren, &c. ſoodanigh wende het *Coxinja* op alle boegen over/ omme 't Caſteel in ſijn gewelt te krijgen/ en *Formoſa* in geruſtheyt te konnen beſitten/ waer teghens de belegerde met patientie waren waechtende naer 't verloop des Supder Mouſſon/ omme met het Noorder Mouſſon van haren ſtaet tijdinghe naer Battavia te verſenden/ en ſecours te konnen verſoecken; en om haer niet langher in dien behommerlijcken ſtaet te laten ſitten/ ſullen ons voor een korte wijle naer Battavia tranſporteeren/ en met de ſecours Vloot weder te rugge op *Formoſa* overkomen.

Van der Laen arriveert op Battavia, en doet valſch rapport.

Jan van der Laen, als vooren geſeght/ met ſijne mede gebrachte Krijghs-Officieren/ vol miſnoegen/ weghens 't ſtaetten des Maccauſe tochts/ van Tayouan vertrocken/ en op Battavia behouden gheartribeert weſende/ rapporteerde aen den Generael en Raden van Indie/ dat den Gouverneur Coyett en *Formoſaenſe* Raet/ hare vreeſe van Coxinjaes upandelijke overkomſte alleen ge ſondeert hadden op 't eenbzengen dan een partp en verachte Chineſen/ en dat naer ghenomen omſichtighe inſpormatien en inſpecticn/ hy van der Laen bevonden hadde gheene de minſte apparentie eenes aenſtaende Oozloghs/ ofte eenige waerſchijnelijckheyt dan dien voor handen te weſen/ en dat den Gouverneur miſtdien/ ſonder eenige noot ſakelijckheyt het ge heele lant in rep en roeren hadde geſtelt/ met het opſchozten der Lantdagen/ en bangen/ pijnigen/ geeſſelen/ en tyranniegue inquiſitien dan de arme onnoſele Chineſen/ dienen verghde petwes van Coxinjaes overkomſte te openbaren/ waer van niets en wiſten/ en dat hy ghevolgelijck/ ſonder eenige barmhertighept/ op pretext van aenſtaende Oozlogh/ duyſenden dan Chineſen arme onnoſele Lantbouwers/ met gewelt en pertcul dan lijf en leven dan hare Landerpen/ Gewas/ Beeſten/ Hupſen en Bou-gereetſchap/ ſonder eenige ſuſtenue tot

leevens

lebens onderhout gedreven / dan alles ontbloot / en met vrouw en kinderen op den Dyck geset hadde; dat mede de Dijs-neeringe ter Zee gheſtut / ende den Coophandel dan dupten ghebannen hadde door ſware arreſten / onlijdelijcke inquiſitien / en pijnelijcke ghevangeniſſe / ſoo erende de goede lupden meer te ſeggen als ſelfs wiſten: en opdeltingly / dat den Gouverneur met ſynen Raet moetwilligh tegens de gegeven ordres van den Heer Generael en Raden van Indien aengheloopen / en 't heerlijcke deſſeyn van Maccao te incorporeeren / verpeelt hadden / tot ongemeene groote ſchade van de Compagnie.

Wet door den Generael en Raden tegens Coyett verbittert.

Op welck rapport gedreven / ende door geheel Battavia verſpreyt wordende de ghemoederen op Battavia teghens Coyett noch meer verbitteert werden / als reets waren door inſtigatien van Verburgh, die upt ouden haet tuſſchen hem ende Coyett, dan deſſelfs doen te ghedurigh een quade uptleggingе ende ſiniſtre impreſſie gegeven hadde / ſulcks dat de Generael ende Raden van Indien / ſonder de ſaecken wat nauwer te overwegen / hem nu in hare opinie ten vollen geconfirmeert hielden / dan dat Coyetts vreeſe maer ydel en poltronnerie ware / en depoſeeren mitsdien den Gouverneur / benevens ſijn tweede en derde perſoon onderhoort de facto van hare eer-ampten en waerdigheden / den ſelven naer Battavia op eene ſchandeleuſe wyſe op ontiedende omme als daer ter judicature en ſtraffe geſtelt te worden / en ſtellen den Fiſcael Hermanus Cleuck tot Gouverneur over Formoſa / den ſelven afvaerdigende in dato den 21 Junp 1661. met naervolghende ſcherpen Ordre / behelſende onder anderen alduſ:

fetten dē ſelven nevens ſijn tweede en derde perſoon onderhoort van hare ampten: met veele ſmadige beſchuldigen.

WAt goeden moet ende ſchier onfeylbare hoope wy hebben ghehadt, om met de naer Coſty gheſondene Scheeps- en Krijghs-macht den Portugeeſen 't gherenommeerde Maccao te ontweldigen, ende onder de Compagnies heerſchappye te brengen, ſullen U E. uyt onſe voorjarige brieven hebben konnen afmeeten, daer op dan oock niet anders en hadden verwacht, als een victorieuſe overwinninghe van deſelve plaets, maer tot onſe groote verwonderinge hebben wy met geen kleene ontſtelteniſſe uyt U E. bekomen advijſen vernomen, dat dien welgemeynden raetſlagh, daer den Staet van de generale Compagnie ſoo veel aen gelegen leyt, door U E. gheheel en al vernietight, ende alſoo in den voortganck geſtut is geworden, voorgevende dat de dreygende ſwarigheyt van den *Mandorijn Coxinjaes* vyantlijcke overkomſte op Formoſa niet en konden gedoogen, 't voorſz exploit ſijn effect te laten ſorteren, maer dat men de gheheele macht van Volck en Scheepen, tot reſiſtentie des Vyants ende verſeeckeringe van den Staet aldaer, noortſaeckelijck hadde van doen, daer nochtans niet eens, maer tot diverſe malen evidentelijck ghebleecken zy, alle de dien aengaende gheloopen gheruchten in roock ende windt verdweenen zijn: het welcke voorts ſoodanighen ſchrick in U E. ſchijnt te hebben gegenereert, dat het gantſche Landt daer van ghedavert ende in roeren gheſtaen heeft, daer men nochtans noyt eenigh teecken van Vyandt op onſen bodem heeft gheſien: weſende voorwaer kleenhartigheden, die in dappere mannen niet behooren gevonden te worden, en dienvolgende oock verachtelijck te houden zijn, &c. waren de minſte gedachten in ons geweeſt, dat U E. ſonder noot, gelijck nu geſchiet zy, ſoo facil van onſe

onſe gegeven ordre om *Maccao* te bemachtigen, ſoudet hebben derven diſpenſeeren, wy ſouden daerinne anders voorſien, ende die ſaecken U E. diſpoſitie niet hebben ghedefereert, nochte aenbevolen gehadt; maer nu ſien wy eerſt, dat in het goet betrouwen, 't welck op U E. in deſen hebben ghehad, gheheel bedrogen ſijn. Hoe wy U E. reſolutien ende pampieren meer door leſen, hoe daer inne minder fondament vinden, daer op hunne contraminatien ſijn gebout, ſijnde den Gouverneur geſtadigh doende geweeſt (onder pretext van ſorghvuldigheyt) de leugens van *Coxinjas* geruchten voor genomen Oorloghs-deſſeyn op Formoſa te bewaerheden, daer toe gebruyckt hebbende een deel valſe Chineſen, die geen geloot en meriteeren, ſtoppende 't oor aen de andere zijde, voor die gheenen, die contrarie ſuſtineerden ende getuygen konden. Het pijnigen, geeſſelen, bannen ende ghevangen houden, ſonder figure van proces, van ſoo veele aenſienelijcke als gemeene Chineſen, is voor ſchrickelijck om leeſen gheweeſt, ende dat eenelijck op ydele preſumtien, ſy lieden kenniſſe van *Coxinjaes* aenſlagh ſouden hebben ghehadt, daer ſe nochtans niets van belangh, ende dat noch uyt puyre pyne hebben beleden. Wy houden deſe proceduren meer voor tyrannicq, als rechtmatigh, ende wanneer wy gaen inſien, watter al ten platten Lande, onder de arme Chineſen omghegaen zy, ende hoe die onnoſele menſchen, met verlies van hare armoede, als beeſten, ſonder de minſte barmhertigheydt, met gheweld uyt hunne Bouw-velden verdreven, ende op den Dijck gheſet zijn; de Landthuyſen geraſeert, veele duyſenden ſacken Padie door 't vier verbrandt, alle de Chineſe Pachters uyt de Formoſaenſe Dorpen doen delogeeren, *het gheheele Eylandt Lamey* van Chineſen ontbloot, de Vis-neeringe ter Zee gheſtut, ende andere aen hun gedane extorſien meer, ſo moeten wy U E. alleen metten anderen ofte ten minſte de voornaemſte Raets-perſoonen, die nevens den Gouverneur hier toe conſent ghedragen hebben, houden voor die geenen die oorſaecke ſijn van den ruyneuſen ende deſolaten Staet, daer der Chineſen Colonie althans in vervallen is, &c. Door alle deeſe inlantſe beroerten heeft U E. oock de Negotie ſelver, ghelijck als verdreven; Want wat ſouden de Koopluyden luſt hebben in *Tayouan* te komen, ofte hare Handel-Joncken te ſenden, daer ſe met force, arreſten ende inquiſitien werden beſwaert, ende aen niemandt van de hare eenige brieven mogen ſchrijven, ofte moeten eerſt geviſiteert worden, &c. Ende doen het hier op (namentlijck de Maccauſe tocht voortganck te laten nemen) aengekomen is, heeft men onſe ordre dien aengaende gegeven, ſonder daer toe geneceſſiteert te zijn, achter den rugge geſmeeten, hoewel den beſtemde tijdt van den 27 Maert, op de welke men voor ſeecker hielt, dat *Coxinja* ſijn macht na Formoſa ſoude ſenden, op de komſte onſer Vloote al ſeven Maenden verſtreecken was; immers ſoude hy, ingevalle voornemens was gheweeſt op *Tayouan*, ofte Formoſa yets te attenteeren, ſulcks in dien tijt wel by der handt genomen hebben: Want U E. als doen met geruſtheyt de tocht naer *Maccao* wel haddet konnen laten voortgaen, ſonder verder nadencken te hebben, dat van den vyandt ſouden beſprongen ofte overvallen worden. U E. ſuſtenue dat hy *Coxinja*, door de groote ghemaeckte toeſtellinge van tegenſtant, ſijn voorghenomen aenſlagh te rugghe gehouden, ende tot beter gelegentheyt opgeſchort ſoude hebben, is (als buyten apparentie ſijnde geweeſt) gantſch niet aennemelijck, ghelijck het noch nader-

naderhandt gebleecken zy, hy hem niet vyandelijck op onſe kuſten en heeft vertoont, ſullende hem als hy yers quaets in den ſin heeft, noyt geen gelegentheyt ontbreecken, om op Formoſa over te komen, al ſchoon de Tayouanſe Rheede met veele Scheepen mochte weſen voorſien, des ſoo wy altoos daer over ſoo groote bekommeringe, als U E. nu gehad hebt, in ons lieten woonen; wy en ſouden onſe conqueſten daer te Lande noyt in eenige geruſtheyt konnen beſitten, ende konde dien volgende Coxinja ons maer door ſimpele dreygementen ghedurigh in allarm houden; jae dat meer is, onſen Staet daer te Lande naer ſijn appetijt gemackelijck ruyneren U E. voorſaten hebben in dit ſtuck van dreygen noyt vervaert, maer met goeden moet ende couragie wel op haer hoede gheweeſt, welck exempel U E. oock haddet behooren na te volgen, ſonder ſich ſoo ſchandelijck, door vreeſe van 't ſtuck te laten afleyden, ende uyt dien hoofde niet alleen die ſchoone kans van onſe meer aengetoogen aenſlagh op *Maccao* te verſuymen, maer oock als hier voren punctuelijck aengeweeſen is, door U E. toedoen ſo ſchadelijke inlantſe beroerte te verwecken, die (Godt wil verhoeden) den ondergangh van Formoſaes welvaert, noch wel veroorſaecken magh. Behoorde U E. niet onbekent geweeſt te zijn, dat de Chineſe Colonie, die aldaer met ſoo veele koſtelijcke moeyelijckheden ſijn geplant, het eenighſte middel zy, waer door dat Eyland tot vruchtbaerheyt gekomen is, ende waer uyt de E. Compagnie dan ingevolge jaerlijcks ſulcke rijcke inkomſte, tot ſuſtenue van hare groote laſten, getrocken heeft; ende daeromme is de rechte maxime altoos gheweeſt de Chineſen aldaer wel te couſteren, die nu door U E. in tegendeel met ſoo harder handt zijn geoppreſſeert gheworden, datſe meer inclineeren om Formoſa te verlaten, dan onder ſulcke ongheruſte ende ſtraffe Regeeringe, haer woonplaets te blijven houden, gelijck ſy dan al in menichten naer China begonden te vertrecken, weſende uyt alle de voorverhaelde proceduren ghenoeghſaem aen te mercken ende af te nemen, in hoedanigen verloop en ſtaet van de E. Compagnie daer te Lande alreede is ghebracht, waer inne dan door ons niet tijdigh voorſien wordende, wel licht geſchapen ſtaet, dat uyt ſulcks noch wel veel quader gevolgen mochten komen te reſulteeren, vermits wy wel klaerlijck konnen ſien ende beſpeuren, dat de Heer Gouverneur *Frederick Coyett* ſich in volkomen poſtuur heeft gheſtelt, omme in veelen tegens onſe ordres ende welgemeynde concepten aen te loopen, ende die tot een kleenachtinge van deſe Regeeringe illuſoir te maken, ende alſoo t'eenemael te deſtrueren, 't geene by ons dickmaels met rijpen raet, ten dienſte van de generale Compagnie wert goetgevonden ende gearreſteert, het welke by ſequele toelatinge veele onordentelijckheden veroorſaecken, ende het radt van een goede wel geſtelde Regeeringe, in haren omloop ſeer hinderlijck weſen, ende vry altereren kan. Want wy dan betuyghen, dat ons niets ter werelt meer ter herten laten gaen, als de wel beſtieringe van den ſtaet der generale Compagnie, die ons om te regeeren in handen gegeven, ende ſoo dier aenbevolen is, goet gevonden ende gearreſteert hebben by der hant te nemen het redres, 't welck in cas van dit ſubject te vereyſſen komt, ende tot dien eynde wegh te nemen den oorſpronck van die ſchadelijcke ongelegentheden dieder op Tayouan en op Formoſa voorgevallen zijn, dat dan gevolgelijck verſtaen is, door 't middel van den Gouverneur, mitsgaders de tweede en derde perſoon des Raets

van Formoſa, van daer op te ontbieden, geſchieden ſal, alſo wy ons geenſins in hare langer continuatien aldaer konnen gheruſt ſtellen, ſulcks de Gouverneur *Frederick Coyett* op de receptie deſes gelaſt wort van 't Gouvernement afſtant te doen, en hem met de regeringe daer te lande niet meer te bemoeyen, tranſporteerende 't ſelve met alle dependentien van dien, in handen van den Heer en Meeſter *Herman Clencke van Odeſſe*, geweſen Advocaet Fiſcael van India, tot dien eynde met deſe Scheepen derwaerts gaende, achtervolgens de commiſſie die wy daer toe op ſijn E. hebben verleent, ſullende gemelte Heer *Coyett* met het eerſte van daer vertreckende Schip, nevens de Racts-Perſoonen *Jan Oetgens* ende *Jacobus Valentijn*, die hare chergies oock datelijk ſullen afleggen, met hunne familie herwaerts komen, om hare ſaken in behooren voor ons te verantwoorden, &c.

Dus verre de woorden van deſen brief / dienwe nodigh gheoordeelt hebben ſoo ampel alhier te inſereeren / om dat daer upt aen alle onpartijdige te blijcken komt / dat op alle de beſwaerlijcke preadvertentien ende waerſchouwingen des Gouverneurs en Raets van Formoſa / wegens Coxinjaes gewiſſe overkomſte / ende mitsdien op de ghedurighe aenhoudingen van noodwendigh ſecours / ende op alle de heylſame voorſlaghen en verſoecken / van de verſalle Fortificatien te moghen herbouwen / en eenige nieuwe aen te ſtellen / alwaer de noot ſulchs ware vereyſſende / tot voorkominge en afweeringe van dit dreygent ongeval / op Battavia gantſch geen reguart genomen / en ghevolgelijck voor 't niet ſenden van de gereyſchte noodſaecklijckheden / en verlof van nodige werchen / tot tegenweer te maecken. Het Eylandt Formoſa by den Raet van Battavia genoeghſaem verwaerlooſt zy / en daer upt licht af te nemen ſy / wie de voornaemſte oorſaecke gheweeſt ſijn van alle de daer op gevolge malheuren de Compagnie in ſtaet van Formoſa overkomen.

Maer 2 dagen hier naer komt op Battavia tijdinge van Tayouans begeringe.

Maer voor dit mael hier van al wedder genoeg / en ſullen met deſen brief den nieuwen Gouverneur Hermanus Clencke naer Formoſa laten vertrecken / omme aldaer beſit van ſijn nieuw Gouvernement te gaen nemen / ende ſoogh hem wel haeſt tot trooſt der belegherden / met een ſecours Bloote op de hielen volgen. Maer ymant ſal misſchien dencken / waer van daen op Battavia deſe ſchielijcke veranderinghe ſoo ras opgekomen ſy / alwaer men ſich verſeeckert hadde gheſhouden dat Coxinjaes Oorloghs-gheruchten nu al wedercomme in roock verdweenen waren / en daer men ſoo ghefulmineert hadde op 't onderlaten van den Maetcauſe rocht / ende ghedoleert over de groote onkoſten in het prepareeren van tegenweer getonſumeert / ende daermen hier op ſoo ras tot de onkoſten van ſecours te ſenden / herſt konnen reſolveeren: Om dit te verklaren dient geweeten / dat het Jacht Maria, nevens den Hector, 's Gravenlande en 't Vinckje, in de eerſte aenkomſte der Chineſen / op de Formoſanſe Rheede / teghens de ſelve ſoo ongeluckigh / als boven verhaelt / ſlaeghs gheweeſt ſijnde / ende dat den Schipper van 't voorſs Jachtje niet ontbeent en ware / dat hy door den Gouverneur aldaer opgehouden ware geworden / om in gebal van noot / tijdinge van des vyants ondernemínge / en Formoſaes ſtaet / naer Battavia te konnen overbrengen / ende hy naer dit gebecht / wegens de nieuwe beſettinge van de Haven door de Chineſen / geene bteven oſte nadere laſt van 't Lant konnende bekomen / ſo hadde deeg Schipper voorts op eygen goetvin-

den

den en lie nnisse van 't geen tot die tijt hadde gesien ende gehoort / ghereedt de repse naer Batavia, om tijdinge van 't gepasseerde te brenghen / te ondernemen / niet tegenstaende 't Noordet Mousson al ghheelijck verloopen ware / soo waeghde hy echter de hant / zeylende tegens 't Zuyder Mousson in / achter de Philippinen om / en naer meenighte perikulen uptghestaen te hebben / arriveert hy van Tayouan in omtrent de vyftigh dagen op Batavias Rheede / met de tijdinghe van der Chinesen machtige overhoofste / in groot ghetal van Waertuygen / en menighte van Soldaten; welcke tijdinge op Batavia ongemeene alteratien veroorsaeckten / te meer / dese de onder wacht vooravam / voor dien men aldaer op van der Laens rapport en aenbrengen der gemisconteerdens voorgaens geoordeelt hadde / ganich geene apparentie van een aenstaende Chinese Oorlogh sich te vertoonen / welckers voorgeven dooz Claes Verburgh uyt tegenseggens lust gestadigh ghestijft / en met schijn-redenen gheadstrueert ware gewoorden / zijnde desen man in Raden van India gestadigh doende geweest (onder pretext van groote kundigheyt in der Chinesen maximen) de waerheden van Coxinjaes geruchte, Oorloghs-desleynen op Formosa tegens te spreecken, daer toe ghebruyckt hebbende een deel vile en gepassioneerde Suppoosten, benevens eenen onverstandigen rapporteur, die geen geloof en meriteeren, stoppende 't oor aen de andere sijde voor die geenen, die contrarie sustineerden ende getuygen konden.

Dat generael ende Raden dapper ontsteit,

Ende wanneer nu evident te blijcken quam de waerheyt van alle dien aengeloope geruchten / ende sich bevont de saechen soodanigh uptgeballen / gelijck Coyett voorsichtigh van tijt tot tijt successivelijck gewaerschouwt hadde / soo begon den Generael en Raden van India hunnen misslagh wel te mercken / waer van soo klare pzeuben gegeben hadden / tu hunne lzief / daer in Coyett op ont boden was: dies om hun fauten soo veel doenelijck te bedecken / so daerdichtmen dan Batavia spoedig een Jacht af / onder voorgeven dan den nieuwen Gouverneur Clenck te revoceeren / die nu twee daghen te vooren vertrocken was / maer in der daet voornamentijck / om boven ghementioneerde lzief te achterhalen / en weder op te brengen / die alsdan na alle schijn het licht nopt meer soude gesien hebben / maer dit Jachtje most veruchteloos wederomme keeren / vermits wegens verloop des saysoens den Gouvernent Clencke niet en konde achterhalen.

hunne misslagh doet bemercken,

hare gegeven ordre revoceeren,

Onderttusschen vergaderdemen op Batavia seven hondert militaire koppen / benebens eenig Zeevarent Volck / en eenige Oorlogs-behoeften in tien Schepen / tot secours voor Tayouan, maer omme over dese soo schielijck te samen geraepte krijghs macht een gebieder ofte Delt-Overste upt te binden / was al wat werckis aen vast / her ware wel licht af te meeten dat Tayouan in een soberen staet / ende met soo gheringe macht niet veel eers en soude te behalen sijn / hoewel Compagnies staet ongheneen veel aen Formosaes behoudentisse ghelegen ware / ende tot dit exploit wel een vigilant / en seer expert Krijghs-Overste / een man van gestagh en authoriteyt gerequireert wierde / so en wilde nochtans niemant der Raden van India / doenmalen op Batavia tegenwoordigh / aen dit schuje trechen / niet tegenstaende men inde boven gementioneerde schrijven soo hoogh ende menighmalen geroemt hadde van dappere mannen, in welckers boesem noyt kleenhertigheyt en resideerde, die in 't stuck van dreygen noyt vervaert waren, nochte door vreese van 't stuck sich lieten afleyden,

en een secours Vloot tot ontset toeruysten, om de welke te commanderen geen bequaem Opperhooft konnen de uytvinden;

Digitized by Google

leyden, en wien niets meer ter herten en ging als den welstandt van de Ed: Compagnie. Maer alsʒ 't daer nu op aen quam om de Compagnie desen merkelijcken dienst te doen / soo en wasser niemant t'hups / den Generael was te out / behalven dat ampts halven niet en vermochte dan Battavia te gaen, den goeden directeur Hartzingh was een destigh Coopman / maer onbedzeven in den Oozlogh. Den dapperen en nopt volpzesen Helt Vlamingh hadde ghenoeghsame pzeuven van synne dadtlandtsen / in de Amboinese Oozlogen ghegeven; een ander dienst ooch wel wat te doen. Claes Verburgh wiste wel raet omme alle heylsame doozslagen tegen te spzeecken / maer tot redzes van Formosaes verdallene saecken sagh hy wepnigh kans / ende soo doozts schoof pder desen last van synen halse / ende wiste syn eyer-hoʒf / dooz de plaetse daer slagen soude vallen / wel te bewaren / welckers exempel de mindere dienaren nabolgende / nam Regis ad exemplum totus componitur orbis, soo meester soo knecht / so en wasser niemant die lust hadde desen Laurier-krans te verdienen / pder merckte wel de saeck op Formosa dersupmt ende verbʒuist te wesen / tot verkiesen daer toe Jacob Caeuw. Tot dit werck t'eenemael on bequaem. dat men epndelingh met veele inducties / groote promissien van recompense ende belosten dan indemniteyt uptdoot eenen waegh-hals / die dit dozste ondernemen / namentlijck / Meester Jacob Caeuw, Advocaet ende Raet van Justitie des Casteels Batavia, een persoon / wiens spzaecklist (om dat misschien te veel op syn neus ghelegen hadde) soodanigh bedozven was / datter wel een Colck van nooden ware / om synne woozden / die alle te samen dooz de neus spzach / aen de aenhoozders te doen verstaen / ende die volgens epghen believentisse geene andere Uʒghs-erbarepthepdt en hadde / als dat menighmalen op de Academie te Leyden met syn beegen tegens de straet-steenen / ende der goede lieden glasen ware doende geweest / daer ooch menige schoone eschappaden hadde leeren maecken / boozuamentlijck wanneer de Stoopses met hare halve Pieckes achter syn gat waren / daer dan hem eenige in den Oozlogh wel te passe syn gekomen / gelijck hier onder te sien is. Hier was den genen gevonden / die de staf de belle aenhangen / ende als een andere Gideon Formosa vande ongeloobige Chinese bpanden berlossen soude; het seggen dan seker beroemt Delt-Oberste wiert hier wepnigh geconsidereert / als dat een Heyrleger dan Schapen / dooz een Leeuw aengeboert / meerder te vzeesen was / als een dan Leeuwen / aengeboert dooz een Schaep; waer uptgenoegh blijckt / hoedanigh Tayouans ontset op Battavia behartigt wierde / ende datmen alsdaer dan dees verbzoodde saecken geen goede upt slagh te ghemoet en sagh / alhoewel men semblant maechte / als ofte met dese Bloot veel wonders soude upt te rechten wesen / ende datmen menighmalen soo diet betupght hadde / sich niets ter werelt meer ter herten te laten gaen, als de welbestieringe van den Staet der generale Compagnie, die hun om te regeeren in handen ghegeven, ende soo dier aenbevolen was. Daer nochtans in desen evidentelijck gebleecken ʒy het contrarie van dien / dat menschelijcke passien dan haet / nijt / en afgunst Compagnies interest verre oberwogen / en datmen veele dingen omtrent Formosaes welstant so gerefolveert / als onderlaten heeft directelijck tot Compagnies nadeel / en tegens hun epgen ghemoet strijdende / alleenelijck omme Claes Verburghs binnige bʒijften te complaceeren / ende dooz tegenspzeechen desen stijfsinnigen niet te seer te frustreeren / gelijk sulckʒ des noots synde / klaer soude konnen blijcken upt seecheren bʒief / jegenwoozdigh als noch in handen

van

van Coyett beruſtende/ geſchreven met eygen hant van den Generael Maatſuyker, waer in ſijn E. onder anderen ſeght/ dat niet tegenſtaende in den generalen brief/ in Rade van Indïa aen hem Coyett geſchreven/ hy aldaer wat te harde beſtraft ende hem wat te veel afkeer gheghéven wierde/ hy ſuckte ſich niet ſeer moſte aentrecken/ door dien 't ſelve geſchiede meer om Verburgh wat in te willigen/ als dat het rechten ernſt was/ dat anderſints hy Generael met oprechter herten verklaerde/ in 't Gouverno en directie van hem Coyett een goed behagen te hebben/ met aenmaninge van in ſijnen yver in Compagnies dienſt te willen continueeren/ &c. Waer upt te gelooven is/ datmen den onnoſelen Coyett ofte heeft ſoecken 't nette over 't hooft te halen/ ofte upt politijke conſideratien Tayouans behout al willens verſupmt/ 't welck door de Compagnie behlagelijck valt/ dat ter occaſie van onderlinge twiſten en bracheelen haerer dienaren ſoo hoſtelijcke pant/ als Formoſa/ verlooren hebben/ en ſoo groote ſchade geleden/ weſende daer benevens door oprechte en trouwe dienaren ſeer ſmarteliych/ dat de Heeren Bewint hebberen in Nederlandt/ door de tegenpartye hun laten preoccupeeren/ ſonder de andere partye opt te hooren/ gelijck in deſen aen Coyett wedervaer/ op wien Bewint hebberen/ wegens Formoſaegh verlies/ alle hare gramſchap lieten vallen ſonder hem immers gehoort/ veel min dan ſijne zaecken naer waerheyt onderreeht te weſen/ daer nochtans ſommige op Batavia hare indignatie veel meerder als Coyett verdient hadden/ ende onder die voornamentlijck dien ſtijf hoppige capiteleuſe Claes Verburgh, die met ſijn tegenſpreken van in tijts behoorlijck ſecours tot ontſet te prepareeren en af te ſenden/ Coxinja geene geringe/ ende ter contrarie ſijne Heeren Meeſters meer ondienſt gedaen heeft als wel de helfte van des Vyants Leger.

De ſecours Vloot dan/ als boven geſegt/ in der haeſt upt hoecken en winckels by een geraept/ en verbaerdigt weſende/ wiert deſelve onder hunnen gebieder ende dapperen ſi Diis placet Delt-Oberſten Jacob Caeuw, op den 5 Julp 1661. afgheſonden/ benevens ſchrijven van inhoude/ dat Generael ende Raden van Indïa/ wegens alle de veelboudige preparatien en wercken/ tot tegenweer by Coyett en ſijnen Raet by der handt ghenomen/ in den voorleden Jare/ omme de Vyandt 't hooft te bieden/ als mede wegens 't ſtaecken des Waccauſe tochts/ en aenſhouden der overghelonde hulpe onder van der Laen, ſeer t'onvreden waren gheweeſt/ alſoo der in een gheheel Jaer tijts op Coxinjaes bepgement/ en Coyetts waerſchouwingen niets geboigt en was/ ende dat ſpleeden daeromme Coyett met ſijn tweede en derde perſoon van hare ampten al gedepoteert/ ende andere in hare plaetſen geſtelt hadden gehad/ maer alſoo twee dagen daer na het Jachtje Maria hun ſeer onverwacht de tijdinge bracht/ als dat Coxinja door Tayouan vyandelijck overghekomen ware/ ende dat mitsdien die ſuſtenue van Coyett ende ſijnen Raet/ wegens de onfeilbare ghewiſheyt van Coxinjaes overhomſte/ nu in 't laetſte ſupſt ſoo upgeballen ware/ gelijck als deſelve van tijt tot tijt ghewaerſchouwt hadden/ ſoo en lion den Generael en Raden alle 't boden verhaelde/ als nu ſoo qualijck niet meer opnemen/ als wel te vooren gedaen hadden/ ende hadden daerommme mede goet ghevonden door dit mael in de Regeeringe van Formoſa geene alteratie te doen/ en van hare voorgaende reſolutie/ waer by Gouverneur en Raets-perſoonen gedepoteert hadden/ af te wijchen/ en de oude Regeeringe

Caeuw vertrecke met de ſecours Vloot na Tayouan, met een brief van revocatie en retractatie der voorgaende beriſplingen en deportementen.

in ſijn gheheel te laten / en dat tot dien eynde den nieuwen Gouverneur Clencke mede gherecommandeert hadden / alles breeder bp den ſelven brieff te ſien onder No. 7.

Clenck arriveert ondertuſſen in Tayouan, daer het ſlecht laet ſeggen.

Met welcke Bloot ende oprze den voorſs Caeuw in dato als boven van Batavia naer Tayouan vertrecken de / en konde ſoo raſ niet ſpoeden / ofte den nieuwen Gouverneur Hermanus Clencke omtrent de 13 dagen voor hem van Battavia vertrocken weſende / was al op den 30 Julp op Tayouans Rheede behouden gearriveert / dewelcke ſich een paiſſibel en tranquil Gouvernement gheimagineert hebbende / quam als een nieuwe Gouverneur met Wimpels en Vlaggen luſtigh opgepronckt / maer wierde haerſ op ſijne komſte op de Zupder Rheede / niet wepnigh ontſtelt / als bp de Noozder Rheede met eenige honderden van Pyandelijckie Gozloghs Baertuygen ofte Joncken bedeckt ſagh / ende met eenen vernemende / dat dan 't Caſteel Zeelandia aenſtonts op ſijne aenkomſte de groote Vloer-vlagge opgehijſt wierde / was hem ſulcks een gewis teyken de bane op Formoſa niet klaer te weſen / weshalven behommert / hoedanigh ſich in dit voorval ſoude hebben te ghedragen / van een Gouvernement te aenbaerden / dat hem gheofferteert ware als in een gheruſtige en vreedige ſtant te weſen / 't welch bp nu ter contrarie geheel ontroert / en miſſchien in 't cupterſte ghevaer bebont / ſoo en konde bp tot geene reſolutie komen / wat hem in ſake van ſoodanige nadzuch te doen ofte te laten ſtonde / ende ſijne reſolutie voor eenighen tijdt noch opſchoztende / ſoo gaf bp aen Landt kennijſſe van ſijne komſte / mitſgaders in wat qualiteit bp quam / maer dat voor als noch omme bpſondere redenen niet aen Landt en ſoude komen / ſendende met eenen ſijn mede gebzachte brief van den 21 Jump aen Landt / welcke brief en tijdinge op Tayouan ſeer onverwacht komende / gaf bp alleen en groot een algemeen miſnoegen / van dat op Battavia ſoo qualijck gedupdet ende uptghelept wierden alle de goede voorſorgen en werckten / die men ſoo voorſichtig en heplſaem tot Tayouans behoudeniſſe in 't werck gheſtelt hadde ; waer op voorts een algemeene dzoef hept en flauhertighept onder het Volck volghde / van dat hen verſteeckten ſagen van de hoope / waer mede ſoo lange door den Gouverneur gevoert hadden geweeſt / van Battavia ſpoedigh en machtig geſecondeert te ſullen worden ; oder achte ſich ſoo goet als verlooren / den Pyant noch tien a twaelf maenden upt te komen harden / ſonder ſecours ende ver verſſinge / daer toe begonden de apparentien ſeer te minderen / vermits door geduricht waken en bzaken het Volck ſoodanigh afgemat ende verminckert was / dat naulijchs vier honderd bequame perſoonen in 't Caſteel noch oberigh waren / weſende de reſt doodt / ofte met de neus in 't ſiech-bedt aen ſcheurbupck en waterſucht / ſulcks dat alles ſich begon te ſtellen tot eene miſerable uptſlagh te nemen / waer inne deſe quade tijdinge / dat van Battavia geen ſecours te verwachten ſtonde / mede niet veel goets en wercke. Den Gouverneur Coyett liet ſijnen ſuccesſeur ende verloſſer eenige malen verſoecken / dat perſoonelijck aen Landt geliefde te komen / omme ghe ſamentlijck te konnen overleggen den ſtaet van ſaecken / ende dat mede poſſeſſie van ſijn nieuw Gouvernement ſoude komen nemen ; maer Clenck daer in wepnigh ſmaecte bindende / heeft het aen Lant komen t'elcheng ghecxcuſeert / tot dat eyndelingh naer eenige wepnige daghen leggens / een ſtozm opkomende / hp van de Rheede af in Zee ſtack / en gemelte ſtozm wat continuerende / Scheeps reſolutie trock van het voozt te laten ſtaen

naer

naer Japan toe / onder voorgeeven dat gebreck van Water ende Rijs hadden / en mitsdien niet langer af en aen konde gehouden worden / wesende zedert dien tijdt in Tayouan van hem niets meer bernomen ; ende wat noot wast / hadde desen Heer sijn ongeval hier by noch ghebleven / van een ontroert Gouvernement niet te hebben willen aenbaerden / soo soude misschien noch ghenoegsame wettige redenen van excuse hebben konnen uytvinden / waer omme soodanighen staet te accepteeren / onderlaten hadde / maer 't ongheluck wilde / dat Tayouans Rheede verlatende / splieden een groote Chineese Jonck ofte Vaertuygh reskontreerden / dewelcke verzeylt hebbende / bevonden die uytgheteert door eenige Chinesen op Battavia, en van daer vertroeken met een Vyze pas van den Heer Generael ; maer desen niet tegenstaende slaen dit Vaertuygh aen als goede buyt / onder pretext dat den Heer Generael ten tijde van 't verleenen van de Vyze pas / van den Oorlogh der Chinesen op Formosa noch geene kennisse gehad heeft / ende dat mitsdien dit mede voor een spanjolsche Vaertuygh moste geacht worden / als wesende van deselve Natie / daer op vallense aen het plunderen / ende den principalsten buyt onder de principaelste Hoofden verdeelt ; maer dit naulijcks gedaen wesende / ofte roubloop volghde op de spelen / sy waren seer verlegen waer met de Chinesen ende 't Vaertuygh souden verblijven / deselve in Japon te brenghen / soude onder de Japonders een leelijcke roep veroorsaecken / 't Vaertuygh met de Chinesen te laten drijven / wilde mede niet luchten / sy hadden een Vyze pas gehadt / ende te rechte komende souden veel te verantwoorden konnen hallen ; eyndelingh naer veel overleghs wierde gerefolveert de pas te verscheuren / 't Vaertuygh in de gront te stappen / ende het Volck op 't naeste Eylant te setten / ghelijck geschiede / worden de dese luyden van alles ontbloot / geset op een droy Eylantse / daer noch soet water / noch te eenigerhande lebens middelen op en waren / daer van men hen oock niet en voorsagh / als voor seden ofte acht dagen het leben te konnen behouden / soo dat noot saecklijck van honger souden hebben moeten bergaen / ten ware dat bygeval seker ander Chinees Vaertuygh daer dichte voor by zeylende / dese luyden op hem winchten / daer af geloft ende op Battavia gebracht worden / alwaer sy lieden haer noot aen de Hooge Overicheyt klagende / daerde dit een swaere last op den hals van den voorsz Clenck, dewelcke uyt Japan op Battavia te rugge komende daer over / als mede wegens 't niet aenbaerden van Tayouans Gouvernement door den Fiscael aengesproocken / bleef het proces steecken ende vertrock gemelde Clenck voor Admirael over de Retour-Vloot naer Nederlandt / soodanigh isser noch deur te redden / voor pmandt / die het Vogeltje te vanght heeft / die magh vpelijck in het nesje kacken / met oorlof gheseyt / 't spreeckwoordt spreeckt soo leelijck en teh niet / hadder soo veele op Coyett te seggen gheweest met soodanigen fundament / daer en is geen twyffel aen / ofte Claes Verburgh soude dit wel soodanigh hebben weeten te dirigeeren / ende daer over soo hart en leelijck gheroepen hebben / darmen een krape galgh daer mede soude verciert hebben gehad.

Clenck eben vertrocken wesende / verscheen den 12 Augusti de secours Vloot onder haren Commandeur Caeuw geluckigh op Tayouans Rheede / met het verschijnen van dien wierden alle verslagene geesten verquickt / de slechten uyt de Hoop / de luyden op de Wal / elck sagh dit aen als een secours van den hemel / hupten allen verwachten hun toegheschonden / strachs laet men de ge-

Caeuw arriveert met de secours Vloot op Tayouans Rede,

dewelke dloot quaet weer niet geloſt kan worden.

gedachten gaen tot loſſen / dien ſelven dagh noch na bupten ſendende de Loots-boot / die bp 't Caſteel lagh; maer of wel de wint ende 't weer hantſaem was / ſoo ware 't Canael nochtrans al te ſeer ontſtelt omme te konnen loſſen. Des ande-ren daeghs den 13 daer aen volgende / de holle en ſtorminge 't Canael ondaer-baer gemaeckt hebbende / wierden dies niet te min met groot gebaet en peri-kul twee dupſent twee hondert ponden buskruyt / ende verſchepde andere ſeer nodige boorraet / benebens beele Soldaten van de Vloot aen Landt gebracht / waer en tegen de Vloot door het harde weer ghenoot ſaeckt wiert verder om de Dupt ende Zeewaerdeer te ſteecken. Den 14 en 15 dito de Zee ende wint ſich noch al meer verheft hebbende / moſten de Schepen noch verder om de Dupt blijven / wesende niet mogelijck eenigh Baertupgen daer af ofte aen te komen. Den 16 was 't weer wel tamelijck / maer 't Canael al te ſeer ontſtelt

Wort ge-noot ſaeckt weder Zee te kieſen.

omme pet weg van de Schepen te konnen loſſen. Ende den 17 was het weer van langhſamer handt ſoodanigh toegenomen / dat de gantſche Vloot van de lager wal af de ruyme Zee heeft moeten kieſen: welcke particulariteyten van wint en weer getrocken uyt Formoſaes dagh-regiſter bid. N°. 8. wp nodigh gooz-deelt hebben hier ſoodanigh te ſpecificeeren / omme daer mede dan on-waerheydt te obertupgen des Fiſcaels ontwaerachtigh verhael in ſijnen epſch Artijckel 162/163 en 164. alwaer ſept / Dat den Gouverneur en Raet on-geconſidereert de dangereuſe Rheede ende periculeus Vaerwater van Formo-ſa, hy de gantſche ſecours Vloot aldaer, by de drie etmalen heeft laten leggen, ſonder van loſſen te reppen, verſluytende den tijdt met lanterfanten, ſoo dat korts daer aen Artijckel 167 en 168. Godt ſijn zeegen van een ondanckbaer Volck aftreckende, ſijn hevige ſtormwinden ontſtaen, invoegen dat de gant-ſche Vloot ghelijck als ghekomen was, geladen de Rheede moſten ruymen. Welck onbeſchaemt voorgheben ghenoeghſaem betupght / dat men niets ontſien heeft / omme den onnoſelen per fas & nefas te bekladden ende te verſmooren.

tot groot hartſeer der bele-gerden.

De Vloot als verhaelt / door ſtorm van Tayouans Riſeede afgedreven we-ſende / ende 28 dagen wegh blijvende / brachte ſulcks den Belegerden geene kleene hartſeer toe / dewelcke hare eerſte vreughde / wegens bekomen ſecours wat temperde / ende haren ſtaet wat nader overdenckende / behont men ſoo groote reden van vreughde niet te hebben als ter eerſter inſtantie ſich wel ver-toont hadden / want deſe Vloot ſeer ſoober voor ſien / en de militiare maer ſe-ven hondert koppen ſterck weſende / ſoo was met dit ſecours niet veel ander verſterckinge aen den belegerden toegebracht / als dat geſtelt wierden in dien ſtaet / waer in ſp waren in den beginne des Oorlogs / van defenſive des Vpants attentacten te moeten afwachten / ſonder peyt van belang offenſive tot verdrijf en verbindinge des Vpants bp der handt te konnen nemen.

En vreug-de des Vyants die ſich on-derſtuſſen dapper in poſtuer ſtelt.

De Vpandt ondertuſſchen / dat de Vloot ghekomen / en door ſtorm weder verdreven ware / van deſe ghelegentheydt ſich dienende / brachte dien ſelven advont / als de Vloot bupten ten Ancker quam noch 150 ſoldaten in 't quar-tier Zeelandia, ende des anderen daeghs ſont hp noch verrigh Baertupgen vol gewapende Soldaten als vooren in de Stadt / wesende den Vpandt t'eene-mael ontſtelt (gelijck ſulcks door de Oberlooperes en Gebangens verhaelt is geworden) van een ſecours Vloote ſoo ſpoedigh bupten allen vermoeden tot hulpe der belegerden geſonden te weſen / konnende niet begrijpen hoedanigh

de

de tijdinge van ſijne Vyantſchche oberbal op Battavia overgebogen ware/ bermits op ſijne aenkomſte 't Roozder Mouſſon eeetg verloopen / ende mits dien onmogelijck ſcheen naer Battavia te zeplen; ende hp maeckte hier op met de ſijnen een beſlupt / dat alhoewel maer tien Schepen / echter daer op nu meer dan twee dupſent Soldaten ſouden weſen: maer hp bleef niet langhe in dit ſijn droom / want op dien epgenſte nachte dat de Vloot dan de Kheede verdzeef / is het Fluptje Urck dooz den ſtozm op Formoſa geſtrant / ende aen ſtucken geſchoocken / ende alle 't Volck daer af in handen deſ Vpants verballen / ghepijnight en gedoot / upt dewelcke den Vpant kontſchap dan de geſtalte der ſecours Vloot beſtomen hebbende / Coxinja weder een grooter moedt ſchepte / ende met de ſijnen raiſonnerende / dan dat op de ſimpele ghetuchten dan ſijne oberkomſte men boozleden Jaer wel 12 Schepen met 600 Soldaten onder een beruchte ende gelucklgh Krijghs-hooft alſ van der Laen dan Battavia afgeſonden hadde / ende datmen alſ nu op de kenniſſe dan ſijne effectiue oberkomſte dan Battavia niet meerder dan 10 Schepen en 700 Soldaten onder een ongeoeffent Krijghs-hooft afgheſcheept en hadde / maechten de Chineeſen daer op een beſlupt / dat de Compagnie op Battavia dan alles ſeer ſober moſt boozſien weſen / ofte dat de Compagnie ſich wepnigh aen de beſhoudenis dan Formoſa gelegen lieten / immers dat in allen ghevalle de belegerden booz dat Jaer niet meer te berwachten hebbende / Coxinja middelerwijle / bebooren de nieuw en meerder ontſet quam / 't Caſteel Zeelandia wel ſoude konnen bemachtigen.

En dooꝛ 't ſtranden van 't Fluptje Urck informatie bekomt van de geringheyt van 't ſecours.

De ſecours Vloot naer 't opſhouden der ſtozmen / den 8/9 en 10 Septemb. weder op Tayouans Kheede geheert weſende / wierden de reſterende ſoldaten ende andere behoeften daer boozts afgeſcheept / ende quamen mede bijſ der blootgaenſte Schepen binnen 't Canael aen 't Caſteel ten Ancker: waer op den 12eden Kaet / geſtercht met de Capiteyns / Schippers en Luytenants bp een geroepen / en alſoo de nieuwe aenkomelingen met gewelt een pzoef wilden nemen / wat den Vpant booz ſoldaet ſchap honde betoonen / wierden in deſelbe eenpaczigh goetgevonden en gereſolveert / dat met dit nieuw ſecours van Volk en Schepen men ſoude trachten den Vpant upt de ſtad Zeelandia te verdzijven / ende de Jonchen die binnen 't Canael omtrent Provintia lagen te ruyneren / wozdende met eenen beraemt daer in de volgende ozdze te obſerveren / vid. N°. 9. als dat twee Schepen ſouden gaen leggen achter de ſtadt Zeelandia, recht booz de dwars-ſtraten / en des Vpants batterpen aldaer trachten ſouden met haer geſchut te rupneren / ende den Vpandt aen die kant beſich te houden / ondertuſſen datmen dan 't Caſteel aen de andere kant / onder 't faveur dan 't Canon / met dzie a vier hondert mannen de Stadt attacqueerde / en ſochte in deſelbe dooz te dzeken; ende om den Vpant aen alle kanten beſig te houden / ſouden / geduzende deſe attaque / dzie andere Schepen / twee Galjoots / benebens bijſtien Scheeps-boten en Schupten / voozſien van ghenoeghſaem Krijgsvolck / Vupprwerchen en andere materialen / eenſdoefs voozbp de ſtad Zelandia heenen baren nae 12 a 13 niet verre van daer leggende Vpandtſche Jonchen / ende deſelbe eerſt met ghelchut dapper aentaſten en afmatten / ende daer naer met het kleender Vaertupgh trachten te vermeeſteren ofte te vernielen ſulcks wel gelucklende / ende boozders hang ſiende / datſe alsdan de andere Jonchen / de welcke in twee Eſquadzen verder op ondleper-gronde lagen / deſgelijcks ſouden trachten te handelen.

De ſecours Vloot komt weder op de Kheede, waer op beſlooten wordt de ſtadt Zeelandia en den vyant aen te taſten.

Exploit te water ongeluckigh.

Welcke ordre op den 14 September beraemt / wierde den 16 daer aen volgende ter executie gestelt / maer soo dra en waren de Schepen ende voordere Vaertuygen met de vloet ende favorable wint niet dan 't Casteel afgestreecken / ofte de wint begon schielijck te gaen leggen / en daer na geheel contrarie te worden / sulcks dat de Scheepen meest alle op hunne verordineerde plaetsen niet en konden geraecken / nochte niet soo na komen / dat de Joncken met haer geschut konden bereycken / ende ofte wel mitsdien de voordere attaque met het kleene Vaertuygh hadde behooren achter wegen te blijven / soo waren echter de belepders van 't werck soo bevreest / dat met alle de Booten en kleene Vaertuygen vol Combattanten gepropt tot de Joncken introepden / ende deselve op 't disabandt gheruft omtrent een uyr langh bevochten / met wepnigh voordeel / alsoo de Chinesen bedeckt / ende ons Volck aen alle kanten bloot stonden / soo dat eyndelingh dry Boots door de Chinese Joncken overspelt ende ghenomen worden / de resteerende Vaertuygen seer confuselijck naer de Scheepen haer retrait namen / met verlesse het ooch niet veel beter afstep; want twee van deselve Schepen wegens de groote stille door de vloet op den gront gheraert / soo is het eene door 't heftigh schieten des vyants opgeblogen / ende 't andere door Chinese Vranders in den brandt gestoocken ende verbrant / wesende in dit ghevecht / behalven veele ghequetsten / aen onse kant verlooren een Schipper / een Luytenant en een Vaendrager met 128 mannen / ende van des Vyants zijde omtrent de 150 dooden / behalven de gequetsten; blijvende mede den upbal wegens 't quaet succes der Schepen steecken / ende den Fiscael gerordineert de overtreders van de mede gegeven order te recht te stellen; maer alsoo hoyr daer aen den schuldighsten Schipper van 't verlooren Schip Cortenhoef, in een ander ongeval met een Boot volcks in Tayouans Canael quam te verdrincken / soo en is daer op voordere niet meer gevolght / voer de schult op den doode werpende.

Exploit te Lande neemt geen voortgangh.

Des anderen daeghs naer dese qualijck ghesuccedeerde aenslagh te Water / wierde de gerefolveert het geluck te Lande ooch eens te versoecken / ende tot dien eynde goet ghevonden / daermen met 400 Soldaten ende 50 Bosschieters een aenval op de Chinese besettinge in Borchenburg den 20 des uchtens door dag souden ondernemen / maer het noodige gereetschap daer toe soo haest niet hebbende konnen daer dighwozden / als mede noch eenighe materialen daer toe nodigh ontbreeckende / ende eenige andere wichtige incidenten daer tussen komende / so is dien bestemden upbal wederom eenpariigh afgestemt / ende tot op een andere bequame gelegentheyt verschoven.

Ende alsoo 't Guarnisoen van 't Casteel dagelijcks seer afnam / soo wierde doenmalen mede goet gevonden / daermen tot verstercking van 't selve Guarnisoen de besettinge ende goederen uyt de Fortressen Tamsuy ende Quelang, om de Noort op Formosa ghelegen / door dese derwaerts te senden Scheepen soude gaen lichten ende in Tayouan doen transporteren.

Schepen kruysen op de Joncken.

Den 27 dito wierden twee der besepste Scheepen afgevaerdight tusschen Formosa ende de Pescadores te gaen kruysen / die uyt ende naer China voeren / ende den Vyandt sijne beloesten waren toebrengende.

Halen verversinge en brandthout,

Den 3 October wierden twee Scheepen uyt gesonden omme Brandthout ende verversingen voor de besettingen te gaen halen / vermits veele der besettelingen met de scheurbuyck in 't steck-bedde geraecken aen blauwe schuyt- ende wa-

ter-

ter-sucht / wegens de ontbackenheyt der spijse / en gebreck van barsse hoft / als mede door geduriglh waken en bzaken afgemat.

Den 17 dito wierde wederomme een aenslagh tegens des Vpandts besettinge in Wockenburgh voorgeslagen / omme die van deselbe besettinge te loclien in een embuscade dan een Compagnie Vuprroers / en gingen tot dien eynde dijsf a ses dan onse Kupters eene bzabade daer door maecken / maer die dan binnen Lant tupckende / en quam niemant tegens haer upt / soo dat maer alleen een Chinese Schiltwacht attrappeerden en binnen bzachten. Aenslagh op Boekenburg.

Tussen den 19 en 20 dito des nachts quamen de Chinesen met beel groot en kleen Vaertuygh op Vaxembops santplate / recht over de Noozdijde des Casteels / beele Schans-kozven op te rechten / daer in swaer Canon plantenden om van die zijde 't Casteel mede te beschieten / waer op des anderen daegs eenige Luptenants upt hun selven (zijnde sulchs op een na de eerste mael / ende ooch de laetste mael gheweest / dat de Krygs Officieren upt hun selven sich ghepresenteert hebben eenigh exploit op den Vpandt t'ondernemen) bp den Gouverneur quamen versoecken / dat het voorsz werck des Vpants op Vaxembop mochten gaen verstooren / 't welcke hun toegestaen wordende / voeren sp lieden met 200 mannen in de twee Galjoots / een Champan ende twee Schecps-booten over naer Vaxembop toe / maer den Vpandt aldaer diep genesteit / begroete haer soodanigh met sijn Canon ende ander schiet-geweer / dat sp zuchteloos mosten wederom keeren / sonder te hebben konnen landen. Ende op Vaxemboy, beyde misluckt,

In den beginne van November wierde op de strant / dicht bp 't Canael een hoose Wambais opgheworpen / omme daer mede onse upt ende inkomende Scheeps-booten ende Sloupen te bezijden / die van des Vpants kleen Vaertuygh andersins geincommodeert quam te worden. Omtrent 't Canael een houte Wambais opgeworpen.

Omtrent dese tijdt bequamen die dan binnen door verscheyde Overlooperg van den Vpandt kontschap ende bericht / dat Coxinjacs saechen merckelijck den kreefs-gangh gingen / en quamen af te nemen / deselve seer slecht staende soo in China als op Formosa / dat sp gedurende dese belegeringe wel omtrent de acht dupsent dan sijne beste Soldaten verlooren hadde / dat de Jonckheu en Vaertuygen hem aen alle kanten ontsnapten / waer maer konden eschapperen / dat de goetwilligheyt sijner Soldaten en der andere Chinesen op Formosa door langhduprigheyt van dit beleegh seer afnam / ende dat de levens-middelen niet meer soo abondant als in den beginne toegevoert wierden. Hier op quam den 6 November noch een bzief aen den Gouverneur / gesonden van den Tartarischen Stadthouder der Provintie Hockscuw Simtangong, waer inne sepde vernomen te hebben / dat haren en onsen Vpandt Coxinja ons op Formosa was komen overvallen / dat sp daeromme sich aenboot om met gecombineerde macht dien selven Roover t'eenemael te helpen verdelgen / ons seer vziendelijck aenbiedende onse behoeften van onder sijn gebiet van daen te mogen halen / ende met eenen versoekende dat wp eenige Schepen derwaerts wilden senden / om Coxinjacs macht / die aldaer noch overig was hebbende / door af gelijckerhande te verdelgen. Den vyant begint in't beleegeren te slauwen en af te nemen. De Tartaren aenbieden den belegerden hare hulpe ende secours.

Door alle welcke goede tijdinge de belegerden wederomme een nieuwe moet scheppende / encourageerden malckanderen stantvastelijck tot het aenstaende Jaer upt te harden / op vast vertrouwen ende hoope dat alsdan van Battavia naer behooren souden gesconderrt worden / alhoewel in getal seer waren afnemende Deet op de belegerden nieuwen moet schepper.

mende door de veelheyt der sieckten / ende dat de gheſonden mede merckelijcke verſwackingh in hare krachten gheboeden / ſoo hooptenſe noothsaeks den Wpant ſoo lange te ſullen konnen verduren. Ende ten dien eynde overſlagh maeckende van hare proviſien / ammunitien en andere Oorloghs-behoeften / beeden daer inne ſoodanige voorſorginge / dat tot den eynde toe hen daer van ſouden konnen dienen / reſolveerende mede hun van de onnutte monden / van alle Nederlantſe vrouwen en kinderen te ontlaſten / en deſelven naer Batavia te verſenden / gelijck hoogs daer aen geſchiede / ende op dat aldaer onderhout mochten hebben en leven honden / wierde gepermitteert dat eenige penningen in Compagnies caſſa op wiſſel telden / omme op Batavia weder te ontfangen / gelijck gedaen hebben / maer de ſaecke van Tayouan qualijck afloopende / ſoo is naderhant dit gelt op wiſſel te neemen / den Raden van Formoſa voor crimen toegherecktent.

En om beter te konnen nythalden, verſenden de onnutte monden van vrouwen en kinderen na Batavia.

Maer oordeelen niet raetſaem Compagnies effecten en middelen af te ſcheepen.

Ende wijders in Rade de vrage op het tapijt ghebracht wordende / ofte deg Compagnies koopmanſchappen / goederen ende contanten die in 't Caſteel waren / op de aldaer aenweſende Schepen / upt vreeſe van eenen quaden uptſlagh / behoorden getranſporteert te worden / dan ofte deſelve in 't Caſteel behoorden te verblijven; waer op naer veel debats over en weder / wierde niet raetſaem geoordeelt ghemelte goederen upt het Caſteel op de Schepen te tranſporteeren / bid. No. 10. en dit om dat doenmalen / wegens booswerdhaelde redenen / eene vaſte hoope bp yder een was den Wpandt te ſullen konnen verdupren / en bupten 't Caſteel houden; welche hoope onder den Volcke dienden aengequeeckt / ende niet verſlaut te worden / gelijck geſchieden ſoude / ſoo het Volck ſagh / datmen de goederen in 't Caſteel niet meer en betroude / maer die op de Schepen tranſporteerde / ende hun om te bewaren niet meer over en liet als de bloote kalch en ſteenen deg Caſteels / ſoo ſoudenſe ſeer lichtelijck weder om hebben verballen in wantrouwen / in haer door den dzief van den 21 Junp veroorſaeckt / van dat men op Batavia den Tayouans behoudentiſſe ſich niet veel gelegen en liet / ende de goederen daer upt weſende / dat alsdan van Batavia noch veel minder te verwachten ſouden hebben / ende wel licht van de Compagnie gheabandonneert worden aen den goet ende bloetdorſtighen Chineeſ / wien het ſoo wel om 't goet als anderg te doen ware / dat het Volck in handen ſoude willen behouden / het geene waer mede haer leven en Vpphepdt konden ſaldeeren / wanneer alles tot behoudentiſſe deg Caſteels ſouden bpgeſet / ende hun leven ten uperſten gewaegt hebbende / ende geen hoope dan upt komſte meer overigh weſende / dat alsdan hier mede haer ſelven noch te redden hadden / welche hoope den Volcke ontnomen / ende deſperatie in haer veroorſaeckt wordende / ſtonden daer upt veele onheplen te verwachten / waer dan meenighte Hiſtorien vol ſijn / dat de ghemeente ſich meenighmalen / ende ten rechte tegens hare Opper-hooſden geopponeert hebben / in voorval dan belegeringe / niet te hebben willen toeſtaen dan de gheredde goederen upt de belegeringh verwachtende / ofte belegerde plaetſen te verdoeren / ende om niet wijt te loopen / men hadde door oogen een lebendigh exempel in Indta / waer na men ſich honde reguleeren / want alg in den Jare 1618. de onſe op 't Eplant Java, door de Javanen bp na in gelijcken ſtaet waren gebracht / alg nu tegenwoordigh 't Caſteel Zeelandia ware door de Chineſen in gheſtelt / ſoo ware doenmalen aldaer de epgenſte ſacchen mede te verde ghebracht / ofte men upt vreeſe

vreese van eenen quaden uytslagh, de ghereetste goederen en penninghen niet en besoorden te transporteeren van Lant / op de Scheepen aldaer ter Rheede leggende / soo ware doenmalen by de aenwesende Stemmen eenparigh sulcks t'eenemael ontraetsaem geoordeelt / uyt vreese 't selve al te groote alteratie onder den Volcke mochte veroorsaecken, en daeromme besloten deselve goederen aen Landt te behouden / als te sien onder No. 11. Ende in allen gevalle / by aldien den Generael ende Raden van Indias op Battavia sulck transporteeren der goederen op de Scheepen inde voorsz voorval / voor de Compagnie dienstigh ende raetsaem hadden gheoordeelt / sylieden souden sulcks wel aen den Gouverneur ende Raet van Formosa geoordonneert hebben / want haer lieden als nu niet meer onbekent wesende / dat den Vyandt overgekomen ware / ende voor desen menighmalen in hare bylegen betrapght hebbende / dat in cas van voorsz vyantlicke overkomste / Compagnies staet op Formosa in 't uyterste gevaer soude geraecken / welck gevaer aen haer lieden bekent wesende / en eerster van Compagnies goederen ende koopmanschappen op voorsz maniere te bergen / niet een woort reppende / daer nochtans in dingen van minder belang seer ample ende breede oordre op Formosaes saecken hadden gelieven te stellen / ware sulcks een vast teecken / dat sylieden met voorbedacht van dit bergen der goederen hadden gheswegen / als eene dangereuse saecke / ende dan eenen twijfelachtigen uytslagh synde / waer van de last liever hebben willen laten op de schouderen van den Formosaensen Raet / als die op sich te nemen / ende by de Heeren Majoren in Nederlandt te moeten verantwoorden: waeromme Formosaes Raet hier toe gheene speciale last hebbende / en hermochten sy lieden de goederen in manière voorsz op de Scheepen niet te bergen / te meer / dewijle doen eenparigh oordeel ware / dat door dit bergen des Compagnies staet merkelijcke ondienst stonde te geschieden / ende in gebaer gestelt te worden van alles / het eene met het andere te verliesen / daer anderssints noch hoope overigh bleef van 't principaelste te konnen salveeren / ende den Vyandt uyt harden.

Alhoewel nu omme redenen voorsz een yder der belegerden een vaste hoope gheschept hadde van den Vyandt te sullen konnen uyt harden / ende mitsdien gemoedight ware alles couragieuselijck tot den eynde toe te verdragen / so quam buyten yders verwachten dien dapperen Heltheer Jacob Caeuw in Rade van Formosa op den 8 November vergadert / voor te stellen ende ter soechen / dat men syn persoon met het eerste van daer sy trecht ende Schip na Battavia wilde versenden / onder pretext dat hy aldaer veel voordeeligher soude wesen dan deele van des Raets bylegen / om nieuw secours te solliciteeren / dat hy den Generaelen Raden van India mondelingh van alles omstandiger soude konnen onderrechten: welck versoeck ende voorstel den Raet seer vreemt voorkomende / ende mitsdien aen hem Caeuw vertoonende / hoe wepnigh soodanigh versoeck met syne commissie / opghene eere ende reputatie quame te accoordeeren / dat hy ghesonden wesende als Heltheer / omme Formosa upt Coxinjaes gebelt te redden / hy nu wilde wederkeeren als eene simpele Briefdrager / met achterlatinge van syne voorbetroude troepen / sonder pets van belang in persoon op den Vyant ondernomen / ofte opt degen getrocken te hebben; soo antwoorde hy Caeuw seer bystigue daer op / dat desen allen niet tegenstaende van sulcke ofte diergelijcke praetjens / hy echter voor 't optgaen des Noordet Moussons upt de belegeringhe in persoon wilde ende soude ter trecken / dat hy syne secrete last

Caeuw versoeckt lathartigh met de vrouwen na Battavia te vertrecken.

dat geweygert wort.

endecommissie hadde/ ende niet en behoefde naer te komen 't gheene dooz den Fozmosaensen Kaet worde beslooten; welcken laet aen hem verseghe wozdende te bertoonen/ gaf daer op tot antwoozt/ hy wiste wat ozdre hy hadde en niet en hadde/ dewelcke hy sepde niet gehouden/ nochte dan sing en was te openbaren/ noch aen Kade daer van dooz als noch openinge te doen.

De belegerden resolveeren des Tartars aenbiedinge te accepteeren, en daer over aen den selven een aensienelijcke bedinge te doen.

Met welcke gepleeghde onozdenteliicheyt Caeuw upt den Kade gheschepden wesende/ ende wel ghewoelende/ dat sonder bewilligingh des Kaets niet wel en soude konnen vertrecken/ ghelijck hy nochtans bastelijck boozgenomen hadde te willen doen/ en dese falsidieuse belegeringe te ontdiechten/ soo wende hy 't obet een andere boegh/ sich gelatende de Battavise repse upt sijn hooft gestelt te hebben/ deselve noch wat uptstellende/ tot dat bequame gelegentheydt daer toe mochte bekomen/ waerinne de Foztune hem begunstigende/ soo gebeurdent/ dat op den 26 Novembet daer aen volgende/ in Kade gerefolbeert wozdende de presentatie van den Tartarise Goubetneur/ op den 6 deser ontfangen/ te accepteeren/ en de dannen de waerts afpaerdigen soude dzp van de weerbaerste ende bespiste Schepen/ benebens twee Flupten dan Urhoghstupgh/ Ammunitie/ Pzobiande/ ende andere noodsaetlelijcke Oozloghsbehoeften/ rijckelijck boozsien/ met het uptgelesenste Volck daer op gestelt/ soo omme Coxinjaes obertghe macht die in China als noch was hebbende/ te water aen te tasten/ ende met hulpe der Tartaren te berdelgen/ op hoope dan daer dooz eene diverse in Fozmosas belegh te berooz saecken/ als mede omme berlerhande noodwendige behoeften ende diverg dooz Tayouans Guarnisoen van der waerts te gaen halen/ welke besendinge vast gestelt zynde/ soo presenteert Caeuw sijnen dienst tot uptvoeringe dan dien/ onbet boozgeben/ dat de selbe hem toequam/ bermits tot dato niet dele occasie hadde gehadt dan eentge pzoube dan sijnen pber ende ghenegentheyt tot Compagnies dienst te geben/ 't welche hem by den Kaedt tiehtelijck geconsenteert wozdende/ alsoo niemant de minste suspitie en hadde dan 't grousaem schelmstuck ende lasschete die Caeu daer mede in den sin hadde.

Waer toe Caeuw met loosheyt sijnen dienst presenteert.

Caeuw, volgens dit gerefolbeerde/ bertrecht den 3 December dan Tayouan, hebbende den Secretaris Constantijn Nobel tot sijn tweede persoon/ benebens bzieben ende geschenchen dan Compagnies wegen/ aen den boozgemelten Tartarise Stadhouder houdende/ met expzesse ozdre ende instructie/ dat/ ingeballe hart weer ofte stozm quame te ontstaen/ dat hy Caeuw alsdan naer de Piscadores soude overstercken/ alwaer bepligh met de Schepen hem bonde bergen; maer Caeuw in plaetse dan dese ozdre naer te komen/ soo dzae als bupten in Zee gheklomen was/ ende dat het hart begon op te hoelen/ soo setten hy het aenstonts naer de Piscadores/ ende albaer tegens Zeemans ghebzupch ende seggen dan sijne Schepps-Officieren/ dat gemacklijk konde Zee houden/ ghelaste hy 't Ancker upt te werpen op 35 badem waters/ bupie gront/ blijbende daer soo legghen/ sulchs dzp dan sijne bijf Schepen in 't hart weder bet schepde malen dzistigh gewozden/ ende alle hare Anckers op een naer verlooren hebbende/ genoot saecke naer Tayouan wederom te keeren/ albaer rapzozt thengende dan Caeuws nodeloos overstrijen na de Piscadores/ ende dan sijn boozder wederbaren/ welcke Schepen op 't spoedighste wederom upterust wesende/ wierden weder naer Caeuw gesonden/ met ozdre aen hem dat sijne repse tot soulaes der belegerden/ in aller neerstigheyt soude hebben te bebo2-

en in die besendinge vertrecken.

maer in Zee komende, vlucht met twee der kloeckste Schepen, sonder noot, schelmagtigh naer Battavia.

bedoȝderen; maer hȳ/middelerwijle dat deſe Schepen dan hem afwaren/ende het nu ſoo ſamſaem weer gewoȝden was/ datmen dien ſelven tȳt met de Boot dan 't andere Schip aen 't ſȳne was geweeſt/ende de Schipper en de Stuȳrlȳden eenpariglȳ verklaerden/dat het met gemack ſouden ſtonnen afſcȳen/ ſoo gelaſte hȳ upt volle aut hortȳt het Anckier te happen/de Lantaern dan achter op te ſteecken/ende courȝ naer Battavia te ſetten/waer tegens niet helpen en mochten de proteſtatien dan ſȳn Schipper ende Stuȳrlieden/ dan dat gemackelijck Tayouans Rheede ſtonden beſtomen/ hȳ gelaſte hun oȝdre te pareeren/ hȳ wiſte wat dat deede/ende hoedanige commiſſie dat hadde/ die ongehouden ware haer lieden te communiceeren/ ſȳ ſouden maer hare courȝ verbolgen/gelijck ſȳ dan deeden/ ende het andere Schip van Nobel ſiende ſȳnen Admirael zepl maken/ende upr op ſteecken/hapte inſgelijcks ſȳn Anker ende volgt den Admiraal ſachtjens naer/dewelcke ſȳne repſe ober Siam verȝoȝderende/ ende aldaer op de Rheede ſtomende/ laet Wimpels en Vlagghen dan booren en achteren/ aen alle kanten dan ſȳn Schip afwapen/ doende wel meer als een hondert Canon ſchooten/ gelijck als ofte in triomphe quamen/ waer dan het aldaer leggende Nederlants Opper-hooft Jan van Rijck gewaer/ſchouwt/dat den Commandeur Caeuw in ſoodanige poſtupr op de Siamſe Rheede gearriveert ware/ baer aenſtonts aen booȝt/ den ſelven welleftom heetende/ ende in eenen aſem te gelijck veel geluckis wenſchende wegens Tayouans ontſet/ want dan Rijck, Caeuws triomphante aenkomſte conſiderende/ en wiſt niet beter ofte Tayouan en ware booȝ hem ontſet/ maer upt den ſelven verſtaende/ dat dan Tayouan booȝ hart weer verdȝeven weſende/ hȳ ſȳnen courȝ na Batavia was ſettende/ kreegh aenſtonts andere gedachten dan 't werck/ en boorde Caeuw daer op te gemoet/ dat in tegenwoȝdige toeſtant dan ſaken ſodanige rodomontades tot kleene reputatie dan de Compagnie waren ſtrecken de/ende in de oogen der Siammers ſeer beſpotteliȝck ſouden weeſen; maer 't was ſurde narratur fabula, Caeuw ginȝh ſȳnen gang/ende aen 't Lant ſtomende waer maer ginȝh ofte ſtonde/ moſten geburȝh vȳf a ſes lȳſſchutten met haer volle geweer hem achter 't gat volgen/ tot groote ſmaet der Siammers, die een ons aldaer maer eene logie met wepniȝh volck aen Landt bergunt hebbende/ niet en ſtonden verſtaen/ datmen aldaer met ſoo beele ghewapende heen en weder ſwoȝde/ en hadde van Rijck genoegh te doen met deſelve ter neder te ſetten/ dat tegens de ongebondenheȳt dan Caeuw niet en quamen upt te barſten/ tot groote diſreputatie ende nadeel dan de Compagnie/ waeromme Caeuw op 't ſpoedighſte dan ſȳne behoefien ende verbarſſinghe beforght hebbende/ ſepde van Rijck hem aen/ dat dan derwaerts ſoude hebben te vertrecken/ als aldaer niet meer te verrichten hebbende/ ofte dat anderſints genoot ſaeckt ſoude woȝden op Battavia ober hem te klagen/ wegens den ondienſt die de Compagnie aendeede/ met ſȳn langher verblijf aldaer; waer mede Caeuw ſȳn afſchept niemende ende ſȳne repſe verbolgende/ arriveerde behouden op Battavia, alwaer dan Fozmoſas ſtaet ende ſȳn verdȝȳben rappoȝt naer ſȳn eygene phantaſie deede/ edoch hoȝts daer aen 't contrarie dan ſȳn voozgeven bevonden/ ende de ſwaere klachten der belegerden ober hem gehoȝt/ ſoo wierde den Fiſcael wel gelaſt tegens hem ober ſȳne begane miſdaden te procederen/ maer in Kade dan Juſtitie wierde 't werckſe ſoodanig gedirigeert/ dat Caeuw maer in eene geringhe gelt-boeten/ ende in een ſuſpens dan ſes maenden dan ſȳne bedieninge wier-

Doende in paſſant Siam aen, alwaer 't mede ſlegt laet leggen.

Waer over op Battavia naderhant ſeer ſlauwens geſtraft wierd.

werde gecondemneert / waer naer door den Generael ende Raden van Indïa in alle sijne eer-ampten is herstelt ende met nieuwe benefitten ende dignitepten begiftigt gewordẽ.

In welcke proceduren tegens Caeuw ende Clenck gehouden / aen te merken is een staetsje van de Justitie die op Battavia menighmalen gheadministreert wort / wanneer de eene ofte andere Raet van Indïa ofte Generael daer by haer particulier interest hebben / ofte dan maken willen / 't welcke soolange sal duren als de Raets-presoonen des Raets van Justitie van den Generael ende Raden van Indïa sullen dependeeren / ende van de selve met groote benifitten konnen begiftight / ofte anderssins gesupprimeert worden / ende sal mede desen Raet van Justitie / van den Generael ende Raden van Indïa blijven dependeeren / soo langhe als Compagnies Octroy sal komen te duyren / want sulcks Compagnies Interest / ende 't contrarie van dien incompatibel met de exercitie van Compagnies negotie ende commercie daer te Lande / 't welcke hare eentighste ende principaelste scopus is, reliqua als Religie / Justitie / Politie / Militie / zijn voor de Compagnie niet anders als media adhunc scopium ducentia te considereeren / want de participanten hebben in het inleggen van haer capitael niet anders bevoogt als daer mede een redelijke winste te doen / dewelcke / indien hun maer kan volgen / soo saldet onder hen niet een weesen / die niet geerne 't bedienen en administreren der andere saken sal willen missen sapienti sat dictum, waeromme mp niet ghenoeghsaem verwonderen kan over de groote dommighept en onkundighept van een partp half backen Advocaten / dewelcke alhier in Nederlant 't lieht misgen lange tijt gespeelt hebbende / door groote recommandatie ofte patentagie dan de eene ofte de andere Bewint hebber in Compagnies dienst aengenomen / ende geemployeert worden tot Raden van Justitie op Battavia, dewelcke soo rasch op Battavia de Boet aen Lande hebben geset / dateliick de groote Messieurs willen speelen / hen selven inbeeldende dat yder door hun behoorde plaetse te maecken / ende haer groot verstant te admireeren / en dat spieden alleenigh capabel zijn de hoogste ehergies te beleeden / en derben hen selfs tegens den Generael en Raden van Indïa opponeeren / gelijck noch onlangs eenige wepnige Jaren herwaers desen Messieurs upt onkunde van Compagnies ware Interest (die nochtans volgens ampten eedt in alle haer doen principalijck behoorden te betrachten) hen selven / den Generael en Raden van Indïa / mitsgaders de Heeren Bewinthebberen in Nederlant hare milde Baraets-Heeren gheen kleene moeyten ende onlust hebben aengedaen / met hare sustenue ende dryvinge / dat haer Collegie en persoonen des Raets van Justitie behoorden independent te zijn van den Generael ende Raden van Indïa / het welcke / indien Bewinthebberen soo sot waren gheweest dat hen ingheweltight hadden / soo souden daer mede lichtelijck een roepe op haer eygen naers hebben kommen halen; want men soude eodem jure hebben konnen sustineren / dat dit Collegie niet van Bewinthebberen / maer immediatelijck van hare Hoogh Mogende de Heeren Staten Generael / ofte van de Generaliteyt behoorde te dependeeren / ende soo voorts / en wat quaden gevolge dit soude hebben / dan niemant ignoreeren / die maer eenige kennisse van Compagnies ware Interest is hebbende / maer dit is extra propositum.

Wat onheylen

De dry te rugge na de Pescadores gheseonden Schepen den Commandeur Caeuw

Caeuw albaer niet bindende/ beteren wedertomme naer Tayouan, met tſbin-ge dat Caeuw met ſynen Admirael/ vermits nerghens te binden en waren/ 't noodſaeckelijck na Battavia hadden laten doorſtaen/ welcke tſdinge den be-legerden onghemeene ontſteltenisſe ende verſlagenthept aenbzachte/ niet alleen obermits daer doo; beroofft wierden ban diberſe lebens-middelen/ bibzes en andere Oozloghs-behoeften/ ende dat ban de beſte Soldaten ontbloot quamen te wo;den/ maer boo;namentelijck omme dat doo; gemelte ſchelmſe vluchte ban Caeuw de hoope der belegerden/ ban Coxinja in China een diberſie te ma-kien/ ende daer mede berlichtinge te bekomen/ in rooch quamen te berdwij-nen/ende hun als nu t'eenemael aen de Heydenſe Pbanden geabandonneert ſa-gen/ waer mede den moet weder ſackten lieten/ die onlanghs te booren op ſoo goede fondamenten gebout hadden/ ban Coxinja te ſullen konnen upthalden/ ende hier doo; in ſommige de bzeeſe de oberhant nemende/ ban epndelinq doo; eene generale maſſacre ban de Pbanden bermoo;t te ſullen wo;den/ ſoo liepen ſommige Soldaten/ omme in tijts hun leben te bergen/ ban de belegerden tot den Pbant ober/ ende onder die mede op den 16 December een Chergiant/ genaemt Hans Jurgen Radis ban Stockaert, die in Europa lange Jaren in diverſe Oozlogen gedient/ ende mits dien redelijcke erbarenthept daer inne be-komen hadde; deſe Chergiant op alles ſeer naeuwe opmerckinghe ghenomen hebbende/ info;meerde Coxinja ban den ſtaet der belegerden ſeer omſtandig/ hoedanigh doo; 't wegh loopen ban den Delt-Oberſten Caeuw de belegerde de moet ban Coxinja upt te harden ontballen ware/ en dat daer doo; mede ban weele ban 't beſte bolck/ benebens diverſe behoeften beroofft waren: dat het gar-niſoen doo; 't langhdurigh beleg ſodanigh afgemat waren/ dat buyten de gene die op de Rondupt Uytrecht, ende in 't houte Warnbals lagen/ men in het Caſteel geen vier hondert bequame koppen ſoude konnen upt maken/ ſtaende dit getal doo; groote ſiecte ende ſwachte des Bolchs noch dagheliichs mercke-lijck te verminderen/ ſijnde de gheſonde mede ſodanigh afgemat/ dat niet wee-le fatigues ſouden konnen upt ſtaen/ ſeggende daeromme geraet ſaem te weſen/ dat Coxinja ban de algemeene conſternatie/ ſwachtheyt ende mathept der be-legerden/ als eene goede occaſie/ hem behoo;de te dienen/ ſonder de belegerden doo; eene bloccade dus ſimpelijck beſloten te houden/ maer doo; ghebuerige al-larmen haer boo;ders moſte aſmatten ende tot de upterſte wanhoope bzengen/ ende alſoo metter haeſt een epnde deſer belegeringe maken/ waer toe hy ſepde niet beete moepten/ nochte tijts gerequireert en wierde/ doo; dien dit Caſteel ban ſoodanig ſwack gebouw ende indefenſy ſy geo;donneert wace/ dat het ſelbe naer behooren met ſoo;ge ban Canon aenghetaſt wo;dende/ ban den beginne af geen twee malen bier en twintigh upren tegens 't ghewelt des Canons ſoude hebben konnen upthalden. Hier op remonſtreer de hy boo;ders de ſituatie des Boo;nwercks ende der Rondupt Uytrecht, als dat gemelte Boo;nwerck in eene ballepe ende in ſoodanighe leeghte geſtuyert ware/ dat men ban de Ron-dupt Uytrecht de boetſelen der Soldaten in de wercken ban 't gemelee Boo;n-werck gemacheliick konde ſlen/ ende dat Coxinja hy gebolge deſelbe Rondupt Uytrecht bemachtighst/ ende ſich meeſter ban dien Heubel gemaeckt hebben-de/ niet een eenigh menſche in 't Boo;nwerck doo; ſijn Canon ende Koers ſich ſoude konnen bedechen nochte daer inne berblijben/ ende alſo 't gemelte Boo;n-werck ban ſelfs hem in handen moeten berballen/ doo; dien ſich ſelben niet

door de laſche vluchte van Caeuw den belegerden ſijn over-gekomen

Soldaten loopen uyt de be-legeringe naer den vyant over.

en konde defendeeren / nochte van 't boven Casteel ghedefendeert ofte bestreecken worden / en sulcks met geringh gewelt/ sonder groot verlies te verwachten ware / waerinne sich dan wat verstercken ende begraben de / konde men gemackelijck en bij onder de muiren des boven Casteels logeeren/ sonder dat men van 't Canon beschadight/ ja selfs niet met musquetten konde geracht worden / ende mitsdien alles tot sijne volkomen disposite soude hebben / met veele andere instructien / die dese God- en eer-vergeeten mensch aen dien Heyden/ tot verderf soo veeler Christenen / en ondergangh van sijner Heeren en Meesteren Staet / daer te Lande mede deelde.

die door deselven van alles geinformeert veranderd sijne blocade in allauten.

Door welcke informatien des Chergiangs / Coxinja de oogen gheopent worden de / ende hem ontlast bindende van de bekommeringhe die hadde over den tocht van Caeuw in China (door de overloopers aen hem bekent gemackt) ende daer door de handen ende gedachten van dien kant weder vry hebbende / so resolveert hy / volgens den raet des Chergiangs / sijne blocade te veranderen in eene offensive maniere / ende die van binnen / al eer secours van Battavia ofte uyt China mochten bekomen / met alle gewelt ende yver aen te tasten ; ende daer op komt hy in Januarij 1662. met alle sijne macht aen Formosa wederom op Tayouans sant-plate overseylen / rijselijk voorsien van Canon en voordere gereetschappen / die dienen konden tot maecken van Batterpen / bysse te schieten / en storm te loopen / ende door instructie van boven ghemelte voogwicht / wierp hy vry Batterpen / de een aen de Suydzijde en d'andere twee aen d'Oostzijde / met acht en twintig stucken Canon voorsien / tegens de Rondupt Uytrecht op / deselve met oneyndigh getal van Schans-kiozen retrenchende / en met vele dupsenden gewapende Soldaten achter deselve / als begraben en bedeckt leggende / soo wel versorgende / dat tegens 't Canon ende Uytballen der belegerden genoeghsaem voorsien / ende wel bewaert waren.

Komt met alle sijne magt andermael op Tayouans sant-plaet en wert drie Batteryen op tegens de Rondupt Uytrecht.

De belegerden sijn te swack van Volck om sulk werk te verhinderen.

De belegerden hielden ondertussen / dat dese Batterpen en retrenchementen so digt onder hare oogen opgewosen ende bevaerdigt wierden / wel besseffende waer dit werck heenen wilde / en darmen 't laetste gerechte quam opdissen / stelden haer Canon en Musquetten dapper te werck / deselve lossende ende ladende soo veel immer verdragen konden / waer mede wel veele der Vpanden om berre schoten ende menichte van opgerechte Schans-kiozen bernielden / maer also de Vpanden dit werck noch arbeyt noch Volck en spaerde / soo en konden de belegerden met alle hare tegenweer niet beletten / dat ghemelte werchen hant over hant advanceerden / en in spijt van hun stonden bolvaycht / en verbaerdigt te worden / waer over den tweeden Raet by een geroepen / en in deselve aengemerkt wesende de gewichtigheyt deser saken / dat by voorgangh en bolvoeringe der Batterpen tegens de Rondupt Uytrecht opgewosen / deselve Rondupt stonde geintorporeert te worden / ende dat den Vpant van dien Heubel meester worden de / 't geheele Casteel daer mede verlooren ware / welck werck alsoo met Canon en Musquetten niet en sagen te verhinderen / gaf den Gouverneur den Raet in bedenken / of 't niet noodsakelijck en mogelijck was door een grote uytval de voorsz werken te ruineren en den Vpant van daer te doen delogeren : hier was goeden raet weder dupr / een yder appzehendeerde seer wel 't gedaer dat aenstaende was by voortgang van 'g Vpants werken / maer niemant wiste raet deselve te beletten / den uytval wierde wel noodsakelijck gecordeelt / maer de Vpant retrencheerde hem soo voorsichtig / en wierde van soo menigte dupsenden gewapende

geap-

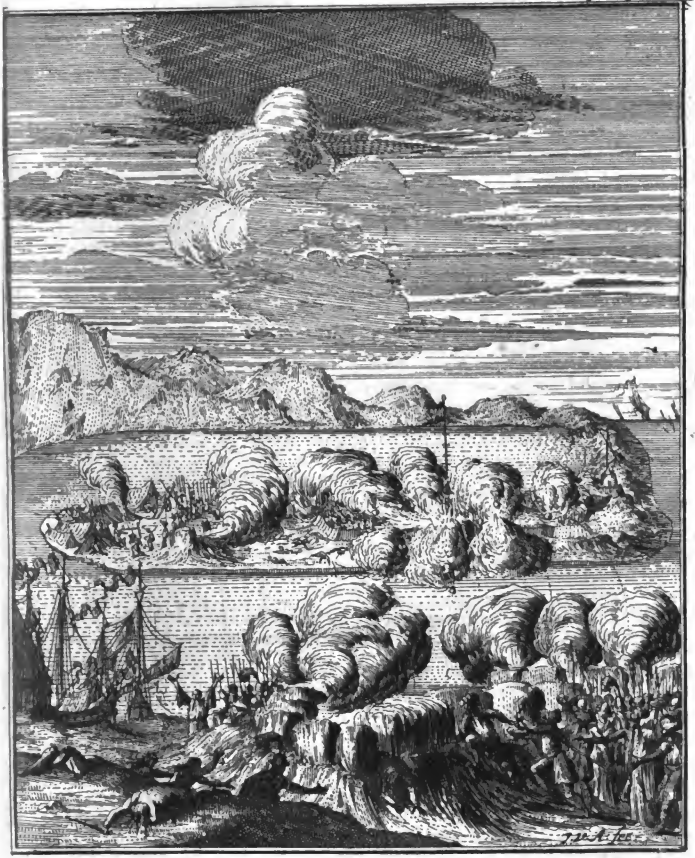

Digitized by Google

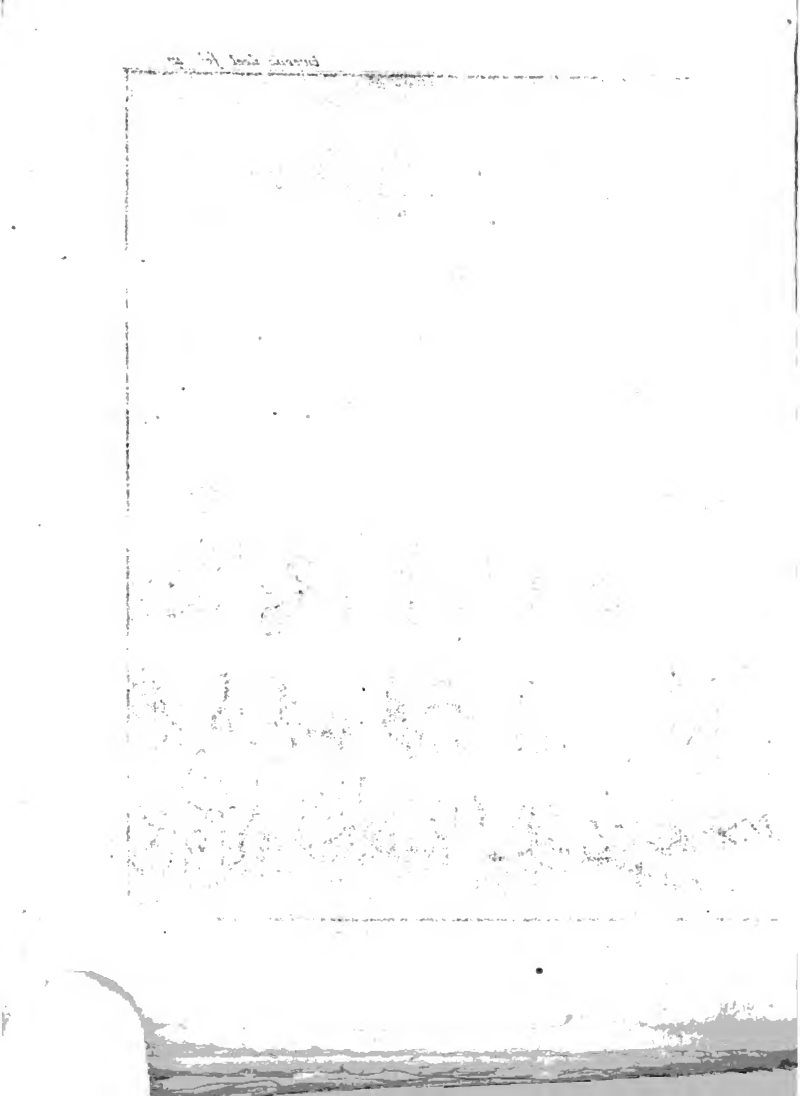

geappupeert/ dat het onmogelijck was den selven in so abantagieuse posten aen te tasten/ als met groot gewelt en kracht van volck/ maer tot veel volck en wist men geen raet/ men konde in alleg nauwelycks 600 hoppen uytvinden/ bequaem tot sodanigen werck/ en dan soude 't Casteel/ Rondupt en houte Wambalg t'eenemael ontbloot/ en aen den Vpant ten pfope leggen/ en wilde men van gemelte 600 een genoeghsame getal afnemen tot bewaringe des Casteels/ Rondupts/ ende houte Wambalgs/ so stonde 't overige getal van soo geringe consideratie te blijven/ dat daer mede niets upt te rechten en was/ ende ter contrarie deselve teghens alle apparentie en hoope van goede uptkomste/ aen den Vpant boerende/ niet anders en ware als 't Volck moetwilligh op den Biergbanck te bzengen/ ende sich selven sonder noot te rupneren/ wozdende hier omme bp alle de stemmen eenparig geoozdeelt den boozsz upt val niet doenelijck te wesen/ bld. No. 12. maer datmen continueren soude den Vpandt met Canon ende Musquetten in sijne wercken/ naer upterste vermogen/ allen hinder toe te bzengen.

Terwijlen de Vpant met sijne Batterpen en retrenchementen van Schanskozben noch al staegh aen advanceerde/ ende men de Baert van 't Casteel na de Schepen op de Reede noch eenighsins was open hebbende/ de welcke bupten allen twijffel mede afgesneden souden wozden soo haest de Rondupt Uytrecht van den Vpant quam overweldigt te wozden/ soo wierde weder in Rade boozgestelt ofte men niet en behoozde ten minsten de contante penningen/ en de sijne Koopmanschappen upt de Packhupsen/ wegens te bzeesen quaden uptslagh/ booz de Compagnie te berseecheren/ ende op de Schepen te bergen; waer op naer rijp overlegh eenparig geoozdeelt wierde niet raetsaem te wesen dese goederen alsnu af te schepen/ bld. No. 13. ter sake sulks in desen beklommerden staet al te groote alteratie onder den Volcke souden verwecken/ ende om wozdere redenen hier voorea pag. aengewesen. Vinden andermalen ongeraetsaem eenige middelen af te schepen.

Den Vyant beklimt en overmeestert de Rondupt Uytrecht.

Den Vpant sijne Batterpen/ niet tegenstaende alle tegenweer en in spijt der belegerden/ eyndelingh baerdigh gekregen hebbende/ soo begon hp op den 25 January 1662. des uchtens met het lumieren des daegs van de boozsz Batterpen/ so van de Oost als Supdzijde op de Rondupt Uytrecht met sijn Canon bzesse te schieten/ en deselve/ naer eenige wepnige upren schietens/ naer sijn sin bekomen hebbende/ ende de Rondupt meest ter neder gebelt wesende/ so quam hp tot tweemalen toe van de Supdzijde in de ghemaeckte bzesse stozm loopen/ seer moedigh aenvallende/ maer die van binnen sich hier teghens mannelijck defenderende/ wierde den Vpandt t'elckens afgheslagen/ moetende met groot verlies van dooden ende ghequetsten weder afstrecken/ waer door den Vpandt gheen Volck meerder willende spillen/ continueert ende verhoet hp sijn schieten/ daer mede de Rondupt soodanigh verbzijselde/ dat teghens den abont van de geheele Rondupt nauwelycks eenen steen meer op den anderen/ ende meest alles tot een puynhoop lagh/ sulcks dat aldaer gantsch gheene lijf bergingе booz de onsen meer overigh wesende/ de moedighe beschermers ghenoot saeckt wierden daer af binnen 't Casteel te trecken/ naer dat alvooren hier noch overigh Ghescheut/ booz soo veele daer van booz den Vpandt ongherupneert verbleven ware/ vernagelt/ ende een bzandende Lont ghelept hadden aen vier Baerijens Buskrupt/ die aldaer in de Kelder noch overghebleven waren/ waer mede sp lieden de boozschzede Rondupt verlieten/ en in het begin van de nacht boozts opbloogh met diverse Vpanden/ de welcke op

dien

dien heubel reeds post gebat hadden / ende besig waren hen aldaer te bersterken. Men heeft naderhant mede door waerachtigh verstaen / dat eben een wepnigse te voren / soo als de Rondupt door sijn eygen krupt spzongh / Coxinja in willens ware geweest / tot besichtinge van die plaetse / sich in persoon aldaer te transpozteeren / maer dat hp door meerghenoemde Chergiant weerhouden wierde / met aenwpsinge hoe gebaerlijk het ware te komen op plaetsen door de bpanden so barg verlaten / alsoo deselve meenighmalen wierden bevonden ondermijnt / gelijck dooren verhaelt is alhier geschiet te wesen.

En apprócheert voorts met sijne wercken dicht onder 't Casteel.

't Deroberen van de Rondupt Uytrecht den Dpand soo wel geluckt sijnde / soo en liet hp't daer bp niet berusten / maer sijn Fortupn al voordere pousseerende / verstercte hem dien eygensten nacht noch op dien Heubel / en begon aldaer eene groote Batterpe te verbaerdighen / en maechte diverse retrenchementen met sijn groot getal Schans-krozven van den Heubel nederwaerts naer de punt Gelderlandt en Hoornwerck des Casteels: om welcke Werchen te verhinderen / de belegerden de geheele nacht upt haer Canon / Mozters / Musquetten / ende met Handgranaten soo veele kupt en blam spouden / dat het Casteel ghedurigh als in een lichte blam stont; de Bozstweringen van de Punt Gelderlandt, alsoo niet hooger waren als dat een man naulpcks aen den Nabel reychten / wierden verhoogt ende verdicht / met daer achter te leggen Packen van Lpwaten ende geschilderde Vleeden / upt Compagnies Packhupsen door de Slaven ende Soldaten daer nae toe ghesleept / ende alsoo mede de Gozdijnen / die dese Punt aen 't boven Casteel hechte / niet boven dzie en een halve Steen dick waren / soo wierde ozdre gegeven dat de dalten van de hupsen langs deselve Gozdijnen staende / afgebzoocken wierden / ten eynde ghemelte hupsen met sant aen te vullen / tot verdichtinge van ghemelte Gozdijnen / ende wierde boozts alleg bp der handt ghenomen wat men oozdeelde boozdeel te sullen stonnen doen / tot afweringe des Dpants / die alle oogenblicken ten storm verwachte wierde; de welcke onder en tusschen met sijne werchen de gheheele nacht soo spoedigh gheadvanceert hadde / dat met het aenbzeechen van den dagh / deselve in soodanigen postuur gebzacht hadde / datter niet meer aen en scheen te manqueeren als de bzesse te maken / ende den storm aen te bzengen.

Waer door het Casteel in de uyterste noot gebracht wierde.

Waer op den bzeeden Raet des Casteels wederom bergaderende / gestercke met alle de Onder-Cooplupden ende Baendzagers / soo wierde in deselve gheventileert de groote progressen des Dpants / ende de extreme noot waer inne wp gebzacht waren / tot soodanige benauthept / dat nootsaechelijck ofte met een courageuse uptval rupmte moesten maken / ofte wel een storm afwachten / ofte met accoozt 't Casteel obergeven: welche dzie pointe ten berdolgens geexamineert wozdende / ende berspzt dat een pder van ons in allen bzpmoedighept

En in deliberatie genomen ofte noch te redden waredoor een generale uytval, wiert sulks oodoenelijk geoordeel,

sijn gevoelen upten soude / als eene saechte waer aen onser aller eere ende leven / en Compagnies upterste welstant daer te Lande was dependerende.

Soo wierde in tas van een desperate uptval met eenpartighept van stemmen gheoozdeelt deselve niet doenlijck / ende tegens alle redenen en hoope van eenighande goet succes ende boozdeel te wesen / ten deele omme redenen hier booren pag. 47. berhaelt / als mede dat de Dpant door sijne successen zedert meerder gemoedight ende hem selven in Volck en Werchen noch meerder versterckt hadde / als doenmalen ware / alleen van negen en twintigh stemmen / daer upt den bzeeden Raet doen malen bestont / waren der vier die sustineerden

dat

dat een generale uptval behoorde te geſchieden / te weten / een Luytenant Gerrit Gerritſz. ende drie Hooplupden Thomas van Iperen, Daniel Six, en Paulus Davidſz. de Vick, dewelcke na de redenen van hare ſuſtenue gebraeght weſende / ſoo antwoorde den Hoopman Paulus Davidſz de Vick, dat hy voor jongen in Indta gekomen was / ende dan ſijn leven nopt meer Oorlog geſien en hadde / ende dat hy ten uptval hadde geſtemt / ſtemmende meer op Godts almogenthept als op deſwachthept der belegerden / twelwelende dat Godt de Heere de ſijnen ſoo wel voor een kleen / als voor een groot getal verloſſen konde / gelijck in 't exempel van Gideon ghebleecken hadt. Den anderen Hoopman Daniel Six, gaf tot antwoort / dat hy upt deſperacthept ten uptval gheſtemt hadde / om met alle man daer voor om den hals te ghecraken / dat als dan niet meer en ſouden hebben te verantwoorden. De andere twee Uptvalders en wiſten geene ſuffiſante redenen te geven / waerom hier voren op pag. 48. geſtemt hebbende / dat een generale Uptval doenmalen niet doenlijck was / deſelve als nu voor goet hieurden / daer den Vpant advantagieuſer ghepoſteert / in Werchen en Volck verſterckt / ende de onſe daer en tegen voor continueel waken en arbeyden noch meer afgemat en moedeloos waren geworden.

Belangende een ofte meerder ſtormen af te wachten / daer toe was den Gouverneur Coyett t'eenemael genegen / preſenteerende ſelver hant aen 't werck te ſlaen om de Soldaten en 't Volck aen te moedigen / ende om den Raet tot ſijn gheboelen te inducteren / en tot de ſtormen couragieuſelijck af te wachten / te animeren / ſtelde aen deſelve voor / dat den Vpant gedurende 't beleegh / ende in 't vermeeſteren van de Kondupt (waer op omtrent de 2500 hondert ſchooten gedaen hadde) ſoo veele Krupt gheconſumeert hadde / datmen twijffelen mochte ofte hy noch al veel Krupt meer overigh hadde / waer van men noodſaeklijck de proef dienden af te wachten. De Gouverneur is ghereedt om den ſtorm af te wachten.

Een anderen / ingevalle den vpant geen manquement van Krupt mocht hebben / en al breſſe quam te ſchieten / dat daer mede 't Caſteel noch niet verlooren was / maer daer toe noch Volcks ghenoegh overigh hadden om den Vpant in de breſſe couragieuſelijck tegen te ſtaen / ende dupten te houden.

Een derden / niet te gelooven weſende / dat den vpant lichtelijck een generale ſtorm ſoude wagen / ende de reſt van ſijn Volck dupten noot in de waeghſchael ſtellen / voor dien / ghedurende het beleegh / een groot ghetal van ſijn beſte Volck verlooren hebbende / hy daer mede ſeer verſwacht ware / en datter voor hem hoope en apparentie ſcheen / dat het Caſteel van ſelfs hem wel haeſt in handen ſal moeten verballen / als weſende te water nu mede van alle ſecours afgeſneden / ende van alle ververſſinge ontbloot.

Een vierden / dat het Noorder Mouſſon nu al haeſt ten eynde weſende / men alle uren een ſecours van Batavia te verwachten hadde.

Ende eyndelingh / dat daer toe levens middelen genoegh / wel voor vier a vijf Maenden in voorraet hadden / ende dan Krijghs-gereetſchappen / om 't uptterſte af te wachten / noch tamelijck voorſien waren.

Waer tegens by den Raet geantwoort / en den Goubr. voorgehouden wiert.

1. Dat 't een maer giffinge was / dan dat den vpant noch veel of weynig Krupt overig had / op welk fondament met geen ſeherhept pets konde gebout worden. Wort by den Raet eenpartig tegengeſproken.

2. Dat door het menighvuldigh waken en bzaken / voornamentlijck nu drie a vier geheele etmalen achter den anderen / ſonder eenige ruſte tuſſchen beyde

gehad te hebben/ het Volck soodanigh afgemat en vermoept ware geworden/ dat het hen onmogelijck was daer in langer te konnen volharden/ ende dat de Soldaten reedts onwilligh hebdt in het wercken begonden te roonen/ende niet gemoet en waren een stozm af te waghten/ ende ingevalle al eene stozm afghewacht wierde/ dat daer mede veel Volcks van de steenen ende splinters ghedoot/ ende noch meerder ghequetst souden wozden/ die dan de siecken-hupsen verbullen/ en de overigen den moet benemen souden.

3. Deer wel te gelooven sou wesen/ dat den Vpant niet onderlaten en sal een stozm op 't Hoogwerck aen te tzengen upt soo avantagieuse post als de Kant-heubel van de Kondupt ware/ dooz dien sulcks vooz hem met wepnigh perticul te doen ware/ als in 't Hoogwerck teghens hem gheen tijt berginge wesende/ ende dat de Gozdijn tussen Gelderlandt en 't Casteel met soo gertage moepte ter neder te vellen ware/ ende van boven niet en konde bestreecken/ noch gedefenderet wozden/ waer van den Vpandt bupten allen twijffel wel goede informatie hadde dooz den selven Chergiant/ die hem onderwesen hadde d'avantagien van den voozs Heubel/ dewelcke/ indien van den beginne geattacqueert en vermeestert hadde/ soude dit beleg al lange ten epnde geweest zijn.

4. Genomen men konde 't Hoozder Mousson al uptwachten/ (als neen) tot dat secours van Batavia quam/ daer nochtans seer aen te twijffelen stonde/ ofte wel pet weg van belang dan Batavia komen soude/ so soude sulck secours den belegerden wepnigh konnen helpen/ dooz dien den Vpant hem reets soodanigh meester van 't Canael ghemaeckt hadde/ ende noch maken konde/ dat daer dooz niets weg in ofte upt en soude konnen/ sonder sijn believen/ en soude alsoo den Vpant niet onderlaten met de belegerden om te springen na sijn welgevallen/ selfs in 't gesicht van 't voozs secours/ dat niet machtigh genoeg en soude gesonden wozden om den Vpant te Lande t'attacqueeren/ en op te slaen/ gelijck daer van reets eene evidente pzoef hadden.

5. Dat de Pachhupsen/ waer in de nodige pzovisien lagen/ soodanigh geschonden waren/ dat de pzovisien daer in dooz 't verderf niet langer en konden bewaert wozden/ ende mitsdien soo lange tijt niet strecken souden/ als voozgestelt wiert.

Eyndelingh/ soo den Vpant al mochte onderlaten te stozmen/ ofte ooch dat stozmende al afgeslagen wierde/ soo stonde nochtans geschapen/ datmen dooz 't groot getal van dooden/ gequetsten ende siecken reets gehad/ en noch te verwachten waren dooz afslobinge/ en bp gebzech van verderflinge/ men soodanigh verswacht soude wozden/ datmen eer lange in postupr stonde te geraken/ van geene stozm/ ofte eenigerhande attequen meer af te konnen waehten/ als men des noch al eens mochte gesint wozden.

Ende mitsdien geconcludeert tot overgave des Casteels, by eenparigheyt van stemmen.

Met welcke redenen ende meer andere ter materie dienende/ den Raet den Gouverneur te gemoet woerde het perticul van 't aenstaende massacre/ daer in 't Volck stonde gestopt te wozden/ sonder eenige hoope van uptkomste/ nochte voozdeel vooz de Compagnie/ die niet en konde gheholpen wesen/ datmen sich selven als desperate menschen moetwilligh om den hals bzachte/ maer in tegendeel meerdere dienst soude ontfangen/ dat alles onvermijdelijck verlooren wesende/ men ten minste de manschap ende soldatesque van haren dienste upt desen bzant quam te redden; dooz welcke inductien ende ernstigh aenhouden des Raets/ den Gouverneur sich bewegen latende/ om niet tegens soo veele

Raets-

Raetsluyden hartmechtigh / ende alleentgh wijs te willen schijnen / in een saeck waer in alle oogenblickhen dan onnutte tardertinge funest en doodelijck waren / soo heeft hy synen Raets-persoonen eenpartigh oordeel mede toegestemt / ende met deselve beslooten datmen op eerlijcke conditien / weghens overgabe des Casteels / met den Vyant ten eersten capitulleeren souden / dtd. No. 14. en 15. Hier op na bupten gesonden / en ten wederssijden stilstant dan wapenen gemaeckt synde / soo wierter na een onderhandelinge dan bijf dagen de naervolgende Capitulatie met Coxinja gemaeckt ende dan hem bedongen.

Verdragh ghemaeckt ende beslooten door sijne Hoogheyt den Heere *Teibingh Tsiante Teysiancon Coxin*, beleghert hebbende 't Casteel *Zeelandia* op Formosa, zedert primo Mey 1661. tot heden den eersten February 1662. ter eenre. Ende van wegen den Nederlantsen Staet, door den Gouverneur desselven Casteels *Frederick Coyett*, met bygevoeghde Raden ter andere Zijde, bestaende in de naervolgende Articulen.

I. ALle Vyandtschap van wederzijden gepleeght zy vergeeten.

Onder eerlijcke capitulatie.

II. Het Casteel *Zeelandia* met sijne Buyten-wercken, Geschut, overigh Krijghs-tuygh, Montkost, Koopmanschap, Geldt, ende andere goederen de E. Compagnie toebehoorende, sullen aen den Heer *Coxinja* werden overgelevert.

III. Rijs, Broot, Wijn, Arack, Vlees, Speck, Oly, Azijn, Touwerk, Zeyldoeck, Pick, Teer, Anckers, Buscruyt, Cogels, Lonten, ende wat meer tot nootsaeckelijck behoef voor al het Volck deser bestettinge, ende op de Schepen, tot de reyse van hier tot *Battavia* nodig is, sal den voorsz. Gouverneur en Raden van opgemelte goederen, als noch Compagnies eygen, onverhindert in de Scheepen der Vereenighde Nederlantse Compagnie op dese Rheede ende Kust sijnde inscheepen.

IV. Alle roerende goederen, bysondere luyden vanden Nederlantsen Staet binnen dit Casteel, op Formosa, of in desen Oorlogh elders vervoert sijnde, toebehoorende, sullende door Ghemachtighden van den Heer *Coxinja*, beschout wesende, onverkort aen opgemelte Schepen gebracht mogen worden.

V. Behalven de voorsz. Goederen, sullen oock 28 persoonen des breeden Raets, elck van hun mogen uytvoeren 200 Rijcksd. in gelt, ende 20 andere persoonen buyten de militie, getroude Werckbasen, ofte wat aensienelijke luyden sijnde, te samen 1000 Rijcksd.

VI. De Krijghsluyden sullen, met al haer goetje ende gelt gevisiteert zijnde, met vol gheweer, vliegende Vaendels, brandende Lonten, Kogels in de mont, en slaende Trommelen, uyttrecken, ende aen boort varen na des Gouverneurs believen.

VII. Wie van de Chinesen hier op Formosa, hoe veel ende waer over, 't sy wegens pacht ofte anderen, aen de Compe. noch schuldig zijn gebleeven, sal by een extract uyt Comp. boeken aen den Heer *Coxinja* werden opgegeven.

VIII. Alle pampieren ende boecken van desen Staet, sullen nu mede nae *Battavia* gevoert mogen werden.

IX. Alle dienaren van de Compagnie, vryeluyden, vrouwen, kinderen, ſlaven ende ſlavinnen, in deſen Oorlogh onder het gebiedt van den Heere *Coxinja* geraekt, op Formoſa noch ſijnde, ſal den vooriz Heer van heden binnen 8 a 10 dagen aen opgemelte Schepen leveren, oock die daer af in *China* zijn, mede aen gemelte Schepen beſtellen, ſoo haeſt als doenelijck is; deſgelijcks andere van Compagnies Volck op Formoſa, onder ſijn gebiet niet zijnde, metten eerſten vry geleyde, om aen Compagnies Scheepen te komen, verleenen.

X. Den gemelten Heer *Coxinja* ſal nu weder aen de Compagnie overleveren de vier ſtucks by hem veroverde Scheeps-booten, met het gene tot deſelve behoorende, in weſen heeft.

XI. Sal oock ſoo veel Vaertuygh beſtellen als de E. Compagnie van noode is, om haer Volck en hunne goederen aen hare Schepen te voeren.

XII. Aerdtvruchten, Rund ende andere Beeſten, ende wat dierghelijcks voor Compagnies Volck, gedurende haer aenweſen vereyſcht wort, door ſijne Hoogheyts Onderdanen voor redelijcke prijs aen 't voornoemde Volck der E. Compagnie van heden af dagelijcks genoegh te beſchicken.

XIII. Soo langhe als des E. Compagnies Volckeren hier aen Landt ofte niet aen boort der Schepen ſullen weſen, ſullen geene Soldaten van den Heer *Coxinja*, ofte andere ſijner Onderſaten, geen dienſt voor de E. Compagnie te verrichten hebbende, dit Caſteel, ofte ſijne Buyten-wercken naerder komen mogen dan de Schans-korven, ofte ſijn Hoogheyts wercken jegenwoordigh zijn afpalende.

XIV. Geen andere dan een witte Vlagge van 't Caſteel ſal *wayen*, voor dat des E. Compagnies Volck ſal uytgetrocken weſen.

XV. De opſienders van de Packhuyſen ſullen 2 a 3 dagen, na dat het andere Volck ende Goederen aen boort ſullen ſijn gekomen, in 't Caſteel verblijven, ende dan eerſt aen boort der Scheepen ghebracht worden met de Oſtagiers.

XVI. Van den Heer *Coxinja* ſullen tot Gijſelaers, aen een daer ter rheede leggende Schepen van de E. Compagnie, ſoo haeſt dit van wederzijden, elck na zijne Lantswiſe, ſal geteeckent, geſeegelt ende beſwooren weſen, overgaen den Mandorijn ofte Capiteyn *Moor Ongkun* ende *Pimpau Jamoosje* Politijcken Raet, ende van weghen de E. Compagnie daer teghen by den Heere *Coxinja* in deſe Stad, den Heere *Jan Oetgens van Waveren*, tweede Perſoon des Gouvernements, ende *St. David Harthouwer*, mede lidt deſſelfs Raedt, ende elck ter voorgeſtelder plaetſe blijven, tot dat alles, volgens den inhoudt deſes, getrouwelijck ſal zijn volbracht.

XVII. De Gegijſelde ofte ghevangene van den Heer *Coxinjaes* Volck, in dit Caſteel ofte aen des E. Compagnies Schepen hier ter Rheede zijnde, ſullen tegens de gevangene van ons onder des Heeren *Coxinjaes* gebiedt verwiſſelt en vry gelaten worden.

XVIII. Misverſtanden, en 't gene van geen groot belang, echter nootſakelijck vereyſchte in deſen uytgedruckt te weſen, vergeten mochte zijn, ſal in der minne gebetert, ende van wederzijden na gedane kenniſſe tot wederſijts genoegen afgehandelt worden.

Ende

Ende naer dat deſe Capitulatie ten wederzijden behoorlijck geteiert/ ende 't daer op beloofde volbracht was/ en ons Volck hare Ammunitie/ Slaven en andere veraccordeerde goederen binnen boort der Schepen gebracht hadden/ ſoo trockenſe met haer volle gheweer en vliegende Vaendelen upt het Caſteel Zeelandia, 't ſelve aen Gemachtighden van Coxinja overleverende/ die met de ſijnen daer op binnen trock/ en van ſijne conqueſte beſit nam/ bedragende de goederen en Koopmanſchappen die van de Compagnie aldaer verbleven/ omtrentter waerdpe als volgt:

Wat goederen en Koopmanſchappen van de Compagnie Coxinja in 't Caſteel bekomen heeft.

Aen Gout omtrent	600
Kleene van ouderdom doorgetende Bloet-Coralen, in koops gekoſt hebbende 300 Rijckſd. a 60 ſtuyvers.	900
Eenige kaſſen en vaetjens Barnſteen, ter waerdye van omtrent de	50000
Contante penningen 40 duyſent Rijckſd. a 60 ſtuyvers.	120000
De andere groove waren en Coopmanſchappen in de Packhuyſen, konden alle te ſamen niet meer als ter waerdye van omtrent dry tonnen Gouts uytmaken, ofte	300000
Somma	471500

Van welcke goederen in Nederlant/ ende ſelfs op Battavia ſoo grooten roep gemaeckt worde/ als ofte de Compagnie met het verliesen van deſelve/ eenige millioenen was quijt geraeckt/ ende dit alles om den haet tegens de perſoonen van Formoſaes Raet daer door te beſwaren/ gelijck den Fiſcael in ſijnen epiſel in genere mede mentioneert/ van Gout ende Bloet-Coralen inſluyps/ aen den Vpant overghegeven/ als ofte daer in een groote ſchat beſtaen hadde/ welcke twee ſpeelen te ſamen nochtans maer vijfthien honderd guldens honden uptmaken/ ende ſoo men deſe al ter ſluycks/ tegens de gemaeckte Capitulatie hadde willen bergen/ en getracht den Vpant te ontvreemden/ ſaude daer mede niet/ ſoo 't uptgeborren hadde/ een groot bloetbad en maſſacre/ ofte andere onheylen hebben konnen veroorſaeckt worden.

Ende dusdanigh naer eene moetwillige verachtinge van alle waerſchuwingen, upt diverſe geweſten/ en in diverſe tijden aen den Generael en Raden op Battavia, ſucceſſivelijck ghedaen van Coxinjaes voorlegh en preparatie omme Formoſa te invaderen: naer eene onverantwoordelijche verloſſinge van by tijts ſich in poſtuyr van defentie te ſtellen, ende ſich tegens des Vpants gheweld beſtant te maken: naer een verleerde meſnagie, van niet te hebben willen gedoogen 't maken van eenige noodſaeckelijcke Fortificatien ende Wercken/ daer mede men den gheheelen Staet hadde konnen conſerveeren; Naer veele moet-dempende woorden, daer mede men den Formoſaenſen Raet de courage benam/ ende inſtimideerden pet weg van belangh te proponeren/ 't geene voordeelen noodſaeckelijck tot Formoſaes behoudeniſſe: naer 't ſenden van een inſuffiſant ende onmachtigh ſecours: naer eene kloeckmoedige Reſolutie des Formoſaenſe Raets, van den Vpandt ſoo langhe op te houden/ tot dat van Battavia bequamelijck ſouden konnen geſecondeert worden: naer veele vigoreuſe reſiſtentien der belegerden: naer eene voorſichtige conduite des Formoſaenſe Raets, ende hare wijſe meſnagie/ daer mede de wepnige middelen/ ende dat hantje vol Volcks/ dat binnen 't Caſteel Zeelandia hadden/ ſoo

bequamelijck hebben weeten te dirigeeren / dat daer mede ſulcken machtigen Opandt ſoo lange tijdt hebben weeten op te houden: naer de ſcheilmſe vlucht van den Commandeur Caeuw, daer mede alles in confuſie / ende de belegerden in de uyterſte deſperatte gheraeckt ſijn: naer eene belegeringe van neginge volle Maenden, ende andere voorvallen / hier boven vermelt / ſoo is het koſtelijcke Caſteel Zeelandia, ende by gevolgh 't geheele Eylant Formoſa / den Heydenſchen Afgodiſt / ende Duyvel dienende Coxinja, ten rype gewoorden / ende de Oost-Indiſche Compagnie ontſet van haer eerſte oogmerck / om door middel dan op Formoſa een Comptoir op te rechten / de Chineſe en Japanſe handel aen malkanderen te ſchakelen; Behalven de koſtelijcke Effecten en Middelen / dewelcke de Compagnie daer by heeft ſitten laten / hebbende de Kercke Godes hier ban de ſmerte al mede moeten gevoelen / door dien de Barkens (als den Propheet voorſeyt heeft) in den Wijn-bergh / en de Gegſt des Heeren geraeckt ſijn / ende dat het Chriſtendom / 't welcke op Formoſa door de Predicanten / en de Schoolmeeſteren met ſoo veele moeyte en bloedige arbeyt aengequeeckt / voortgeplant / ende ſeer ampel gheextendeert ware / door Formoſaes verlies aldaer is vernietight ghewoorden / ende de Formoſanen tot hare eerſte Afgoderye wederom gheraeckt ſijn. Van alle welcke onheylen veroorſaeckt te hebben / ſullen die geenen die daer aen ſchuldigh ſijn / te ſijner tijt niet weynigh hebben te verantwoorden / ende onder deſſe voornamentlijck Claes Verburgh, Jan van der Laen, en Jacob Caeuw, dewelcke met hun dzien wel de principaelſte oorſaecken ende inſtrumenten ſijn / dat Formoſa is verſuymt ende verlooren ghewoorden; te weeten / Verburgh door den dzift van ſijne paſſien / ende onbeſoenelijcken haet tegens den Gouverneur Coyett, dewelcke veroorſaechte / dat alle de ghetrouwe waerſchouwingen van Coyett op Battavia wierden in de wint geſlagen / en veele dingen verſuymt in 't werck te ſtellen / daer mede Formoſa had mogen ghehalveert worden. Van der Laen door ſijne onbeſadelijcke Sterighept / dewelcke veroorſaechte dat by Compagnies Interest aen een zijde ſtellende / op hoope van te bekomene dupt / by op 't Marcauſe exploit hardt aendzongh / en Formoſaes Raedt op Battavia beſchuldighde / van die ſchoone hang moetwillens verkeerden te hebben / alſoo / volgens ſijn voorgheven / op Formoſa geene Pyanden te verwachten waren / 't welck dan door Claes Verburgh geſtijft / ſoo ſy men op Battavia daer mede in ſorgeloosheyt gheraeckt. Caeuw door ſijne bloedheyt / dat hy met de Schee-pen en beſte Volck ſoo trouloofelijck uyt de belegeringhe wegh vluchte / ende de belegerden in den peeckel ſitten liet / daer mede dan de belegerden in deſperacthept geraeckt / ende de overgabe des Caſteels verhaeſt is gewoorden / dewelcke anderſins noch lange tijt hadde konnen opghehouden hebben ghewoorden / ja wel niet gebolght ſoude hebben ghehadt / by aldien Caeuw ſijne Ambaſſade naer behooren ende ghelucklygh volvoert / en dan de Tartaren de aenghebeden hulpe aengenomen / en naer Tayouan overgebracht hadde / want de belegerden hadden noch courage / ende moets ghenoegh den uytſlagh van ghemelte Ambaſſade af te wachten / ende tot Caeuws wederkomſte den Pyant te konnen uytharden / ende by aldien dan dien hant eenige trooſt en hulpe was gekomen / ſoo en is niet te twyffelen / ofte de moedige belegerden ſouden Coxinja, na alle apparentie / noch wel negen maenden daer en boven hebben uytgehaert / en deſe belegeringh eeuwigh beſaemt gemaeckt.

Claes Verburgh, Jan van der Laen en Jacob Caeuw hebben Formoſaes verlies veroorſaeckt.

Maer

Maer desen allen niet tegenstaende / onaengesien den Gouverneur Coyett ende sijnen Raet / soo wel voor / als gedurende den tijt van Coxinjaes belegeringe / hun selven in alles gedragen ende gheqeeten hadden / als luyden met eeren toestaet / soo en heeft hen sulcks niet mogen helpen / noch te niet beletten / dan op Batavia daer over gecalangeert / ende in hechtenisse gestelt te worden / alwaer sy lieden naer veele smaetheden uptgestaen te hebben / ende naer eene twee jarige gevangenisse / van alle haere middelen / welvaert / eere en reputatie sijn beroofd gewordeu / ende den persoon des Gouverneurs gedoemt in een eeuwige gevangenisse op 't Eylant Ay in Banda, sijn leven te moeten eyndighen / dan waer hy ooch nimmermeer soude verlost ghewordeu zijn / ten ware dat ter occasie van sijn Hooghepdts / den Heere Prince van Orangien / advancement / tot de dignitepten ende waerdigheden sijner hooghloffelijcker Hoogh-Gueren / ende mitsdien gelucklige herstellinge onser Republijcke / in sijnen eersten Staet; de Kinderen ende Vrinden des Gouverneurs sich geadhreseert hadden aen sijn Hooghept / ende naer sommatie en hoste remonstratie van het toedragen dese geheele saecke (ghelijck die hier booven in 't breede verhaelt is gewordeu) op haer lieden oetmoedigh verseeh hadden geobtineert sijne Hooghepts hooghwaerdige interceesie ende voorpraecke aen de Heeren Bewinthebberen ter vergaderinge van seventienen / om den selven Coyett upt sijne ghevangenisse te relaxeren en liberceren; 't welcke by gemelte Heeren Bewinthebberen / naer behooren in achtinge genomen sijnde / soo en hebben sy niet langer (alhoewel de Vrinden en Kinderen te meermalen soodanigh versoeck aen hen ghedaen hadden) konnen leedigh staen / maer hebben den voorseliseben Coyett op sijne bope boeten gestelt / ende hem toegestaen om naer dese Landen te moghen overkomen; Edoch also de voorsz Coyett een seer habil man is / en Compagnies negotie en maximen seer grondigh verstaet / ende dat hy mitsdien de Compagnie soude konnen nadeelig wesen / by aldien hy sijn persoon in den dienst van eenigh ander Potentaet in Indie gebruycken liet / soo sijn daer tegens eenige præcautien gebruyckt / ghelijck deselve upt de volgende Acte te sien is.

Den Gouverneur Coyett uyt sijne gevangenis ontslagen.

Extract uyt den generalen Brief, ghescbreven door de Vergaderingh der Heeren seventiene, aen den Gouverneur Generael en Raden van India, in dato den 12 Mey 1674.

BANDA.

DE Kinderen en Vrinden van *Frederick Coyett*, sijn ons verscheyde malen aen geweest, ten eynde wy haren Vader en Neef souden willen relaxeren en deliebereren, van, ende uyt het confinement of gevangenisse, daer inne hy by sententie van den Raet van Justitie tot *Batavia* is gecondemneert, mitsgaders permitteren om weder herwaerts te mogen komen, hebben haer daer over oock te meermalen aen haer Ho. Mog. geaddresseert, maer t'elkens afgewesen, evenwel by ons in achtinge ghenomen zijnde, de menighvuldige interceesien, die sedert by verscheyde hooge Stants-personen, voor, en

en in faveur van den ſelven zijn gedaen, en byſonderlijck van ſijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, verſterckt met eenige aennemelijcke preſentatien en borghtochten by de voorſz. hunne Vrienden gedaen en geinterponeert; hebben wy niet langer konnen leedigh ſtaen, U E. by deſen aen te ſchrijven, dat U E. den voornoemden *Coyett*, op 't Eylant *Ay* in *Banda* geconfineert, op ſijn vrye voeten ſullen hebben te ſtellen, en hem toe te ſtaen om te mogen herwaerts komen, mits dat hy alvoren ſal hebben aen te nemen, mitsgaders ſijn ſelven by Eede te verobligeren, onder een valide acte, tot dien eynde by hem te paſſeeren, *dat hy hem hier te Lande in een van de Geunieerde Provintien ſal ter neder ſetten, ook in de ſelve ten uyt-eynde van ſijn leven blijven woonen, en ſonder dat hy hem dien volgende in yemants dienſt naer Indien ſal begeven, of ſulx blijkelijck trachten te doen, of tot eenige Indiſche ſaecken, 't ſy van ſelfs of daer toe verſocht, laten gebruycken*, en waer voor, mitsgaders dat het gunt voorſz. is, by hem ſal werden gepreſteert en nagekomen, ons hier verſekeringe ter ſomme van 25 duyſent guldens is gedaen, ſoo als U E. ſulx breeder ſult konnen ſien by ſekere Acte Notariael, hier bygevoeght gaende.

Welcke Acte te ſien is op No. 16.

BYVOEGHSEL
Van eenige
Aenmerckelijcke Saecken,
Rakende de oprechte gront der
SINESE WREETHEDEN
EN
TYRANNY;
Gepleeght aen de Predicanten, Schoolmeesters, ende de Nederlanders aldaer.

HEr mede ſouden wy het verhael van Tayouans belegeringe mogen beſlupten / maer alſoo voor deſen hier te Lande een groot geroep is ghelweeſt van der Chineſen wreethe-den / tyrannyen / en vrouwe-ſchendingen aen de Nederlanders / geduyrende de ſelve belegeringe gepleeght / ende dat daer van niet een enckelt woort gerepet wort in ons Verhael / om den draet daer van niet af te breechen / ſoo ſtnde geraetſaem / als eene toegiſte alhier in 't korte te verhalen / wat de waerheyt van dit ſaecke zy. 't Is dan ſulcks / dat Coxinjacs Soldaten eenige van de onſen in de Pilcadores verraſt en gevangen bekomen hebbende / twaelf a dartien perſoonen van deſe ghevangens ghelcheept wierden op een Copa / ofte kleen Chineeſ Vaertuygh / om naer Formoſa in Coxinjacs Leger ghebracht te worden / welcke gevangenen met dit Schеepje in 't geſichte van 't Caſteel Zeelandia gekomen weſende / ſoo deede de ſucht tot de natuyrlijcke Vryheyt en vreeſe van in een eeuwige ſlavernye te moeten verblijven / hen lieden reſolveren dit Schеepje af te loopen / met de Chineſen die daer op waren den hals te breechen / en haer alſoo in 't Caſteel te ſalveeren / waer toe de apparentien van een goet ſucces niet weemt waren / alſoo dit Schеepje maer met omtrent de dartigh Chineſen gemant was / waer van de eene helfte des nachts de wacht waernam / terwijlen de andere helfte lagh en ſliep / ſulcks dat dartien gherefolveerde gaſten / bijſtien Chineſen onverhoets op 't lijf vallende / ſeer gemackelijck ſouden hebben konnen afmaken / en meeſter van 't Schеp weſen / al eer de reſterende ſlapende hadden wacker gheworden / en in poſtuur van deſelfde konnen ſijn ; welcken aenſlagh onder henlieden dus onderlinghe beſlooten en beloofft hebbende / elchanderen daer in gercouweliſch by te ſtaen / ſoo waerde de uptwertinge van dien uptgeſtelt tot de aenſtaende nacht / na dat de helfte der Chineſen omtrent een uyr ſouden geſlapen hebben / edoch onder en tuſſen een van de dertien / ſijnde een Frangman Eſtienne genaemt / in vreeſe verhallende / dat boven ghemelte aenſlagh mochte miſluchen / en hy daer door in gevaer van 't leven ghe-raechen / ſoo ontdeckte deſe bloode poltron de ſelve beraemden aenſlagh / met

Wreethe-den door de Chine-ſen gedu-rende het beleg. gepleegt.

Snijden twaelf perſonen den neus, ooren en handen af.

alle ſyne omſtandigheden aen de Chineſen / dewelcke aenſtonts daer op aen de andere Chineſen Baertupgen zepn dan onraet doende / ſoo werden deſe twaelf Nederlanders gebat / en geboept in Coxinjaes Leger gebracht / alwaer hun verweten zynde dat ſich ondanckbaer betoont hadden / door datmen hen het leven verſchoont hadde / ſo werdenſe gefementeert / dat tot exempel dan anderen de neus en ooren afgeſneden / mitsgaders de handen afgehapt ſouden worden / waer mede 't voorverhaelde ſept hadden willen perpetreren / ende upt ſinguliere gratie hier op gevpeght / dat aenſtonts naer de executie ſp lieden in 't Caſteel Zeelandia ſouden mogen gaen / om dan onſe Chirurgijns hen lieden te laten curieren / alſoo onwaerdigh geacht werden de Chineſe Medicamenten daer toe te gebruycken / en mede dat de Chineſen hun oock niet al te wel op de Chirurgie en verſtaen / gelijck dan verbolgens gemelte gebangenen in de ſtadt Zeelandia gebracht / ende aldaer ſoodanigh geexecuteert ſijnghewoden / en met de afgeſneden neuſen / ooren / ende handen / met een touwſen om den hals hangende / noch bebloet in 't Caſteel Zeelandia upt de Stadt quamen aengeloopen / en 't bloet door onſe Chirurgijns noch tijdigh geſtelpt wierde / ſoo dat alle te ſamen daer van geneſen ende opgehomen zijn / blijvende gemelte Franſe verraders in 't Leger bp Coxinja, aen wien nopt vernomen heebe dat eenigh leet aengedaen is gewoden / alhoewel mede gheloobe dat oock geene groote careſſen ſal ontfanghen hebben / vermits de Europiſche Natie in 't generael bp de Chineſen in kleenachtinge is / ende de Chineſen niet veel werchs van verraders ſijn maeckende.

Cruyſigen twee Schoolmeeſters levendig.

Bp na upt de ſelfde oorſaeck / als nu verhaelt is / ſijn twee Nederlandeſche Schoolmeeſters op eene ſeer wreede maniere gedoot gewoden / waer van den toeval ſich dusdanigh toegedragen heeft: wanneer Coxinja in den beginne des Gozioghs met ſyne troupen op Fozmoſa ghelant / ſich meeſter van den platten Lande gemaeckt / ende de Fozmoſanen meeſt onder ſijne gehoorſaemheyt gebracht hadde / en met eenen wile der Nederlanders / ſoo Predicanten / Schoolmeeſters als Soldaten / dewelcke ten platten Lande in de Dorpen verordineert waren geweeſt hunnen dienſt te doen / gebangen bekomen hadden / ſoo onderſtonden twee der gebangene Schoolmeeſters / de Fozmoſanen van de Dorpen / daer in ſp ghelegen hadden / tegens Coxinja op te rocknen / en tot rebellite te verwecken / deſelve ammerende dat de Chineſen in hare Dorpen ſogrerende onverhoets op 't lijf ſouden vallen / en den neck breken / ende dat daer in dan andere Dorpen liehtelijck ſouden nagevolgt worden / welcken hommel upthzekende / ende door eenige der inwoonderen aen de Chineſen ontdeckt ſijnde / werden deſe twee Schoolmeeſters door de handen en voeten / yder op een groot houte kruys genageit / ende alſoo baſt geſpijkert / met de kruyſen in de ghemelte Dorpen opgherecht / met afkundinghe in de Chineſe tale / dat wie voortaen / ſoo wel Nederlanders als Fozmoſanen / ſich onderſtaen ſoude diergelijcke ſepten te pzactiſeren / gelijck deſe misdadigers gedaen hadden / dat die gene met deſe ſelfde / ende noch wzeeder ſtraffe ſouden gedoot worden; gelijck eenige maenden daer aen door een generale dzoevige maſſacre / van over de vijf hondert gebangen Nederlanders oock is komen te gebeuren; want als door voorſichtigh belept des Gouverneurs Coyett de ſaken ſoo wijſſelijck aengelept wierden / dat Coxinja geene andere hoope meer overigh ſcheen te hebben dan 't Caſteel Zeelandia te overmeeſteren / als door langhduerighept dan tijt / honger /

Vermoorden en onthalſen over de 5 hondert gevangen Nederlanders.

Digitized by Google

alle ſyne omſtandigheden aen de Chineſen / beweelcke aenſtonts daer op aen de andere Chineſen Daertuygen zepn van onraet doende / ſoo wierden deſe twaelf Nederlanders gebat / en geboeyt in Coxinjaes Leger gebracht / alwaer hun verweten zynde dat ſich ondanckbaer betoont hadden / voor datmen hen het leven verſchoont hadde / ſo wierdenſe geſementeert / dat tot exempel van anderen de neuſen en ooren afgeſneden / mitsgaders de handen afgehapt ſouden worden / waer mede 't voorverhaelde ſept hadden willen perpetreren / ende uyt ſinguliere gratie hier by gebeyght / dat aenſtonts naer de executie ſy lieden in 't Caſteel Zeelandia ſouden mogen gaen / om van onſe Chirurgijns hen lieden te laten cureren / alſoo onwaerdigh geacht wierden de Chineſe Medicamenten daer toe te gebruycken / en mede dat de Chineſen hun oock niet al te wel op de Chirurgie en verſtaen / gelijck dan vervolgens gemelte gebangenen in de ſtadt Zeelandia gebracht / ende aldaer ſoodanigh geexecuteert ſyngh geworden / en met de afgeſneden neuſen / ooren / ende handen / met een touwtjen om den hals hangende / noch bebloet in 't Caſteel Zeelandia uyt de Stadt quamen aengeloopen / en 't bloet door onſe Chirurgijns noch tydigh geſtelpt wierde / ſoo dat alle te ſamen daer van geneſen ende opgehomen zyn / blyvende gemelte Franſe verraders in 't Leger by Coxinja, aen wien nopt vernomen heeft dat eenigh leet aengedaen is gewoorden / alhoewel mede gheloobe dat oock geene groote careſſen ſal ontfanghen hebben / vermits de Europiſche Natie in 't generael by de Chineſen in kleenachtinge is / ende de Chineſen niet veel werchs ban verraders ſijn maeckende.

Seuyſigen twee Schoolmeesters levendig.

Wp na uyt de ſelfde oorſaeck / als nu verhaelt is / ſijn twee Nederlandeſche Schoolmeeſters op eene ſeer wreede maniere gedoot gewoorden / waer van den toebal ſich dusdanigh toegedragen heeft: wanneer Coxinja in den beginne des Oorloghs met ſyne troupen op Formoſa gheland / ſich meeſter van den platten Lande gemaeckt / ende de Formoſanen meeſt onder ſyne gehoorſaemheyt gebracht hadde / en met eenen vele der Nederlanders / ſoo Predicanten / Schoolmeeſters als Soldaten / deweleke ten platten Lande in de Dorpen verordineert waren geweeſt hunnen dienſt te doen / gebangen bekomen hadden / ſoo onderſtonden twee der gebangene Schoolmeeſters / de Formoſanen van de Dorpen / daer in ſy ghelegen hadden / tegens Coxinja op te rocken en / en tot rebellie te bewecken / deſelve aenmerende dat de Chineſen in hare Dorpen logerende onverhoets op 't lijf ſouden vallen / en den neck breken / ende dat daer in dan andere Dorpen lichtelijck ſouden nagevolgt worden / welcken hemmel uytbreekende / ende door eenige der inwoonderen aen de Chineſen ontdeckt ſynde / worden deſe twee Schoolmeeſters door de handen en voeten / yder op een groot houte kruys genaelt / ende alſoo baſt geſpijlkert / met de kruyſen in de ghemelte Dorpen opgherecht / met afkundinghe in de Chineſe tale / dat wie voortaen / ſoo wel Nederlanders als Formoſanen / ſich onderſtaen ſoude diergelijcke ſepten te practiſeren / gelijck deſe misdadigers gedaen hadden / dat die gene met deſe ſelfde / ende noch wreeder ſtraffe ſouden gedoot worden; gelijck eenige maenden daer aen door een generale dreyghe maſſacre / van over de duyſ hondert gebangen Nederlanders oock is komen te gebeuren; want als door voorſichtigh belept des Gouverneurs Coyett de ſaken ſoo wijſſelijck aengelept wierden / dat Coxinja geene andere hoope meer overigh ſcheen te hebben van 't Caſteel Zeelandia te obermeeſteren / als door langhduerighept van tijt / honger /

Verſmoorden en onthalſen over de 5 hondert gevangen Nederlanders.

Digitized by Google

honger / en verſterf der belegerden / en dat hp gecesolveert hadde met looshept / en bedzogh upt te boeren / 't geene dat met ghewelt booz hem niet doenelijck ſcheen / ſoo ſont hp den Predicant Hambroeck, dewelcke nevens andere Nederlanders van den platten Lande in ſijne handen gevallen was / binnen 't Caſteel Zeelandia, met laſt ende ozdze / dat hp de belegerden met alle middelen ſoude perſuaderen ſich aen Coxinja over te geven / alſo doch tegens hem in 't langhe niet beſtant ſoude konnen blijven / dat hp hen alſ noch alle ghenade aenboodt / maer in ghevalle deſelve niet pzomt geaccepteert wierde / dat alsdan niet anders als alle bedenckelijcke ſtraffen ende tozmenten te verwachten ſoude hebben / ende ſoose booz hopeloose reſiſtentie hem noch meerder ſoude treffen / dat alsdan wel lichtelijck ſijne gramſchap ſoude komen upt te barſten over de ghevangene Nederlanders / dewelcke hp upt het Fozte Provintia, ende van den platten Lande in ſijn ghewelt bekomen hadde / met welcken laſt Do. Hambrouck afgevaerdight / moetende ſijn wzouw / nevens twee van ſijne kinderen hp Coxinja in 't Leger verblijven / tot onderpant en verſeecheringhe van ſijne wederkomſte; komt binnen 't Caſteel Zeelandia, alwaer ſijne commiſſie ſeer getrouwelijck ontledight hebbende? O wondere courage van een edel en generous gemoet! in plaetſe van de belegerden te perſuaderen / van ſich aenden Vpant over te geven / ende booz dat middel ſijne wzouwe / kindergen / ende hem ſelven upt des Vpants handen / en 't gedzepghde boots gebaer te redden / ſoo animeerde hp deſelve met alle bedencklijcke motiven / dat doch getrooſt tot den uterſten toe ſouden uthaerden / ſonder opt ſoo verre te verdallen / van met den Vpant wegens obergave des Caſteels in eenige onderhandelinge te treden; hp ſepde wel te voozſien / dat hp langer continuatie van hare teghenwoozdige toeſtant / de belegerden ſtonden te verdallen in veele miſerien / kommer / ende groote elende / maer datſe daerom niet en behoozden te verſlauwen / noch te van haren plicht te verdallen / noch te den moet niet verlooren te gheven / van den Vpant in 't eynde te konnen verduren / ten minſten tot dat ſecours van Batavia quam / aengeſien het met den Vpant alleg ook niet booz wint en ging / ſeggende voozders / dat deſelve ghedurende 't belegh een groot ghetal van ſijne beſte Soldaten was gupt ghewozden / dat veele Jonchen en Waertugen van hem wegh gevlucht waren / dat ſijne Soldaten de langhdurighept des belegs begon te verdzieten / en daer ober onder malkanderen mede begonnen te murmureeren / dat de Fozmoſaenſe inwoonderen onder des Vpants ghebiedt ſoodanig noch niet verdallen waren / ofte datſe hen lichtelijck ſouden verſamelen / en tegens den Vpant oppoſeren hp de minſte nederlage die Coxinja quam te lijden / voegende dien edelmoedigen man hier bp / dat hp wel wiſte dat hp alsnu de ſententie des boots teghens ſijn ſelven pzonnuncieerde / maer dat upt betrachtinge van ſijn eer ende eed daer mede aen de Compagnie verpticht / ende booz ingeven van ſijne conſcientie daer mede aen Gode verbonden was / hp daſtelijck beſlooten en gereſolveert hadde lieber goet / bloet / lijf / wzouwe / kinderen / en alles pro aris & focis te wagen / als te verdallen in de minſte laf herticheyt / verraderye / en ontrouw tegens Godt ende ſijnen naeſte; hoedanige reſolutie hp hoopte dat een yder der belegerden ooch ſoude nemen / hp ware berept en baerdigh hen lieden daer in met ſijn exempel booz te gaen / ende waer van ſp lieden metten eerſten de effecten ooch hadden te gemoet te ſien / booz dien hp het booz ſeecker hielde / dat dien bloetdozſtigen Coxinja op deſe wijſe 't Ca-

ſteel niet houwende bemachtigen / niet onderlaten ſoude onder het een ofte ander opgeraepte pretext / tot voldoeninge van ſijne gramſchap / alle de gevangen Nederlanders jammerlijck te vermoorden en maſſacreren / welcke onmoſele menſchen van nu af niet anders als voor verlooren te achten weſende / ſo was het better met lijtſaemheyt af te wachten wat de voorſienigheydt Godes over hen lieden ſoude mogen beſlooten hebben / als dat ſplieden (te weten de beſtedden) upt eene onnutte barmherrigheyt / aen de gevangenen wiſtende het leven ſalbeeren / van met den Vyandt in onderhandelinge te treden / hen ſelven / nebeng de gevangenen moet willens in de gheſtelde ſtricken werpen / ende ſich aen de verwoedheyt van dien Heyden overgeven / van wien noch geloove / noch trouwe te verwachten ſtonde / en die het maer alleenigh daer op aenlepde / om den eenen met den anderen te verſchalcken / en alles in ſijn gewelt hebbende / alle de Nederlanders met malhanderen / niet eenen uptgenomen / in de pan te hacken / ende den Dupdel ſijnen Afgodt daer mede een aengheneme offerande te doen. Ende na dat Do. Hambrouck alle perſoonen in 't generael / ende een yder in 't ſyſonder dusdanigh tot moedigheyt geencouragiert / en tot volſtandigheyt geanimeert hadde / en hem tot ſijn vertreck begon te pzeparceren / doen vertoonde ſich ſo dzoevige tragœdie als men hp na opt geſpoozt heeft / den Gouverneure en dp Gaet ſtelden 't hem in dzpe wille en heur / ofte hp in 't Caſteel verblijven / dan ofte naer 't Leger wederkeeren wilde; de omſtaenders dooz ſijne grootmoedige redenen bewoegt / met de tranen in de oogen / vleden hem dat lieber hp haer in 't Caſteel ſoude verblijven / als ſonder eenigh voozdeel aen de gevangenen te konnen doen / ſijn leven bupten noodſaechelijckheyt te gaen verwaerloſen; twee van ſijne kinderen die in 't Caſteel waren ſmolten hp na in hare tranen / ende verbuilden de lucht met hare lamentatien / geklerm en klaghen / baden en ſmeechten haren Vader dat doch medelijden met haer ende met ſich ſelven wilde hebben / en dat hp in 't Caſteel blijven ſoude: Iſſer opt eene groot moedige Ziele dooz contrarie paſſien aengebochten gewozden / ſoo was ſulcks het gemoet van deſen ſtantvaſtigen man / op dit moment van ſijn vertreck; in 't Leger hp den Vyant was ſijn lieve hupsvzouwe / nevens twee waerde Kinderen / tot onderpandt van ſijne wederkomſte / het medelijden dat niet ſoo liefde panden was hebbende / en kon hem niet doen reſolveren deſelve te verlaten / ende haer daer dooz in de upterſte jammer pol den elenden ende miſeriën te ſtozten / dewijle het ſeecher was / ſoo hp achterbleebe / dat Coxinja upt waerheluſt de gebleven vzouw en kinderen / alle bedencheliſche tozmenten ſoude aengedaen hebben; in 't Caſteel hadde hp oock twee kinderen / die hem alſoo lief waren als die in 't Leger / en boven dit ſoo was hp met ſijne eygene perſoon binnen 't Caſteel / op ſijne dzpe voeten / buyten des Vyants banden en gewelt / ſoo dat hier het gewichſte ſcheen te moeten oberwegen / nomentlijck de conſervatie van ſijn eygen leven en dzpheydt / boven het leben van vzouw en kinderen; hier bp quam noch dat hp met ſijne wederheeringe na 't Leger niet verſeecherd was aen vzouw en kinderen het leben te ſullen konnen ſalbeeren; waer toe dan het ſijne / op ſodanig een loſſe boet gheſaerdeert; welke beweegredenen hem dooz ſijne kinderen voorgehouden wozdende / ende deſelbe van hem beantwoozt weſende / met de vzage ofte ſplieden dan wilden / dat hp hare moeder / bzoeder en ſuſter liet verwozden / ſo wierden de kinderen met ſulken groten dzofheyt bevangen / dat noch traen / noch ſucht / noch geklerm / noch niet een

eenigh woopt meer kommende uytbzengen / de eene dochter plat van haer ſelben ter aerde te derbitel / en d'andere ſjem om den hals vallende / aen ſjnlijf beſturf / ſulex dat Do. Hambrouck uyt vreeſe dat deſe tedere lamentatien ſjne ghenomen reſolutie / die was in 't Leger weder te keeren / niet en qnamen te bewogen / ſich van deſe ghelegenchepdt dienende / hem uyt ſjne dochteers armen reddede / ende met eenen ten Caſteele uytginghi / ſeggſhende in 't uytgaen teghens de omſtaende Soldaten / dewelke met bettaende oogen hem adieu wenſten / Mannen ick ga als nu na mijne gewiſſe doot, op hoope van uwe ende ſmijne gevangen mackers in 't Leger dienſt te konnen doen, en dat men my niet t'eeniger tijt en mocht verwijten, van door mijn achterblijven den ondergangh aen ſoo vele eerlijcke lieden, en vroome Chriſtenen veroorlaeckt te hebben; Godt wil u lieden bewaren, ick en twijffele niet ofte hy ſal u noch een gewenſte uytkomſt verleenen, houdt maer goeden moet, en verdraegt den arbeyt des Oorloghs geduldigh. Ende hier mede ſjn affſchept nemende / begaf hy ſich in het Leger by Coxinja, aen de ſelbe met een bzpmoedigh ghelaet rapportterende (gelijck ſulex naderhant dooz eenige oberloopers verhaeck is gewozden) dat de belegerden tot de obergave des Caſteels geenſins gereſolveert / maer ter contrarie van onbeweeglijke reſolutie waren 't ſelve tegens alle ge welt ende aenvallen ten uyterſten te defenderen / daerſe hen in alle dingen ſeer bijmoedigh en bigilant / en nergens van gebzeck te hebben bertoont hadden / noch na geen ander accoort en verdzagh en wilden luyſteren als met behoudent ſje des Caſteels Zeelandia; maer Coxinja tot eenigh ander verdzagh niet den belegerden geinclineert weſende / dat deſelbe op alle billicke conditien aen ſjn Hooghept Coxinja alle behoozlijcke ſatisfactie en contentement wilden doen hebben; dooz welck rapport Coxinja ten Hooghſten tegens de Nederlanders verbittert / ende dat ſjne ſaken ſoodanigen vooztgangh niet en namen als hem ſelben van den beginne ingebeelt hadde / miesgaders dat de ber-afgheleegene Formoſanen hier en daer hare hoofden begonnen op te ſteechen / en in ſeecker Dorp wel omtrent de twee duyſent van ſyne Soldaten onverhoets overvallen, ter nederghemaeckt ende verſtroyt hadden, ſoo liet Coxinja eenige wepnige tijt na Hambroucks weder komſte / daez de ſjnen uytſtroyen / dat de ghevangene Nederlanders de Formoſanen tegens hem dageliſchs waren opbzi ſende / ende onder dit praetext geeft hy deſelbe aen ſjn ſoldaten ten pzoye / met ozde aen alle Dozpen en Plaetſen / alwaer de gebangens bp twintigh / daztighen bp eertigh / hier en daer verdeelt waren / dat men alle de gebangene Nederlanders / alles wat mannelijch was / ſonder eenige verſchoonnige en onderſchept / ſoude ter neder maken / en om 't leven bzengen: welche ozde ſoo ras ghegeben / ſoo ras gexecuteert wert / en vielen de Chineſe Soldaten als verhongerde wolven op deſe ellendighe onweerbare menſchen / deſelbe ſonder eenige barmhertighept op alderhande wrede manieren doodende / wozdende 't meeſte gedeelte van hen omhooft / alſoo de Chineſe Soldaten de luſt ware obergekomen / de deught van hare fabels en houwers op de Nederlanders te pzoberen / ende na dat de pzincipaelſte Dozpen en Plaetſen van Formoſa met dit bergooten Nederlants bloet beſpzoept / ende de bermoozde lighamen berooft en gheplundert te ſiebben / maeckten ſe groote kuylen / waer in bpftigh a ſeſtigh compen bp malhanderen wierpen / ende met aerde bedeckten / ſjnde in deſe generale maſſacre wel ruym ober de bpf hondert menſchen deerlijck omgebzacht / ende dan 't leven berooft gewozden / en is niemant

mant verschoont gewoorden / als den gevangen Landtdrost Jacobus Valentijn, nevens noch omtrent de twintigh persoonen die hy by hem was hebbende, welcke naer 't overgaen des Casteels Zeelandia gesamentlijck naer China verboert zijn / alwaer als noch gevangen sitten. Eenige Vrouwen en Kinderen zijn in gemelte verwoestingh mede omgebracht / en van de geenen die overschoonten naem yder Chineese Bevelhebber die geene naer sich / die hem best behaegde / latende het uytschot aen Jan Hagel / van welcke vrouwlieden sommige goede / sommige quade saecken hadden / naer dat een goeden ofte quaden meester aentroffen / want de geene die in handen van ongetroude Chineesen verdielen / worden van de selve voorgaens seer gecaresseert / alsoo de Chineese Natie seer vrouw siech is / ende dat een Hollantse vrouw voor hen lieden wat nieuws was / sulcx dat dese vrouw-lieden naderhant haer lieden den hoop niet seer hart behlaegden / wanneer volgens capitulatie by overgave des Casteels bedongen / weder in onse handen gelevert worden / hebbende haer niet eens geobserveert / of schoon een halve Chineesin 't lijf hadden / dat noch aen sommige Nederlanders trouden / die haer voor goede wedtuwen aennamen / sijnde Matroosjes en Soldaetjes / daer te Lande soo vies niet als'er maer gheen been in vinden / trouwens sommige mosten ooch soo lange met haer trouwen wachten / tot dat het pachje eerst gelost was ; de andere Hollantse vrouws-persoonen welcke aen getroude Chineesen waren te beurte gevallen / die en waren der soo wel niet aen als de eerste / door dien de Chineese wijven met den jalocrsen drommel beseeten / deselve veele plagen en tormenten aen beeden / haer gebruychende voor hare slavinnen / nevens welcke sy den dagelijchsen arbeyt van water halen / hout hacken / rijs stampen en soo voorts mosten volbrengen / waer over dese vrouws-persoonen op hare wederkomste ende verloffinge seer hart over de Chineesen klaegden / en der selver wreetheden seer hzeet ertendeerden / en de geene dewelcke de lijfhebt van hare backhupsen / spijt hare eygen backhupsen / eerlijck gelaten hadden / dese waren die geene / die het meeste grosseerden / en hare mede mackersen beschuldigden van met de Chineesen geheleert ende vzolijck geweest te hebben.

De Chineesen gebruycken der Hollanderen vrouwen tot hare lyfsitten.

Door dien onder de vermoorde Nederlanders / behalven den Predicant Hambrouck, noch vijf a ses andere Predicanten / nevens een groot ghetal Schoolmeesters geweest sijn / soo is daer mede uyt het Fabeltje (daermen soo wel in Oost-Indien als in Europa divulgeert) gesprooten / dat de Chineesen op Formosa de Christenen om de Christelijcke Religie hebben vervolght / vermoort en getranniseert / ende dat de Predicanten hare Religie niet hebbende willen verlaten / nochte afvallen als Martelaers / om de Religie gestorven sijn en daer over een roode letter inden Almanach behoorden te hebben; welke eere / alhoewel wy hen niet en begeeren te misgunnen / soo dwingt ons nochtans de liefde tot de waerheyt 't selve tegen te spreken / alsoo Coxinja wegens de Religie niemant der Nederlanders opt lastigh geballen / maer heeft deselve alleenigh upt politijcke considerationen / en tot volvoeringh van sijne progressen dus jammerlijch doen om hals brengen / 't welck wy nodigh hebben geacht alhier soodanig aen de werelt bekent te maken / op dat door dit staetje moge gemoordeelt worden wat te gelooven sy van alle de andere Martelaers / dewelcke verhaelt worden in andere gedeelten des werelts / en verre afgelegene Landen geweest te sijn / en voornamentlijch van de Christen Martelaers in China / daer van de Paters Jesuyten soo hoogh roemen / welcke luyden ick wel han ghe-

loo-

looden / dat doo3 de Chinesen en Tartaren aldaer effectiuelijck op wzeede ma-nieren sijn gedoot gewo3den / maer dat sulck om de Religie / sonder andere Po-litijcke redenen / geschiedt sonde wesen / sulck gaet mijn geloof te boden / ratio om dat het in de hedendaeghse eeuwe geen mode meer is dat men sich om sijn geloof verbranden laet / waer van wel een gheheel boeckse vol van exempelen / nisi exempla essent odiosa, sonde konnen doo3 den dagh brengen / ende ick be-hoe de van mijn seggen geen ander bewijs als de hedendaegse practijcke / daer in men dagelijcks doo3 oogen siet hoe dupsenden van menschen / so wel groot hans als kleyn hans / van Gereformeert / Arminiaens / Sociniaens / Lupters / Paepsch en soo doo3ts van d'eene Religie tot d'andere / met houssen en schoenen oberstappen / als maer eenigh doo3deel daer op weren te bekomen / en sulck met haer interesse komt te accoo3deren / en dat soodanige menschen haer om de Religie souden laten marteliseren en verbranden / credat hoc judæus Appella, ick niet. En om weder tot onse Formosaense Predicanten en Schoolmeesteren te ko-men / spileden waren mede menschen van vleesch en bloet ghemaeckt / aten en dronchen gaern wat goets / en wilden met gewelt geeert wesen, daer ober veel tumult maeckten en heele boecken van schreeven / dat men hare persoonen niet genoegh en eerden / soo dat eyndelingh om dese Broeders te appaiseren / op de Hooge Overh. geo3donneert wierde / dat de Predicanten / wanneer in de Doz-pen waren / als dan aen den Politijck / die aldaer 't gebiet hadde / de rechter hant souden cederen / maer wanneer met de selve Politijck in Tayouan wa-ren / dat alsdan gemelte Politijck aen haer de rechter hant geben soude; hoo-danige eerstrijden doo3 opreehte Christen Martelaers gemobeert te wesen / ick nopt gelesen heb. Wel is waer / dat gemelte Broeders hen lieden altijt op For-mosa seer ybertigh hebben ghetoont / om de harten te bekeeren / maer dit was om de Bellen te hebben / waer van gheheele Scheeps-ladingen na Japan ver-sonden / dat hen lieden ooch geene wint-eperen en lep / en ick kender wel een die daer mede wel twee tonnen gouts ober gegaert en t'huys gebracht heeft / en met reeden / want die den altaer dient die moet'er van leven / 't welk niet alleen van den geestelijcken / maer ooch van den wereltlijcken dienst te verstaen is / gelijck Compagnies dienaren geheel India doo3 genoeghsaem bewijsen / met in kor-te Jaren groote Rijckdommen bp een te vergaderen / ick spreeck maer van sommige / en niet van alle / nam non cuivis hominum contingit adire Corin-thum, want elck en is sijn geluck soo goedt niet / ende dese laetste wo3den on-der ons Oost-Indies Baerders de conscientieuse ghenaemt / als men haer deugtigh bp na niet anders upt den mont hoo3t komen / als hadde ick oock soo willen doen als die ofte die, ick soude mede so veel goets wel hebben kon-nen krijgen, maer ick en hebbe mijne conscientie niet begeren te besmetten, en soo doo3ts / quasi vero, als ofte pmant sulchen sware en penible trepse / als die na Oost-Indien is / soude bp der handt nemen / en soodanigen verre daer-water willen oberbaren / met intentie om aldaer dliegen te bangen / of om het sobere tractamentje te ghenieten / dat de Compagnie aen hare dienaren is ge-bende / het welcke naulijcks toerepchen kan / om daer mede maendelijcks dese wijfs Thee-backs naer behooren te voo3sien / soo hoostelijcke en dier hoop teeren is 't daer te Lande / ende als men dan niets van sijn selfs en hadde / ofte doo3 behoo3lijcke middelen niet en wiste te pzospereeren / waer van soude men leben / en Wijf en Kinderen konnen onderhouden / en wat sou'er tegbens den ouden

dagh

dagh) overſchieten / wanneer men met de oude honden aen den Dijck gejaeght wort? ebenwel als ick hier ſegghe dat men booz ſijn ſelven mede magh opt ſijn oogen ſien / om wat oder te gaderen tegens den ouden dagh / ſoo en bet ſta ick daer niet mede / dat men de Compagnie en ſijn Bewaers-Heeren magh ontrou weſen / en haer fraudeeren; maer oozdeele dat ſulcks booz behoozlijcke middelen behoozt te geſchieden / waer toe daer te lande honderderley occaſien voorhallen / waer van wel deele ſoude konnen aenwijſen; maer en begeere de ſecreten van de miſſe niet te openbaren / ende eene nodeloſe haet op mijnen hals te laden / 't is my genoegh als met den dingen aengeweſen te hebben / dat men in Oost-Indien in Compagnies dienſt wel haer rijck mogen / ende niet te min de Compagnie getrouwe ende eerlijck dienen / alhoewel daer upt mede niet en volgt alle de geene die upt Indien rijck t'huys komen / dat die de Compagnie trouwe en en eerlijck gedient hebben / want hier mentigh boeverijje en ſchelmſtuck onderloopt / voornamentlijck / van die in corte jaren groote rijckdommen t'huys hzengen / 't welck dan de de arme, of weynigh hebbende Oost-Indies Vaerders hier te Lande moeten ontgelden / wanneer weder komen te ſolliciteren / om naer 't waerme lant te varen / ende hun by de Bewinthebberen doet aengheſien mogden / als ofse ſpieden alle te ſamen met een ſelfde ſop overgooten waren / ende dat maer naer Oost-Indien wilden om hun ſelven te verrijcken / en mogden ſommige ſolliciteren upt dien inſichte deerlijck booz 't hooft geſtooten / en een partij Nieuwelingen, wert-nieten / babochten / die nergens van en weten / en geen Oost-Indiſch en konnen / booz hun gepzefereert; maer daer en is niet verlaen gelegen / de Compagnie ſal wel ſien hoefe varen ſal met hare oude getrouwe dienaren ſoo booz 't hooft te ſtooten / ende ſoo veele nieuwelingen na Indien te ſenden; het is onmogelijck dat de Compagnie ſoo doende / langer ſal konnen ſtaende blijven / maer ſal wel haeſt / volgens 't voorheeft van de West-Indiſche Compagnie deerlijck verhallen / ende te gronde gaen / om datſe ons oude getrouwe dienaren niet en willen employeren tot den dienſt / handel en regeeringe van Oost-Indien / ende dit ſullen wp verſtoote Oost-Indies Vaerders ſoo lange ſegghen / roepen / ſchzeeuwen / vertellen / ſchzijven / verhalen / protesteren / lamenteren / fulmineren / janchen / huylen / balchen / blaffen en uptholderen / tot dat de Compagnie pder ban ons met een goet ampt / officie / en honorabel tractement / elck boven ſijne merites / ſal voorſien ende begiftight hebben / als wanneer de geene die een beegh upt de pan ſal ghelhregen hebben / aenſtons een geheele andere tale ſal boeren / ende aen 's Compagnies ſtaet een eeuwigh welvaren en proſperiteyt voorſeggen / om dat de Bewinthebberen ſoo judicieus ende voorſichtigh zijn in 't elegeren en verkieſen van hare Dienaren / om tot welcke eer ende proffijt-ampten mettor haeſt te mogen geraken. O Ick de Conſtraters / verachte en verſchoote Oost-Indies Vaerders! ſoo bidde ick wp dan conſcientie wegen / alſoo ick niede een van de conſcientenſe ben / ghehouden u lieden eene geſtpymentiſſe (met conditie nochtans dat dit ſecreet blijde / volgens onſe gewoonte die wp onder malkanderen hebben / eene ſecrete ſe te maken dan 't geene pder ghemarkelijck kan weten) alhier te openbaren / de welcke ick ontlangh's door een Magiſche geeſt ontdeckt hebbe / namentlijck / waer in 't principaelſte obſtaculis beſtaende / van dat wp by de Bewinthebberen dus deerlijck nuer den neck aengeſien en verſchooven wozden / en dat wp dp dage ende nachte dus loopen / rennen en dzaben / ſonder nochtans een ſtroop

uzeet

hyeet in onſe ſollicitatien advanceeren / komende al dit onheyl / miſerie / hartſeer en hroef heyt ons eenlijck over den hals / hoor 't gebruyken van een enkelt woortje / dat wy in onſe ſollicitatien ſoo onhoorſtchtig altijt in den mont hebben / en ons ſoo qualijck daer van dienen; maer ſulje miſſetten hier teghens uytbaren en hragen / hoe 't mogelijck is dat een enkelt woortje ſoo veel kracht heeft van ſoo grooten quaet te konnen veroorſaecken? het is nochtans ſo / goede hrunden / ick hebbe veel Cabaliſe Characters en Boecken over dit vermaledijde woortje gemaeckt / naergeſien en opgeſlagen / en bevinde datter hoor een Oost-Indies Baerder die ſollicteert na Indien te varen / onder de geheele ſonne geen ſchadelijcker / noch perculenſer ſake te practiſeeren en zy / als dit eenigh woortje by de Bewinthebberen te willen gebruycken / ick ſie datje verlangt om dit ſchadelijke woortje te mogen weten / wel aen ick ſal het u ſeggen / dit woort heet Oude, ey lieve lacht niet / neemt'er maer eens de proef van / en ſeght in uwe ſollicitatien teghens Bewinthebberen / ick ben een oude Dienaer, ſiet eens ofje niet dadelijck ſult moeten hooren / hebje ons gedient daer hebje jou gelt hoor gehad / ben je een oude dienaer ſoo weet je van de mooxt / gy ſijt de rechte man om een particulier handelatje te drijven / daer van de ſtreken en knepen u noch niet vergeeten zijn / ghy ſout wel weder het bette van de heetel willen ſchupmen / ofte den doper willen uytſuppen ende ons niet alg het grontſop en de ledige ſchalen overlaten; neen / ſoodanige practijens en erbaren Lootsluyden en hebben wy in India niet meer van doen / wy ſullen het eens proberen met nieuwelingen daer henen te ſenden / die van deſe lorrendraperijtjes noch niet en weten / daer wy beter by hoopen te varen / ofte komje dan met jou compliment van oude Dienaer by een ander Bewinthebber / die ſal wel geheelijk de geck met u ſcheren / en u tot antwoort toepaſſen / benje out ſoo dient u beter de ruſt / als een ſoo ſware repſe / en ongemackelijcke dienſt aen te nemen / wy ſijn met geen oude afgeſloof de menſchen hoorſien / maer hebben van nooden jonge ſluxe-mannen / die tegens fatigues / en een ſtoot en ongemack konnen uyt ſtaen. Ende hier mede al weder hoort wandelende na een ander Heer / daer ſulje moeten hooren / doeje in Oost-Indien waert / waerom en ſijt gy daer niet gebleven / ghy hebt immers uwe blauwe ſacken genoegſaem gebuit / ofte waerom en hebje nebeng anderen niet mede uyt uwe oogen geſien / ſyt gy niet bequaem genoegh geweeſt uwe eygene ſaken te verſorgen / ſoo ſoudt ghy ſulcks noch veel minder weſen in Compagnies dingen waer te nemen / de Compagnie en ſal met ſulcke loome / achteloose / domme menſchen niet gedient weſen / en ſoo hoorts / ſult ghy over al van de hant afgeweſen worden / waer in / alhoewel de Heeren Bewinthebberen veeleyts niet misraden / en menigmalen den ſpyker recht op 't hooft treffen / ſoo valt het nochtans hoor een out / eerlijck dienaer haet te verdragen / datmen ſoo wepnigh reguaet is nemende op de goede dienſten die men aen de Compagnie gedaen heeft. Ah hrunden gaet niet voorder / hier is al weder den hzommel te bannen! ſpreeckje van goede dienſten aen de Compagnie gedaen te hebben omtrent Bewinthebberen / ſoo lept uwe geheele ſollicitatie in duygen / en is het werck daer mede ſoodanigh verbruſt / dat met alle mijne harſſenen ghem middel en weet te practiſeeren / tot redzes van deſen onbergelijcken miſlag gy lieden behoort immers ſo veel politijke letteren gegeten te hebben / dat gy wiſt dat over al / en in alle Staten / het vergeven van ampten en officien niet anders en is als een pure beneficie / dependerende van de wyze wille en keur des gevers van dien / ſulcks dat wanneer ghylieden de Bewinthebberen met uwe goede

dienſten aenboop komt / het niet anders en is dan of te een Crediteur ſijn Debiteur aenſprach / en de ſelve tot voldoeninghe van ſijne ſchuit en het alinge wilde constringeren / tot hoedanige constraincte mant die een benefitie wegh geeft niet willende verbonden weſen / ſo hebben de Heeren Bewinthebberen 't meeſte gelijch van de wereldt / datſe ſulcke goede dienſt-ſchieuwerg ſachtjens af wijſen en in 't langepath laten loopen; hebt ghylieden nopt geleſen dat er ſtaet / als gy alles gedaen hebt, ſoo ſeght Heere wy ſijn onnutte dienſtknechten. Welcke betoontnoedinge / indien wp voortaen mede bp der hant nemen / ſoo en is niet te twijffelen / of wp ſullen met onſe ſollicitation bp meer opdoen / als tot noch geſchiet is / daer anderſints ſo we bp onſe goede dienſt ſchieuwinge bleyben bolhaben / ſoo ſoude lichtelijch konnen komen te gebeuren / dat Bewinthebberen pder in 't particulier af verghde / waer in de ghedane goede dienſten waren beſtaende / en welch de ſpecialiteyten van dien ſijn / en bp aldien wp alsdan niet anders als een partp baggatelleg en weten voor den dagh te brenghen; Noch niet anders en weten aen te wijſen gedaen te hebben, als het geen den dienſt, daer in yder geſtelt is geweeſt, heeft komen te vereyſſen, en requireren, en by nalatinge van het welcke men ſoude gecen ſuccureers en gheſtraft ghe worden hebben, en dat Bewinthebberen daer op tot onſer conſuſie ende innerlijche ſchaemte eens ſeyden / ſijn dit deſe wonderlijche dienſten / de welche ghylieden met de groote elle ſoo byeer upsmeet; moet de Compagnie jaerlijchs hier aen ſo groote koſten dragen? hebt ghp daer booren maendelijchs ſoo groote gagie / koſt gelt / en ample emolumenten moeten genieten? Voorwaer lijch / alle het geene ghylieden gedaen hebt / ſoude de minſte prouiſioneele Adſiſtent van tien gulden des Maendts ongelijchs ende op ſijn gemack mede wel konnen doen en waernemen; O hoe bekapt met den mont bol landen ſouden wp op ſodanige te prochies ſtaen ſuchten / ende dat noch het ergſte is / doordeſe onſe impoztune goede dienſtſchieuwinge / ſoude aen de Heeren Bewinthebberen de oogſen wel eenmael konnen geopent worden / en haer lieden ſodanighe goede oordeg doen betrachten tot ſoulage van Compagnies groote onkoſten / dat voortaen geen hooge ghegagieerde meer gebruyckt en worden in 't geene eene prouiſioneel Adſiſtent op ſijn gemack ſoude waer nemen / dan ſouden wp het wel gemaeckt / en een ſrapje voorde op ons eygen gat gedaen hebben / en moeten pluggeren en arbeyden als de Eſels om een mont vol broots te winnen daer we het tot noch toe ſoo gemaeckelijch gehadt hebben / ende ons de gebzade Duyven van ſelfs in de mont ſijn komen vliegen /

Ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe jocum veſtri movêre tumultus.

Mannen Bzoeders / hac viâ non itur ad aſtra, dit en ſijn de rechte middelen niet om daer mede de Heeren Bewinthebberen t'ongwaerts genegen te maken / willen wp wat obtineren / wp moeten deſe en dergelijche ſteenen des aenſtoots eerſt upt de weegh doen / ende alſoo mijne genegentheyt u lieden doch eens verbergen laen / ende dat ick tegenwoordigh in mijn humeur ben van ghiehepmenijſſen t'openbaren / ſoo ſal ick u lieden hier noch een ſaeck van wonderlijche groote importantie ontdecken / de welcke ſeer ſecreet gehouden moet en niemant dan eenige wepnige onſer Heeren en Meeſters bekent is / deſe is / dat bp eenige der ſelver Heeren die inde Compagnie wp wat te ſeggen hebben / op het ſecreetſte ja / op het alderſecreetſte een ſecrete reſolutie gerocken is van dat voortaen geen Paepagelinden, roncadores, myſterieuſen, penitentiariſſen, calumnieuſen,

Digitized by Google

ſen, ofte diergelijke ſlagh van Ooſt-Indies Vaerders meer aengenomen noch naer India ſullen verſonden worden. Ende hier by komt het/dat ſo cas pmant van ons van ſijne gedane dienſten / maer een enckelt woortje begint te reppen/ ſoo is het dadelijck ho ho / deſe man ſtinckt al na het Pausdom/ dat hy/ gelijck de Papiſten met hare verdienſten den hemel willen beſtormen / hier mede ons meent de wet door te ſchijven / dat we gehouden ſouden weſen ſijn verſoeckt / ſo cas als hy maer ſpreeckt / aenſtonts in te willigen ; neen wy moeten dienaers hebben die meer op ghenade hoopen / ende met meerder ootmoedigheden haer saecken weten door te dragen.

Door de Roncadores, verſtaen de treckers van de voorſs resolutie/ de ſnuppers / pocherg / ſnorchers / blaſers en groot-ſpreechers / daer onder voornamentlijck begrijpende die geenen / de welcke by occaſie ergens in een Schuyt/ op een Waghen / ofte in een Gaſtmael / eens by den een of den ander Bewinthebber geweeſt ſijnde / ende tegens ſoodanigen Heer van de Ooſt-Indiſche ſaken / van Compagnies ſtaet en gelegentheyt / boven haer begrijp / geheel confuys en tot walgens toe veel gediſcoureert en geweers hebbende / en dat ſoodanigen Heer uyt complaiſance / ofte wel om de narren den hap wat te ſullen / aen deſelbe maer eens vraeght ofte ſplieden wel luſt ſouden hebben om weder naer Ooſt-Indien te varen / ofte ander ſins dat ſplieden de Compagnie weder behoorden te dienen / en dergelijcke ; waer mede deſe quidams dan ſoo geinteneert en opgeblaſen worden / dat / wanneer by de andere arme ſachlhalſen ende Ooſt-Indies Vaerders van minder calibre / de welcke ſoodanigh gheluck niet heeft mogen gebeuren / komen / ſoo dienden deſelbe wel achter af met het hoetje in de hant te blijven / door deſe begunſtigde Sinjoors, die in ſoo goeden blaetje by de Heeren Bewinthebberen ſtaen / op dat door hare intereſſe en bequame voorſpraeck ſplieden metter tijt mede mogen by Bewinthebberen bekent worden / en alſoo tot het een ofte andere Officie aen geraken ; ende ondertuſſen ſoo en komt by deſe geluckige mannen nopt Snijder/ Schoenmaker/ Weber/ Peſter/ ofte wie maer met haer wat te doen heeft / ofte ſplieden weten dadelijck met deſelbe een praetje van Ooſt-Indien op te halen/ het komt te pas ofte niet/ met vertellingen/ wat groote mannen ſplieden in Ooſt-Indien geweeſt ſijn/ en welcke wonderlijcke ongemeene dienſten ſy aen de Compagnie gedaen hebben/ ſijnde de minſte van hun een Gouverneur / Commandeur ofte Opperhooft van de eene ofte andere plaetſe geweeſt / ende dat de Heeren Bewinthebberen/ om hare ongemeene bequaemheyt ende capaciteyt/ haer lieden menighmalen verſocht ende aen boort geweeſt hebben , om weder in Compagnies dienſt te treden, waer toe ſeer groote officien en ample gagien haer aenboden, maer dat ſy lieden door als noch geene genegentheyt hebben weder nae Ooſt-Indien te varen / en daerom de Bewinthebberen haer verſoeck hebben afgeſlagen / of ander ſins noch een jaer twee a drie uytſtel ghenomen / om haer ondertuſſen te bedenken / ofte hare vrouwſs daer toe te bewilligen / die dan / quaſi vero , ſoo lecht noch niet konnen reſolveren / met welke praetjens ſy lieden ſommige eenvoudige menſchen menigmalen ſoo verre miſleyden / dat de goede lieden in de opinie en geloof gheraken / dat Ooſt-Indien ſuy lecker landt ſy / alwaer men door de kost niet en beſoeft te werchen / en hen de tanden waterigh ghemaeckt worden / om wede daer na toe te varen / waer door dan een walgh in het werk ſy ſijnde / als nu een beter landt wetende / alwaer ghemacheliker aen de kost konnen geraken / ſo verballenſe lichtelijck in groote onachtſaemheyt met hare

hupshoudinge naer behooren niet meer waer te nemen / en daer dooz met wijf en kinderen in armoede gheraeckende / dan looptmen naer 't Oost-Indisch hupshaen 't solliciteeren / om met wijf en kinderen naer India te varen / en ballen de Heeren Bewinthebbers so importuun en lastig / dat dooz dese solliciteerders hen naulijcks weten te bergen / waer dan mp selver noch geen lange jaren geleden een sijn staetlijc te dooren gekomen is dan seker eerlijck Burgerman / sijnde een Schoenmaker dan sijn handwerck / dewelcke in sijn arbeyt en winckel redelijcke goede neeringe hadde / soo dat nebens sijn bzouw ende acht kleene kinderkens eerlijckjers daer dan leefde / maer dese man tot sijn ongheluck twee a dzemaelen bp eene dan dese Koncobaders ofte Grootspzeeckers gheweest sijnde / soo waren hem albaer de oozen dan Oost-Indien soo vol gheblaesen / en hadde het hooft soo vol muyse-nesten gekregen / dan in kozte jaren sonder te arbeyden rijck te konnen wozden / dat desen goeden man daer dooz in sloffigheydt en bp gebolgh in verloop dan sijne neeringe / en tot armoede soude verballen hebben ghehadt / ten ware bp gheval pemant dan sijne Bzunden / met mp dan deses mans ghelegentheydt spzeckende / mp de gheheele Historie daer dan verteelt hadde / die was dat gemelten Koncadoz ende Grootspzeecker (waer dan den naem upt discretie dooz dirmael sal verswijgen) aen desen goeden man hadde wijs ghemaeckt / dat de Heeren Bewinthebberen hem versocht hadden tot Opperhooft aen de Caep de Bonne Esperance / in de plaetse dan Qualbergen te willen wesen / ende dat hp op dit versoeck sijne tijdt dan bedencktinghe hadde genomen / ende wijders bp alden hp het aengebooden Opperhoofdschap quam te accepteeren / dat hp alsdan dese man met bzouw en kinderen dooz bzp Burger aen de Caep soude mede nemen / dewelcke met alderhande dzanckien aen de gaende ende komende Schepen te verbloopen / ende eenighe andere schatherijtjens en kleene Coopmanschapjens te dzijben / in kozte jaren soo veel gelts soude konnen oberwinnen / dat al sijn leben konde behouden wesen / waer op bp mp onderbonden wesende / dat gemelten Grootspzeecker sijn boozgeben / dan dat hp dooz de Compagnie versocht was ghewozden tot ghemelte Opperhoofdschap / valsch ware / en dat hp sulcks tot disreputatie dan Compagnies respect upt sijn hooft gesingeert hadde / soo hadden wp de meeste moeyte dan de werelt om de boozs goeden man sijn pbreneste dan rijck te wozden upt het hooft te praten / ende hem tot sijne gewoonelijcken arbeyt weder te doen keeren / waer in tegenwoozdigh als noch welbarende is / en dooz onse goede onderrechtinghe hartelijck bedanckende / waer dan des nootz goede ghetupgentsse soude konnen pzoduceren / 't welck hier verhaele tot waer schouwinge dan alle goede lieden om hen dooz dese Syrenen beter als dooz de pest te wachten; want dese menschen met hare praejens konnen schade doen aen lichaem en gemoet dan die genen / die haer maer geloof geest / en sijn hun selven boben dien menighmalen alsoo schadelijck als aen een ander / want dooz hare ghedupdige gewoonte dan opsnijden en liegen / wozt de nature in haer soodanigh berandert / dat metter tijdt selfs beginnen te gelooben waer te wesen / het geene sp anderen in den beginne boozghelogen hebben / ende verballen sp wel tot soodanige sot- en onbeschaemtheyt / datse sich niet en ontsien selfs aen onse Oost-Indics Baerders / die nochtans beter behoozden te weten / wijs te willen maechen / datse dooz de Heeren Bewinthebberen in 't secreet tot Compagnies dienst aengheseocht wozden; maer lacp! als soodanige Grootspzeeckers eens in der daet komen te solliciteeren / wat hebbense anders te bewaeghen / als een bitter verwijt en smadige schimp /

ſchimp / met te moeten hooren / hoe komt deſe man ons nu aenſoecken / die ſoo menighmalen gheroemt heeft / dat we hem aengeſocht hebben ghehadt / wegh met dien laetdunckenden Nar / hy en dient ons niet ; ende ſulex moeten wp andere onroſele Oost-Indies Baerders dan ſomwijlen mede omgelden / dooz dien Bewinthebberen meenen / dat wp al te ſamen al een Dolckije zijn / weshalben ick raden ſoude / dat wp andere Oost-Indies Baerders deſe Gzootſpzekende quanten den boender gaben / en upt ons geſelſchap uptſloten / ſo we maer ander ſines al te ſamen met deſe ſteckre dan grootſpzeken en pochen / d'eene wat meerder d'ander wat minder / inſgelijcks niet beſmet en geraeckt ſijn.

Noch veel quader ſlag van menſchen / als de Koncadores / en aen ons Oost-Indies Baerders in onſe ſollicitatien / tien mael ſchadelijcker ſijn de Myſterieuſen, dat is ſmupgers / ſmockelaers en ſecrete ſolliciterende Oost-Indies Baerders / dewelke aen hare mackers / en aen pder een daer van een ghehepmeniſſe maken / dat ſpileden ſolliciteren / en tot dien epnde gedupright met diſreſpect en klepnachtinge van deg Compagnies dienſt ſpzeecken / als ofte ſpileden deſelbe niet van nooden hadden / daerſe onder en tuſſchen deg abonts laet / ende deg mozgens bzoegh / eer ſint belten ſijn ſchoenen aen heeft / op de been ſijn / loopen en bzaben dat het ſweet langhs haer gat dzijft / ende geheele upren / als ſintinellen ſtaen op en paſſen dooz de deure van de Bewinthebberen / om gelegentheydt af te wachten dan deſelbe aen te ſpzeken / dan in nochtrans deſe pzæcautie gebzupken / wanneer ergens bp een Bewinthebber in hups gaen / dat ſe alvoorens aen te bellen eerſt naerſtigh aen alle hanten rontſom ſien / ofter ooch eenig Oost-Indies Baerder / ofte pmant anders dan hennilſe daer omtrent is / die haer han ſien ingaen / en de baen onklare ſtende / ſo gaenſe ſachtjens voozby / en ſoo lange een ſtraet je om / tot dat de perſoon dan hennilſe weg is / en dan ſnap in hups / op dat niemant achterdocht mocht krijgen van datſe ſolliciteeren : welcke maniere van ſolliciteren / of die ſchoon wel boozſichtig ſchijnt aengelept / ten ſine daer mede te verhoeden / dat andere ſollicitanten hen niet in de weeg en ſijn / ſoo en voeght deſelbe aen ons Oost-Indies Baerders nochtans grenſints / dooz dien wp meeſt al te ſamen bp Bewinthebbers ſuſpect ſijn van experte meeſters te weſen / om in India een particuller handeltje te dzijven / waerom ſoo raſ als Bewinthebbers deſe onſe fineſſen / dieme in 't ſecreteren van onſe ſollicitatien gebzupken / in de neus krijgen / ſo ſijn wp daer mede aenſtonts ſuſpect / en malen ſpileden daer upt een beſlupt / dat wp ſo habil ſijnde in deſe dingen / die men wel weten magh te verbergen / wp in India komende / noch veel bequamer ſouden weſen in 't beleggen en uptvoeren dan dingen / diemen niet weten magh / daerom is het fœnum habet in cornu, longe fuge, wacht u dooz ſoodanigh ſlagh van ſollicitanten / alſoo de Compagnie van hen d'aldermeeſte afbzeuck en onderkrupninge in hare negotie te bzeeſen heeft.

De Pœnitentiariſen alhoewel die niet veel quaet aen de Compe gedaen hebben / en ooch van de quaetſte ſlag dan Oost-Indies Baerders niet ſijn / hare gewoonlijke diſcourſen ſijn nogtans / kom ik eens weder in India, ik ſal mijn ſaken wel anders aenleggen, of ick ſal de ſchoone gelegentheden die ick gehad heb niet meer ſo mal verſuymen, en ſal 't wel ſodanig weten te maken dat voor de darde mael niet weder daer na toe ſal behoeven te varen, dit dooz d'een ofte d'ander ſpion en verklicher aen de Bewinthebbers obergebzacht wozdende / ſoo wozden wp daer dooz alſoo ſuſpect als de Myſterieuſen, en konnen in geen dienſt aen geraecken / al ſpzongen wp naet onſen ſtaert om / waeromme rade dit vergeefs pœniteren wat meer verbozgen te houden / en die wat goets

in den sin heeft / die swygge wo lange stil / tot dat de ghelegentheydt eens weder schoon sal lachen / en doe dan 't geen dat hy geleert sal hebben / altyt gedenkende op dese goude spreuche / fronte capillata post est occasio calva. Wie oock dienaer van de Compagnie in Indien wesende / des morgens als hy opstaet / en des avonts wanneer te hoop gaet / neevens haer morgen ende avond gebet / behoorde op te seggen / welcke lesse ick altijt maer gebe aen de pœnitentiarissen dewelcke met soodanigen yver / als de Joden haren Messias verwachten / verlanghen weder na Indien te varen / alsoo ick onderreicht worde / dat de nieuwelingen die sedert eenige jaren herwaerts na Indien gevaren zijn / deselve spreuke seer wel weten te practiseren / en daer by geen schade en lijden / trouwens daer onder zijnder veele die Latijn konnen / en den inhoudt van dien seer wel verstaen / en boven dat vier witte Doeken hebben / sulcks dat wel wat derven doen daer een mensch anders niet eens soude durven dencken.

Van de Calumnieuse quaetsprekers / achterklappers / nijdigaerts en dergelijcke soorten van Oost-Indies Vaerders / en sal niet veel woorden malien / door dien soodanige onse dagelijcksche actien ons wel niet suyst in het schijnt te weeren seer nadeelich sijn / nochtans ons oock niet hart by 't winthebberen te recommandeeren konnen / als die lieden vreedsame menschen in haren dienst hebben / als daer mede wel best over een komende / en daerom en behoorden wy onder malhanderen niet meer soo nijdigh den een tegens den anderen te wesen / noch malhanderen de kroon van 't hooft te spreken / dolghens de quade ghewoonte tot noch toe by ons religieuselijck onderhouden / met mensch achter de rugge na te seggen / al het quaet dat wy daer van weten / en elckanders geringe extractie en parentagie te verwijten / aengesien wy doch alle te samen Adams kinderen / ende uyt eenen selfde wortel voortghekomen sijn / vreese anderstins dat volgens 't voorbeelt der Joden / de welcke door de geheele Christen wereldt by yder gehaet / veracht ende bespot worden / wy insgelijcks van de geheele Nederlantse natie afgesondert / en als een particulier slagh van menschen sijen ghecontsidereert te worden / daer van Godt betert sich reets eenige quade beginselen begonnen te openbaren / alsoo hier te Lande den meesten hoop van ons / by luyden van fatsoen / geen hooger estimie ende achtinge en hebben / als het is maer een Oost-Indies Vaerder, welck woortje van klepnachtinge / te weten dit verbruytsele maer / wy weetlijs met gemack wel souden konnen declineeren by alden wy ons aenwennen onse onwetende grootsheydt / en pooze hovaerdye wat in te toomen / dewelcke ons in de conversatie van eerlijcke luyden soo odieus en insupportabel is makende / edoch en behoeven wy daerom ons selven mede niet t'eenemael te verwerpen / want die sich onder den hoop menght die wort van de Partheny geweeten / en mogen ons onder malhanderen / dewijle het doch niemant anders doen en wil / wel eeren / en by onse gewoonte blijven / dan elckanderen te mogen noemen de Heer die, de Heer dese, en de Heer geen, naer het ampt dat we eenmael in Oost-Indien bekleet hebben gehadt / want eens Burgermeester altijt Burgermeester.

Alle welcke getrouwe waerschouwingen en aenwijsingen van onse gewoonelijcke mis slagen / waerde Confraters / hoope u lieden in 't generael / ende yder in 't bysonder seer aengenaem te sullen wesen / en verwachte daer over met hartelijcken begeerte te worden / met versoeck / dat gy lieden gelieft te considereeren de selve van my niet animo injuriandi, om ymants persoon in 't particulier te affronteren / voor den dagh gebracht te wesen / namentlijck / uyt haet van soodanige

danige grooben en in 't oogh van de werelt beſpot en belachelijcke feplen en mis-ſlagen / en dat gy lieden weten moogt / waer voor u lieden na deſen voorname-lijck te achten ſult hebben / en ſoo iter mede pmant in 't particulier op ſijn ſeer geraeckt is / dat hy ſich betere / ſijnde mijne meeninge niet / dat alle luyden die upt verſcheyde inſichten in Oost-Indien geweeſt / en de Compagnie gedient hebben / van ſoodanigen aert en nature ſouden weſen / als hier vooren aengeme-ſen worden / maer ſpreke alhier van ſommige wenige / dewelke met deſe hare malle actien / d'andere eerlijcke luyden die in Indien gheweeſt zijn / niet als tot ergerniſſe en ſcandael ſtrecken / en malien dat daer voor mede in ſilepnachtinge geraecken ; iſſer pmant die wat beters weet voor den dagh te brengen / dat hy dat ſpreke / ick gheve het myne om een beter / volgens 't ſeggen van den Poet /

Si quid noviſti rectius iſtis.

Candidus imperti, ſi non, his utere mecum.

Ecdoch ſo deſe voor aengeregene bjuralen en ons andere gemoederde Oost-Indies Waerders tot ſchandael ſtreckende menſchen / hen door deſe generale cen-ſure niet en begeeren te beteren / maer datſe willen voortvaren met hare ſuyle lefbhige ſangen te roeren / en ons noch meerder quaet ſtamen te maken / ſoo ſul-len wy ons niet ontſien hen met namen en toenamen te noemen / en ih door my particulier ſal deſe ontrouwe dienaren / om welckers wille wy goede getrouwe mede ſoo veele lijden moeten / wel anders weeten te plagen / en geſpeelijck te rup-teren : want ick ſal alsdan aen de Heeren ſeventienen remonſtreren / demon-ſtreren en offereren ſeecker gewiſſe onfeylbare methode, waer door in Oost-Indien alle particuliere handelaers, (niet een eenigen uytgenomen) konnen achterhaelt en geattrappeert, ja ſelfs alle particuliere verboden handelingen voorgekomen, geweert en geſtuyt worden. Tot welckers fondament in den generalen Caet van de Compagnie geene andere alteratie en begeere gemaeckt te hebben / als dat aen den Generael en Raden van Indien / mitsgaders aen alle Gouverneurs / Commandeurs ende Opperhoofden van alle plaetſen / en aen alle Collegien van Juſtitie / en aen alle geſtelde Fiſcaels door geheel Indien benomen werde d'inquiſitie / onderſoeck ende judicature / over alle verbode par-ticuliere handelingen en handelaers / ende dat in plaetſe van dien overal / alwaer de Compagnie maer eenige jurisdictie vermagh t'exerceren / opgherecht wer-den ſeltere Collegien van vyf a ſes / meerder ofte minder daer toe bequame per-ſoonen / nebens haren Preſident / Fiſcael ende Secretaris / welckers eenigſte ampt ende judicature ſal weſen / op alle verbode particuliere handelingen ende handelaers t'inquireren / achterhalen / ſtuyten / weeren / de aengehaelde goe-deren confiſceren en de particuliere handelaers naer gelegenheyt per banden ſaecken te depozeeren en naer Nederlant te verſenden. Edoch dat het voorſz Collegie van inquiſitie over de verboden handelingen in 't generael / en over perſoon en le-demaet van dien / in 't byſonder / van niemant anders als immediatelijck van de Heeren ſeventienen / en ſal moeten dependeeren / ſonder derſe over eenige hande begane ſauten / miſſlagen / crimen ofte andere voorſaken / die men tot hun laſt ſoude weten by te bzengen / en te practiſeeren / van pmant anders als im-mediatelijck van 't volle Collegie van ſeventienen / alhier in Hollandt ofte in Zeelant vergadert weſende / vermogen aengeſprochen / gemoleſteert ter judica-ture geſtelt en geſtraft / ofte aen den Gerechte / ofte Hoven van Juſtitie of an-dere competente Rechteren van deſen Lande ter ſtraffe overgeleevert worden / waer toe nebens de bebooglijcke documenten tot hun laſten weſende / upt Indien

naer

naer Nederlandt ſullen moeten perſonden worden / en onderteſſen in Indien op de thuys reyſe pendente lite geen andere moleſtatie in hare perſonen lijden / als een eerlijcke en ſecure bewaringe hoerder perſoonen / tot dat by ſeventienen mondelinge ſommarie gehoort ſullen weſen: Dat wijders gemelte Collegianten ('t welck mede een van de eſſentieelſte deelen van deſe fabele) ghedurende den tijt van deſe hunne bedieninge ofte namaels naer expeditie van dien noch te geenigen tijt in eenige andere als den voorſz dienſt van de Compagnie in Oost-Indien / ſullen mogen geemployeert / ghebruyckt / en gheadvanceert worden / maer dat daer van voor al haer leven ſullen uytgeſlooten blijven / ende hen alle expectativen en andere benefitten dien aengaende by reſolutie van ſeventienen ſullen benomen / en voor altoos afgeſneden worden; weshalven ooch met ſeer ample gagie / tractament / ende eer-titulen ſullen begiftigt moeten worden / en den Fiſcael van 't ſelve Collegie een redelijcke quota van de aengehaelde en geconfiſqueerde goederen dienen toegelept te weſen / waer van de koſten voor eerſt uyt de ſelve aengehaelde goederen wel hondert doudig ſullen konnen uytgebonden worden. Welcke punctum archimedeum my toegeſtaen weſende / en dat de Heeren Bewinthebberen / na rijpe deliberatien konnen bevinden de oprechtinge en inſtitutie van ſodanige Collegien in Indien / met hun ſtaet en gelegenthept daer te Lande niet ſtrijdigh te weſen / en daer mede wel te konnen accorderen / ſo weet ick aen de Heeren Bewinthebberen ſoodanige facile/onkoſtelijke/ lichte practibile en indubitabile middelen aen te wijſen / waer mede binnen de tijt van ſes achter een volgende jaren / de verbode particuliere handelingen en handelaers daer te lande ſoodanig achterhaelt / gemoleſteert / verdeigt / uytgeroept / geſuppreſſeert / voorgekomen / en ſullen weſen verſmoort / datmen nu dien tijt van ſodanige handeltjens en handelaers alhaer te lande nauwlijks meer ſal weten te ſpreken. En ſo ick alſdan van het opperſte der Collegie eens Fiſcael Generael quam te worden / o bloet van ganſen hoe ſuper ſouden wy alſdan malkanderen aenſien / ende pmant van u particuliere handelaertjens eens onder mijn klupven quam te verballen / ſelderement hoe ſouden wy malkanderen van lubben met een beene mesjen / en ick u de lange lebbige tongheriem ſoo net jens weten te beſnijden / als opt Joode van ſijn voorhuydt beſneden is gheweeſt / want een magere lups die bijt ſcharp / en die een boer plagen will / die moet een boer mede bzengen / ho! hoe ſouden de participanten in haer bupſt lacchen / wanneer gewaer ſouden worden / dat door uptroepinge van deſe particuliere verbode handeltjens en ſmockelaerijtjens Compagnies negotie / die daer door ganſch onder de boet gehouden wort / en in hare onkoſten komt te ſmooren / ſoo merckelijchen aenwas quam te nemen / en de overwinſten ſoodanigh bergroot te worden / dat de uptdeelingen daer mede wel bijf en twintig en meerder ten hondert / boven ordinarijs quamen te tenderen. O la belle propoſition! o la belle invention! ah quanta ingenia latent in occulto. Adieu Meſſieurs neemt het voor dittmael ſoo voor lief met mijn ridendo dicere verum al lachende de Waerheydt.

FINIS.

AU-

Authentijcke Bewijſen,

Dienende tot verklaringe

Van 't VERWAARLOOSDE

FORMOSA,

Behoorende tot het Eerſte Deel.

N°. 1.

Extract uyt de Reſolutien des Comptoirs Nangasaquy in Japan, onder dato 11. Novemb. 1646.

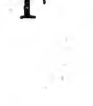

Erſtelijk hoe op giſteren alhier ter Baje, een Jonck komende van Hockieuw, met weynigh Swarte, en wel half verdorven Suycker gearriveert, ende door den tolk bekent geworden, den Tartar den oorlogh, in 't Rijck van China, ſeer avantagieus, en ſijne victorie ſulcks vervolgde, dat reede de *Koningh*, neven *Iquan*, uyt Hockieu verdreven, ſich ter vlucht na Chinchieuw begeven, gemelte plaets, nevens Chinchieuw al in de aſſche gelegt, ende niet dan een groot jammer en gekerm in al die geweſten noch overigh was, *En alſoo gerucht werdt, oock reede genoeghſaam gewaar ſchout zijn, de vluchtende Chineeſen, wien ſich niet willen ſubmitteren, het oogh op 't Fort in Tayouan, om by de wercken ſich vaſt te verhouwen, wel ſlaen mochten*, 't geenige hoopen ende vertrouwen willen, de goede Godt nu noch nimmermeer ſal toelaaten nochte gehengen, hoewel buyten twijffel 't Eyland Formoſa een groot verblijf ende uytvlucht, voor deſelfs vluchtelingen zijn ende weſen ſal; waer door Tayouan niet alleen van proviſie, maer ſelfs oock van hunne landerie ende bouwneeringe lichtelijk ſtaet ten deele ontbloot, en berooſt te werden, of men Tayouan naerder ofte met proviſie, ofte met verſien, dan alles al wel te weſen, ſoo ſijn beloop voorts laten nemen ſal. &c.

N°. 2.

Extract Miſſive door haer Ed^. den Heer Gouverneur Generael ende Raaden van India, aen den Gouverneur Nicolaes Verburg *in Tayouan. Geſchreven in dato 25. July* 1652.

VOor aengeroerde Pater Jeſuyt, heeft ons mede gerelateert, de geruchten in China ſterck loopen, hoe dat den Soon van *Iquan*, genaemt *Coxin*, door 't geweld der Tartaren, ſigh niet langer in China kan onthouden, noch dorſt vertrouwen; over ſulcks hem met een groote macht ter Zee begeven, ende op 't rooven ſtelt, *voornemens zijnde, ſoo de maren loopen, 't oogh wel op Formoſa mocht gewend hebben, om daer ſijnen ſedem te nemen*; 't welck Godt verhoede, ende wy anders verhoopen, echter hebben goet gedacht U E. deſe geruchten te verwittigen, om tot waerſchouwinge te dienen, mitſgaders doorgaens in defenſie, ende op hoede te mogen weſen, d'adviſo, &c.

N°. 3.

Extract Miſſive door haar Ed^t. den Gouverneur Generael, ende de Raaden van India, aen den Gouverneur Nicolaes Verburgh, *in Tayouan. Geſchreven dato 26. May 1653.*

MEt groote verwonderinge, ende niet ſonder alteratie, hebben wy uyt U E. eerſte Miſſive vorder geleſen van het verraderſche attentaat (*te weten de Chineeſſe revolte van* A°. 1672.) der Chineeſen, op Compagnie's ſtaet, op het Eyland Formoſa; het welck, alhoewel geluckigh ontdekt, ende victorieus gedempt ende t'ondergebracht zy, (daer de name Godes in der eeuwigheyt voor zy gepreſen) NB. *ſoo konnen wy evenwel niet nalaten daer uit alles ſuſpect te houden, niet wel te geloven zijnde, dat die ſlechte luyden het ſelve by der handt genomen hebben ſonder ſteunſel ofte vermengingh van hooger aenſien; het zy dan van den Mandorijn* Coxinja *voornoemt, ofte andere, hoewel daer van tot noch toe niet gebleecken zy.* Ondertuſſchen is het een groote ſaacke voor de Compagnie geweeſt, dat de Chineeſſe Hooſden daer niet aen vaſt zijn geweeſt, maer dat in plaetſe van dien, het verraed tegen haer eygen Landsluyden ontdekt, ende aen den dagh hebben gebracht; als mede dat de Formoſanen ons getrouw gebleven zijn, ende haer in't uytroeyen der rebellen mannelijk gequeten hebben. Die U E. dan wel gedaen hebben, voor yder Chineeſſe kop te vereeren met een Cangan ofte Nietquaina: echter mogen wy ons op de eene nog andere natie niet al te ſeer verlaten, *hebbende de Chineeſen niet alleen nu, maer oock voor deſen dwen blycken wat ſtaet op haer te maecken zy*; ende zijn de Formoſanen oock voor ſoo ſtantvaſtigh niet aen te ſien, dat van de Chineſen, die gemeenſamer ommeganeck met haer hebben, als de onſe, ende onſe Regeringe doorgaens tracht ſwart te maeken, niet ſoude konnen worden verleyd, ende tegens ons opgehitſt; het welcke, by aldien in dit geval geſchied ware, ende dat de Chineeſen van behoorlijck geweer waren voorſien geweeſt, Compagnie's ſtaet groot pericul ſoude hebben geloopen, ten minſten ſouden ſy ons van het vaſte land gedreven, ende binnen Tayouan beſlooten hebben, tot onuytſpreeckelijcke ſchade van de Compagnie, die naderhand genoegh te doen ſoude hebben gehadt, hare verlooren Conqueſte met groote koſten ende arbeyd wederom te recupereren. Waer uyt vermercken hoe hooghnoodigh het zy, dat de Chineeſen buyten beſit van geweer ende andere oorlogs-gereetſchappen gehouden, ende voortaen wel nau op het inbrengen van't ſelve gelet worde, op dat ons d'een of d'ander tijdt geen quaden trek en komen te ſpeelen. NB. *Wy en konnen ons noch niet ontlaſten van groote bekommeringen, wegen den Mandorijn* Coxinja, *boven meermalen genoemt, die wy, ſoo uyt de geſalveerde Nederlanderen van de Fluyt de Koe, als de Chineeſen, deſen Jaere hier aengeland, onderricht worden, eenige malen van de Tartaren uyt het veld geſlagen is, ende Aymuy licht eyndelijck genoot ſaeckt ſal worden te ruymen, ende hem na d'een of d'ander plaets met ſijnen aenhanck te ſalveren, dat op't Eyland Formoſa wel aengeſien mochte worden, alſoo haer de vruchtbaerheyt, ende andere goede gelegentheden van het ſelve, alſoo wel als ons bekent zijn; doch willen een beter hoopen; te meer, alſoo uyt voorſz. volck van de Koe verſtaen, gelijck U E. uyt het boven geciteerde extract mede konnen ſien*, hoe dat voorſz. *Coxinja* van ſijn eygen volck niet ſeer bemint zy, ende van tyt tot tyt verlaten wort, om ſijn ſtraffe regeringe, ende dat ſijn ſoldaten geen noodig onderhoud verſorgen kan, waer uyt wy verhoopen, dat by aldien't land ruymen moet, van geen groote macht gevolgt ſal worden, maer dat hen liever onder den Tartar ſullen begeven, die wy verſtaen, dat alle die hen gewillig ſubmitteren, in hunne volle beſit harer goederen laet, ende minder overlaſt doet, als ſy van haer eygen Overheden gewent zijn; NB. *Doch wy hebben evenwel meer dan groote oorſaeck, ons meer als oyt voor deſen ſorghvuldigh op hoeden te weſen, ende alle bedenckelijcke als onbedenckelijcke gelegentheden verdacht te houden, wetende dat ter meer als gemeene wijsheyt ende dapperheyt vereyſcht word, om een groot land met kleyne*

kleyne Krijgsmacht te beſchermen tegen vyanden van buyten, &c.

N°. 4.

Extract uyt het rapport door Claes

Verburgh, *Gouverneur op Formoſa, aen Generael ende Raaden van India overgelevert, wegens Formoſa's geſtelte, in dato* 10. *Marty* 1654.

HEt is een vaſten regel, datter meerder kenniſſe ende wijsheyt vereyſcht wert, in 't wel en voorſichtig regeeren, ende voor onheyl te protecteren van eenigh Land, als'er wel behoeft om 't ſelve te conqueſteren, ende onder ſijne heerſchappye te brengen; ende daeromme moet een Overheyt, die de ſorge daer van bevoolen is, geduerigh tegen alle buyten ende binnenlandſe vyandlijcke attentaten vieriglijck waken, op dat niet onverſiens, van d'een of d'ander, kant ſoo ſubijt overvallen werdt, dat daer door in confuſie ende buyten poſtuer komen te geraken. Dese leſſe moet den Gouverneur van 't Eylandt Formoſa altoos wel obſerveren, ende ſijn hooft noyt ſonder die bedenckingen, om te ſlapen nederleggen, hebbende ick de bekommeringe te mijnen tijde genoeghſaem ondervonden ende beproeft, verklarende my menighmael, wanneer mijne gedachten ontrent die ſorghvuldigheden ſpeelen liet) de hairen van ontroerniſſen over eynd reſen; ende hoe kan het minder zijn, dewijl het Eyland Formoſa met veele evidenten, periculen ende gevaer beſitten; want, ſullen wy van binnen in 't harte van't lant ſelver gaen ſien, ſo bevinden voor eerſt dat noch een deel wilde ende woeſte inboorlingen te temmen hebben, die maer uyt onnoſelheydt onſe onderdanen zijn geworden, ende wie weet, wanneer tot beter kenniſſe zijn gekomen, of ſy hun dan wel ſoo geſeggelijck. als nu doen, ſullen aenſtellen: *Ende wat is doch onſe macht; by hare menighvuldigheyt te vergelijcken? gemerckt ick rekeninge make dat Formoſa wel met over de* 100000 *menſchen bevolckt is. Hier by krielt het op onſen bedem met alderhande ſlagh van Chineeſen, die het landt door haere frequentatien aller wegen verſpien, ende uyt dien hoofde wel eenige conſpiratien ſmeeden konnen*, gelijck ons in den Jare 1652. op den 8. dagh van de Maent September, by een ſeer ſchielijcke ende dangereuſe revolte van die natie is komen te blijken, &c.

Inſgelijks is het perijkel van buyten 's Lands niet weyniger te achten, alſoo Formoſa in 't midden, en ontrent ſoo machtige Rijcken als China ende Japan zijn, is leggende, welkers Koningen al mede jalours, wegens onſe dominatien over Formoſa, zijn; konnende veeltyts oock wel eenige groot Perſonagien, die tegens haere wettige Coningen opſtaen mochten, en door oorlogen uyt hare gelegentheden geworpen wierden, wel naer Formoſa de vlucht nemen, *gelijck reede langh de geruchten geloopen hebben, dat den Chineeſſen Mandorijn* Coxinja, *weſende de ſoone van* Iquan, *die aen de Zeekant langh in oorlog tegens den Tarter geweeſt is, van meeninge was, ſoo uyt ſijn Land gedreven wierd, hem, met deſelfs gevolgh, naer Formoſa te begeven, ende aldaer ſijnen ſedem te nemen.* &c.

N°. 5.

Extract uyt de Reſolutien door den Gouverneur Cæſar, *in Tayouan, getrocken onder dato den* 6. *Marty* 1655.

NU geruymen tijdt herwaerts, tot byſondere verwonderinge (vermits dat ſedert, ofte by na nimmermeer gebeurt is) zijn geene Joncken van de Kuſt van China alhier aengeland, na de oorſaak van welcke wy D°. Chinees Cabeſſas, ende Kooplieden alhier vernoomen hebbende, ende nauwe ondersocht, konnen wy, volgens der ſelve beſte kenniſſe (ſoo ſy voorgeven) niet anders uytvinden, *als het nieu aengevangen oorlogh, tuſſchen den Chineeſen ende grooten Mandorijn* Coxinja, *ende den Tarter*, waeromme alle Vaertuygen in China, ten dienſte van den ſelven Mandorijn werden aengehouden, ofte ook miſſchien in hunne handelvaert belet en-

de verhindert, NB. *het welcke wel eenigen, ende ſelfs grooten ſchijn van waerheyt hebbende, echter evenwel noch ſoo krachtigh niet en is, dat het ons geheel en al ſoude doen vergeeten de geruchten voor deſen ſoo lange geloopen, van de eene ofte andere aen te vangen aenſlagh op dit ſchoone Eyland, door den ſelven Mandorijn, welke geruchten ſoo hier in Tayouan, als in Japan, ende ook van den Chinees* Cuſtaff, *gekomen op Battavia, gehoort zijnde, niet ſoo geringh geacht en mogen werden, de ſelve moeten dienen, om ons aen deſe kant altoos wel op hoede te doen zijn, ende een waeckend oogh te houden, op dat men, ('t welck de genadige Godt verhoeden wil) niet onverhoeds van vyanden en werden overvallen.*

Tot welcken eynde dan op dit voordragen des E. Heer Gouverneurs *Cornelis Cæſar*, met eenpaerige ſtemmen is goed gevonden ende beſlooten, met den eerſten ſeecker bequaem Jonckjen te huyren, ende af te ſenden, onder den Equipagiemeeſter *Aucke Pieterſz.*, ende den Sergeant *Pieter Janſz.*, die ſeer wel in de Chineeſſe taale ervaren is, na Pehoe (anders genaemt de Piſcadores) omme aldaar te beſichtigen ende te verneemen den toeſtandt, of miſſchien oock eenige vergaderinge van joncken aldaer mochte weſen gevonden ende ontdeckt, ende tot welcken eynde, mitſgaders alle omſtandigheden meer. &c.

N°. 6.

Extract uyt de Miſſive door den

E. Cornelis Cæſar, *Gouverneur, en den Raad in Tayouan, aen d'Ed. Heer Gouverneur Generael, ende de Heeren Raaden van India, geſchreven in dato* 14. *November* 1655.

DAt *Coxinja* vreeſe heeft om op den eenen tijt ofte den anderen van den Tartter overvallen te werden, is niet meer als al te ſeecker, 't welck men genoeghſaem kan beſpeuren; want weynigen tijd geleden, hebben de geruchten ſeer ſterck geloopen, dat de Tartaren in aentocht waren, ende van Peckin naer Hocksieu met een groot Leger quamen affacken, 't welck *Coxinja* ſoo verbaeſt heeft gemaekt, dat hy eyndeling te raade is geworden veele treffelijke Fortreſſen ende Caſteelen, die hy ſuſtineerde niet machtig genoeg was te beſetten, t'eenemael onder de voet te laten ſmijten, inſgelijks eenige vaſte Steeden, waer onder de twee vermaerde Koopſteden Anhay ende Sanſieuw zijn. Sanſieuw is de vermaertſte Stadt, want de gantſche Provintie, ende de Revier daer Aymuy mede opleght, beyde daer na genaemt zijn. In de ſelve Stad is niet eenen ſteen op den anderen gebleven. U Edelheyts gelieven te conſidereren hoe menig treffelijck Koopman, ende welgeſetene Burgers hier door zijn komen te verarmen, de welcke nu den eenen hier, en den anderen daer, oock op Eylanden als ballingen zijn ſwervende; ende wanneer hy *Coxinja* te weten komt dat yemand, wie het oock ſoude mogen weſen, ten zy datſe van ſijne Creaturen zijn, een ſtuyver is hebbende buyten ordinair, ſoo doet hy het de lieden aen hem overgeven, onder pretext dat hy 't ſelve noodigh heeft, om tegen den Tarter te konnen oorlogen, ende by weygeringe laet hy deſelve om de minſte oorſaecke dooden: voorwaer a'te cruel. Het is een middel waer door hy naer aller menſchen gevoelen, ſijnen ondergank te ontmoeten heeft. &c.

Ten ſelven dage is by ons afgeveerdigt den Equipagie-meeſter *Auke Pieters*, met een Jonkje na de Eylanden van Fehou, om deſelvige te gaen viſiteren, ende te ſien of geene van *Coxinja's* Jorcken hun aldaer onthielden, vermits wy ſeer beducht waren, nochte niet en konden bedencken uyt wat oorſaecke geene Joncken uyt China in ſoo langen tijdt alhier waren komen te pareſſeren, *'t welcke in ons een quaet vermoeden baerde, dewijl de Chineeſen alhier woonachtigh, daer van mede het beſte gevoelen niet en hadden, preſumerende dat* Coxinja *wel lichtelijck yetwes op Tayouan, tot nadeel van de Compagnie, mocht trachten te ondernemen*, ende dat't ſelve oorſaecke was, waeromme hy *Coxinja* ſijne Joncken by den anderen vergaerde. Dies wy aen alle kanten goede ordre hebben geſtelt, ende alles ten ſtrijde bereyd, om by reſcontre van den gemelden

melden *Coxinja* hem mannelijk het hooft te konnen bieden Oock ſoo hebben wy in't Kaſteel ſoo veel branthout laten brengen als men in 8 à 10 maenden tijds ſal nodigh hebben. &c.

Dat *Coxinja* te dier tyd yets vreemts in den ſin heeft gehad, werd by veele voor vaſt geſtineert, *dewijle hy een groot getal van ſtormleeren hadde doen maeken; wes wy verſcheyde balcken en ſteenen op de guardijnen van't Kaſteel lieten brengen, om die in tijd van ſtormen te gebruycken; maer hier op is niets gevolght: echter en kan't niet ſchaden dat men op hoede is; wie weet of't ſelvige niet een voorbode is geweeſt? des wy altoos een wakend oog in't ſeyl ſullen houden, ende volgens U E. Edelheyts recommandatie op hoede weſen, en niet ſchielijck overvallen te werden*, &c.

Maer het ſlimſte dat te duchten is, ſoo den ſelven (te weten *Coxinja*) op Formoſa yets komt te onderneemen, *is, dat wy hem ſeer beſwaerlijck het landen konnen beletten*; want hy naer alle apparentie ſulcks op verſcheyde plaetſen t'evens ſal trachten te ondernemen, als wanneer den landbouw groot gevaer loopen ſal, om in de aſſche geleght te werden; *want wy de handen vol genoegh ſouden hebben om onſe Fortreſſen te beſchermen, dewijle onſe macht te kleen is, om eenige uytvallen te konnen doen, niet tegenſtaende alle buytenwachten ingetrocken waren, des hier toe wy meerder volck ſoude werden gerequireert, waer op U Edelheyts gelieven te letten ende verdacht te weſen*; des het niet qualijk komen ſoude dat aen Tankoja een vaſtigheyt geleght werde, 't welk onſes oordeels wel noodig weſen ſal, &c.

N°. 7.

Extract uyt de Reſolutien des Kaſteels Zeelandia, op Cajovano, op Maendag 5. Maart 1657. Preſentibus omnibus.

DErhalven eendrachtigh goedgevonden, eerſtdaaghs naar't vertreck der laatſte Bataviaſe beſendinghe, aen gemelten grooten Mandorijn *Coxinja*, inſgelijcks de Heeren Sikoken en *Sauja*, om ſijn Edelheyt ten beſten te helpen raaden, ons ſchrijvens af te vaardigen; en tot het wel beſtellen te gebruycken den tolck *Fincqua*, zijnde oock een der aenſienlijckſte der Oudſten onſer Chineeſen, en om ſijner bequaemheyt, ſelfs van ginder daer toe voorgeſlagen, ende niet bedeckt elijck geëyſt, om't ſelve, nevens een middelmatigh geſchenck, haer Edelheyt t'overhandigen. &c.

N. 8.

Extract uyt't Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, onder dato eerſte Maert 1659. Preſentibus omnibus.

GElijckerwijs op giſteren hebben vaſt geſtelt gehadt, op het geruchte, 't welcke den Chineeſſen tolck *Fincqua*, hier in Tayouan nu een wijle tijts heeft nagegaen, als daer is, dat hy van alle vertreckende Joncken na China, *Coxinja's* wegen alhier den tol ontfingh, die ginder moſt werden betaelt, ende ſelfs een Pachter daar aan te zijn, ons nauwkeurigh te laten informeren, ende onderſoek daer op te doen: ſoo hebben wy oock t'ſedert ons werk daer van gemaeckt, ende daer inne ſoo ver gekomen, dat eenige der Chineeſſe Outſten (welke hun tot noch toe meeſt bedeckt elijck hebben verluyden laten, daer van kennitſe te hebben) in deſe vergaderinge ontboden en verſchenen zijnde, op onſe ſcherpe ondervraginge, en ernſtige aenhoudinge, eyndeling openbaerlijck en gewilligh verhaelde, dat den bovengemelde *Fincqua*, hier nu een weynigh tijds, op de naem van den grooten Mandorijn *Coxinja*, van alle vertreckende Joncken naer China, den tol van't uytvoerende heeft geheven, dat ſy oock hadden voor de waerheyt gehoort hy ſelfs Pachter was van deſelve tol, en den Mandorijn *Sauja* binnen Aymuy, zijnde borge voor de ſomme van 18000 tyle ſijn ſilver in't jaer, dat hy in gevolgde van't ſelve, van den tijd af dat als onſen Briefdrager naer China gebruyckt geworden zijnde, voor de laetſte mael van

Digitized by Google

ginder, in de Maent Auguſtus 1657, tot nu toe, deſelve tol van alle 't uytgevoerde Hartevlees, Vis, Garnaelen, Zuycker, Kennip, &c. hebben gevordert en ontfangen, of van de gebreckige ter betalinge ſchriftelijcke obligatie van de ſchuld genomen, waer toe eenige van hun ſelfs wel geld verſtreckt en geleent hadde; dat hy oock wel eenige ſijner bekende om in Aymuy te betalen, had laten vertrecken; tot bewijs daer van, van twee vertrockene Joncken, ons overleverende twee onder *Coxinja's* naam, beſond're gedruckte brieven, tot invorderen der ſelver tolle, en met *Fincqua's* Zegel ende hand-teeckeningh, als quitantie, wegen de betalinge aen hem gedaen, bekrachtigt, ende de Schippers overgegeven, nu ongevaer dertien maenden out waren. &c.

Alle welcke beſchuldigingen tegens den ſelven *Fincqua*, en ſijne bekentenis ten deele, en verſchoningh daer op gehoort ende overwogen zijnde, is daer uyt wel te beſeffen, alhoewel die ſaek noch veelſints duyſter ſchijnt, dat hy geen kleyne ſchuld daer in en hebbe, inſonderheyt iſſe ſwaer te wicke, indien 't de waerheydt zy gelijck 'er door *Samſiack* tegen hem wort verhaelt, hy oorſaecker ſoude zijn van deſelve verſwaerden Tol, ende dienvolgens van 't weghblijven der handel-joncken, tot ſoo merckelijcke ſchade ſoo wel voor d'E. Compagnie, als de Ingeſetenen alhier in 't gemeen: is die involgens by eenparigheyt van ſtemmen beſlooten, op dat alles na waerheyt mogen weder onderſocht ende nagevorſcht, ende dan na d'uytvindinge daer inne gehandelt na 't gewicht der ſaecken; de gemelte beſchuldinge en bewijſen, mette bekentenis van *Fincqua*, ſoo verre jegen woordigh daer in gekomen is, aan de Fiſcael deſer Steede over te leveren, omme ſich daar op te laten informeren, ende te procederen naer behooren. &c.

N°. 9.

Extract uyt het Sententie-boek des Raſteels Zeelandia, onder dato 21. April 1659.

DEn Raad van den Gerechte vooren gemelt, &c. Doende daer op dan wyders recht, deporteren en ontſetten den gedaeghde (te weeten den Tolck *Fincqua*) van beyde de ampten ende gagien, ſoo van Cabeſſa ofte Outſte der Chineeſſe natie, ende ingeſetenen alhier, als van Tolck, in dienſt der E. Compagnie, mitſgaders van eenige jaren herwaarts genooten beneficien van de Chiampans, op 't Saccamſe Veer, ende het alleenigh hacken ende uytventen van 't brantthout alhier, ſullende ſijns verweeſens gagie, als tolck geſtreecken, ceſſeeren, van de tijd aen ſijner detentie, te deſen boven Kaſteele, zijnde den laetſten February jongſtleden, ende condemneeren den gedaeghde daer en boven in een pecuniele amende van 300. Realen van achten, t'appliceeren $\frac{1}{3}$ voor d'E. Compagnie, ende de reſteerende $\frac{2}{3}$ parten voor den Heer Eyſſcher, ende in de koſten van den Proceſſe. &c.

N°. 10.

Extract uyt 't Reſolutie-boek van Tayouan, onder dato 9. February 1660.

WY bevinden van langhſamer hand af, dat zedert een wijle herwaerts, met d'aengekomen Joncken uyt China, ſeer weynigh waarde in goederen ingebracht, ende daerentegen nochtans ſeer veele hierlandſe Waaren met hun vertreck van hier zijn uytgevoert geworden, voornamentlijck in deſe voorgangene Maand January, &c. Invoegen wy niet ſonder onſe bekommeringh zijn, dat de Chineſen haare goederen voor aſwaarts t'huys ſenden, om die by gelegentheyt naar te volgen, ende ons alſoo met den ydelen romp te laaten ſitten. &c.

N°. 11. A.

Extract uyt het Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, onder dato den 6. Meert 1660. 's avonds. Preſentibus omnibus.

DEn Heer Gouverneur heeft deſe Vergaderinge op ſtonts uytdruckelijck gedaen beleggen, omme daer in haere Acht-

Achtbaerheyt dit volgende, gelijk 't betaemt, mede te deelen, als van geen kleen gelangh, maar eerder van een toeſchijnent ſeer quaed en ſwaer gevolgh, indien den goedertieren Godt daer inne niet genadelijck en quame te voorſien, ende 't ſelve geduchte quaed van deſen ſtaet, (gelijk van ſijne heylige Majeſteyt wel vieriglijck te bidden is) gelieſde af te weeren; Namentlijck:

Dat heden na de middagh, de klocke omtrent vier uuren, eerſt *Saeko* alleen, dit navolgende meeſt aldus had komen verhalen: Giſteren avond van ſijn land by Tavokan t'huys komende, verſtaan had een geruchte, waer van de gantſche Stadt nu kundigh en beweegt ſcheen, vernomen hadt, en daerom hy oock ſulcks nu aen den Gouverneur bekent *maeckte, dat uyt China eerſtdaeghs door* Coxin, *ons den oorlogh ſtond aengedaen te werden*, ſonder yets meerder beſonderheden daer van te weten, noch wie dit gerucht gebracht of geſtroyt hadde. Sijne Moeder, Vrouwe, ende Broeders Vrouwe, hadden deſen gantſchen verleden nacht over dit geval ſeer bitterlijck ſitten ſchreyen; dies verſocht hy, wanneer 't nood dede, hun een veylige plaetſe mocht aengeweſen en vergunt werden.

Een weynigh daer na was oock *Lacco* en *Tonkip* by ſijn E. gekomen, den eerſten ſoo 't ſcheen, om een reeckeninge van gelevert Goud te laten teykenen, en als ſy van *Sako* vermerckten of verſtonden, wat ſijn aenbrengen was geweeſt, ſeyde oock ſulck geruchte met alſoo weynigh beſcheyds te hebben vernomen, doch dat *Pincqua* hier toe veel quaets ſtoockt. &c.

Een uur omtrent na dat deſe waren wegh gegaen, was den Chinees *Zekoy* by den Gouverneur gekomen, met een ſeer beſorght gelaat en ernſtig verſoeck, dat ſijn E. hem wilde gelooven, ende ſijnen naem, als aenbrenger deſes, verheelen, *ſeggende van verſcheyde gehoort te hebben* (*die hy oock niet en wiſt te noemen*) *dat* Coxinja, *omtrent deſe volle Maen*, 25000 *Mannen, onder vijf voorneme Krijghshooftden, ſtond herwaerts ons te beoorlogen, te zenden: d'eene helft ſou aen de noord, en d'andre aen de zuyd van hier trachten te landen*; by elcken hoop ſouden 2000 geharnaſte weſen; uyt Pehoe 40 Viſſers, om als Stuurluy, of Lootſen, op eenige Joncken te gebruycken, gelicht waren: op haren 14. dagh deſer Maane, alle *Coxinja's* Krijghsvolck, tot deſen tocht verordent, haer ſouden gereed houden gelaſt was, en het Offer-feeſt, tot 't wel gelucken van dit groot voornemen, vieren, *oordevlende gemelde* Zekoy, *dat een dit gantſche werck niet en is te twijffelen*; *welcke oock ſijne gemelde E. had aengeraden dat de E. Compagnie haer ſelven wel diende te voorſien van voorraed, ſpijſe, brantbout en diergelijcke.*

Alle 't welcke dan alſoo door gedachte ſijne E. verhaelt geworden zijnde, zijn wy daer door geſamentlijck opgeweckt tot een beſorgerende bekommering, ter nauwe bewaring deſes koſtelijcken en ons ſoo dierbaer aenvertrouwden Pands; want dit geruchte (*dat nu al verſcheyde jaaren na elckanderen, doch noyt ſoo duydelijck als nu, hier en elders, als van verre, heeft geloopen*) zeeker van geen kleyn gewichte, maer ſeer aennemelijck te achten is; niet alleen om dattet dus omſtandigh, met die aenklevende waerſchijnelijcke redenen in eygenſchappen daer toe dienſtigh is, verhaalt ende aengegeven, maer oock voornemelijck om dees naervolgende ons nu erinnerde, en hier op ingeſchooten reden; namentlijck:

1. Dat *Coxinja* in 't laetſte des vergangen jaers, in 't Nanckinſe gebied, van de Tartaren omringht en overvallen, ende 't meeſte deel ſijner gemeene Krijgslieden, en 7. of 8, der voornaemſte Helden verlooren hebbende, eyndelijck nu eerſt, na vier jaren uyt blijven, wederom in Aymuy is weder gekomen, wel licht een teecken zijnde, dat hy daar door in Volck en Joncken duſdanigh verſwackt geworden, op die voorgeſtelde aenlockingen tot ſulcken aenſlagh heeft doen beſtemmen en bewilligen; miſſchien alſoo uyt noodſaeck door de ſtercke bedreyginge en afkomſt der Tarters naer dees beneden landſtreecke, gelijck men nu onlanghs noch ſeer ſterck hier heeft gerucht, van dat den ſelven voorgenomen hadt *Coxini* noch machtiger, dan voorheen, te vervolgen; ja ſelfs in Aymuy te komen beſtoocken, En 2. miſſchien oock wel

uyt

uyt roof-luſt, om een grooten hoop graanen van hier te haalen, een deel volcks te bederven, maer noch waerſchijnelijcker, om ſich meeſter van dit voortreffelijk ſchoon Eyland te maecken, ende de rijckdommen daer van aen hem te trecken, 3. Welckers bevalligheden buyten allen twijffel hem genoeghſaem voorgeſtelt ſullen zijn.

4. Dat ook op en zedert het eerſte geruchte deſes doenmaels noch twijffelachtige voornemens, in November verleeden, ſulcken merckelijcken uytvoer (geen gelijckenis by 't ingebrachte hebbende) van hierlands goedt van hier naer China is gedaan geworden, na allen ſchijn door ons eygen ingeſetenen, om hare gereedſte middelen (die ook hier noch meeſt verbonden en verpand ſtaen) by overval van oorlogh haeſt te konnen volgen, gelijckwe daer over voor deſen ook onſe bekommerinigh hebben gehadt, ende op den 9. February verleden daer op ordre beraemt.

5. Soo ook om datter geſegt en ondervonden wert, dat ſommige Chineeſſe ingeſetenen hier haere goederen tot gelde gemaeckt, en eenige van die ſelfs al vertrocken zijn, en noch op 't vertreck ſtaen nae allen ſchijn; (want wat ſalm'er anders uyt giſſen konnen) uyt groote vreeſe van de overkomſte der vyandt herwaerts over; dat ook nu in ettelijcke dagen, niet tegenſtaende het ongemeen ſchoon vaerbaer weder, 6. niet eene Jonck uyt China hier aengekomen is: 't welck alle te ſamen gevoeght met 't bovengemelte verhael der Chineſen, ſoo is daer uyt wel haeſt te beſeſſen hoe noodſaeckelijck het zy (waer toe ons op 't hooghſte aengeprickelt vinden) dat ſonder het minſte uytſtel, ſpoedigh op ſoodanige middelen werden gedacht, ende vervolgens in 't werck geſtelt, alswe na onſen tegenwoordigen ſtaat noodigh ſullen achten te dienen t'onſer verſtercking, om als den noodt vereyſcht, dat gheweldigh voornemen van *Coxinja*, door Godts genade te konnen weder-ſtaen, NB. *Ende alhoewel we ons van veele bequame werckt uygen hier toe, en voornamentlijck Krijghslieden, tot noodige verſtercking der buytenpoſten, inſonderheyt aen de ſoodanige daer 't den Vyandt lichtſonde vallen te landen, naer eyſch van ſaecken niet en vinden voorſien,* ſoo ſullen ons echter, na beſte mogelijkheyt, hier in te moeten redden; althans ſoo lange tot dat we van Battavia ſullen werden verſterckt, ende het tegenwoordigh ons ontbreekende ons ſal zijn beſchickt.

Voor eerſt dan behoorlijke ſorge dragende voor ons volck wyd en zyd in de dorpen, ende afgelegene wachtplaetſen langhs de Zeeſtranden, en elders verſpreyd leggende, hebben wy t'hunner behoudenis, en t'onſer verſeeckeringh en verſterckingh, voor 't beſt en raadſaamſt geoordeelt, ende dienvolgens eenparighlijck beſlooten, aen alle Politijcken op Formoſa, van hier af noordwaerd aen gelegen, hier van de weet te doen, en ernſtelijck te gelaſten (met bevel, ſylieden 't ſelve mede aen hunne ondergeſtelde verwittigen, dat alle Duytſen, ſoo ſchoolmeeſters als ſoldaten, in elcks geweſte geplaetſt, mitgaeders alle Inwooderen in de Dorpen, op 't ſpoedigſt hun verſien van goedt geweer, de Duytſen met Hollands, ende de Inwooders met haer eygen wapentuyg, ende hun daer mede, ſonder eenige vertraginge, wel bereyd op hoede ende ſlagvaerdigh houden, omme op 't eerſte ontbodt, by vermercking en op blijk van onraed uytter Zee, geſamentlijck gewapender hand, namelijck alle die van de Zant riviere af tot aen de Patientie riviere, of uytterſte noordſe Dorp toe, geſeten zijn, in Favorlang te verſchijnen, om den vyand door allen mogelijke weder-ſtandt, het landen voor al onder aen die ſtranden te beletten, ende alle de andere aen dees zyde de Zant riviere beſcheyden in Saulang, om hun van daer by onraedt aen Wankan derwaerts te vervoegen, ten eynde als vooren.

Ende alſoo het meerendeel der zuydſe inwoonderen niet veel te betrouwen en zijn, voornementlijck in ſulcken gevalle van overkomſte der vyand, by welcke ſy wel licht hun voegen ſouden, wanneer vermerkten d'onſe het tegens deſelve niet konnen gaende houden; voornemelijck wanneer aen Tankoya (daer toe ſeer bequem) te landen quamen; ſoo hebben voor 't ſeeckerſt ende raedſaemſt geacht den Politijck aldaer, *Sr. Hendrik Poorden*,

Digitized by Google

den, te gelaſten op den ontfang onſes bevels, alle Duytſchen ginder in de Dorpen leggende, in Verrovorong t'ontbieden, ende tot nader ordre aldaer by hem te houden, wel verſien van behoorlijck geweer, omme op blijck van onraad, den vyandt geſamentlijck met een goed doel der vertrouwbaerſte vrywillige inwoonders (daer van behoorlijk van nu af gewaerſchouwt moeten werden) alle gewapent. De Chineeſſe Pachters met hun dryvende herwaerts aen te komen over land, alſoo het ginder blyven voor hun in diergelijcken ſtandt ons al te ſorgelijck toeſchijnt, om redenen boven aengehaelt. Maer in de noordſe Dorpen, de Duytſchen, na weynigh dagen daer op wel gelet hebbende, vermerckende de inwoonderen ter wapening ongenegen te zyn, ſullen deſelve met de Chineeſſe Pachters alleen (dieſe gelaſten ſullen met hun te gaan, en door de Politijcken dan voorts te lande herwaerts aen ſullen werden geſonden, die onwilligens overlaten, van daer vertrecken, en naer Favorlangh af komen. Soo ſullen de Politijcken alomme oock gelaſt werden 't ontbreekend geweer voor de Schoolmeeſters, op 't ſpoedighſte van hier te vorderen.

Soo hebben oock verſtaen, om onſe macht ſoo veel mogelijck by een te trecken, en niemand in gevaer te verre van de hand af te laten verblijven, ons wachtvolck uyt Tockodocot ter poſt te ontbieden naer Favorlang af te komen.

Ende om alle verraed ſpoedigh t'ontdecken, ſoo ſullen oock alle buytenpoſten ſcherpelijck aenbeveelen, doorgaens wel op hoede te blyven, en goede wacht naer Zee te houden, ende 't eerſte vermerckend onraed aiomme bekent te maecken, mitſgaders daer op geſamentlijck gewapent herwaerts aen te komen, om buyten gevaer te blyven, vermits deſe kleene macht, op ſoo veel plaetſen afgedeelt, geenſints tegens die van buyten ſoude konnen beſtaen.

Wyders onſe gedachten voortgaende op 't houden der generale Formoſaanſe Landtdagen, welcken ontrent den voorgemelten tijd der aenſtaende volle Mane te houden, zijn beſtemt, en reeds al uyt geſchreven, ſoo vinden wy verſcheyde wichtige ſwarigheden, om met de ſelve in deſen ſorgelijcken tyd, mits het boven gemelte ſterck geruchte, van dat *Coxinja* omtrent den ſelven tyd, ſijnen aenſlagh tot volvoeren, voor heeft, voort te varen.

Want ſulcke byeenkomſte op Provintia, na de gewoone wijſe, van de voorneemſte en 't grootſte gedeelte der leden deſer regeeringe, beſtaande in 't midden ſoo veeler trouwlooſe van ſijnen landaerdt onderſaten, en groote menighte inwoonderen (*behalven dat de Dorpen in dien tijd ſoo lange van hare Hooſden, en meeſte manſchap, ja ſelfs van Politijcken en Predikanten zijn ontbloot*) die alle, oft ten grootſten deele, ſeer licht door opruyming, in deſen ſtand hem toevallen ſoude, wellicht een goede gelegentheyt hun mochte toeſchijnen, om op ſulcken lang voorgeweten dagh, geſamenderhand het bovengemelde gevaarlijck voornemen, tegens deſen Staet met minder ſchroom t'ondernemen. 't Welck dan alſoo rijpelijck ingeſien zijnde, hebben beſlooten dit jaer de geſtelde Landtdagen op te ſchorten ende uyt te ſtellen, ende 't ſelve nu met eenen den Politijcken te verwittigen, om datſe 't alomme noch tydigh den Oudſten in de Dorpen laten af leggen, &c.

N°. 11. B.

Extract uyt 't Reſolutie-boek van Tayouan, onder dato 12. Maert 1660.

NAdien de Chineeſen, in en omtrent Wanckan geſeten, na datwe hun tot verhuyſen van daer herwaerts aen, nu verſcheyden malen ernſtelijck hebben gedaen waerſchouwen, *op onſen laſt niet en ſchijnen te willen paſſen, maer ongehoorſaemlijck wederſtreven*, vermits hun van hare voorige ſitplaets aldaer begeven hebben aen d'overzyde daer de Redout geſtaen heeft, ende volgens 't ſeggen der Poſten hun verluyden laten daer niet van daen te wilien. &c.

Weshalven eenparighlijck hebben beſlooten, opſtonts *een troup van vijfftigh Muſquetiers*,

tiers, onder 't gebied en beſtiering van den Vaendrich Harmen Nuyts, (*uyt deſe beſetting van gedroocht Hartevlers en hard brood voor de reyſe voorſien*) in ſes Chiampans van hier af te ſenden, derwaerts henen. &c.

N°. 11. C.

Extract uyt het Dag-regiſter van Tayouan, onder dato den 16. Maart 1660.

HEden arriveert alhier een Koya van Pehou, gemant met acht Zeevarende, vijf Paſſagiers, twee Vrouwen, vier Kinderen, ende gelaaden met, &c.

Deſe Taykon (ofte Schipper) op verſcheydene leugens bevonden zijnde, wierd daerom in bewaring beſtelt. Middelerwijl wierden alle de brieven van de ſelve Koya afgehaelt tot 18. in 't getal, houdende aen verſcheydene, doch geringe luyden alhier, meldende meeſt alle van 't geruchte *Coxinja's* eerlang te komen Krijgsmacht, ſommige bedeketelijk, and're openbaer genoeg hunnen vrienden ende maagden aenradende, mette gereetſte, of alwaer 't met leedige handen, na gins te keeren. &c.

N°. 12.

Tranſlaet uyt ſeeckeren Brief, door den Chinees Coinſienky *ende* Ganſiongky, *van hier na Battavia, op den 20. dagh naer 't Chinees nieuwe jaer 1660, aen de Chineſen* Sijntei *ende* Kſienqua *geſchreven. Luydende als volght:*

OP dat U L. jonck van jaeren zijnde, van ons naer Battavia gevaren bent, ſoo vertrouwen dat U L. al van aenſchijn verandert, ende ſeer veroudert ſult zijn. Soo wanneer wy ſlapen zijn onſe gedachten beſig over uwe perſoonen, ende verwachten U L. van dag tot dag alhier, ende dat ghy ſoo ſpoedigh als de wolcken aen de lucht moogt herwaerts aen komen. Wy zijn ſeer droevig, vermits weten, hoe 't U L. al gaet, 't zy dat U L. geſond ofte ſieck zyt. ſoo wanneer wy U L. mochten ſien, ſouden ſeer verheugt weeſen. Soo veel ons aengaet, woonen ende eeten ontrent andere luyden in Tayouan, ende konnen, vermits den ſlechten tyd, niet met allen winnen; doch bidden Godt dat hy U L. evenwel gelieve te helpen, ende dat U L. veel winnen, ende in korten tydt alhier komen moght, alſoo U L. groote genegentheyt toedragen; want of op Battavia goed ende wel te weſen is, ende ghyluyden aldaer vrienden hebt, ſoo is 't echter op de Kuſt van China beter, ende wy zijn U L. nader vrienden; ja gelijk als met leem aen malkander gehecht, ende twijffelen niet ofte U L. ſullen in d'aenſtaende maent Mey met de Hollandſe ſchepen alhier krijgen, *ende dan gelijck naer de Kuſt van China gaen, (alſoo hier de gerughten loopen, en als ontwijffelbaer gehouden wort, dat* Coxinja *met ſijne Krijghsmacht eerſt daegs ſtaet naer Formoſa over te komen*) doch ſoo U L. niet wilt komen, ende aldaer blijven, oordeelen wy dat ghy luyden geen eerlijcke perſoonen bent, die noch om vrouw, noch om kinderen, noch vrienden dencken. Hier mede hebben wy U L. genoegh geſchreven, ende U L. kunnen alle 't ſelve in uwe gemoederen ofte wel ofte qualijck geraden is, overdencken. &c.

N°. 13.

Tranſlaet uyt ſeeckeren Brief, door den Chinees Chynko *uyt de Piſcadoris, aen ſijnen oudſten Broeder* Tanſwake geſchreven.

ICk hebbe nu ſoo lange tijd van u geweeſt, niet wetende hoe 't met u geſtelt zy, ofte ghy koopmanſchap doet, ende yets gewonnen ofte verlooren hebt; ſoo ghy eenighe penningen gewonnen hebt, kond aldaer noch een tijd langh blijven, hebt ghy verlooren, ſoo komt datelijck herwaerts na de Piſcadores, wy konnen t'ſamen by malkanderen woonen ende koopmanſchap doen; *'t Is nu ſoo goed in Tayouan niet als 't wel geweeſt is;*

Coxinja

Coxinja *heeft voorgenoomen eenighe Joncken naer Tayouan te ſenden.* Sedert ons nieuw jaer iſſer niet een ſonck van de Kuſt van China alhier geweeſt, 't volck is alhier bevreeſt, ende weten niet hoeſe 't hebben; want men hoort datelijck twee drie a vierderhande praetjens, d'eene ſeght dat den Tarter met eenige Joncken Emuy wil gaen beoorlogen, ghy moet ſoo langh in Tayouan niet blijven. &c.

Een ander, 1.

Van den Chinees Oytſonſick *aen* Qualakko.

ICk hebbe onlanghs uyt uwen Neef *Zoko* verſtaen, *dat hy wilde, ende ſeer geruſt ſoude zijn, ſoo ghylieden met Vrouw ende kinderen, ende 't geene ghylieden verder beſit, herwaerts begeerden te komen, 't welck my ock wel 't beſte ende geraedſaemſte voor u lieden dunckt; want alhoewel Tayouan wel een goede plaetſe is, ſoo ſoude echter ulieden niet raaden, ende vinde geenſints oorbaerlijck aldaer ſoo langh te continueren. Ick ben ſeer bevreeſt, ende wegens U L. beducht, niet wetende, ingevalle aldaer eenige tumulten, ſoo van oorlogh, of van ander ſwarigheyt voorviel, hoedanigh U L. 't ſelve ontvluchten ſoud konnen.* &c.

Een ander, 2.

Van den Chinees Synko *aen ſijnen Broeder* Sinjo.

ICk maecke u door deſen mijnen Brief bekent dat ick wederom in de Piſcadores ben gearriveert, ende bebouwe mijn Land als voor deſen gedaen hebbe; *my dunckt dat mijne Huysvrouw, ende kinderen, die in Tayouan woonen, aldaer niet altewel verſeeckert zijn;* ingevalle ſy eenige Gerſt, 't zy weynig of veel hebben, ofte krijgen kan, datſe 't ſelve herwaerts komende, mede brenght. Mijn broeder Haine, die van een Vader ende Moeder gekomen zijn, doet ſoo veel voor my als 't mogelijck zy, ende ſend mijn Huysvrouw, ende kinderen, ſonder eenig uytſtel, herwaerts; vertrouwt vry dat ick 't meene, ende verwerpt deſen mijnen brief niet, als of gy mijn ſchrijven weynig achte, *alſoo ick, wanneer den avond genaeckt, gelijck als verſchricke, denckende dat aldaer eenigh tumult ofte oproer ontſtaet;* verſoecke dierhalven als noch, dat ghy op mijn vrouw ende kinderen goede acht neemt: ghy kunt het by u ſelven wel overwegen hoe 't met my is; ende neemt deſen brief alſoo aen of ghy my ſelfs in perſoon ſaght. &c.

NOTA. Alſoo de voordere g'intercipieerde Chineeſſe Brieven, meeſt alle te ſamen van inhoude zijn, dat *Coxinja* groote preparatien, omme Formoſa met ſijne Krijgsmagt t'overrompelen, was makende, ſoo hebben wy onnoodigh geacht deſelven alle te ſamen alhier te verhaalen, ons genoegende met twee a drie te berde te brengen, daer uyt van de reſte kan g'oordeelt worden.

N°. 14.

Extract uyt Tayouans Daghregiſter, onder dato 14. *Juny* 1662.

ALle dees voornoemde aengeroerde bedriegelijcke, ſchandelijcke, gants onlijdelijcke leugenen, ende omſwervende verdrayinge hunner (*te weten ſonniger Chineſen, dewelcke door-den Raad, wegens* Coxinjaas *deſſeyn, g'examineert waren geweeſt*) redenen, dan alſoo forghvuldighlijck in Raade in achtinge genomen zijnde, is beſlooten en vaſt geſtelt, den bovengemelde Schipper; en *Samſiacx* Schrijver, welcke gekeurt wierden voor d'alleriſchuldigſte, hier in 't Kaſteel, door dagelijckſe geeſſelinge, of om de twee dagen eens, ſoo lange te laten ſtraffen, tot datſe ons het begeerde hier van komen te belijden, en den Schrijver van *Jucko*, en *Samſiacx* ſoon, in welcke minder ſchuld bevonden wierdt, tot naeder beſcheyd hier in gyſelinge binnen 't Kaſteel te houden, gelijck 't opgemelte, by des Raads beſluyt nader te ſien is. &c.

N°. 15.

Extract uyt het Daghregiſter van Tayouan, dato Dingsdag den 13. April 1660.

NAe den middagh deden de gegyſelde Chineſen ſeer ernſtelijk verſoecken aen den E. Heer Gouverneur, om verloſt te worden, ſijne E. te komen ſpreecken, 't welke toegeſtaen zijnde, alvoorens de Heer *van Waveren* mede daer by te zijn gewaerſchout, quamen daer op beneden de Chineeſen *Sacko*, &c. Soo vraegde de gemelde Heer Gouverneur, of hy *Sacko* op dien Saterdagh wanneer hy 't eerſt quam aenbrengen (*te weten de groote preparatien van* Coxinja's *oorloghsdeſſeyn*) daer by niet en had verhaelt, dat hy, als hy daegs te vooren thuys komende van ſijn land, over 't gemelte geruchte, ſijne, en *Direk Janſſens*, of ſijn's Broeders Wijve, t'ſijnen huyſe hadt vinden ſchreyen, van dien heele Vrydaegs's nachts af, en byna als troosteloos, NB. waerom hy oock verſocht aenwijſing om een beſcherm-plaets voor deſelve in tyde van noot. Dit ontkende hy met vollen monde, maer verdraeyden't te onwaerſchijnelijck. &c.

N°. 16.

Extract uyt de Miſſive van den E. Joan Boucheljon, *en den Raad van Nangaſacquy, aen den Gouverneur ende Raad van Formoſa. In dato 15. Octobet 1660. geſchreven.*

MEt 't Fluyt-ſchip de Spreeuwe, op den 11. des verleden Maents alhier behouden aengeland, hebben volgens Factura, desſelfs ingelaeden Vel-wercken, tot 64893. ſtucks toe, droogh ende welgeconditioneert, nevens U E. aengename van 12. en 16. Auguſto paſſat ontfangen, ende daer uyt met hertelijck vreugde vernomen, dat *Coxinja's* geconcipieerde invaſien op dat Eyland, door de wonderlijcke beſtieringe Godes, te niet geraeckt, ende verdweenen was, NB. *Zijnde, ſoo ons van de aengekomen Chineſen, door de ſelven berichten laten, dat deſſeyn alſoo ſeker voorgenomen geweeſt; maer verklaren voor de waerheyt, dat hy naderhand gereſolveert ende vaſt geſtelt heeft, hem liever in ſijn Landt als een Soldaet te willen dood vechten, dan naer een vreemt land, dat hy met de wapenen ſoude moeten conqueſteren, of ten minſte met groote moeyte ende bekommeringh onſekerlijck beſitten, te vluchten.* &c.

N°. 17.

Extract uyt de Miſſive van den E. Joan van Ryck, *ende Raads des Comptoirs Siam, in dato ultimo Juny 1661. aen den Gouverneur ende Raad van Tayouan geſchreven.*

VErleden Sayſoen zijn alhier ſoo van de Kuſt van China, als uyt Japan, niet meer als vijf Chineeſſe Joncken verſcheenen, die alle wederom, door expreſſe ordre van *Coxinja*, op ontboden, nevens noch twee andere groote Joncken, welcke door de Chineſen alhier nieuw gemaeckt waren, ten principale met rijſt, allerhande drooge eetwaren, ſalpeter, ſwavel, loot ende tin geladen, naer de Kuſt van China geſamentlijck vertrocken zyn, NB. *hebbende de geſeyde Chineſen haer alhier openbaer laten verluyden*, ende is ons door diverſe Chineeſſe Koopluyden, met de E. Compagnie alhier handelende, in 't ſecreet gekundigt, dewijle *Coxinja* ſich van den Tartер jegenwoordigh ſoo benauwt vond, ende 't in Aymuy niet langer konde gaende houden, alle ſijne Joncken op ontboden hadde, omme hem in eenen aenſtaegh te dienen, die dit aenſtaende ſayſoen by der handt meende te nemen, 't welck naer 't gemeene gevoelen, op eene der bequaemſte ende hem naeſt gelegenſte Eylanden, daer d'Eylanden van Lucon ofte Formoſa d'apparentſte af waren, gemunt ſoude zijn; omme, wanneer genoodſaeckt ſal zijn, dat ſeer apparent is, Aymuy te verlaten, ſijnen ſetel aldaer te planten; waer toe, naer haer voorgeven, om, ende omtrent Aymuy, buyten veele Joncken met alle nootwendigheden geladen, een Vloote van over de

de 200. Oorlogs-joncken, van volk ten overvloede voorſien, gereed lagh; doch wat hier uyt voortkomen wil, ſal ons den Alderhoogſten en den tydt moeten kundigen: *Echter dewijle deſe geruchten niet buyten groot nadencken en zijn, ſoo hebben goedgevonden haer Ed's. met het laetſt van hier vertrockene Schip naer Battavia, daer van te verwittigen, omme daer inne te handelen, na dat haren wijſen Raed goed vinden ſal te behooren*, NB. *hebbende U E. mijns geringen oordeels, met een ſeer groote voorſichtigheyt Coſty eenige ſcheepen van de Vloot van de* Heer vander Laan *overgehouden, omme by eenige voorvallende disaſtre (die Godt verhoede) U Ed. daer van te dienen; dat al vry een affien ſoo't op Formoſa gemunt was, by den Chinees verhoope gebaert ſal hebben.* &c.

N°. 18.

Extract getrocken uyt het Reſolutie-boeck van Tayouan als Formoſa, gehouden op Woensdagh den 6. October 1660. Preſent d'E. Heer Gouverneur, ende de Heeren Raaden vander Laan, van Waveren, Keyſer, Valentijn, Pedel, *ende* van Yperen.

D'Edle Heeren, de Gouverneur Generael ende Raaden van India, hebben ons by haer Ed's. jongſte Miſſive van den 16 July verleden, voorgeſtelt ende te kennen gegeven, hoe waerdigh en gantſch voordeeligh het voor d'E Compagnie ſoude weſen, indien de Portugeeſſe vyanden uyt Macao verdreven, en die Stadt en Vaſtigheyt alſoo onder't gebiedt van den Nederlandtſen Staet overgebracht ende geſtelt konde werden; en dat hier toe noyt beter gelegentheyt dan nu, mettet affenden dier aenſienelijcke Krijgs- en Scheeps-macht herwaerts aen, en ſcheen te zijn gebooren geweeſt. &c.

't Welcke dan alſoo door den Heer Gouverneur, deſen Achtbaren Raade voorgedragen, ende d'eygene ſtoffe hare hooghgemelte Ed's. hier over ons voorgeſchreven, met beſondere opmerckinge geleſen zijnde, heeft ſijne E. wyders daer op vervolgt, ende deſen Rade t'overwegen gegeven, hoedanigh het ſich met den ſtaet van herwaerts over, van naeſt een wijle herwaerts, en noch vervolgens, mitſgaders oock van die des Mandorijns *Coxins*, omtrent ſich ſelven en ſijn geveynſt gelaat t'onswaert tegenwoordig quam toe te dragen en verthoonen, en of daer uyt een onberoert beſit hier aen te mercken was, van ſoodanigen geruſtheyt dat ſulcken merckelijcken aental Soldaten, tot die voorſeyde Krijgstocht, van hier ſou mogen en konnen afgeſteecken en gemiſt worden, en wy dan noch verſien blijven om deſen Staat te beſchermen, ende by aldien van ja (gelijk noch ſeer ongeſien ſcheen) of dan den tyd, van in 't laetſte deſer Maand, door haer Ed's. voor den beſten daer toe te zijn, ons voorgeſtelt, ſulcks by der hand te nemen, by ons ſoude konnen achtervolght worden, daer we reets nu al den 6. in deſe maand, ende in't Ziecken-huys noch over de 250. nieuw aengekomen ziecken en kreupelen hebben, tot welckers geneſing, voornementlijck die met de berbery zijn gequelt, den aenſtaenden kouden tydt althans niet dan ſeer langſaem, yets goeds aenbrengen ſal; behalven welcke oock een deel deſer nieuwelingen geſtorven, ende met *Workum* noch 30. der ſelver achtergebleven zijn, ſulcks van de afgeſondene 600. nauwelijcks de helft friis hier aen landt gekomen is. Ende op dat ſich een yegelijck lidt deſes Raads, op dit ſwaerwichtig beſluyt te degen ſoude mogen verklaren, ſoo ſtelde ſijn gemelte E. daer inne voor verſcheyde bedenckelijckheden, op deſe ſake beſonderlijck paſſende, ende welcke haer overlegh wel verdiende, als onder anderen:

1. Hoe dat *Coxinja*, na ſijn verlies in Nanquin, in 't laetſte des voorleden jaers, het vervolgen der Tarters, vreſende van die tijd af ſijn vermogen tot genoeghſame wederſtand tegens deſelve te ſwack geoordeelt hebbende, en ſoo 2. vervolgens ook onſtercker en magtelooſer geworden zijnde, ſich heeft beginnen te bereyden dit Eyland (welckers ſchatten en vruchtbaerheden hem niet onbekent en konnen zijn) ons af handigh, en hem in tyd van nood, tot een veyligh vertreck te maecken,

gelijck 3. uyt verſcheyde brieven en teeckenen genoeghſaem was gebleecken.

Dat zedert noch door de Tartaren, door ongemeen ſterk afgekomen macht, bedreygt, en daer op reets al eens van de ſelve, nu onlangs vry onſachte aengetaſt is geworden, invoegen noch meer verſwackt, en ſoo de geruchten loopen, niet weynigh aen 't daelen gekomen is; ja ſelfs ſoodanigh geparſt geworden, dat ſijn voornaemſte Veſtinge, op 't Eyland Aymuy, heeft verlaten, en ſich met al ſijn macht, beſtaende in een groot getal Joncken, op 't uyterſte zijner Eylanden, genaemt Kemoy, begeven heeft, alwaer hy ſich tegens 't machtigh op hem aenkomende oorlogs geweld der Tartaren, op ſijne Joncken in Zee ſlaghvaerdig blijft onthouden, 't welcke, wanneer 't hem ginder te bang mocht vallen, mogelijck hem noch te eerder en ſtercker aendringen, en genootſaecken ſouw een tweede kanswaging herwaerts over te verkieſen, en by der hand te nemen, Behalven dat oock buyten ſulcken noodſaeck (na vermoeden) het ooge op dit waerdige pand noch al ſal blijven houden, tot dat eyndelijck op 't beſt genomen, den beſten tijt voor hem gebooren ſchijnende, mogelijck die belaeging aendermaal hervatten ſal, ſonder van ſijn misluckt vyandlijck voornemen op deſen Staet, noch t'eenemaal af te wijcken, maar 't ſelve (gelijck uyt veele omſtandigheden te beſpeuren zy) alleen tot een beteren welgelegentheyt uyt te ſtellen, wel licht niet langer dan aenſtaende Noorder Mouſſon, welcken tyd doorgaens aen vyanden tegens deſen ſtaet, om bequamelijk te landen, ende mits het daer toe dienſtige drooge weder, aen land hun te konnen onthouden, de beſte gelegentheydt geeft. Ende voorneementlijk nu (indien den gemelden Krijghstocht voortganck gewon, veel meer dan in voorige jaeren, om dat de kloeckſte Krijghs-lieden daer toe gebruyckt ende afgeſonden mocteude werden, gelijck de ordre meld, wy hier als dan niet boven 900 koppen, daer onder veel ziecken, en een ſeer groot getal jonge ongeoeffende maets, maer ſoude verſien blijven; daer nochtans d'Ed. Heeren Seventhien, al in den Jare 1650, om't aengroeyend getal Chineſen hier te konnen beheerſchen, de beſetting deſes Eylands, op 1200 koppen hebben ghelieven te voorſchicken en verordenen, in ſoodanigen onbekommerden tyd, wanneer noch van geen tegenſtrevers en belagers op deſen ſtaat en wierden bedreyght, immers ten heeft toen niet gebleken, noch den geluckigen voorwaarts gaenden ſtaet van *Coxinja* van dien tyd, vergeleken by den tegenwoordigen (die ſeeeker nu ſeer vervallen, ende achterwaerts is geraeckt) en konde doenmaals op verre na ſoodanigen ergwaen en indruck ſijnes valſchen en liſtigen voorhebbens, hier geenlints geven, als wel nu naeſt eenige jaren herwaerts, en voornemelijck in 't begin van den loopende Jare, en noch al voorts gedurende, behalven noch eens te vooren in den Jare 1652; welcke dadelijckheden (alhoewel maer beginſelen daer af) haren prickel hier genoeghſaem hebben nagelaten, om dien trouwelooſen hoop verdacht, ja nu meer dan oyt by na als voor een openbaer vyand, ons geduyrig wel op hoede te houden, om dat behalven 't algemeen gerucht ſijnes ontrouwen misluckten ſchelmſtucks hy oock nu noch daerenboven alle nabuyrlijcke handelingh ſchijnt tegens te ſtreven, en van hier af te ſnyden, gelijck de dagelijckſe ondervindingh komt aen te wijſen, dat dienvolgens noch meerder verſterckingh, dan toen, hier wel noodig zy, was hier uyt te beſeffen, om dat oock midlerwyl, t'zedert het voorgemelte Jaer 1652, noch eenige duyſenden Chineſen, van onder ſijn gebied, boven de voorige, hier, en op den Saccamſen bodem, ter woon zyn bygekomen, welcke, wanneerſe hun op onſe magt en beſchermingne niet vertrouwen konden, dan oock (gelijk te dencken zy) geen burgerlijcke genegentheydt noch trouwe, tot deſen Staet en ſouden dragen, want dat de volcken geen Heeren getrouw en beminnen, dan de geene die middel hebben om ſich te doen vreeſen, daer van zijn veele exempelen: en dat dit ontrouw volck, de Chineeſſe onderdanen hier, in ſulcken tydt alſſe het tegendeel te beſpeuren komen, aen die, van welcke 't meeſte heyl in diergelijcke geval hun toe te ſchijnen komt, oock

oock de meeſte gunſte toedraegende zyn, 't ſelve is nu dees voorgaende beroerte genoeg en helder gebleecken, waer toe oock tot geen kleyn bewijs en was, het aenbrengen van die twee brieven uyt China, aen de gegyſelde Chineeſe Oudſtens, hier in Jurry jongſtleden, gelijck by onſe beſluyten van den 14. en 15. der ſelver Maend, in 't brede geſchreven is, vermits de ſelve, niet-tegenſtaende ſoo veel moeyten ter naſpeuringh daer aen is toegebracht, echter niet en zijn konnen achterhaelt worden; waerom oock toen, en ſoo noch niet ſonder reden, daer uyt niet anders en konden vermoeden, noch beſluyten, dan dat der ſelver inhoud van yets nadeelighs tegen deſen Staet moſte melden; gedragende ſijn E. ſich wyders, aengaende de vordere opening deſer ſaeke, aen verſcheyde Reſolutien, ſedert dees laetſte beroerten in deſen Raade getrocken, ende de dagelijckſe aenteeckeningen, welcke daer van breeder quamen te vermelden.

Alle welcke voor-geſtelde opmerckende beweegh-redenen, dan als nu nae der ſelver ſwaerwichtigheyt by ons mede alſoo ingeſien zijnde, hebben wy geſamentlijck ten meeſten dienſt der E. Compagnie voor 't raedſaemſt geacht, het volkomen beſluyt hier over noch uyt te ſtellen tot op den 20 deſer ſelver Maent, om middelerwyl onſe gedachten ſorgvuldelijck daer over te werck te ſtellen, ende dan vervolgens ten ſelven dage het oorbaerſte, tot de meeſte welſtandt en geruſtheydt der E. Compagnie, met rijpſinnigen Rade vaſt te ſtellen, en beſluyten; waer in voornamentlijck ſal aen te mercken en t'overwegen zyn, uyt de boven aengehaelde, ende andere blijcken meer, onſen, en *Coxinja's* tegenwoordigen ſtand en gelegentheyt, ſoo als die nu hier is, en midlerwyl noch ſouw konnen worden, by die van voor deſen, wat de ſelve ſal konnen en mogen lyden en toelaten, hoe verre den ſelven *Coxinja* oock toe te vertrouwen zy, ende 't geene deſen aengaende meer daer aen vaſt zijnde, te verrichten ſal noodig weeſen, oordeelende wy dat dit kleyne uytſtel onſes beſluyts niet alleen d'ordre harer hooggemelde Ed°. niet tegens en gaet, maer veel eer, om voorbedachtelijk daer in te gaen, ſulks van ons wert ervordert. &c.

N°. 19.

Extract uyt 't Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, gehouden op den 20. October 1660. Preſent d'E. Heer Gouverneur ende de Heeren Raaden vander Laen, van Waveren, Keyſer, Valentijn, Pedel, van Yperen, *ende* Harthouwer.

HEden is 't den dagh, op welcken wy den 6. deſer hebben vaſt geſtelt gehadt beſluyt te nemen, op het ons aenbevolene punct der Edele Heeren onſe Gebieders tot Battavia, in haer Ed°. Miſſive van den 16. July laetſtleden uytgedruckt, nopende 't afſenden eener krijgstocht (indien 't hier te lande in eenen tranquillen en onberoerden ſtaet bevonden wierd), van hier naer Maccao, ter overwinninge (t'ware mogelijck) der ſelver Portugeeſſche Stad, en aenhoorende Sterckte. Dit uytſtel, tot op heden, hadden weggenomen, op dat alſoo midlerwijl een yegelijk lidt derſer Vergaderingh, ſich ſelven daer op, en 't voorgeſtelde des Heeren Gouverneurs) by 't voorgemelde beſluyt omſtandelijck aengeteekent) ſoude mogen bequamer, en met een beſorgent herte rypelijk beraden: de gedachten aen d'eene zyde wel voorneemlijck geveſt houdende op de hooghvereyſchte betragting, tot den meeſten welſtand deſes ſchoonen Eylands, en desſelvers waerdigen ſtaat, ende ook te gelijck op de tegenwoordige toeſchijnende goede gelegentheyt, ter verovering van Maccoa voornoemt, by occaſie der beſonderlijck hier gefondene Krijghs- en Scheeps-macht, met minder koſten, dan wel anders, op dat alſoo, volgens de welgegeve ordre harer hooggemelde E Ed°., het eene tegens 't andere, (als beyde ſaecken van een beſonder gewicht) hier rypelijck overwogen zijnde, het nodigſt en ſwaerwichtigſte, voor 't minder nootſaeckelijcke, voorſichtelijck ſoude werden verkooren en betracht, alvoorens dan heeft bovengemelte ſijne E., boven 't geene reets in betrachting van 's Compagnies waren dienſt, by het meermaels geſeyde naeſtvoorgaende beſluyt, heeft opgehaelt, noch dit volgende,

ter

gelijck 3. uyt verſcheyde brieven en teeckenen genoeghſaem was gebleecken.

Dat zedert noch door de Tartaren, door ongemeen ſterk afgekomen macht, bedreygt, en daer op reets al eens van de ſelve, nu onlangs vry onſacht aengetaſt is geworden, invoegen noch meer verſwackt, en ſoo de geruchten loopen, niet weynigh aen 't daelen gekomen is; ja ſelfs ſoodanigh geparſt geworden, dat ſijn voornaemſte Veſtinge, op 't Eyland Aymuy, heeft verlaten, en ſich met al ſijn macht, beſtaende in een groot getal Joncken, op 't uyterſte zijner Eylanden, genaemt Kemoy, begeven heeft, alwaer hy ſich tegens 't mächtigh op hem aenkomende oorlogs geweld der Tartaren, op ſijne Joncken in Zee ſlaghvaerdig blijft onthouden, 't welcke, wanneer 't hem ginder te bang mocht vallen, mogelijck hem noch te eerder en ſtercker aendringen, en genootſaecken ſouw een tweede kanswaging herwaerts over te verkieſen, en by der hand te nemen. Behalven dat oock buyten ſulcken noodſaeck (na vermoeden) het ooge op dit waerdige pand noch al ſal blijven houden, tot dat eyndelijck op 't beſt genomen, den beſten tijt voor hem gebooren ſchijnende, mogelijck die belaeging andermaal hervatten ſal, ſonder van ſijn misluckt vyandlijck voornemen op deſen Staet, noch t'eenemaal af te wijcken, maar 't ſelve (gelijck uyt veele omſtandigheden te beſpeuren zy) alleen tot een beteren welgelegentheyt uyt te ſtellen, wel licht niet langer dan aenſtaende Noorder Mouſſon, welcken tyd doorgaens aen vyanden tegens deſen ſtaet, om bequamelijk te landen, ende mits het daer toe dienſtige drooge weder, aen land hun te konnen onthouden, de beſte gelegentheyt geeft. Ende voorneementlijk nu (indien den gemelden Krijghstocht voortganck gewon, veel meer dan in voorige jaeren, om dat de kloeckſte Krijghs-lieden daer toe gebruyckt ende afgeſonden moetende werden, gelijck de ordre meld, wy hier als dan niet boven 900 koppen, daer onder veel ziecken, en een ſeer groot getal jonge ongeoeffende maets, maer ſoude verſien blijven; daer nochtans d'Ed. Heeren Seventhien, al in den Jare 1650, om't aengroeyend getal Chineſen hier te konnen beheerſchen, de beſetting deſes Eylands, op 1200 koppen hebben ghelieven te voorſchicken en verordenen, in ſoodanigen onbekommerden tyd, wanneer noch van geen tegenſtrevers en belagers op deſen ſtaat en wierden bedreyght, immers ten heeft toen niet gebleken, nog den geluckigen voorwaarts gaenden ſtaet van *Coxinja* van dien tyd, vergeleken by den tegenwoordigen (die ſeecker nu ſeer vervallen, ende achterwaerts is geraeckt) en konde doenmaals op verre na ſoodanigen ergwaen en indruck ſijnes valſchen en lustigen voorhebbens, hier geenlints geven, als wel nu naeſt eenige jaren herwaerts, en voornemelijck in 't begin van den loopende Jare, en noch al voorts gedurende, behalven noch eens te vooren in den Jare 1652; welcke dadelijckheden (alhoewel maer beginſelen daer af) haren prickel hier genoeghſaem hebben nagelaten, om dien trouweloſen hoop verdacht, ja nu meer dan oyt by na als voor een openbaer vyand, ons geduyrig wel op hoede te houden, om dat behalven 't algemeen gerucht ſijnes ontrouwen misluckten ſchelmſtucks hy oock nu noch daerenboven alle nabuyrlijcke handelingh ſchijnt tegens te ſtreven, en van hier af te ſnyden, gelijck de dagelijckſe ondervindingh komt aen te wijſen, dat dienvolgens noch meerder verſterckingh, dan toen, hier wel noodig zy, was hier uyt te beſeffen, om dat oock midlerwyl, t'zedert het voorgemelte Jaer 1652, noch eenige duyſenden Chineſen, van onder ſijn gebied, boven de voorige, hier, en op den Saccamſen bodem, ter woon zyn bygekomen, welcke, wanneerſe hun op onſe magt en beſchermingе niet vertrouwen konden, dan oock (gelijk te dencken zy) geen burgerlijcke genegentheydt noch trouwe, tot deſen Staet en ſouden dragen, want dat de volcken geen Heeren getrouw en beminnen, dan de geene die middel hebben om ſich te doen vreeſen, daer van zijn veele exempelen: en dat dit ontrouw volck, de Chineeſſe onderdanen hier, in ſulcken tydt alſſe het tegendeel te beſpeuren komen, aen die, van welcke 't meeſte heyl in diergelijcke geval hun toe te ſchijnen komt, oock

oock de meeſte gunſte toedraegende zyn, 't ſelve is nu dees voorgaende beroerte genoeg en helder gebleecken, waer toe oock tot geen kleyn bewijs en was, het aenbrengen van die twee brieven uyt China, aen de gegyſelde Chineeſte Oudſtens, hier in Jurry jongſtleden, gelijck by onſe beſluyten van den 14. en 15. der ſelver Maend, in 't brede geſchreven is, vermits de ſelve, niet-tegenſtaende ſoo veel moeyten ter naſpeuringh daer aen is toegebracht, echter niet en zijn konnen achterhaelt worden; waerom oock toen, en ſoo noch niet ſonder reden, daer uyt niet anders en konden vermoeden, noch beſluyten, dan dat de ſelver inhoud van yets nadeelighs tegen deſen Staet moſte melden; gedragende ſijn E. ſich wyders, aengaende de vordere opening deſer ſaeke, aen verſcheyde Reſolutien, ſedert dees laetſte beroerten in deſen Raade getrocken, ende de dagelijckſe aenteeckeningen, welcke daer van breeder quamen te vermelden.

Alle welcke voor-geſtelde opmerckende beweegh-redenen, dan als nu nae der ſelver ſwaerwichtigheyt by ons mede alſoo ingeſien zijnde, hebben wy geſamentlijck ten meeſten dienſt der E. Compagnie voor 't raedſaemſt geacht, het volkomen beſluyt hier over noch uyt te ſtellen tot op den 20 deſer ſelver Maent, om middelerwyl onſe gedachten ſorgvuldelijck daer over te werck te ſtellen, ende dan vervolgens ten ſelven dage het oorbaerſte, tot de meeſte welſtandt en geruſtheydt der E. Compagnie, met rijpſinnigen Rade vaſt te ſtellen, en beſluyten; waer in voornamentlijck ſal aen te mercken en t'overwegen zyn, uyt de boven aengehaelde, ende andere blijcken meer, onſen, en *Coxinja's* tegenwoordigen ſtand en gelegentheyt, ſoo als die nu hier is, en midlerwyl noch ſouw konnen worden, by die van voor deſen, wat de ſelve ſal konnen en mogen lyden en toelaten, hoe verre den ſelven *Coxinja* oock toe te vertrouwen zy, ende 't geene deſen aengaende meer daer aen vaſt zijnde, te verrichten ſal noodig weeſen, oordeelende wy dat dit kleyne uytſtel onſes beſluyts niet alleen d'ordre harer hooggemelde Ed^t. niet tegens en gaet, maer veel eer, om voorbedachtelijk daer in te gaen, ſulks van ons wert ervordert. &c.

N°. 19.

Extract uyt 't Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, gehouden op den 20. October 1660. Preſent d'E. Heer Gouverneur ende de Heeren Raaden vander Laen, van Waveren, Ikeyſer, Valentijn, Pedel, van Yperen, *ende* Harthouwer.

HEden is 't den dagh, op welcken wy den 6. deſer hebben vaſt geſtelt gehadt beſluyt te nemen, op het ons aenbevolene punct der Edele Heeren onſe Gebieders tot Battavia, in haer Ed^t. Miſſive van den 16. July laetſtleden uytgedruckt, nopende 't aſſenden eener krijgstocht (indien 't hier te lande in eenen tranquillen en onberoerden ſtaet bevonden wierd) van hier naer Maccao, ter overwinninge ('t ware mogelijck) der ſelver Portugeeſſche Stad, en aenhoorende Sterckte. Dit uytſtel, tot op heden, hadden weggenomen, op dat alſoo midlerwijl een yegelijk lidt derſer Vergaderingh, ſich ſelven daer op, en 't voorgeſtelde des Heeren Gouverneurs) by 't voorgemelde beſluyt omſtandelijck aengeteekent) ſoude mogen bequamer, en met een beſorgent herte rypelijk beraden: de gedachten aen d'eene zyde wel voorneemlijck geveſt houdende op de hooghvereyſchte betragting, tot den meeſten welſtand deſes ſchoonen Eylands, en deſſelvers waerdigen ſtaat, ende ook te gelijck op de tegenwoordige toeſchijnende goede gelegentheyt, ter verovering van Maccoa voornoemt, by occaſie der beſonderlijck hier gefondene Krijghs- en Scheeps-macht, met minder koſten, dan wel anders, op dat alſoo, volgens de welgegeve ordre harer hooggemelde E. Ed^t., het eene tegens 't andere, (als beyde faecken van een beſonder gewicht) hier rypelijck overwogen zijnde, het nodigſt en ſwaerwichtigſte, voor 't minder nootſaeckelijcke, voorlichtelijck ſoude werden verkooren en betracht, alvoorens dan heeft bovengemelte ſijne E., boven 't geene reets in betrachting van 's Compagnies waren dienſt, by het meermaels geſeyde naeſtvoorgaende beſluyt, heeft opgehaelt, noch dit volgende,

ter

ter meerder openingh van saecken, hier bygevoeght:

1. Dat 'tsedert niet meer dan omtrent 50. der nieu aengekomene siecken, uyt 's Compagnies Hospitael, hiermaer tamelijk gesondwederom zyn uytgeraeckt, ende verscheyde andere afgestorven, sulcks in dien deele weynig voordeele daer by uytgewonnen is, maer 't geene (in betooninghen sterckerbeveistigingh van *Coxinja's* gedurige, en nu noch vermeerderde onlydelijke wederstrevigheden en gepleegde onvriendelijckheyt tegens dese staet) waerlijck van geen kleenen indruk en bekommerlijcke swarigheyt was, is, dat hy volgens de algemeene geruchten, nu een wyle verleden, de vaert uyt 2. China naer herwaerts, strengelijck heeft verboden, en sulcks soodanigh noch achtervolgen laet, dat nu, 't sedert Augusty verleden, (en voor dien tyd maer seer weynige) uyt China, en nòch veel langer verleden, uytte Pisadores, geen vaartuygen hier en hebben bekomen, behalven 't welcke de vaert van hier op Pehou, onsen ingesetenen oock 3. ongeoorloft schijnt, vermits nu onlangs twee kleene vaertuygen van onse onderlaten, aldaer na gewoonte te handelen gekomen, door sijn eygen volck ginder vyandlijck zyn aengehouden, streckende 't selve alsoo by gevolge tot krenckinge des welstands dises gemeenen bests, ende de welcke daerom oock niet voor tranquil en onberoert (soo sijn E. besteft) en was aen te mercken; maer wel het tegendeel, namentlijck, *Coxinja's* aenhoudende betrachtingh, om op den selven staet hier; die alleen uytgestelde eerste mislucke vyandlijcke belaging, ter bester en gelegener tyd noch te hervatten en volvoeren, sich wyders gedragende aen 't gene hier over tot openingh van saecken, op den 6. dese van desen Raad had voorgedragen, en t'overwegen gegeven, onnoodig in desen andermael op te halen, ende om 't gene hier aen noch mocht t'entbreeken komen; ende alsoo alles van belange te dese saecke diensligh, by gebracht en erinnert werden, soo is ook wederom de stoffe hier over door haer Ed^t. van Batavia, aen ons geschreven, mitsgaders eenige poincten onses jongsten aen haer Ed^t. afgeveerdigt, doch weder omgekeert schrijvens, nopende de blijcken der waerheyt des besluyts van *Coxinja's* eersten aenslagh, of voorgenomen geweldige komst op dit Eyland, als nu herlesen, op dat alsoo mede de nieuw aengekomene Heeren in desen Raad soo wel als de ordinarie Leden desselven, van alles dienaengaende, grondige kennis soude konnen nemen; 't welcke dan oock soodanigh geschied zijnde, heeft opgemelte sijne E. daer op wyders dese Vergaderinge in 't gemeen, met hertelijcke toegenegentheyt, de quytinge hares gemoeds, in dus een gewichtige saecke, aenbevolen gelaeten: en is vervolgens daer op eerst goedgevonden, dat alle advysen van een yegelijck Lidt des Raeds, besonder sullen werden aengeteeckent, in dees Resolutie ingeschreven, ende de meerderheyt daer van, volgens gewoonte, gelden sullen.

Ingevolge van 't welcke dan d'Heer *vander Laen* geuyttet, en laten aenteeckenen heeft, dat sijn E. uyttet voorstaende, tot genoegen van alles desen aengaende onderricht geworden zijnde, des niettegenstaende, door aenmerckinge, dat in desselfs aenwesen hier niet en heeft konnen vernemen eenige soodanige beroertheyt, of ontrustinge van buyten nochte van binnen in dese Republijcke, als haere hooghgemelte Ed^t. by 't voornoemde Schrijvens, ons hebben gelieven voor te stellen: Concludeert dat dienvolgens het voorgemelte Exploit op Mackoa, achtervolgens de welgegeven ordre, en ernstige aenmaninge so wel onser E. Ed. Heeren Gebieders in Nederland, als die van Batavia, als een voorneeme hoogwichtige, en voor d'E. Compagnie toeschijnende voordeelige saeck, nu met den eersten en voor af behoort waergenomen en uytgevoert te werden; te meer, om dat den tyt daer toe (als niet wel langer uytstel konnende lyden) oock schijnt te zijn gebooren.

d'Heer *Oetgens van Waveren* oordeelt dat het besluyt haer Ed^s. tot Battavia, nopende 't bewuste Exploict op Maccao, seer aenmerkens waerdigh, en niet minder prijselijk zy, maer aengesien de saeken van herwaerts over, sedert de laetste beroerte, hier 1. noch op verre na soo gerust niet en zijn herstelt, dat den

den wederſtrevigen *Coxinja*, en ſijn macht yets goeds tegen d'E. Compagnie ſouw mogen toevertrouwt werden, maer wel het tegendeel uyt de nadere beſcheyden, kort na de gemelde beroerte, en noch vervolgens hier aengebracht, als mede dat nu t'ſedert 2. een wijle herwaerts, niet het minſte vaertuygh van onder ſijn gebied, hier en is aengekomen: mitſgaders 3. dat den ſelven tegen der Tarter al vry verre in't achterdeel is geraeckt, en tegenwoordigh noch ſterck word bedreygt, te blijcken komt, ſulcks ons (ſijne erachtens) van den ſelven noch al veel ſwarigheyt ſchijnt over 't hooft te hangen, acht dienvolgens, dattet den Staet hier noch niet en mag veelen de meergemelde Krijgstocht by der hand te nemen; maer beſluyt dat de ſelve ſal werden alleen uytgheſtelt tot primo Meert naeſtkomende, als wanneer wy hier uyt de grootſte bekommeringh ſullen konnen zijn, en dan evenwel oock noch tyds genoeg overig ſullen hebben, om't gemelte Exploict voortganck te doen nemen, mits dat dan oock de Schepen (welcke door hare Ed*s*. tot't et overvoeren der Suyckeren voor Nederland, van hier over Maccao verordent zijn) ſoo lange hier behouden, ende dan oock onder die Vloot gebruyckt ſoude moeten werden, ende oock een minder naer Siam verſonden, om dat de Siamſe beſendingh niet ſoo langh ſal konnen vertoeven, ende echter als dan wel met twee laſtdragende Schepen voor af van hier recht door kan afgeſien worden.

d'Heer *Keyſer* adviſeert, dat nademael het Exploict naer Maccao, ſoo gantſch ernſtelijk door d'Ed. Heeren onſe Gebieders werd gerecommandeert, ende gelijck als voortgedrongen en aengedreven, om dat oock den beſten tyd daer toe tegenwoordig ſchijnt geboren te zijn, ende geen ſwarigheyt over den ſelven Staet (mettet afvaerdigen des ſelven) en kan bemercken, dienvolgens 't ſelve exploict ſal werden by der hand genomen, en alles daer toe vaerdigh gemaeckt, om tegens't midden van de naeſtvolgende Maent November, die Vloot van hier affcheydt gintswaert te doen erlangen.

d'Heer *Droſt Valentijn* begrijpt het bevel der Edele Heeren op Battavia, over het voorgeſtelde Exploict naer Maccao gegeven, ende bygevoegde redenen, namentlijk: indien 't hier te lande alles in een onberoerden ſtant mocht zijn, voor ſeer hoogwichtig en bondigh genoeg; maer hoedanigh nu den ſelven ſtaet ſich hier verthoonde, konde 1. omſtandelijck blijcken uyt de ſeer waerſchijnelijcke oorloghs-geruchten, en uyt brieven, als andere teeckenen van *Coxinja's* ongerechtig bedrijf, geweldig en vyandlijck voornemen tegens den E. Compagnies, en in't byſonder aen deſen ſtaat, reets, en (ſoo als uyt dit volgende te beſeffien was) noch t'ondernemen geſint: Om dat nu naeſt een wijle herwaerts, alle vriendelijcke handelingh, door't ſchijnbaer ſluyten der vaert, aen't waggelen is gekomen: 3. 't Onvriendelijk aenhouden, door ſijnen laſt, onſer handelende onderſaten, met twee harer vaertuygen, van hier op de Piſcadores. 4. Hier by gevoegt ſijnen eygenen bekommerlijcken ſtant ſelfs in China, waer in hy door ſtercker vervolg des Tarters, nu vervallen zy, ende't gene dies meer aenmerckens waerdigh is: oordeelt dan dies dattet hier noch niet ſoo geruſt en is geſtelt; als de conditie van hare Ed*s*. tot Batavia meld, meer dan't voorheenen was; 5. En dat dit guarniſoen eenighſins ſoude behooren of mogen verſwakt) gelijck door't gemelde Exploict te merckelijk veel raedſamer gehouden werden, ſoo als het nu tegenwoordigh is, tot blijckelijcker welſtand hier, of verloop der meeſt gevaarlijcken tyts, om alſo veel liever te beſchermen, 't gheene reets vaſt in beſit hebben, dat't ſelve in gevaer te ſtellen in duſdanigen ſtand om op onſekers yets te gaen trachten t'overwinnen. Beſluit dan dat de krijgstogt ſal werden uytgeſtelt tot in't midden van February aenſtaende, om de ſelve reden die d'Heer *van Waveren*, in't eynde ſijns advijs, mede heeft voorgeſtelt, aen't welke ſich, ſo nopende't hier houden der verordende Schepen met Suycker, en naer Batavia tot dien eynde toe, als't verminderen eenes Schips naer Siam, t'eenemael is gedragende.

d'E. Capiteyn *Fedel* dient van advys, dat,

nademael 't voorgeſtelde exploict door hare Ed. tot Batavia ſoo gunts ernſtelijck te bevorderen, wert gerecommandeert, 't ſelve ook behoorde volbragt te werden; maer aengemerkt men begrijpen kan hoedanig ſich *Coxinja*, 't zy vriend of vyand, met deſen Staet genegen is te verklaren, of reets aengeſtelt heeft, en dat middierwijl, mits onkunde, daer van wy hier in gedurigen angſt en bekommeringh door hem ſoude konnen gehouden werden, ſonder van de vereyſte ruſte oyt verſeeckert te ſullen zijn, indien daer in niet tydelijck en wierd verſien: oordeelt derhalven, dat, om uyt *Coxinja* ſelfs, in een ronde verklaring te mogen verſtaen, hoedanigh hy ſich genegen vind met d'E. Compagnie voortaen te leven, niet raedſaemers en is, dan met den eerſten een beſendingh aen den ſelven af te veerdigen, houdt dan ſijn advijs, over 't gemelde Exploict, ſoo lange in ſtate.

Den E. *van Iperen* adviſeert, dat het gene hare Ed. over 't bewuſte Exploict zijn ſchrijvende, van geen kleyn gelang en zy te achten, maer voor tegenwoordigh niet nootſaeckelijcker dan den ſtaet van herwaerts over, naer der ſelver waerde ende bekommerlijckheyt, wel naukeurigh in te ſien ende t'overwegen, op dat alſoo om dat eene ('t welck noch onſeecker zijnde, ſijn gevaerlijckheden oock grootelijks heeft) te gaen verkrygen, met 't reets beſittende, van vry meerder vruchtbaerheyts, ondertuſſchen gelijck als in de waegh-ſchale geſtelt en werden; 1. Oordeelende uyt alle omſtandigheden en blijcken, naeſt een wijle herwaerts uyt China hier bekomen, den ſtaet op dit Eyland niet ſoo geruſtelijck, maer in tegendeel met veele bekommeringen noch benevelt te zyn, als die wel van buyten aen te ſien, ſich komt te verthoonen; waer by nu noch een andere ſwarigheyt aen de zyde van *Coxinja*, ſich heeft geſet, namentlijck, dat den ſelven door den Tartar, mits geweldige vervolginge, 2. dapper benart en geprangt wordende (gelijck van hem wort getuyght) wel licht ſijnen eerſten aenſlagh (indien niet vrywilligh) genoodſaeckt mocht worden t'hervatten; te meer, om dat al meermaels te vooren, oock t'ooge op dit Eyland heeft gehadt. Beſluyt dierhalven dat 't ſelve Exploict noch ſal werden uytgeſtelt tot in Meert aenſtaende, ende wyders ſoodanigh als in 't eynde van 't advys van d'Heer *van Waveren*.

d'E. *Harthouwer* dat kennelijck, en by de ſchriftelijcke beſcheyden hier ter Secretarye blijckelijck zy, den ſtant hier te lande, al voor ſijn affcheyden van hier in July jongſtleden naer Kelang, niet onberoert, maer veel eer noch al bekommerlijck is verbleven, dewelcke op ſijn wederkomſt nu noch al verergert vind, vermits als boven geſeght, niet alleen onſe onderſaeten met hare vaertuygen in Pehoe handelende, door *Coxinja's* volck werden aengehouden; maer (dat noch verder ſiet) daerenboven, ſoo als hem heden hier in de Stadt verhaelt is geworden, een verbodt des handels en vaert op deſe plaets, ginder heeft gedaen aenſlaen, waer by gevoeght ſijnen tygen bouwvalligen ſtaet, door 't vervolgh des Tarters, ſoo en kan niet raedſaem vinden de beſettingen hier te lande, in den tegenwoordigen ſtand, in eeniger deelen te verſwacken (gelijck by 't uytſetten van dien Krijghstocht ſoude moeten geſchieden) maer in tegendeel by der ſelver tegenwoordige verſtercking van volck te blijven behouden: Waerom dan ook beſluyt, dat het voor-gemelde Exploict dit jaer in 't geheel behoorde naergelaten te worden, ende achtervolgens te blijven, om dat den tyd, wanneer de meeſte bekommering hier ſullen konnen voorby zyn, te ſpade acht om 't ſelve dan eerſt te gaen ondernemen.

Ende eyndelijk, de Heer Gouverneur, dat nadien d'Edele Heeren den Gouverneur Generael ende Raaden van India, mits nieuwe bekommering, ende tedere ſucht over den welſtand der E. Compagnie, ende behoudenis der ſelver ſtaet alomme, beſonderlijk ook ter beſcherminge deſes Eylandts, alleen op ons eerſte aenſchrijvens, van 't gene ons van *Coxinja's* geweldigh voornemen 1. teghens 't ſelve bekent geworden was, ſoodanigen aenſienelijcken macht, ter ontſetting en hulp, ons hebben gelieven toe te ſenden, 2. ende ons middelerwyl noch ſoo veel meerder klaerheit en beſcheyds van dien gemelten misluckten aenſlagh, of gruweliick voornemen, noch nader

nader is komen te blijcken, gelijck ſijn E. hier vooren in 't breede heeft verthoont, ende daer by verſcheyde ſaecken ſoodanigh aengehaelt, dat nu onnoodigh acht die andermael op te halen, ſich aen deſelve dienvolgende t'eenemael gedragende, en oordeelt daer by ten overvloede te zyn beweſen, dat ons, en deſen Staet (voornemelijck wanneer 't bewuſte exploict ſijn voortganck nam) nu meerder bekommeringen, dan oyt voor deſen, over 't hooft te hangen, mercklijck voorſien konnen worden, en duydelijck, ja onwederſpreekelijk toeſchijnende zijn. om dat (gelijck in't voorſtel des beſluyts (van den 6. deſer naeckt aengewеſen heeft, door ſoodanige affending der beſettinge hier veel meer ſoude werden vermindert en verſwackt, dan die naeſt veele jaren herwaerts in eenen geruſten toeſtand, niet en zijn geweeſt, ende dienvolgens onmachtigh worden om de buytenwachten langer uyt te ſetten; maer in tegendeel genoodſaeckt die t'eenemael in te trecken; in welck geval de onderdanen ten platten lande, ende in de dorpen, ſoo Chineeſe als Formoſanen, van onſe beſcherming hun alſoo ontbloot bevindende, in woeſte ontucht gewiſſelijk uytbarſten, ende alſoo tot wanhoop verruckt, ja by gevolge tot wederſpannige afvalligheyt tegens d'E. Compagnie wel licht vervallen ſouden. Weshalven ten meeſten dienſte der ſelver Compagnie, en behoudenis deſes ſeer waerdigen vruchtbaren Eylands, voor't aller raadſaamſt ende oorbaarſt acht, dat het afſenden der meermaels gemelde Krijghstocht naer Maccoa, noch uytgeſtelt werde, en opgeſchort, ſoo lange als ſulcks ſal bevonden werden tot den welſtand deſes Staets hooghnoodigh te vereyſchen, latende middelerwyl de Schepen alle, uytgeſondert de twee voor Perſia aengeleyd, ende een tottet overbrengen onſer eerſte beſcheyden (aen hare Ed'. tot Batavia) voor eerſt noch hier verblijven, en de oock een minder naer Siam vertrecken.

Welck laetſte dan gevoegt by d'ander, daer mede eenhelligh advyſen is bevonden, 't ſelve door te dringen, ende dienvolgens alſoo by meerderheyt van ſtemmen beſlooten en vaſt geſtelt, de gemelde Oorlogstocht dit Jaer, immers tot in February aenſtaende (gelijck boven geſeght, en om redenen daer by aengetogen) noch uyt te ſtellen, en alsdan ons wyders te ſchicken na gelegentheyt van ſaecken, en toeſtand des tyds, in 't betrachten van 't geene de E. Compagnie ſal dienſtigſt zyn: ſullende mette aenweſende ſchepen ſoodanig gehandelt worden, gelijk eyens hier bevorens in 't laetſte advijs is aengeteeckent.

Ende nadien door het eerſte geruchte des voorgenomen aenſlaghs op Maccoa, mits het alom verbreyden, wel licht over Siam, ofte oock wel van hier, en voornemelijck door ſoo ongemeenen getal onſer Schepen op dit vaerwater, ende't aenlopen aen een der Maccaoſe Eylanden om drinckwater, mogelijck gints over aen onſe vyanden groote nabedencken, ende genoegſame verſtercking tegens ons ſal hebben veroorſaeckt, ſoo hebben nu mede goedgevonden, om 't ſelve geruchte wederom gelijck als te doen verſterven en vernietigen, by een beſonder t'ontwerpen beſluyt, onder deſen datum, alleen voor de leuſe aen de Portugeeſſe vyanden ginder, ſoo wel als de Chineeſſe naegebuyren hier: d'eerſte ſulcks tot ſorgloosheyt, ende d'andere tot een teugel te laten dienen, te melden ſimpelijck, dat we tot de meeſte verſeekertheyt en beſcherming deſes Staets, by meerderheyt hebben beſlooten, die Krijghstocht op Maccao, door haere Ed'. tot Battavia voorgeſtelt, t'eenemael af te ſtemmen, ende de daer toe verordende macht hier over te houden, ſonder meer, &c. 't welcke dan oock voor eerſt om te dienen ſo lange, tot dat den tyd daer in verandering ſal mede brengen, in ſtede van dit ſal werden ingeſchreven. Ende op dat niemand hier van middelerwyl eenige kenniſſe ſoude mogen gekrijgen, dan alleen die in deſen Raade geſeten, en door Eede tot ſecreet te weſen verplicht zijn, ende alſoo niet in eeniger manieren komen uyt te lecken, ende openbaer te worden, ſoo is oock ſpecialijck goedgevonden dat deſe Reſolutie in 't beſonder alleenlijck ſal bewaert blyven onder den Heer Gouverneur.

Ende aengemerckt nu alſoo beſlooten is, d'opgemelde aenſienelijcke macht noch ſoo lange, als geſeght, hier by der hand te houden,

ſoo heeft gemelde ſijne E. deſen Achtbaren Rade daer op wyders in bedencken gegeven, of niet by dees gelegentheyt, mits *Coxinja*'s gedurige onvriendelijkke wederſtrevigheden tegen de E. Compagnie, waer door deſen ſtaet in ſulcken onſeeckerheyt, veel meer ſchade en hinder in koophandel, en andere ſaecken, als door openbaren oorlogh met hem te lijden komt, yets voordeelicks omtrent den ſelven *Coxinja* ſoud' t'ondernemen weſen, immers hem afgeverght konnen werden een duydelijcke verklaring ſijnes voorhebbens met d'E. Compagnie, en hoedanig hy tot deſelve eyndelijck zy geſint, ende 't gene dies meer ſoude mogen zyn, 't beſluyt hier over: op dat een yegelijck ſich berade, is totten naeſten uytgeſtelt.

Om onſe advyſen en beſcheyden van den ſtaet en gelegentheyt der ſaken van herwaerts over, omtrent het midden der aenſtaende Maent November van hier naer Battavia af te vaerdigen, hebben wy geſamentlijk beſlooten te gebruycken het Jachtje Maria.

Aldus beſlooten en goedgevonden in 't Kaſteel Zeelandia op Tayouan, ten dage ende jaere voorſz. &c.

N°. 20.

EYSCH en CONCLUSIE,

Gedaan maken, en den E. Achtbaren Raad van Juſtitie des Kaſteels Batavia overgelevert, by ende van wegen Mr. Louis Philibert Vernatti, *Advocaet Fiſcael van India, ſoo hy procedeert.*

Contra

d'Heer FREEDRICK COYETT,

Extraordinaris Raad van India, ende geweſen Gouverneur van Tayouan en Formoſa.

Mitſgaders

JOAN OETGENS,
THOMAS van YPEREN, ende
DAVID HARTHOUWER,
Kooplieden, ende geweſene Raden van Formoſa, Gedaegdens.

E. Achtbare Heeren,

1. OM welken eyſch ende concluſie in't eynde van dien te doen, ende te nemen te funderen.

2. Soo ſeght den Eyſcher, ende de waerheyt is ſulcks:

3. Dat d'Heer Gouverneur *Coyett*, verweerder in deſen, by de twintig jaren in de principaelſte Charges van gantſch Nederlands India, ſoo ten aenſien van eer, als voordeel, geſtadigh is begunſtigt geweeſt,

4. Ja ſoo verre, dat hem boven 't Gouvernement ende directie van gantſch Formoſa en Tayouan, het hoogwaerdig ampt van Extraordinary Raed van India, door de Heeren Majores hem toegevoeght is geweeſt.

5. Deſe, ende andere ontallijcke gewichtige redenen, hadden den Heer Verweerder, boven gepreſteerden eed, eer; ende ſchuldigen plicht, immers behooren t'animeren tot een ſonderlinge affectie ende genegentheyt tot het welvaren van ſijn Heeren en Meeſters, door dewelke dus lange niet als een dienaer, maer kind getracteert is geworden.

6. Maar gelijck als de lieflſte kinderen groot geworden zijnde, d'ouders 't meeſte hartſeer dickwils veroorſaken, *& arietibus bene patis cornua pruxuins.*

7. Ende

7. Ende de lammeren die onder de tafel opgevoed zijn, hare meesters kinderen eerst komen te stooten.

8. Soo heeft den Heer Verweerder, in desen gesterkt door sijn toegevoeghde Raaden, medegevangens, sijne milde Voester-heeren soodanigen hort gegeven, dat het gantsche gebouw daer noch van beeft,

9. Waer in sy te samen klaerlijck hebben doen blijcken, dat het gemoedt van een vroom Patriot, ende liefhebber van Compagnies welstand (op dat ick de rest, ja veeler gedachten verswijge) noyt in hen oprechtelijck is geweest;

10. Want hoe souden de Gedaegdens anders 't dreygnde verderf van de Compagnie patientig te gemoed sien, ende de fundamenten van haer staat konnen laten ondermijnen.

11. *Pinequa* een doorrapte Chinees, ende een bysonder gunstling van den Heer Verweerder,

12. Heeft met sijn E. consent een tocht in China gedaen, alwaer hy het werck soo wist te bouwen, dat

13. Op sijn aenkomste weder in Tayouan, openbaer, ende gelijck als impune in *Coxinja's* name, tol ende impost van den inwooner ende koopman genomen ende geheven heeft.

14. Welcke insolentie ende enorme misdaad, soo lange gecontinueert heeft, tot dat de Chinesen selfs dorsten seggen, dat sulks te plegen onmogelijk was, ten sy de Heer Verweerder daer in conniveerde.

15. Dit seggen, raeckten d'Heer Gouverneur Verweerder in desen soo op sijn eere, dat men den openbertigen Heyden, om dat met recht verwondert was, dat sulcke baerblijckelijcke geschiedenis schending niet meer ter harten getrocken wierd, de uyterste tormenten ende straffen, tot vindicatie van eere wilde overleveren,

16. Daer d'Heer Verweerders d'eere, achtbaerheyt ende gebiedt haerder betaelsheeren selfs soodanigh lieten vertreden,

17. Dat een verrader Chinees, noch door getuygen van sijn eygen landsluyden,

18 Noch door verklaringe van de gecommitteerdens; (ven:

19. Nog door met eygen hand getecken de brieven.

20. Ja niet door eygen bekentenisse, tot spectakel ende exempel van anderen, met sijn welverdiende straffe, ende by alle natien ende volckeren geapprobeerde straffe, mocht gestraft werden;

21. Den verraeder en invoerder van vremde tollen *Pinequa*, wort met een boete van drie honderd Realen, op vrye voeten gestelt, die misschien wel hondert mael soo veel van de onrechtmatige exactien in sijn beurs had gestoken ende gepartitipeert, aen die hy 't gunde,

22. Wat is op dese flauwe koeligheyt en wanyver tot Compagnie's welstand gevolght, als een schandige ende schelmachtige vlucht van den verrader?

23. Waer door de Compagnie veel te kort komt, den ingesetenen geruineert, ende de Compagnie's heerlijcke ende diergelooffte domeynen, aen haer doodt vyand, den heydense schelm *Coxinja* overgelevert zijn geworden.

24. *Pinequa* was genoeg bekent, voor een die in de gelegentheyt ende constitutien van Compagnies staet in Tayouan soo wel doorkroopen was als yemand,

25. Ende wien het aen geen gauwigheyt ontbrack, of quaetaerdigheyt, om de Compagnie (gelijck 't gebleken is) in de ziele te quetsen,

26. Waerom dan soo een geconvenieerden landverrader vry gelaten,

27. In saecken van minder gewicht, heeft den Heer Verweerder sijn strenge wel willen te treecken, ende 't vonnisse van een vryе Collegie *ex auctoritate*, nevens de proceduyren daer toe horende, te doen annulleren en vernieuwen,

28. Om een arme gepardonneerde Chinees, een verworpeling van *Pinequa*, die qualijck de waerdye van drie Realen gestolen hadde, te doen hangen en verworgen, gelijck geschied is.

29. Soo ras is *Pinequa* niet wegh, of 't gemoed begint te wroegen, ende hebben geen gerustheyt, maer beven, *ad strepitum culicis motaque ad auram & dinis umbram*

30. Den *Timor Panicus* heeft haer herte beseten,

31. Dan sullen een partye onnoosele Visschers Formosa staplen, dan wederom wat anders.

32. Op't aldermanste gerugte, jo op een oud wijfs ydel geklap, is men soo ontsteld, dat alles davert:

33. De Soldaten, wiens tijd geexpireert was, worden tegen haer danck opgehouden,

34. De landsdagh opgeschort,

35. De arme onnoosele Chinesen gevangen gepijnight, gegeesselt, gebannen, sonder de minste blijk van redenen, buyten figuire van proces, op 't simpel voorgeven van eenige pluymstrijkende Chinesen,

36. Die gestadigh nieuwe alarme fingeerden, uyt geen ander oorsaeck, als om dat bemerckte dat den Gouverneur, en veele van sijn Raed daer mede gedient waren.

37. Dese tyrannige proceduyren verſpreyden ſich al verder, en voor eerſt

38. Heel Formoſa over ten platten lande,

39. Alwaer duyſenden van menſchen, arme onnoſele landbouwers, met geweld, ende perijkel van lijf en leven,

40. Van hare landeryen, gewas, beeſten, huyſen, bouwgereedſchap, ſonder de minſte barmhertigheyt ofte ſuſtenue, tot 's levens onderhoud gedreven, ende van alles ontbloot, met vrouwen ende kinderen op den dijk geſet geworden,

41. De landthuyſen geraſeert, ende ſoo veel duyſenden ſakken pady door 't vuur verteert;

42. De Chineeſe Pachters uytte Formoſaenſe dorpen verjaegt;

43. Het Eyland Lamey van Chineſen ontbloot,

44. De viſchnering ter Zee geſtut.

45. Den Koophandel van buyten gebannen, door ſware arreſten, onlydelijke inquiſitien, ende pijnelijke gevanckeniſſe.

46. Forcerende de luyden meer te ſeggen als ſelfs wiſten.

47. Ende als 't al ten beſten verging, ſoo drong men de luyden niet meer te mogen uytvoeren, als 'er ingebracht was:

48. Een reſtrictie, rechtſtrijdende tegen alle maximen de gantſche wereldt door, alwaer den vryen koophandel floreert, geobſerveert:

49. Door welcke onlydelijcke laſten de luyden gevexeert zijnde, zijnſe genootdruckt geweeſt de Compagnie af te vallen, en trooſt ende heul by andere Potentaten te ſoecken.

50. 't Is niet genoeg deſe ontſteltenisſe in haer eygen lichaem veroorſaeckt te hebben, maer trachten 't ſelve voort te ſetten en verbreyden, ſoo verre haer pen reycken kan.

51. Ende ſchrijven brandbrieven naer haer Edſ. d'Heer Generael ende Raden van India, om een ſpoedigh ende machtigh ſecours,

52. Met ſoo weynig fondament van vreſe, dat men qualijck oordeelen konde, tot wat eynde de Compagnie ſoodanige ongelegentheyt, ende ſware ongelegentheyt ſoude aengedaen werden.

53. Echter, op dat het in der eeuwigheyt niet blijcken ſoude, dat haer Edſ. yets verſuymt hadden, 't welcke ſoude mogen ſtrecken tot nut ende voordeel van de Compagnie,

54. Soo hebben haer Edſ. een Vloot van 12. kloecke bodems wel gemant, ende van alles voorſien, onder 't beleyd van den E. Manhaften Commandeur *Ioan vander Laan*, op 't ſpoedigſte naer Tayouan afgevaerdight;

55. Evenwel met deſe voorſichtigheyt, dat indien Tayouan en Formoſa in geruſtheydt ende vrede noch bevonden,

56. Gelijck daer geen apparentie ter contrarie was, dat als dan met ſoo veel ſecours, als bequamelijck uyt Tayouan konde gemiſt werden,

57. Om, ſoo veel mogelijk was, deſe overgroote expenſen goed te maken,

58. De Portugeſche Sterckten Maccao ſouden trachten te vermeeſteren.

59. Den Commandeur *vander Laen* voorſz., aldaer gearriveert zijnde, vond alles in een gerult ende vredigen ſtand, behalven de verwoeſting, die den Gouverneur ende ſijnen Raad in haar eygen ingewand noodeloos veroorſaeckt hadden,

60. Waer door d'ingeſetenen, ſoo ten platten lande als anders, inmers ſoo ſeer bedorven waren, als oyt met *Coxinja's* komſte konde bedacht werden.

61. Den Commandeur *vander Laan*, die voor een blaes met boonen niet gewend was te ſchricken, was ſeer verwondert over haer noodeloose vreeſe ende alarm,

62. Drong ſeer hart op 't vervolg van ſijne commiſſie, ende attaequeringe van Maccao,

63. Waer tegen den Heer Gouverneur en Raad ſich piquerende (niettegenſtaende op haer eygen voorſtel ende ſchrijvens de tocht naer Maccao by haer Edſ. alhier gereſolveert en beſloten) eyndelingh ſoo verre in verwijdering geraekt zijn,

64. Dat in plaets van aenſien, reſpect ende civile bejegening, tot aenmoedigen, ende encouragement tot ſoo hoogwichtigh deſſeyn, den Commandeur alle hoon, ſmaet, kleynachtingh en ſpijt hebben aengedaan,

65. Lettende meer op haer ongerelde particuliere affecten en driften, als op Compagnies waren dienſt,

66. Fingerende wonderlijke Chimeras om voor eerſt de hoognoodige tocht uyt te ſtellen,

67. Sonder oyt yets ſuffiſants te konnen produceren, om een redelijck menſch tot haer gevoelen te doen neygen,

68. Ende daer na geheel af te ſtemmen, ende haer E. ordre, ſonder de minſte nootſaeckelijckheyt, achter rugge te ſmijten,

69. Verſuymende niet alleen ſulcken ſchoonen kans ende gewenſchte gelegentheyt op onſe vyanden de Portugeeſe.

70. Maer door 't blijcken van ſulke ſchandelijke verzaegtheyt, den vyand moedigende om yets te attenteren, daer anders wel licht noyt aen gedacht

dacht hadde, gelijck den Mandorijn *Sampea* ſpotsgewijſe door brieven, den Gouverneur toegeſchreven heeft.

71. In plaets van de Heer Generael en Raden van India, haer ordre ende laſt na te komen,

72. Ondernemen ſy te zenden een brief aen *Coxinja*, om hem te vragen, of oorlogen in 't ſin heeft of niet,

73. Die haer ſeer wijſſelijk ende politikelijck ten antwoort weet toe te paſſen, dat hy niet gewent is ſijn deſſeynen te openbaren, maer dikwils een gerucht om de Weſt maeckt, als hy Ooſt aen te gaen in 't harte beſlooten heeft.

74. Hier bleef men even wijs, ſonder de minſte geruſtheyt, als radeloos, met ſo ſchoon een macht, vruchteloos leggen.

75. De tocht naer Maccao, niet tegenſtaende d'Heer *van der Laans* ernſtig aendringen, mocht geen voortgang hebben.

76. Men fingeert ſonder bewijs, dat *Coxinja* al tot drie diſtinéte reyſen, de invaſie op Formoſa en Tayouan vaſt geſtelt had, ja op weg is geweeſt.

77. Indien dat waer was, waerom hem ſelver mette vloot niet eerſt aengetaſt, ende ſijn Joncken vernielt, ende alſo onmachtig gemaekt ons te beledigen.

78. Liever als ſoo dromende te ſitten, ſonder yets ter werelt uyt te rechten, tot groote laſt en ſchade van de Compagnie.

79. Vol vreeſe en benautheyt, gelijk gebleken is by ſchortinge van den Landdag, ende verbot van Pady uyt te voeren.

80. Waer door niet alleen den armen ingeſetenen geruineert, maer ook *Coxinjas* komſte miſſchien veroorſaeckt, ofte ten minſten verbaeſt is geworden,

81. Dewijle meer als kennelijk was, dat om die granen tot lijfvocht, ten hoogſten was benaut.

82. Ende geduurende alle deſe bekommerde tijden (ſoo wyſe noemen) iſſer wel yets tot verſterckinge van de ſwackſte plaetſen, of welſtandt van de Compagnie by der hant genomen?

83. Heeft men wel oyt met den Commandeur *vander Laan*, als een dapper geexperimenteerden Krijgs-officier, te rade gegaen?

84. Om het quartier te verſterken, ofte andere defauten te ondecken, en de ſelfde te remedieren.

85. Maar alle dit bchay, doen de noot aen de man quam, was men om alles verlegen.

86. 't Fort Provincia was van alles ontbloot, ſoo wel ammunitie van oorlog, als victuyre: daer op den 7. April per reſolutie voornamen ſoo wel op haar hoede te ſullen zijn.

87. Men klaegt van gebreck van kruyt, daer men 't Schip Enkhuyſen weynig dagen te vooren met 800. ponden liet naer Siam vertrecken.

88. De Regenten ſtaen verbaeſt, ende ſtaen als ſteenen ſonder beweging.

89. De vyand laten ſy op ſijn gemakkelijkſte met ſijn Jonken, een voor een 't klakje muyſche gat inkomen,

90. Ende ſonder tegenweer, naer ſijn beliefte rondſom met ſijn volk landen.

91. Dewijle dat met ydele langduurige irreſolute raedplegingen de tijd, om yets voordeeligs uyt te werken, verſuymt wort,

92. Beſich zijnde, met't een uur af te ſtemmen, dat men 't ander uur al vaſt geſtelt hadde;

93. Ende dan weder als 't te laet was, tot het eerſte voornemen kerende.

94. Gelijk als met de uytzending van Aeldorp met 200. man, evident gebleken is,

95. Die verdeelt van ſijn troepen wederkeerende, om dat een Bas-kogel voorby hem heen gevlogen was,

96. Niet eens hart aengeſproken is geweeſt, of beſtraft over ſijne flaeuhartigheyt.

97. Den Land-droſt adviſeert, dat de vyande niet tegenſtaende al gelant was, met 400. mannen wel op te ſlaen ſoude zijn geweeſt.

98. Maar neen, geven valſchelijk voor, dat maer 500. man in 't Kaſteel Zeelandia waren.

99. Laten den Vyand na ſijn welgevallen domineren.

100. Ende derven noch ſeggen, in een dach of twee kan de vyand doch weynig voordeels uytrechten.

101. Wat ſchandelijke ongevoeligheyt, is den tijdt in oorlogs-ſaken ſoo weynig conſideràbel, dat men ſuſtineeren ſal aen een dach a twee niet gelegen te zijn, daarmen dikwils in een uur, ja minuyt of twee, de gantſche victorie of nederlage termineert.

102. Middelerwijle dat d'onſe als wanhopige, ende ten eynde raad zijnde, verbaeſt ſitten kijken.

103. Dat den vyand ſijn voordeel, ſnyt alle advenues af ſo te water als te lande, berent Provincia.

104. Ende opgeblaſen door ſijn groote progreſſen, door negligentie van Formoſa's Raad, meer als ſijne eygen manhafticheyt veroorſaeckt.

105. Eyſcht met ſeer ſmadige ende blaſphemeuse redenen beyde de Kaſteelen.

106. Den Raad wert beroepen, in dewelke naeſt wijdloopighe diſcourſen tot concluſie gekomen zijnde,

107. *Jan*

Google

107. *Ian Oetgens*, als eerste stem, sonder dat hy noch gesien had vyand of vyands gelijcke, adviseert tot overgave van beyde de Casteelen:

108. Welck advijs van den meesten hoop sonder twijfel soude zijn gevolgt geweest, had God almachtigh in 't hart van den Predicant *Cruyf*, Bloedtmoedigheyt niet geinspireert,

109. Die sulcken schandelijcken verloyding niet aen konde hooren, sonder alteratie en bestraffinge;

110. Ende heeft God de Heer sijne redenen sodanigen kracht gegeven, op de gemoederen van de overige, dat voor dat mael sulken heylooſen werk gestut wiert.

111. Echter men resolveert, om Commissarissen over dit werck, aen *Coxinja* te sitten.

112. Gelijk als van *Iperen*, en *Leonhardis* zalr., afgezonden zijn; geinstrueert, om *Coxinja* op het alder demoedigst, ende sachtste wijze, haar laſt voor te dragen, door vreſe, om hem te vertoornen,

113. Ende geauthoriseert, om als *Coxinja* niet anders en wilde, hem Provincia, ende gantsch Formosa, over te geven;

114. Sonder dat tot die tijd noch (by maniere van spreken) oyt geweer getrocken was,

115. *Coxinja* haer verlaegtheyt merkende, blijft stip op sijn pretentie staen.

116. De Commissarissen keeren vruchteloos weder, te kennen gevende, dat met als alle dingen in Provincia, van noden was.

117. Hier was goet raet dier, de Stadt Zeelandia lag open, men had ter nauwer noot twee batteryen ter bequamer plaetse opgeworpen, en Canon daer in geplant, om den vyand't landen te beletten.

118. Den burger was welgemoet om den vyand in te wachten; verfoecken maer 200. mannen tot tot versterking, uyt het Kasteel;

119. 't Welck geweygert wort, en in p'aetse van dien, worden al t'samen uyt de stadt soo als gingen ende stonden, achterlatende alle hare goederen, met wijf, kinderen, en slaven, binnen 't Kasteel getrocken, door de Heer Gouverneur, en *Oetgens* alleen, sonder verder raetspleging te gebruycken.

120. Daer wort de hoek-steen van Taydoan, ende Formosas gebouw, verplettert.

121. De opgeworpen batteryen werden verlaten, 't geschut binnen gesleept.

122. De huysen vol leeftocht geabandonneers, sonder welck den vyandt van honger had moeten vergaen.

123. Met een woord, een Fort tegen een Fort den vyand ingeruymt,

124. Niet tegenstaende vele ernstige vermaningen van den armen beklagelicken invvoonder.

125. Zijnde soo waen wijs, dat men sich niet inbeelden dorst den vyand sulcken advantagieusen gelegentheyt tot sijn voordeel soude doen keeren;

126. Maer dat men in weynige uren, des gesint zijnde, de Stad tot een puynhoop konde maken.

127. 't Welck, (och jammer) den dat den dagh daer aen wel gebleecken is, doen *Coxin* met al sijn macht ongemoleſteert binnen trock,

128. Ende aldaer van kostelijk voorraet, tot walgens toe gepro videert wiert.

129. Dat lijk peurden hy aen 't werken, ende begroef, ende beboſwerkten sijn selven soo wel met onse verlaten vastigheden, als Stadhuys, Waeg, tol, &c. mitsgaders Schans-korven, *dat*

130. Men weynig puyn-hopen *met ons* geschut, daer na maken konde;

131. Ja dorsten met geschut niet speelen, schoon schans-korven voor d'onse haer ooghen, binnen reyk van 't Canon, dagelijx sterk geplant wierden:

132. 't Geroep was al, benje verseeckert te raecken? ende men moet geen kruyt spillen.

133. Waer toe is Canon, ende kruyt, geschapen, als om sich te defendeeren, en den vyand te beledigen.

134. 't Welk in 't begin veel lichter valt, dan als men versterkt is, gelijk nu (Godt berert) door de experientie, te laat gewaer geworden zijn;

135. Ende als men sijnr beſt gedaen had, ende 't kruyt verconsumeert was, dan dwong de noodsakelickheyt, de meſnage t'observeeren, en eer niet.

136. Ende is geen Gouverneur gehouden, meer kruyt te sparen, als tot afwachtinge van een storm, van nooden is.

137. Den vyand aldus ongemoleſteert op sijn gemack sich versterkt hebbende,

138. Heeft op den 25. May, een preuve van *sijn* geschut, op ons Casteel genomen;

139. Waer door hy sijn geswintheyt, ende habilommegang, met't selve manhaftig toonden.

140. Als wanneer Hr. *Oetgens*, met groote verlagentheyt riep, mannen wat raet gaet ons aen, de Gouverneur is dood:

141. Ende alhoewel hier door behoorden geleert te zijn, wat het is, den vyand ongemoleſteert sijn wil te laten doen,

142. So hebben sy echter doorgaens, den vyand sijn Werken, in perfectie ende effect laten brengen, ende voltrecken, voor en aleer yets tot tegenweer by der hant namen.

's Anderen daegs, heeft Godt almachtig sijn ge-

nade

nade t'onswaarts noch doen blijcken, ende getoont, dat niet t'eenemael ſijn vaderlijke hand van ons getrocken en had,

144. Doen hy met weynig volk ons ſoodanige victorie op de vyand verleenden, dat wy de batterij met 28. ſtucken.

145. Daer ſy daegs te vooren ſoo hevig uytgeſchooten hadden,

146. Met weynig tegenſtant in kregen.

147. Den Vyand was verbaeſt, ende kroop in ſchuylhoeken en winkels, men riep om verſterking uyt het Caſteel,

148. Door 't welk (met Gods genade) ſonder twijffel den vyand in route geſlagen ſoude zijn geweeſt,

149. Maer in plaets van dien, lietmen die buyten waren, tot eeuwige ſchande van de Nederlandſe naem, met klocken geluyd, binnen commanderen,

150. Sonder de Trompen van 't veroverde geſchut eens na den vyand om te keeren, ende alſoo te verpletteren;

151. Ja ſonder 't geſchut eens meeſter te werden, daer 't alreede gelijck in haer handen was.

152. Als nu de kans voorby was, had men rouw koop.

153. 't Volck binnen getrocken zijnde, ſloegh den vyand weder hand aen 't werk, ende verſterkten de ſtraten met ſchanskorven, daer op plantende het Geſchut, dat door ons al vermeeſtert, doch ſchandelijck geabandonneert was geweeſt;

154. Ende niettegenſtaende men die geſtadigh hoorde wercken, ſoo mocht echter geen tegenſtand gedaen werden,

155. Al manhaftigheyt genoeg getoont, men bleef ſoo weerloos ſitten, ſonder yet te attenteren, tot de komſte van de Vloot van Batavia, onder 't gezag van den Commandeur *Iacob Caun*.

156. Met 't verſchijnen van dien, wierden alle verſlagene geeſten verquikt, de ſiecken uyt de koy, de luyen op de wal,

157. Ende den vyandt aen 't recken; ſommige liepen totten hals toe in Zee gewapent, ende lieten ſich door mismoed verzuypen:

158. *Coxinja* was vertzaeght, ende gereed om de vlucht te nemen, verlatende de ſijne met deze trooſtreden, *ſe ſauve qui peut.*

159. *Pinque*, als aenleyder van 't werck, wiert in hechtenisſe genomen, om ſijn hooft, tot loon van ſijn aenrading, over te geven.

160. In ſomma, een generaele diſorder ende wanhope in 's vyandt leger.

161. Daerentegen verleende God Almachtigh (dat ongemeen was, omtrent die tyd des Jaers) ſodanigen favorablen wind ende lieffelijck weder, om ons volck ende ammonitie te landen, als een danckbaer hart begeren ſoude.

162. Des niettemin ongeconſidereert de dangereuſe Rhede, ende 't periculeuſe vaerwater,

163 Men verſlijt den tijt met lanterfanten, gelijck doorgaens,

164. Ende laet de gantſe Vloot, aldaer by de drie etmalen leggen, ſonder van loſſen te reppen,

165 't Welck murmuratie onder 't volck verwekt, die tot antwoort van *Oetgens* krijgen,

166. Om dat gy ſoo murmureert, zoo zal de Vloot nu noch in geen drie dagen geloſt werden: of diergelijck.

167. Korts daer aen, even als of God ſijn zegen van een ondanckbaer volck aftrok, zijn ook hevige ſtorm winden ontſteken,

168. Invoegen dat de gantſche Vloot, gelijk als gekomen was, geladen de Rhede ruymen moeſt,

169. bl jvende noch 28. dagen wegh,

170. Middelerwijl is 't Fluytjen Urck geſtrant, 't volk gevangen, gepypigt, geryranniſeert gedoot.

171. Waar door den vyandt kondtſchap onſer macht gekregen hebbende,

172. Moed geſchept, ſich ſelfs verſterkt, en ſoodanigh in poſtuur geſtelt heeft, als een Krijgsman behoort.

173. Naer de wederkomſte van de Vloot, heeſt men eens een kans met kleyn vaertuyg, tegen des vyands kleyne Joncken gewaeght,

174. In 't welck men confuſelijk ende onordentelijck te werck gingh, contrarie 't vaſt beſlotene, dat de nederlage, met verlies van eenigh volck en drie boots aen onſe zyde gevallen is,

175. Sonder dat de overtreders van de vaſt beraemde ordre oyt aengeſproken, of van den Gouverneur en Raad geſtraft zijn.

176. 't Zedert iſſer weynigh meer by der hand genomen; 't volck is wel moedig genoeg geweeſt,

177. Ende de Officieren gewillig om haer dienſt te preſenteren, om yets voordeeligs ten dienſte van de Compagnie uyt te wercken, 't zy met uyt te vallen, of anders,

178. Maer wierden doorgaens door moedt dempende woorden van den Heer Gouverneur geſtut ende tegengeſprooken.

179. Ja de vaſtgeſtelde Reſolutien, op eygen authoriteyt, ſonder reden gefurcheert ende veranderd.

180. Soo langh tot dat een yder moede zijnde

van ſijn hooft t'elckens te ſtoten, als yets hachelijks proponerende,

181. Gelijck als in een flauwte ende ſorgloosheyt verviel.

182. Compagnies koſtelicke goederen ende contanten konden, mits de bequaemheyt der daer aenweſende bodems, gemackelijck ende veyligh geſalveert zijn geworden.

183. Maer neen, nien wilde dat niet doen, op pretext dat ſulcks alteratie onder't guarnisoen maken ſoude, maer liever de Compagnie noch beſwaren met een ſomme van die op wiſſel, niettegenſtaende deſe dangereuſe belegering, getrocken wierden.

184. Men liet den vyand approchieren, ſonder obſtacle, ſoo lang, tot dat de Reduyt Uytrecht gedemolieert zijnde, menige ſchanskorven tegen't Kaſteel geplant wierden, waer door

185. Soo benaut wierden, dat noodſakelijck, of met een couragieuſen uytval ruymte moſte maecken, of wel een ſtorm afwachten, of met accoord overgeven:

186. Ende niettegenſtaende verſcheyde tot de twee eerſte aanſlagen helden, en met ſatſoen haer ſuſtenu fundeerden,

187. Soo favoriſeerde men de gene die van contrarie gevoelen waren, ſoo verre, dat ongevraegt, en voor ſijn beurt den onder koopman *de Ridder*, toegelaten wierd, een ſchandig verleydent ſchrift, tot overgave van't Kaſteel ſtreckende, met applandiſſement het overluyt leſen,

188. In ſomma den Formoſaenſen Raad heeft ſoo veel ſwaerhoofdigheyt gehadt, ende ſoo veel gelaboreerde diſcourſen voortgebracht, die de wackere militie juyſt met die welſprekentheyt niet konde beſtrijden, gelijk als geproponeert wierden.

189. Die beter metter daad als woorden, haer goede intentie konden uytdrucken,

190. Ende hebben het koſtelijck Fort Zeelandie vol Ammonitie, volck ende vivres, mitſgaders koopmanſchappen en kontanten, niet uytſondert tot goud ende bloedt toe, al inkluys, ſonder ſlagh of ſtoot, aen den bloeddorſtigen heydens duyveldienende vyand *Coxin* overgelevert,

191. Niettegenſtaende heele ſcheepladingen met goederen van groote volumen hebben konnen ſalveren.

193. Ende alhoewel *van Tyeren* tot dit laetſte overſtemt is geworden, ende *Harthouwer* in eenige voorvallen abſent is geweeſt, in welcke abſentie voornamentlijck na de Bay van Ingelingh, veele onbehoorlijckheden gepleeght heeft, gelijck per atteſtatie blijckt,

194. Soo en kan echter geen van beyden van den Formoſaenſen Raad geſepareert werden,

195. Dewijle met een *alle alleen Compagnies verderf in dien dele veroorſaeckt heeft*, maer een continuele geketende, ende aen malkanderen gehechte gevolg van veele moedwilligе feylen ende verſuymeniſſe, gelijck als wydloopig alrede aengeroert, ende noch breder by over te leggen Extracten, Reſolutien en Dagh-regiſters blijken ſal, Tayouans en Formoſa's ondergangh gheaaſeert heeft.

196. Ende dewijle de Verweerders in deſen in macht ende authoriteyt geſtelt zijn geweeſt, ende den laſt der regering op haer genomen hebben.

197. Op wiens voorſichtigheyt *ende goede* adminiſtratie de Compagnie haer diebare Conqueſten, d'onderſaten haer goederen ende welvaren, ende een yegelijck in woonder ſijn lijf ende leven heeft betrouwt,

198. De welcke nu al te ſamen door de Verweerders als Regeerders particuliere diſten, onnoodige vreeſe, tyrannige bejegeningh, wederſpannige moedwilligheyt, obſtinatie, hartneckigheyt, verfoeyelijcke ſloffigheyt, ſchandelicke verſaegtheyt, ende ondanckbaerheyt van yver gemuneert zijn.

199. Welcke grove feylen, ende ongehoorde moedwilligheden, die't verderf van Landen en Staten veroorſaeckt hebben,

200. En lijden niet, dat de perpetrateurs van dien ongeſtraft mogen blijven, maer ter contrarie hoe grooter hare macht geweeſt is om ſulcks te verhoeden, veel grooter moet de ſtraffe weſen tegens de uytwerckers der ſelve,

Wtshalven ſoo concludeert den Eyſſcher, dat de Gedaegdens alle vier in beſloten hechteniſſe by proviſie ſullen geſtelt werden, om t'ſijner tijdt ter plaetſe alwaer men gewoon is criminele ſententien ter executie te ſtellen, ſoodanigh metten ſwaerde geſtraft te werden datter de dood na volght, met confiſcatie van alle hare goederen, als na regten cum expenſis. *Was geteekent*, L. P. Vernatti *ter ſijden ſtond* exhibitum in judicio, *den* 21. *September* 1662. *Lager ſtond*,

Accordeert met ſijn principael, Batavia 23. September 1662, Was geteekent, *Cornelis Snoeck*, Secretaris.

Au-

Autentijcke bewijſen,

Dienende tot verklaringe

Van 't verwaerlooſde FORMOSA,

Behoorende tot het Tweede Deel.

N°. 1.

Extract uyt de Notulen der Tayouanſe Reſolutien, van 1661. Ady ult. April 1661. præſentibus omnibus, excepto d' Heer Valentijn.

IS beſlooten, opſtondts 200. gewapende muſquettiers, onder den Capiteyn *Aldorp*, met Champans, naer de provintie af te ſenden, om van daer dan voorts te voet naer 't Smeerdorp te marcheeren, ende de nu aen komende Joncken, welcke al gaende weeh derwaerts ſteecken, het landen te beletten, ſoo lange geſchieden kan, ende by te hogen noot na Provintia wederom af te wijcken, en allen toevloey van Chineſen uyttet land dien hoeck af, te beletten, 't zy met gewelt of anders; midlerwijl worden we hoe langer hoe meer gewaer, dat de meeſte macht al binnen is, hunnen cours recht na de Zanckanſe Revier, en Tikarang nemende, *ſulex daer op onmogelijk wert geoordeelt iets te konnen uyt werecken*, veel min 't landen te beletten, als van te grooten gevaer, vermits ſy nu al beſig ſchijnen te zijn met landen, *dierhalven goet gevonden hebben dit wederom te ſtaecken*, &c.

N°. 2.

Extract uyt 't Reſolutie boeck des Caſteels Zeelandia. Op donderdag den 1. May 1661. 's morgens.

IN overleg genomen zijnde, of niet ter ontſetting der ſelver Fortreſſe, (*Provintia*) en openingh der vaert, tuſſchen beyden een tamelijk wel toegeruſte krijgs-macht, van hier diende worden afgeſchikt na ginewaert over, op dat ook dan met eenen onder derſelver beſchermingh, het geeyſchte mochte mede gegeven worden, ende d'onſe aldaer alſoo geholpen en verſterckt, mitsgaders des vyands moedigheyt, ſo veele mogelijk zy gebroken en geſtut; NB. maer daer en tegen oock aenghemerckt, hoe dat als boven geſegt, des vyants meeſte macht, die volgens 't zeggen van eenen harer gevangens in 20000. koppen beſtaen, en *Coxinja* ſelfs daer tegenwoordig zijn, nu reets op de Saccamaſen bodem zijnde gelant, na alle ſchijn d'onſe wel ſouden derven tegenſtant bieden, en van daer af houden, ja wel licht vervolgen ende verſlaen; te meer, ſy lieden ook veele paerden by hun hebben, en veele van de haren met ſchiet geweer, ſeepmeſſen, bogen en pijlen, en diergelijke oorlogs-tuyg; daer en boven geharnaſt en met blancke ſtorm-hoeden ſijn verſien: NB. *wy aen d'andere zijde van kleyn waertuyg om 't volck te landen byna t'eenemael ontrieft*, behalven de te duchten, ja vaſt te ſtellen ontrouwe der Chineſe Champanners, *mitsgaders d'ongeregeldertheyt in deſe ſtadt Zeelandia*, die noch volkomen open, en als tot een bereyde aenkomſt voor den vyand leyt, tot tegenweer van dewelke nu ſterck gearbeyt wordt, op dat niet ſchielijck van Joncken, en te gelijck door 't nau heen overvallen en worden; waeromme dan ook voor eerſt met een goet aental krijgsvolcx voornemelijk 's nachts, moet werden bygeſet en beſchermt, gelijk voorleden nacht al is begonnen, in ſulcker voeghen, dat deſe gantſche ſortreſſe boven dien, maer omtrent de 500. binnen hout, die niet te veel en zijn tot der ſelver beſetting; *NB. weshalven goetgevonden hebben de gemelte uytſetting naer Provintia, deſen dach te ſtaken*, &c.

N°. 3.

Extract uyt de Reſolutie Notulen, by den Secretaris Conſtantijn Nobel, *in Tayouan gebouden; Sondag den eerſten May 1661. preſent de Heer Gouverneur, d'Heeren* Oetgens, van Iperen, Harthouwer, *Fiſcael* Kop, Aldorp, Six, Rooſe-winckel, Gommersbach, Nuys, *en den Secretaris, mitsgaders Do.* Kuyf, *preſent, niet om te adviſeren.*

DE Heere Gouverneur, heeft den bovenſtaenden Raet op de boven ſale gedaen vergaderen en beleggen, omme beſluyt te nemen op 't gene de vyand ons heden voor de middag, by eenen brief en met een afgeſonden, heeft afgeeyſcht; namentlijk de Kaſteelen hier en op Provintie, en datwe met onſe goederen ſelfs met ſijne Joncken (des begerende) mochten vertrecken, werwaerts wy ſouden begeeren, &c. of anderſints bedreygt, dat hy ons by weygering, tot *'t* kleynſte kindt ſal vervolgen ter doodt toe, &c. Wil oock afſenden, (gelijk wy nu al beginnen te ſien) 12 Joncken na deſe Stadt, om alle quaet daer door te weeren, gevende ſijnen E. aen deſe ſelve raden daer by te overwegen op 't diepſt des herten, wat van beyde ſoude mogen beſlooten konnen werden, 't zy deſe Kaſteelen aen den Vyand, (die ſeer geweldigh is, ſoo van ſich ſelven, als de toegevloeyde Chineſen onſer onderſaten, die oock den landt-bouw gevoeghlijck konnen achtervolgen, ſonder verhindering, op de geſtelde conditie over te geven aen den vyand, of wel anderſins ons te defendeeren, ſoo lange eenigſints geſchieden kan, met eenen overwegende hoe dierbaer deſen ſtaet ons aenbevoolen is, ende hoe gants waerdigh deſelve voor de E. Compagnie zy te achten, gelijkwe alle wiſten, ende by overgeving, hoe gantſch beſwaerlijck de Compagnie wederom een voet op dit Eylandt ſoude konnen gekrijgen; hoe veel oock by dat geval aen 't Chriſtendom op dit Eyland ſal werden verlooren, ende hoe beſwaerlijk wy deſe beyde plaetſen tegens ſulcken vyants gewelt, als'er nu op dit landt, en ter zee, by den andren *is*, ſullen konnen lang tegen houden, ende onſe macht, daer tegens oock ons verlies, datwe heden reets aen d'onſe hebben geleden, inſonderheyt, dat ons het vaerwater tuſſchen dit en Saccam, oock volkomelijck afgeſneden is, ſonder datwe d'onſe aen Provintia, gelijkſe ſeer bekommerlijk en ernſtig zijn verſoekende konnen ſecondeeren, nochte *eenigh* advijs hun toeſchicken, dat hy ons ſal konnen verduuren met langwijlig belegh, gelijck hy ſchijnt voornemens te zijn; of men ook by weygering niet ſou konnen vaſt ſtellen, alle vrouwen van hier met behendigheyt, alhoewel 't niet ſonder gevaer ſoude konnen geſchieden, aen de ſchepen te ſenden, *om maer* Japan te zeylen tot harer behoudenis en t'onſer meerder couragie, &c.

Ende 't gene meer te deſer ſtoffe diende, d'Heer *Oetgens* in contract trachten te komen metten vyandt t'onſen voordeele, ſoo veel mogelijck zy, of daer toe na wenſch niet konnende komen, ſijnen eyſch in te willigen.

d'E. *van Iperen*, dat nadien van Sterckten en volck noch tamelijck wel verſien *zijnde*, niet en kan reſolveren tottet overgeven onſer Sterckten, *om geene waerom*, maer wel om met hem in alle billickheyt te confereren, nopende de Saccamſe bodem Lamſiu en Kelang, en 't geene daer aen dependeert, &c. en ſchorſing van wapenen voor eenige dagen te verſoecken, en ſchuld kenniſſe over en weder te blijven in effecte.

d'Heer *Harthouwer* mede als van *Iperen*.

Aldorp om met den vyand in conferentie te komen, en te ſien wat uytkomſt daer by uyt te wercken zy, *en des neen, te wagen tot tet uyterſte*, &c.

De *Fiſcael* mede als vooren.

Six ſonder onderſcheydt als de naeſtvoorgaende.

Nuys mede als boven.

Gommersbach, datwe behooren *te blijven ſtaen op die gerechtigheyt van deſe Fortreſſe te behouden*, met inkomſt van 't Canael; maer den Saccamſen bodem hem te laten, of *by weygering van 't ſelfde, 't uyterſte af te wachten.*

Rooſewinckel, datwe met de vyandt ſullen trachten te contracteren, *datwe in't volle beſit deſer*

deſer Fortreſſe alleen ſullen blijven, in alle 't land hem ongemoeyt te laten; ende by aldien daer toe niet en wil reſolveren, *datwe dan tottet uyterſte toe ons ſullen defenderen.*

d'Heer Gouverneur, datwe niet ſterck genoegh en zijn, des vyands geweld lange tegen te ſtaen, de disordre onſes volcks, ons geleden diſadvantagie op hem van heden, &c. oordeelt egter datwe ſullen tragten met den vyant in contract te treden, ende *te bedingen dit Kaſteel, met deſe Plaet, ongemoeyt en onbelaſt te blijven ſitten*, dat de inwoonderen niet en ſullen gedwongen werden in 't veranderen haerer, van ons nu aengenomen Godtsdienſt, eenige dagen ſtilſtand van wapenen, morgen Gecommitteerdens aen *Coxinja* afgeſonden ſullen werden, ter plaetſe daer toe te appointeren, wegens de koophandel na eyſch van ſake, NB. *en indien hier toe niet en wil verſtaen, datwe dan ſullen afwachten na de grootſte weder ſtand diewe by ſtorm ſullen konnen uytwercken, 't gene Godt ons ſal gelieven te verleenen*, waer toe we ſijne H. hulpe van gantſcher herten afbidden. &c.

N°. 4.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-boeck op Maandag den 2. Mey 1661.

HEbben wy eyndelinge beſlooten en vaſt geſtelt, op morgen van hier aen gemelte *Coxinja*, af te vaerdigen, ende te volmachtigen onder opene Commiſſie, den E. *Thomas van Yperen*, Lidt deſes Raads, ende den E. Fiſcael *M'. Leonard de Leonardus*, met twee of drie bequame Aſſiſtenten t'haerder geſelſchap, daer onder den eerſten Aſſiſtent *Willem Pedel*, ter vertalinge der Chineeſche ſpraeck.

Haeren voorneemſten ende uytterlijcken laſt, die hun alleen by monde ſal werden mede gegeven, ſal zijn dees volghende: Zijne Hoogheyt te begroeten, *en.de op een ſachte wijſe ons misnoegen, wegens ſijne vyandelijcke overkomſt hier te lande met ſulcken heyrkracht, te verthoonen*, &c.

N°. 5.

Extract uyt de Reſolutie des Kaſteels Zelandia, op Dingsdag den 3. Mey 1661.

DIt alles dan alſoo omſtandelijck ons verhaelt geworden zijnde, ende 't gene ter ſaecke dienſtigh, rijpelijk overwoogen, hebben wy beſlooten ter meerder geruſtheyt en beſcherming onſer ingeſetenen, in de Stad Zeelandia, de Burgerwacht noch deſen nacht te verſtercken met 130. ſoldaten uyt dit Kaſteel, &c. ende oock voornamentlijck om met eenen dien grooten ſchat van granen in vele huyſen aldaer leggende, in ons gewout te behouden. ſullende op morgen wijders ons richten na gelegentheyt des tijds, 't zy deſelve te verbranden, of wel hier binnen te doen brengen; welck laetſte, mits de meenigte der ſelver, indien den vyand mocht komen aſlacken, ondoenlijck ſchijnt, te minder, om datwe *in ſulcken gevalle, dan oock om dit Kaſteel voornamentlijck te beſchermen, en den vyandt voor al daer van af te houden*, NB. *genoot ſaekt zijn, alle Duytſen uyt de Stadt te ſullen noodsen uyttrecken, om dat niet veel tegenſtand daer uyt, na deſelfs tegenwoordighe geſtalte, tegens ſoo machtigen vyand, en kan werden gedaan*, dan alleen met groot gevaer, van mogelijck niet te ſullen daer van af komen; waer aen dat dan oock by gevolge voor een groot deel, de qualijck geſchapenheyt van ons allen hier binnen ſoude hangen. &c.

N°. 6.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-boeck, op Woensdagh 4. May 1661.

ENde om deſelve Stadt (Zeelandia) noch langer te bewaren, en konnen wy niet ſien hier machts genoeg te hebben, wanneer ſoo veel Krijghsluyden meer uyt dit Kaſteel ſouden moeten daer toe afgeſteecken en gemiſt worden, behalven dat de ſelve na alle ſchijnbaerheyt oock evenwel niet machtig en ſouden zijn, ſoo machtig een vyand daer uyt

af te keeren, als van geen Sterckten voorſien zijnde, ſoo dat het gevaer des daer te leggen volcks oock des te grooter zy: boven alle, 't welke onſe Krijghshoofden verklaren, dat by volherding van 's nachts de Stadt met ſoldaten van hier binnen t'eckens te moeten gaen beſchermen, dit Kaſteel naer behooren rondomme niet en kan beſet blijven, te minder, om dat het volck door 't by na gedurigh waecken ſoude afgeſlooft werden, en daer door alſo onbequaem; *daerentegens vereyſcht den noot, dat dit Kaſteel voor alle ding, ten beſten der E. Compagnie, ende ons allen bewaert, en niet door ſchielijcke verraſſing en overval van den vyand beſprongen en worde*, gevaerlijckſt, wanneer (als geſegt) een groot deel onſer beſter Krijgers daer buyten en in de Stadt, of daer omtrent verdeelt en als verſtroyt lagen, 'twelck den vyand wel licht ſoude poogen waer te nemen.

't Welk dan alſoo overwoogen zijnde, hebben om die en andere redenen, in ons naeſtvoorgaende beſluyt mede aengehaelt, als nu beſlooten, alle Duytſen, ſoo burgers als ſoldaten, en anderen, NB. oock die van de Stads Waege geſamentlijck deſen avond, in goede ordre te doen van daer aftrecken, en hier binnen dit Kaſteel komen, alvoorens door trommel-ſlagh 't ſelve alomme bekent ghemaeckt zijnde. &c.

N°. 7.

Extract uyt de Miſſive van haer Ed. den Heere Gouverneur Generael, en de E. Ed. Heeren Raaden van India, in dato 5. July 1661. aen den Gouverneur ende Raad van Tayouan geſchreven.

WAt goeden moed, ende ſchier onfeylbare hope wy hebben gehad, om met naer Coſty gheſondene Scheeps- en Krijghs-macht, de Portugeſen het gerenomeerde Maccao te ontweldigen, ende onder Compagnies heerſchappye te brengen, ſullen U E. uyt onſe voorjarige brieven en geſchriften ten overvloede hebben konnen afmeten, daer op dan oock niet anders en hadden verwacht als een victorieuſe overwinninge van de ſelve Plaets; maer wy hebben gants buyten verwachtinge, ſeer ongeerne, uyt U E. bekomene advyſen vernomen, dat die welgemeynden raedſlagh, daer den Staet van de generale Compagnie ſoo veel aen gelegen leyd, door U E. geheel en al vernietigt, en alſoo in den voortganck geſtut is geworden, om dieswille dat de dreygende ſwarigheden van den Mandorijn *Coxinja's* vyandelijcke overkomſte op Formoſa niet en konden gedoogen, het voorſz. exploict ſijn effect te laten forteren, maer dat de geheele macht van volck en ſchepen, tot reſiſtentie des vyands, en verſeeckeringe van den Staet, aldaer noodſaeckelijck van doen hadde;

NB. Het welcke, vermits die ſuſtenue, nu in 't laetſte juyſt ſoo uytgevallen zy, NB. *wy ſoo qualijck niet en konnen opnemen, als wel te vooren*, doen wy uyt U E. laetſte advijſen van den 15. Maert verſtonden datter in een geheel Jaer tijds op *Coxins* dreygement niet gevolght en was.

Idem vervolgh.

Soo is 't dat ons 't een en 't ander tot reſolutie gedrongen heeft gehadt, omme daerinne by tijds ſoodanigh te verſien, als de gewichtigheydt van deſe ſaecke, ten meeſten dienſte van de generale Compagnie was vereyſchende, zijnde tot dien eynde door ons voor dato al vaſt geſtelt geweeſt, de Heer Gouverneur *Frederick Coyett*, en de twee van ſijn E. naeſte Raeds-perſoonen van daer te removeren, ende het Gouvernement by proviſie te ſtellen in handen van den *E. Hermannus Klencke van Odeſſen*, geweſen Advocaet Fiſcael van India, die reets mette Commiſſie daer toe dienende, per't Jacht Hoogelande, ende de Fluyt Loenen, op den 22. paſſato van hier na Coſty vertrocken zijn; NB. *Maer alſoo ons twee dagen daer na door het Jachtje de Maria*, ſeer onverwacht tijding is toegebracht, hoe dat op ultimo April, voor Tayouan, vyandelijck waren verſchenen omtrent de 400, ſoo groote als kleyne Oorlogs Joncken, Wanckans, ende mindere vaertuygen van *Coxinja*, daer van de meeſte part, door

door 't Zeegat van Lackjemuy binnen waren geloopen, ende de reſte voor 't Canael van Tayouan haer anckers hadden laten vallen.

Soo is by ons in achtinghe genomen de groote veranderinge, die deſen ſchielijcken overval van oorlogh, ginder komt mede te brengen, en dat het jegenwoordig by deſen troubel den tijdt niet en ſal weſen, om in de regeringe veel alteratie te doen; *Dies wy daer op goedgevonden ende vaſt hebben geſtelt van onſe voorgaende reſolutie dien aengaende genomen, als nu af te wijcken, ende de oude regeringe, excepт* dat den Landtdroſt *Jacobus Valentijn*, deſelve niet meer bywoonen, maer metten eerſten naer Batavia komen ſal, *in ſijn geheel te laten ter tijdt en wijlen toe, wy daer op andere ordre konnen te ſtellen*, zijnde terſtond naer het arrivement van de Maria voorſz., een ſnedigh vaertuygh naer Pulo, Lauro ende Thimon afgevaerdight, dat ſonder twijffel d'Heer *Klencke* aldaer noch wel beloopen ſal, aen wien ordre gegeven zy aldaer te wachten na de Schepen die van hier tot ſecours na Tayouan gedeſtineert zijn. &c.

N°. 8.

Extract uyt Tayouans dagh-regiſter, gehouden binnen 't Kaſteel Zeelandia, Auguſti Anno 1661.

WOenſdagh den 12. dito, omtrent half elf uyren voor middagh, de wind was noordelijck, wierden we eerſt acht, en ſoo vervolgens 11. Schepen, met een groote Jonck in 't noorden herwaerts afkomende, gewaer, &c.

Middelerwijle vaerdighden, onaengeſien 't Canael ontſtelt was, onſe Chiampan af, naer buyten, met den E. *Harthouwer* en *Zicke Pieterſz.*, ſoo als de Schepen ter zuyder Rheede geanckert laegen, mede nemende een briefken aen den Commandeur dier Schepen, &c.

De Loots-boot wierd vaſt toegetaeckelt, en 't Roer daer aen gehangen, ſulcks oock noch voor 't vallen van den avond, buyten gaets in de Vloot geraeckte, na dat een wijle van twee Joncken was vervolght. Ten 10. uyren in den avondt quam *Zicke Pieterſz.*, met de Chiampan hier wederom binnen met de Brief van haer Ed. tot Batavia, nevens een dito van den Heer Commandeur *Jacob Cauw*, 't welck eerſte geleſen, en daer uyt verſtaen wierdt, dat het Jachtje Maria de reyſe hadde gewonnen, deden door een Canonſchoote de leuſe, dat de Loots was binnen gekomen, daer die van de Schepen een ſchoot op antwoorden, die van gemelte Commandeur doceerde.

Laterdag 13. 's morgens ſtijve wind, zuydweſt en moy weer, was den Raad van Formoſa verſamelt: omtrent negen uyren quamen vier ſchepen uytte Vloot naer 't Canael aſſakken, inſgelijcks de Loots-boot, wy ſonden daer op den Loots, met een Brief aen d'Heer *Cauw*, *maer de vloed ſeer ſterck gaande, konden quaalijck althans niet dan met grootte moeyte buyten geraecken*, de Scheepjens bleven voor 't Canael al vry na ten ancker leggen, &c.

De Loots-boot komt na de middag binnen, en voor 't Caſteel van de Rhede, brengende den E. *Caſembroot* en ſijn familie, d'E. *Harthouwer* en 25. Soldaten, ook 2200. pont kruyt en eenige proviande, de veroverde Coya van Kouckercke, ende de Boot van Emmenhoorn, t'ſamen met 40. Soldaten gevult, van de ſchepen herwaerts afſteeckende, quamen twee Joncken omtrent het Canaal daer op toeleggen, ſeer na daer by hun komende, ſo dat de Soldaten daer op chergieerden; maer ſoo haeſt drie daer na aenleggende Schepen, met hun Canon op de Joncken vier gaven, en een in ſijn boegh raekten, keerdenſe te rugge, ſulcx de twee kleyne vaartuygen daer op ongemoeyt binnen quamen.

Tegens den avont wendent de voorgemelte vier Scheepen weder nae de vloot toe; de lucht betrock 's avondts met ſwarte wolcken, en kregen veele reegens, de wind uyt den zuyd weſten hand, *oock begon de Zee in den avond hol aen te ſchieten.*

Zondagh den 14. *De Zee is uyttermaten ſeer ontroert, en gingen in 't Canael dienvolgens dyningen,*

ningen, ſoo dat geen vaartuygh uyt noch in en kan, 't welck onvermijdelijcke verachteringe baert. De Loots ſal echter toekomende nacht neerſtigheyt aenwenden, om mette Chiampan uyt te raecken, tottet overbrengen eens Briefs aen d'Heer *Cauw* aldaer.

's Nachts trachtede *Ziecke Pieters*z., buyten te ſteecken, *maar mits de holle Zee was't hem onmogelijck geweeſt, dies te rugge quam.* &c.

Maendagh den 15. *'t Is den gantſchen dagh dijſigh weer, en betrocken lucht, ſomtijdts wernig regen, 't Canael is noch ſeer ontſtelt, ſulcks geen vaertuygh daer buyten komen kan.*

Dingſdag den 16. Voor de middag, ſchijnt het dat het weeder ſich tot bedaaren ſal ſtellen, zijnde 't Canael oock niet ſoo ſeer ontſtelt als in de voorige dagen, 't welck die van de Schepen oock vermerckende, quamen vijf der ſelve, daer onder twee kleyne uyt de Vloot ten negen uuren herrewaert, naer 't Canael zeylen, als offer willen binnen weſen, 't welck nochtans onmoogelijck is, *want de Zee noch vry hol aenſchiet, ſoo dat* Ziecke Pieters *geen moed had, mits ſtercken vloed buyten te geraecken.* De gemelde Scheepen lieten haere anckers omtrent het Canaal, te gronde vallen. Wy verwonderden ons daer over, te meer, ook ongetwijffelt daer buyten wel af te meten zy, ſylieden, nochte niemant van de vijf tegenwoordig binnen konnen gebragt worden, twee derſelven deden elk een ſchoot, daer by te kennen gevende, datſe de Loots van Land verwachteden, *dieme nu hun niet beſchicken kunnen.* Ende dieper op den dagh betrock wederom de lucht, ſoo datwe ons niet weynigh en bekommerden over deſelve afgekomene Schepen, te meer, om datſe al vry na by zijn leggende, jae by een weſterſtorm, gelijck als in een fuyck: dies om hun af en evenwel niet na de Piſcadores te wijſen, daer ſeyn van afwijſen alleen naer toe vermelt, deden ſes Canonſchooten van de punt Hollandia en Gelderland, dog kreunden hen dies niet. Na de middag ten twee uuren de vloed verloopen, en d'ebbe in 't water gekomen zijnde, roeyden de Loots met een Schiampan naer buyten, mede nemende onſen brief aen den Commandeur: aen boort gekomen zijnde, maekten de Schepen zeyl by, en ſtaken t'zeewaert na de Vloot, dat ons geruſtheyt aenbrenght.

Ten dry uren vielen wederom veel regens, de wind ſachtjens uyt den noord-weſtelijcke hand, welcke wy verhoopen 't water ſlechten ſal.

Woenſdagh 17. Na de middagh, *'t weer langſamerhandt toenemende in onſtuymigheyt*, de wind fris uyt den zuyd-ooſten beginnende door te koelen, deed aen de Schepen ter buyten Rheede, een ſchoot, waer op deſelve geſamentlijck onder zeyl gingen t'zeewaert in, invoegen ten vijf uyren alle uyt ons geſicht raekten, te meer om dat het ſeer dyſigh was, mits harden regen. *Dt wind nam in den avond en voornacht ſterck toe*, uyt den zuyd-ooſtelijcke hand, *God almachtigh behoedde de Schepen voor ongeval*; omtrent middernacht nam de wind wederom af, en viel een ſware regen, &c.

N°. 9.

Extract uyt 't Reſolutie-boek van Tayouan en Formoſa, in dato den 15. Septemb. 1661. preſent d'Heer Gouverneur Coyett, *d'Heer Commandeur* Cauw *ende de voordere Heeren Raden* van waveren, Caſembroot *ende* Harthouwer.

WAar op dan voortgetreden zijnde tot de ſaak ſelfs (*te weten, ommе de ſtad Zeelandia te water en te lande, t'attaqueren*) is verſtaen 't ſelve werk morgen voor de middag by der handt te nemen, ſullende 't Jacht Koukerken tuſſchen den Tol ende de tweede dwarsſtraet, of de noort-ſtraet ſeylen, ende daer by blijven leggen, om op des vyandts Batteryen daer tuſſchen beyden gelegen, met ſijn Canon te ſpeelen, ende hun aldaer alſoo in onruſt te houden, het Jacht Anckeveen ſal verder daer voorby loopen, het Zuyt-ooſtwaert tot voorby de hoeck achter de nauwſtraet, om alſoo de gantſche noorder ende een ſtuck van de ooſter-wal langhs heen te ſchieten, als wanneer die beyde ſchepen elkande-

kanderen oock bequamelijk ſullen konnen bevryden, behalven dat Anckeveen oock ſijn kanon op des vyants Joncken, daer omtrent wel gebruycken kan, eer de Boots derwaerts afſteecken.

NB. De Fluyt-ſchepen Cortenhoef, Loenen ende Boede, het Galjoot de roode Vos, de Loots-boot, de Jager, mitsgaders alle de andere Boots ende Chaloepen, ſullen hun van daer voorts eens loefs begeven, de grootſte ſoo verre alſſe eenigſints konnen, binnewaerts na de Joncken toe, ende ſullen de kleine vaertuygen deſelve navo'gen ende mogelijck zijnde trachten te vermeeſteren, verbranden, en vernielen, ſonder een menſche in de furie te verſchoonen, maer alles ter neer te kappen ſonder onderſcheyt, het eene Eſquadre der voorgemelte Joncken, als vooren geſegt, verdeſtrueert zijnde, ſullen d'onſe (kans ziende) d'andere nader het Saccamſe ſtrant gelegen, mede geweldelijk aendoen, op de voorgemelte wijſe gelijck d'andere.

Naer verrichter ſaecken, ſullen alle kleene Vaertuygen die aldaer gemiſt konnen werden, inſonderheydt van de buytenleggende Scheepen wederom voor 't Caſteel komen, maer de ſcheepen ſullen achter de Stadt behoorlijck verdeelt blijven legghen, om den vyand allen toevoer naer en van de ſtadt verſeeckert te beletten, ende den ſelven alſoo te ſpoediger aldaer meeſter te worden.

Ende om een yegelijck ſoo Soldaten als Matrooſen, in deſe verrichtinge tot meerder couragie op te wecken ende aen te prickelen, ſoo hebben wy goet gevonden, tot een eergifte te ſtellen, op't veroveren, verbranden, of vernielen van een groote Jonck, een hondert, voor een middelmatige vijftig en voor een koya 25. Realen te verdeelen na evenredentheyt, behalve de buyt, ſoo 'er eenige gevonden wert, en dit meer om dat het een heftigh gevecht zal zijn.

Ende op dat alles met goede ordre ende beleyt moge toegaen, ſoo hebben tot hooft en opper-bevelhebber over deſe expeditie verkooren, den Schipper van Z. Zee, met namen *Ruth Iacobſz. Buys* (dewelcke in ons weerde Vaderlant voor deſen als Capiteyn ter Zee is gebruyckt geweeſt) over de Schepen, en alle de kleyne vaertuygen ſonder onderſcheyt, wijders tot tweede Hooft over de kleene vaertuygen, alleen Schipper *Isbrant Bomm*r. ſullende vervolgens elken Schipper op ſijn Schip het commando voeren, onder het oppergebiet van voornoemde *Buys* hebbende, &c.

N°. 10.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-Boeck, op Saterdag den 29. Octobet 1661.

IN overleg genomen zijnde, of oock eenige van de koſtelijkſte waren der E. Compagnie, als Barnſteen, Corael, &c. van hier nu weg te ſenden, dienſtig geoordeelt ſoude konnen werden, naer den ons nu toeſchijnende toeſtant van herwaerts over, dan of *te bevreſen mochte zijn, dat den vyandt ſulcx uyt overloopers van hier te weten komende, ſoude mogen komen daer op moedig, ende in tegendeel de Soldaten en andere hier binnen, daer door achterdencken te krijgen van quaden moet, ſlaeuhertigheyt in ons, of yets diergelijcks*, waer by oock aen te mercken ſy, dat deſelve waren in geen andere deelen van India, dan alleen in China moeten werden vertiert en geſleten, ende gevolge by wackering des handels (welke nae 't eynde deſes oorlogs door Gods genade noch wenſchelijk wederom op luycken, en wel licht beter dan oyt te vooren werden ſal) hier wel dienſtig ſullen zijn, daer deſelve anderſints by verſenden noch tweemael gins en weer 't gevaer der Zee ſouden moeten uytſtaen, 't welcke overwogen zijnde, *is by meerderheyt verſtaen, vermits doch geen ſwarigheyt, nopende 't verlieſen deſes Caſteels, door Gods hulpe en konnen voorſien, deſelve waren alle hier te behouden, om redenen boven vermelt.*

De vertreckende huysgeſinnen hebben in alles opgegeven, en verſocht op wiſſel te moghen tellen haer behouden armoedtjen, *omtrent 18 of 20000 Realen*, 't welck in overleg gekomen zijnde, is verſtaen 't ſelve geldt aen te nemen, om dat oock verbooden is, dat de lieden gelt by hun mogen voeren, behal-

ven dat d'E. Compagnie, doch het naeſte jaer wederom geldt voor dit Guarnifoen ſal moeten herwaerts zenden, ende noch te meer, *om dat we goeden moet hebben, op de behoudenis deſes Caſteels, daer anderſints 't ſelve gewegert wordende, na beduncken, moedeloosheyt aen de onſe, mocht komen te veroorſaecken, &c.*

Aldus beſlooten in 't Kaſteel Zeelandia ten dage, maent, en Jare voorſz. ; was geteeckent *Fredrick Coyett*, teyckene dit, om datter meer reſolutien zijn; maer van het verſenden van Barnſteen, daer hebbe toe gereſolveert geweeſt, *Iacob Cav. I O. van Waveren*, tot het verſenden der Barnſteen, &c. geſtemt *I. Caſembroot*, *T. v. Iperen*, *C. Nobel*, Secretarus, &c.

N°. 11.

Extract uyt de generale Reſolutien

des Forts Jaccatras (tegenwoordig genaemt Battavia; Sondag ady 30. December 1618. tegens den Avont in ons fort Jaccatra.

ALſoo tegenwoordelijck in 't fort Jaccatra een ſeer treffelijck Capitael is beruſtende, beloopende omtrent 4 a 500. duyſent, waer van Realen 100. duyſent in Japans Silver, ende eenige Realen beſtaet, welck ſilver meeſtendeele wel geſcheept ſoude konnen werden, dan alſoo men niet en weet, waer het beſt bewaert ſy, *en inſonderheyt ſeer ghevreeſt wert, dat het eenige alteratie, of flaeuhertigheyt, onder 't volck van 't fort ſoud mogen veroorſaecken, wert ſulcx nagelaten.* Item, dat tegenwoordelijcken in 't voorſz. Fort over de 400. zielen zijn, ſoo witte, ſwarte, jongens als vrouwen ende kinders, daer toe Godt lof geen proviſie ofte vivres gebreecken. Onderſtont gecollationeert, accordeert Battavia in 't Caſteel, 9. Juny 1663. en was geteeckent *P. Morrioille* Secretaris,

Naer gedane collatie is deſe met ſijn Copye bevonden te accordeeren: Batavia, Ady 23. February, Anno 1665.

Cornelis Hooft.

Geſw. Cleik.

N°. 12.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-boeck, op Saturdag den 21. Ianuary 1662. præſentibus, als in dejongſt voorgaende Vergaderingh.

ENde vorders op alle gelegentheden gelet, is'er voorſlach gedaen van uytval op voorſz. Baterye, om deſelve, waer het doenlijck, voor en aleer die met een hooger tal geſchut verſterckt mocht worden, te vernielen; edog geconſidereert, dat 1. onderſtaen na der meeſter gevoelen, niet dan ten minſten met 4. a 5. hondert dappere Krijgs-mannen moſt ondernomen werden, en het guarnifoen die van de Redout en 2. Batenburg daer onder gereeckent, naulijx 600. ſulcke gaſten kan uytmaecken, in gevolge willende ter dadelijckheyt voort treden, en geen kleen hoopje op een wiſſe vleesbanck brengen, het *Kaſteel* (de kans ons tegenloopende) *in groot ghevaer ſtont gebracht te werden*, NB. is gemelte voorſlag niet raetſaem geoordeelt, te meer, vermits oock by ophael van levendige exempelen, vaſt wierdt geſtelt alle haggelijcke uytvallen, ten waer met hoog voordeel verſelt, dat hier niet geſien wert, voor belegerde ſchadelijck zijn, maer in tegendeel goet geſchat ons binnen de Forteſſen te blijven verhouden, en de Reduyt Uytrecht, voor drie maenden te provianderen.

Aldus beſlooten in 't Caſteel Zeelandia op Tayouan, ten dage, maent, en jare als boven; was geteeckent *Fredrick Coyett, I. O. van Waveren, I. Caſembroot, T. van Iperen, D. Harthouwer, Harmen van Outhoorn, Harmen Nuyts, Barent Harmenſz. Roelof van de Roer, Gerrit Gerritſz., Livinus Bor, I. v. Amſtel, Iohan Hamilton. &c.*

Extract

N°. 13.

Extract uyt Tayouans Resolutie-boeck, op maendag namiddag, 23. Ianuary 1662. præsentibus d' Heeren Gouverneur, ende ordinaris Raden, nevens den vice Commandeur Michiel Engelken, *ende Capiteyn* Outhoorn.

EYndelijk onse gedachten wederom laten-de gaen over de noodsaeckelijkheyt, van of men om dat den vyandt ons hoe langer hoe meerder komt bekommeren, ook eenige *Comptanten of sijne Koopmanschappen* uyt onse Packhuysen, sullen na de Reede aen de Schepen afzenden, hebbenwe na resumtie van saecken beslooten, by onse voorige resolutie van den ..... dierwegen genomen te blijven persisteren, en dit wel ten voorneemsten, om thans geen te grooten alteratie onder het volck te veroorsaecken.

Aldus beslooten in 't Casteel Zeelandia, op Tayouan, ten dage, maent, en Jare als boven; was geteeckent *Fredrick Coyett, I. O van Wayeren, I. Casembroot, T. van Iperen, D. Harthouwer, Harman van Outhoorn, &c.*

N°. 14.

Extract uyt Tayouans Resolutie-Boek, Donderd. den 26. Ianuary 1662. present. omnib. mitsgaders gesterckt met de Krijgs-officieren tot Vaendrich incluys, nevens de Koopluyden Six *ende* Dewick, *mitsgaders d'onderkoop luyden* Bordes van Norsten, de Meere, Coenen, Jan de Ridder.

DE Vyand gisteren uyt 28. stucken grof geschut, na der meeste gissing omtrent 2500 schooten soo van 't Kerckhof, de Passer ende uyt de Pijn-appels, soodanigh de Redout hebbende beschooten, dat'er niet langer lijf-berging meer in en was, voort na twee afgeslagen stormen hebben moeten verlaten, ende 't overige doen opvliegen.

Dees voorleden nacht dien Heuvel, en van daer af nederwaerts de Punct Gelderlant, en 't Houte Wambais, achter meenigte gestelde Schans-korven, met bequame schietgaten versien naderende, sich seer is versterckende, en ons bedreygende, hebben wy wel eenigsints de punt Gelderlandt dees voorleden nacht oock met kleede-packen, de Borst-wering wat verhooght en gesterckt, maer vertmits met ons geschut, ten aensien der dickte sijner Schans-korven, die hy in een nacht, door de meenigte sijner arbeyders, naer sijn believen schielijck aenbrengt en verstelt, en kleyn gewichte onses Bos-kruyts, hem weynig schade, of soo veel hinder in sijne werken niet konde aendoen, als thans der kosten waerdig soude wesen, NB. is in dese Raede voorgeslagen, of immer nu, dewijl de vyandt het rondom sterk nadert, en besluyten van ons op geen andere wijse en sien te konnen beletten, voor 't beste van dese staet te keuren, hy in sijnen wercke op hem *uytvallen*, en ten minsten meerder ruymte en opene vaert voor ons daer door trachten te behouden, waer op na verscheyde redekaveling, en opstonts gedane nauwer overseninge, hoe veel gesonden ten strijdt bequame persoonen soude konnen uytmaecken, en bevinding van maer 600. Soldaten, daer van 101. in 't houte Wambais, bestaende in 94. Musquettiers, 2. Chergeanten, 12. Bosschieters en een Constapel, en Luytenant, een Vaendrager, 73. Bosschieters, en dan noch andere eygentlijk daer buyten bescheyde, omtrent 80. dat oock maer 100. man thans niet sonder groot gevaer van schepen, soude konnen lichten te samen 780 man, zijnde d'overige na Lamey kreupel ende in 't Siecken-huys, van welke aller oordeel ten minsten omtrent 250. a 300. tot beschermen des Casteels, daer binnen soude moeten blijven, eerst het oordeel der Krijgs-officieren daer over genomen, ende rijpelijk overwogen hebbende, eenstemmelijck (uytgenomen een Luytenant en drie Vaendrigen) raetsaemst te zijn geoordeelt, ende besloten, dat wy noch geen uytval doen zullen, naer uytterste vermogen ons trachten van binnen te verstercken, en den vyandt ons aenvallende, met de hulpe Godes daer uyt te weeren, voornamentlijk om dese redenen:

1. Datwe *onſtarck* zijn om een, ten minſten 3 à 4. mael machtiger vyant, uyt ſijne met ſtucken wel verſiene wercken, te verdrijven.

2. Deſelve van uyt de Stadt en Bocke-ſtal, des nodig werden, met vers volk ſoude verſtercken ende aengemoedigt worden, daer en tegen dan d'onſe wel licht in beyts verſwackt,

Veel eerder op de vlucht, dan t'onder kan gebracht worden, en daer naer haeſt keeren van waer hy uytgedreven was.

3. Wy ons geheel, tegens maer een deel ſijner macht ſouden wagen, 't welck niet dan in geval van ſchut baerblijckelijk gewiſſe kans van overwinning te ſullen behalen, die niet kan achten hier noch te zijn, of in de uytterſte noot niet beters konnende, dient ondernoomen.

De vyandt om 't verlies van 1000 man niet ſoude op-breecken, daer en teghen een veel minder getal dooden en gequetſten ons ſeer verſwacken zou.

4. In de Pijn-appels doende zijnde, ſoudenwe van uyt de Stadt op 't Caſteel beſpronghen ofte van achteren beknelt konnen worden, ja ſoodanig dat'et voor d'onſe onmogelijck ſoude ſijn weder te keeren.

Wijders aengemerckt, dat na des vyands toeſtel 't houte Wambais wel den eerſten aenſtoot nu ſtaet te lijden, en tegens 't veel donderen van zijn Canon, niet lang ſou konnen ſich verweeren, is mede in overleg genomen, of niet ſoo tot behout dier beſettinge, als 't geſchut daer in ſtaet, 't ſelve in de aenſtaenden nacht afgebroocken, ende alles daer uyt binnen getrocken, dient daer op goet gevonden, tot op morgen met het vaſt beſluyt daer over te vertoeven, om te ondervinden, wat verandering ons onderentuſſchen ſal wedervaren, aengeſien wy 't ſelve tot behoudt onſer vaert, gaerne ſo lange ſouden behouden als immers doenlijk is, al waer't ſelfs met meer dan gemeen gevaers. &c.

N°. 15.

Extract uyt Tayouans Reſolutien-boeck. Vrydag den 27. Januar. 1662. præſentibus als giſteren.

d' HEer Gouverneur d'ordinaris vergaderingh huyden morgen extraordinaerlijk hebbende doen beleggen, om te letten, wat men in deſe jegenwoordighe conſtitutie des tijds beſt ſoude dienen by der handt te nemen, heeft verhaelt het geene op giſteren by den breeden Raedt gereſolveert was, namentlijck: *dat men niet en ſoude uyt-vallen, maer ons in't Caſteel trachten te ſterck-ken.* &c.

Den breeden Raad dan by een gekomen ende geſeten zijnde, ſoo heeft den Heer Gouverneur haer verthoont, 't geene hier vooren geſegt is, raackende de vermatheydt en onwilligheyt der ſoldaten om te wercken, tot beveſting van het welcke *van Yperen*, mede lidt deſer vergadering, daer by verhaelt heeft, dat hy den voorleden nacht, eenige Soldaten tot den arbeyt aengenomen hadde, met belofte van haer een mutsje te ſullen geven, dan dat ſy-lieden daer op geantwoort hadden, wel een mutsje te willen toegeven, indien ſy van den arbeyt maer mochten zijn ontflagen, dewijl ſy niet geruſt en hadden: waer op dan by den Heer Gouverneur in omvraige gebracht zijnde, wat ons hier inne ſal te doen ſtaen, en of men de Soldaten met den arbeyt niet en behoorde te laten voortgaen, preſenteerende, indien het nodig mochte werden geoordeelt, ende het daer toe helpen konde, om haer te meer aen te moedigen, ſelve de handt aen het werck te ſlaen, heeft den Raet deſe saeck, na ſijn belang en gewichte met aendacht overwogen, en aen d'eene zijde gepondereert de navolgende redenen, die by den Heer Gouverneur bygebracht worden, *tendeerende, om noch een nader proef van ſijn geſchut af te wachten:* Eerſtelijk, dat den vyand op giſteren na rouwe giſſingh, omtrent 2500. ſchooten gedaen, en ſo veel *kruyt verbeeſigt* hadde, dat men twijffelen mochte, of hy nu al genoeg

over

overhielt; en ſchoon ja, dat het dan echter niet gelooffelijck en was, dat hy op elcke, of meer dan een punt, ſoo als ſijne Stucken nu geſtelt waren, ſoo veel ſoude willen wagen als hy gifteren aen de Reduyt verſchooten hadde. Ten anderen, dat wanneer hy maer op eene plaets breſſe hadde geſchooten, men hem daer wel ſoude konnen uyt houden. Ten derden, dat hy *niet licht ſtorm ſoude wagen*, ſchoon dat hy daer toe veel ladders heeft. Ten vierden, dat het ontſet van Batavia misſchien na by de hand was. Ende ten vijfden eyndelijk, dat wy van levens middelen voor vier of vijf maenden, en van Krijghstuygh noch tamelijck verſien waren. Maer ter andere zijde is by den Raedt ingedient en aengemerckt: Voor eerſt, dat de ſteene Reduyt, de welke het ſwacke Vierkant had beſchermt, nu ter neder lagh, en dat de vyand nu ſoo veel kruyd niet en ſoude behoeven te ſpillen om het voorſz. vierkant te vellen, behalven dat hy misſchien oock meer kruyds hadde, als den Heer Gouverneur wel meende. Ten anderen, dat door het krachtigh en meenigvuldigh ſchieten, veel volcks van de ſteenen en ſplinters gedood, en noch meer gequetſt ſoude worden, die dan de ſiecken huyſen vervullen, en d'overige den moed benemen ſoude. Ten derden, dat de Packhuyſen, waer in onſe noodige proviſien leggen, ſo geſchonden waeren, dat de voornoemde proviſien daer inne voor het verderf niet en konden bewaert werden. Ten vierden, dat het houte Wambais den vyandt maer weynigh uyren ſoude konnen tegenſtaen; door welcke verlies dan oock de vaert aen een van onſe Schepen t'eenemaal geſlooten ſoude worden. Ten vijfden, dat men door het verlies van volck, gequetſten en ſiecken, oock door gebreck van vervarſingh, en door ongemack van de aenſtaende regen, te grooter verſwackingh ſoude lijden. Ten ſeſten, dat het ontſet van Battavia, mits den geruchten Portugeſen oorlogh, van welck ſommige eenigh ſchrijven hadde, wel licht niet nae vereyſch en ſoude konnen vallen, en dat het ſelve nu al komende, en den invaert geſlooten vindende, beſwaerlijck hier omtrent ſoude konnen landen.

Ten ſevenden, dat de guardinen van het boven Kaſteel, inſonderheyt de puncten Vliſſingen ende Campheer, door de ontfangen Canonſchooten ſeer gekrenckt waren.

Ten achtſten ende ten laetſten, dat de vyandt de Redeuts-heuvel door Schans-korven, en het houte Voorwerck verſterckte, en niet langh en ſoude wachten om daer van op het Kaſteel te donderen, *konnende op voorſz. hooghte, de voetſoolen van de Soldaten aſſien en beſchieten, ook over't gantſche Vierkant ſoodanig dommineeren, datter niemant veylich in ſoude hebben konnen blijven, oordeelen derhalven voor het raadſaemſte te zijn, den Vyandt met den eerſten, op eerlijcke voorwaerden, het Kaſteel aen te bieden.* Waer op nae aenroepinge van den naem des Heeren, rijpelijck gedelibereert zijnde, *is eenſtemmelijck goedgevonden en gereſolveert* Coxinja, *met den eerſten door een brief ken te laten weten, dat wy geſints zijn geworden met hem, wegens d'overgave van het Kaſteel, onder eerlijcke voorwaerden in onderhandelingh te treden.*

Aldus beſlooten in 't Kaſteel Zeelandia op Tayouan, ten dage, maend, en jaere als voornoemt, was geteeckent *Freedrick Coyett, J. O. van Waveren, J. Kaſembrood, T. van Iperen, Herman van Outshoorn, Daniel Sicx, Paulus de Vicq, Harmen Nuyts, Barent Hermanſz., Roelof vander Roer, Gerrit Gerritſz., Lwinus Box, Karel Louyſz., Jan van Amſtel, J. Hamilton, J. de Meer, Pieter Bordes, Dominicus van Vorſten, Claes van Detten, Jans Wolf, Johan Franſz., Pieter Stael, Matthijs Benedictus, Johan Askamp, Chriſtiaen Lipack, de Fleur, Adam Hennen, Joan de Ridder, &c.*

N°. 16.

Acte Notariael, nevens Cautie, ter ſomma van 25000 guldens

COmpareerde voor my *Hendrick Roſa*, Notaris Publicq, by den Hove van Hollandt geadmitteert, t'Amſterdam reſiderende, preſent de naergenoemde ge-

tuygen, d'E. Heeren *Joſephus Deutz*, *Abraham Velters*, ende *Steffen van Schoonevelt*, ende verklaerden, alſoo ſy Comparanten eenige jaeren geleeden, een Requeſte aen de Vergaderinge van Seventiene, de Generale Nederlandtſe Geoctroyeerde Ooſt-Indiſche Compagnie repreſenterende, hebben gepreſenteert; daer toe tenderende, dat *Freedrick Coyett*, geweſene Raed extraordinaris, van wegen de gemelte Compagnie, en Gouverneur op 't Eyland Formoſa, uyt ſijn Confinement, daer in hy by ſententie van den Raed van Juſtitie tot Batavia is gecondemneert, ſoude mogen werden gerelaxeert, mitſgaders geadmitteert om weder in deſen Lande te komen, ende dat om hier voort te blijven woonen, onder beloſte, eede, verbinteniſſe ende verſeeckeringe, dat hy hem nooyt de dagen ſijnes levens, buyten deſe Compagnie, in niemant anders dienſt naer Indien, noch te Indiſche ſaecken begeven, of ſal laten gebruycken: Ende dat ſy E. Comparanten 't voorſz. verſoeck ter gemelte Vergaderinge, wanneer de ſelve jonghſt in deſe loopende Maend, alhier by den anderen was, nochmaels hebben gerenoveert; Soo is 't dat, wijle de opgemelte Vergaderinge, inclinatie ſchijnt te thoonen, om voorſz. hun verſoeck, onder de voorſz. verhaelde conditien in te willigen, dat ſy E. Comparanten van nu af aen verklaſſen aen te nemen, en te beloven, gelijck ſy E. Comparanten aennemen ende beloven by deſen, dat wanneer de voornoemde *Freedrick Coyett*, uyt ſijn voorſz. confinement komt ontſlagen te worden, met permiſſie om weder herrewaerts aen te keeren, dat hy hem hier te lande, in een van deſe geunieerde Provintien ſal komen ter neder te ſetten, oock in den ſelven ten uyt-eynde van ſijn leven te blijven woonen. Ten and'ren, dat hy hem in niemands dienſt weder na Indien blijckelijck ſal trachten te begeven, of tot eenige Indiſche ſaken, 't zy van ſelfs, of daer toe verſocht, laten gebruycken. Ten derden, dat hy voor ſijn vertreck uyt India, by eede ſal belooven alle het ſelve in dier voegen naer te komen. Ende ten laeſten, dat ſy E. Comparanten, tot meerder verſeeckeringe van de opgemelte Compagnie, dat het gunt voorſz. is, ſal werden gepreſteert, hun ſelven by deſen ſtellen tot Borge, ende dat ter ſomme van vijf en twintigh duyſent guldens toe, om die op te leggen, ende aen de meergemelte Compagnie te betalen, ingevalle hy een oſte meer van de voorgemelte conditien ſoude mogen komen te overtreeden, of de ſelve niet te preſteren, ende dat onder renunciatie van de beneficien, *ordinis diviſionis & excuſſionis*, de kracht van dien hun Comparanten ten vollen bekent zijnde, ende voorts onder verband van hunne perſonen ende goederen, deſelve ſtellende ten dwang van alle Hoven, Rechteren ende Gerechten. Aldus gedaen ende gepaſſeert in Amſterdam, den 20. Marty 1674. preſent d'E. *Lucas Schorel*, ende *Wouter Lootsman*, als getuygen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

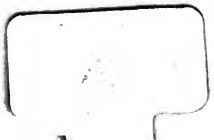

Digitized by Google